T.C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Doktora Tezi

Almanca ve Türkçe Bilimsel Metinlerde Biçem

Barış Konukman

2502060001

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Canan Şenöz Ayata

İstanbul, 2012

İSTANBUL
2012

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

D O K T O R A

T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Barış KONUKMAN **Numarası** : 2502060001

Anabilim/Bilim Dalı : **Batı Dilleri ve Edebiyatları A.B.D.Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Canan AYATA**
Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Savunma Tarihi : 16.11.2012 **Tez Savunma Saati** : 15:30

Tez Başlığı : **"Almanca ve Türkçe Bilimsel Metinlerde Biçem".**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **35. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
3- Prof. Dr. Şeyda OZİL		kabul
10- Prof. Dr. Mahmut KARAKUŞ		kabul
11- Prof. Dr. Cemal YILDIZ		kabul
12- Doç. Dr. Canan Şenöz AYATA		kabul
13- Doç. Dr. Ersel KAYAOĞLU		kabul

ALMANCA VE TÜRKÇE BİLİMSEL METİNLERDE BİÇEM

Barış Konukman

ÖZ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilimsel biçem üzerine karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Çalışmaların yola çıkış noktası bilimsel biçemin evrensel ve kültüre bağlı özelliklerini ortaya koymaktır. Türkiye'de ise bu alanda az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Almanca ve Türkçe bilimsel metinlerin biçemsel özelliklerini karşılaştırmalı olarak inceleyip bütünceler arasındaki ortak noktaları ve farklılıkları tespit etmektir. Bütünce olarak ekonomi alanında yazılmış 30 Almanca ve 30 Türkçe bilimsel makale seçilmiştir. Çözümlemede kullanılan ölçütler metindilbilimsel yaklaşımla belirlenmiştir. Biçem kavramı altında, yazarın anlatım tutumu ve üstsöylem öğeleri olarak iki ana gruba ayrılan ölçütler şunlardır: Kişi belirleyiciler, edilgen çatı, kişi bildirmeyen biçimler, metiniçi düzenleyiciler, üstsöylem eylemleri, kaçınmalar, vurgulayıcılar, tutum belirleyiciler. Yapılan çözümleme sonucunda her iki bütünceden elde edilen sonuçlar önce ayrı ayrı sunulmuş ve ardından karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan karşılaştırmalı değerlendirme sonucunda bütünceler arasında bulgulanan benzerlikler kadar farklılıklara da dikkat çekilmiştir. Ölçütlerin çoğu her iki bütüncede benzer dağılım göstermektedir. Bununla birlikte kişi belirleyiciler ölçütü kapsamında 1. tekil kişi kullanımları Almanca bütüncede az da olsa gözlemlenirken Türkçe bütüncede tek bir örnek dışında hiç gözlemlenmemiştir. 1. çoğul kişi kullanımı Türkçe metinlerde Almanca metinlerden daha fazla görülmüştür ve bu tür kullanımların dikkate değer bir kısmı ulusal aidiyet içeren ifadelerdir. Tutum belirleyiciler ölçütü de Türkçe bütüncede Almanca bütünceye göre belirgin yükseklikte bir dağılım göstermiştir. Bulgulanan bu farklılıkların kültürel temele dayanabileceği sonucuna varılmıştır.

STYLE IN GERMAN AND TURKISH ACADEMIC TEXTS

Barış Konukman

ABSTRACT

From the beginnning of the second half of the 20th century contrastive linguistic studies about the academic style has been made. The initial point of these studies is to determine the universal and culture-bound features of academic style. There are few studies in this field in Turkey. The purpose of this study is to examine sylistic features of German and Turkish academic texts in comparison to identify common points and differences between two corpora. As corpora 30 German and 30 Turkish research articles written in the field of economy are chosen. The analysis criteria are determined by textlinguistic approach. Under the concept of style, there are two main groups of criteria named writers stance and metadiscourse items. These criteria are classified into following categories: Person markers, passive voice, impersonal forms, advance organizers, metadiscourse verbs, hedges, emphatics, attitude markers. The results obtained from each corpus are presented first separately and then an comparative evaluation is made. As a result of comparative evaluation the detected similarities and differences were pointed out. The distribution of many criteria is similar in both corpora. However, the use of first-person singular is observed slightly in German articles whereas it was not ever observed in Turkish articles except of a single instance. The use of first-person plural was seen in Turkish texts more than in German texts. In addition, in Turkish texts there were notable part of uses of this kind containing expressions of national belonging. The criterion attitude markers has shown a more significant distribution in Turkish corpus than in German. It is concluded that these detected differences may rely on cultural basis.

ÖNSÖZ

Dilbilime karşı duyduğum ilgi henüz lisans öğrenciliğimde başlamıştı. Genel dilbilimin yanı sıra özellikle metindilbilim alanıyla tanışmam da bu döneme rastlamaktadır. Lisans öğrenimim sırasında gördüğüm dilbilim dersleri sayesinde metindilbilim ile ilgili temel kavram ve yaklaşımları öğrenme fırsatım oldu. Bunun yanı sıra metin türü açısından bakıldığında, yazınsal ve bilimsel metin eleştirilerinin metindilbilimsel yöntemle nasıl inceleneceği hakkında bilgi sahibi oldum. Lisans derslerini izleyen yüksek lisans dersleri, eleştirel söylem çözümlemesi adı altında, gazete haberlerine yönelik metinsel çözümlemelerin nasıl yapılabileceği konusunda bana yol gösterdi. Lisans ve yüksek lisans öğrenciliğim sırasında farklı metin türlerine yönelik bu çalışmalar sayesinde, dilbilimsel metin çözümlemesi hakkında bilgim arttı.

Doktora öğrenciliğim sırasında gördüğüm dilbilim derslerinde de metindilbilim odak noktasındaydı. Bu defa ele alınan tür, bilimsel metinlerdi. Öğrenciliğim gereği pek çok kez karşıma çıkan bu türe ait metinlerin aynı zamanda dilbilimsel incelemeye konu olması bana çok ilginç gelmişti. Yaşamımda bir bakıma doğal bir yeri olan bu metin türüne bilimsel ve çözümleyici bir bakış açısıyla yaklaşma düşüncesini ilgi çekici buldum. Doktora dersleri sayesinde bilimsel metinlere yönelik yapılan Almanca ve İngilizce dilbilimsel metin çözümleme çalışmalarıyla yakından tanışmış oldum. Çalışmalarda metin türünü temsilen ağırlıkla bilimsel makaleler incelenmekteydi. Aynı zamanda çalışmaların çoğu iki dilde yazılmış bilimsel makaleleri karşılaştırmaya yönelikti. Bilimsel makalelerin metindilbilimsel bir yaklaşımla yapı, işlev ve biçem gibi özellikleri açısından karşılaştırmalı olarak incelendiğini gördüm.

Yukarıda aktardığım süreçte Türkiye'de bilimsel metinlere yönelik yapılan çalışmaları da araştırıp inceleme fırsatım oldu. Yine inceleme nesnesi olarak ağırlıkla bilimsel makaleler seçilmekteydi, fakat Türkçe çalışmalar sayıca çok daha azdı. Üstelik var olan çalışmalar arasında karşılaştırmalı çalışmaların azlığı fark edilmekteydi. Zaten yıllardır metindilbilime karşı beslediğim ilginin etkisi ve tez danışmanım Doç. Dr. Canan Şenöz-Ayata'nın da teşvikiyle Almanca ve Türkçe

yazılmış bilimsel makaleleri metindilbilim açısından inceleyen karşılaştırmalı bir doktora çalışması yapmaya karar verdim.

Bilimsel metinleri dilbilimsel açıdan çeşitli yönleriyle inceleyip çözümlemek olanaklıydı. Fakat diğer yandan çalışmanın kuramsal çerçevesini sınırlamak zorundaydım. Bu nedenle, yukarıda bahsettiğim Almanca ve İngilizce çalışmalardan da yola çıkarak makaleleri biçemsel açıdan inceledim. Öte yandan bütünceyi de sınırlamak gerekliliği söz konusu olduğu için, incelediğim makaleleri tek bir disiplinden seçmeye karar vererek ekonomi disiplininde karar kıldım. Bu seçimi yapmamda, bu alandaki makalelerin dilbilimsel açıdan fazla inceleme konusu olmaması ve aynı zamanda ekonomi Almancası üzerine yaptığım çalışmaların da etkisi oldu.

Çalışma sırasında karşılaştığım en büyük zorluk, kaynak metinleri ve inceleme yapabileceğim Almanca makaleleri bulmaktı. Bu zorluğu Alman Akademik Değişim Kurumu'ndan (DAAD) aldığım bir araştırma bursuyla aştım. 2009 yılında yaklaşık üç aylık bir süre boyunca Almanya'da Münster Üniversitesi'nde araştırma yaptım ve bu çalışma için gerekli kaynaklara ulaşabildim.

Danışmanlığını Doç. Dr. Canan Şenöz-Ayata'nın yaptığı bu tez çalışması, İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yürütülen 108K375 numaralı "Türk-Alman İlişkileri ve Kültürel Etkileşim" adlı TÜBİTAK projesi çerçevesinde yer almıştır. Tezin ilk bulgularını 8-10 Aralık 2009'da Paderborn Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Interkuturelle Konstellationen im deutsch-türkischen Kontext" başlıklı lisansüstü öğrenci kongresinde yaptığım bir sunumda tanıttım.

Bu tezin ortaya çıkış sürecinde bana düşünceleri ve rehberliğiyle her zaman destek olan danışmanım Doç. Dr. Canan Şenöz-Ayata'ya, tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Şeyda Ozil ve Prof. Dr. Cemal Yıldız'a, Almanya'daki araştırma bursuna başvurma sürecindeki tüm adımlarda bana yol gösteren Dr. Yasemin Dayıoğlu Yücel'e, Münster Üniversite'sinde araştırma yaparken bana yardımcı olan Prof. Dr. Susanne Günthner'e, bugüne kadar benden maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen annem Halise Konukman ile babam Ertuğrul Konukman'a ve eşim Güneş Konukman'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	**iii**
ABSTRACT	**iv**
ÖNSÖZ	**v**
İÇİNDEKİLER	**vii**
TABLOLAR LİSTESİ	**xi**
GİRİŞ	**1**
1. METİN KAVRAMI	**5**
1.1. Metin Türü Kavramı	**20**
1.2. Bilimsel Metin Türüne Yönelik Dilbilimsel Yaklaşımlar	**24**
1.2.1. Uzmanlık Metinleri Dilbilimi	**25**
1.2.2. Karşılaştırmalı Sözbilim	**28**
1.2.2.1. Evrensellik	**28**
1.2.2.2. Kültüre Bağlı Olma	**31**
1.3. Bilimsel Metinlere Yönelik Araştırmalar	**39**
1.3.1. Almanya'da Yapılan Çalışmalar	**40**
1.3.2. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar	**47**
1.4. Bilimsel Makalenin Tarihsel Gelişimi	**51**
1.4.1. Almancanın Bilim Dili Olarak Gelişimi	**54**
1.4.2. Türkçenin Bilim Dili Olarak Gelişimi	**58**

2. BİLİMSEL METİNLERDE BİÇEM **65**

2.1. Biçem Kavramının Tarihsel Gelişimi **67**

2.2. Biçem Kavramına Dilbilimsel Yaklaşım **68**

2.2.1. Bilimsel Metinlerin Biçemine Yönelik Araştırmalar **70**

3. BİLİMSEL MAKALELERİN İNCELENMESİ **76**

3.1. Araştırma Malzemesinin Tanıtımı **76**

3.2. İnceleme Ölçütleri **78**

3.2.1. Yazarın Anlatım Tutumu **79**

3.2.1.1. Kişi Belirleyiciler **80**

3.2.1.2. Edilgen Çatı **84**

3.2.1.3. Kişi Bildirmeyen Biçimler **86**

3.2.2. Üstsöylem Öğeleri **88**

3.2.2.1. Metiniçi Düzenleyiciler **89**

3.2.2.2. Üstsöylem Eylemleri **91**

3.2.2.3. Kaçınma Stratejileri **93**

3.2.2.3.1. Kaçınmalar **98**

3.2.2.3.2. Vurgulayıcılar **100**

3.2.2.3.3. Tutum Belirleyiciler **100**

4. BULGULAR **102**

4.1. Almanca Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulgular **104**

4.1.1. Yazarın Anlatım Tutumu **105**

4.1.1.1. Kişi Belirleyiciler 105

4.1.1.2. Edilgen Çatı 112

4.1.1.3. Kişi Bildirmeyen Biçimler 114

4.1.2. Üstsöylem Öğeleri 117

4.1.2.1. Metiniçi Düzenleyiciler 117

4.1.2.2. Üstsöylem Eylemleri 119

4.1.2.3. Kaçınma Stratejileri 121

4.1.2.3.1. Kaçınmalar 121

4.1.2.3.2. Vurgulayıcılar 124

4.1.2.3.3. Tutum Belirleyiciler 125

4.2. Almanca Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirmesi 127

4.3. Türkçe Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulgular 129

4.3.1. Yazarın Anlatım Tutumu 130

4.3.1.1. Kişi Belirleyiciler 130

4.3.1.2. Edilgen Çatı 136

4.3.1.3. Kişi Bildirmeyen Biçimler 136

4.3.2. Üstsöylem Öğeleri 138

4.3.2.1. Metiniçi Düzenleyiciler 139

4.3.2.2. Üstsöylem Eylemleri 140

4.3.2.3. Kaçınma Stratejileri 141

4.3.2.3.1. Kaçınmalar 141

4.3.2.3.2. Vurgulayıcılar 143

4.3.2.3.3. Tutum Belirleyiciler 144

4.4. Türkçe Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirmesi 147

SONUÇ 149

KAYNAKÇA 155

Almanca Bütünce 172

Türkçe Bütünce 175

ÖZGEÇMİŞ 179

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: İnceleme Ölçütlerinin Almanca Bütüncede Makale Sayısına Göre Dağılımı (Toplam 30 Makale) **104**

Tablo 2: Almanca Bütüncede İnceleme Ölçütleri: Toplam Sözcük Sayısı ve Yüzdelik Dağılım **127**

Tablo 3: İnceleme Ölçütlerinin Türkçe Bütüncede Makale Sayısına Göre Dağılımı (Toplam 30 Makale) **129**

Tablo 4: Türkçe Bütüncede İnceleme Ölçütleri: Toplam Sözcük Sayısı ve Yüzdelik Dağılım **147**

GİRİŞ

Toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında kişiler arasında gerçekleşen bildirişimde dilin önemli bir yeri vardır. Bildirişim aracı olarak dilin kullanıldığı alanlardan biri de bilimdir. Bilimsel edimler sonucu üretilen bilgi söylem topluluğu arasında dil aracılığıyla paylaşılır.

Bilimsel bilgi dil aracılığıyla sözlü ya da yazılı olarak paylaşılabilir. Örneğin bilimsel bir konferansta yapılan bir sunum dilin sözlü kullanımına örnektir. Yazılı paylaşım ise üniversite düzeyindeki bir öğrenci ödevinden bilimsel makaleye kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsayan çeşitlilikte metinler aracılığıyla gerçekleşir. Bu metinlerin hepsi bilimsel metin türü kapsamındadır.

60'lı yıllarla birlikte dilbilim araştırmalarında inceleme nesnesi, tümce sınırlarını aşıp metin düzlemine varmıştır. Metinlere yönelik dilbilimsel çözümlemeler kapsamında farklı türde metinler inceleme konusu olmuştur. Diğer başka metin türlerinin yanında yukarıda sözü edilen bilimsel metinler de bu incelemelerden payını almıştır. 60'lı yıllarla birlikte hem Amerika hem de Almanya'da başlayan bu çalışmalar kapsamında bilimsel metinler kurgu, işlev ve biçem gibi yönleriyle incelenmeye başlamıştır. İncelemeler tek dilde yazılmış metinlere yönelik olabildiği gibi farklı dillerde yazılmış metinlere yönelik olarak karşılaştırmalı nitelik de göstermektedir. Türkiye'de ise çeşitli metin türlerini inceleyen dilbilimsel çalışmalar var olmakla birlikte bilimsel metin türüne yönelik çalışmalar oldukça azdır. Bunun yanı sıra karşılaştırmalı çalışmalar konusunda da boşluk bulunmaktadır.

"Almanca ve Türkçe Bilimsel Metinlerde Biçem" konulu bu çalışmanın amacı, Almanca ve Türkçe bilimsel makalelerin biçemsel özelliklerini metindilbilimsel yöntemle karşılaştırmalı olarak incelemek ve böylelikle her iki dilde yazılmış bilimsel metinler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmaktır.

Yukarıdaki amacı gerçekleştirmek için sav oluşturmada, bilimsel biçemin evrensel ya da kültürel özellikler taşıdığı konusundaki düşünceler yol gösterici oldu. Bu iki farklı görüşten ilkine göre bazı bilimciler bilimin evrensel özellikler gösteren, bir

bakıma ikincil bir kültürel dizge olduğunu vurgulamakta ve bilimsel biçemin de bu durumda ortak özellikler gösterdiğini belirtmektedir. Diğer görüşü savunan bilimciler ise bilimsel bilginin evrensel nitelikte olmadığını, toplumsal bağlam içinde üretildiğini ve bu nedenle bilimsel biçemin de kültürel ve toplumsal düzlemde farklılıklar gösterebileceğini ifade etmektedirler.

Doğa bilimleri alanında yazılmış bilimsel metinler için evrensellik düşüncesi geçerliyken insan ve toplum bilimleri alanında yazılmış metinlerde kültüre bağlı olma düşüncesi ağır bastığı için bu çalışmada, bilimsel biçemin ortak noktalar kadar farklılıklar da gösterdiği savı oluşturulmuştur. Böylelikle yapılacak çözümleme sonucunda bilimsel biçemin ne ölçüde ortak ve ne ölçüde kültürel özellikler gösterdiği çalışmada ortaya konacaktır.

Yukarıda belirtilen sava uygun bir şekilde hem doğa hem de insan ve toplum bilimleri alanlarından özellikler içeren ekonomi disiplinine ait bilimsel makaleler incelenmiştir. Bunun nedeni ekonominin, araştırma nesnesi açısından insan ve toplum bilimleri kapsamında olmakla birlikte araştırma yöntemi açısından özellikle son yıllarda artan oranda sayısal uygulamalar içermesidir. Bilimsel metin türünün pek çok alt türü arasından özellikle bilimsel makalenin seçilmesinin nedeni ise, bu türün günümüz bilimsel bildirişiminde oynadığı taşıyıcı ve başat roldür. Bu yönüyle bilimsel makalenin bilimsel metin türü için temsil edici nitelikte olduğu düşünülmüştür.

Çalışmanın bütüncesini, Almanca ve Türkçe 30'ar ekonomi makalesi oluşturmaktadır. Makaleler 2004-2008 yılları arasındaki beş yıllık bir zaman diliminde Almanya ve Türkiye'de yayınlanmış hakemli dergilerden seçilmiştir. Her iki dilde dört farklı dergiden seçim yapılmıştır.

Türkiye'de bilimsel biçem konusunda yapılan karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları az sayıdadır. Karşılaştırmalı nitelikteki bu çalışmada bütünceler arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak yazarın kendini metninde gösterdiği dilsel biçimlerin ne ölçüde evrensel ya da kültürel nitelikte olduğu sorusuna yanıt verilmeye çalışılmıştır.

Bu yönüyle çalışma, Türkiye'deki dilbilim alanında yapılan çalışmalarda var olan bir boşluğu doldurmak açısından önem taşımaktadır.

Çalışma öncelikle kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Kuramsal bölüm, ilk üç bölümü kapsamaktadır. İlk iki bölümde, çalışmadaki uygulamayı olanaklı kılacak kuramsal arka planı oluşturmada yola çıkılan kavramlar ve yaklaşımlar, tarihsel bağlamı da göz önünde bulundurarak açıklanıp tanımlanmıştır. Üçüncü bölümde ise, uygulamada kullanılacak metin çözümleme ölçütleri kuramsal yönleriyle tanıtılmış ve bütünceden seçilen tümcelerle örneklendirilmiştir. Kuramsal bölümdeki bilgiler betimleme yöntemi kullanılarak sunulmaktadır.

Uygulama bölümü çalışmanın dördüncü bölümüdür. Bu bölümde sırasıyla Almanca ve Türkçe bütünceler üzerinde ölçütlerin uygulanmasıyla yapılmış metin çözümlemesinden elde edilen bulgular çok sayıda örnek eşliğinde açıklanmıştır. Uygulama bölümündeki bilgiler sunulurken metin çözümleme, değerlendirme ve karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışmanın kurgusuna yakından bakıldığında, ilk bölümde metindilbilimdeki farklı yaklaşımlara göre metin ve metin türü kavramları açıklanmaktadır. Bilimsel metin türü ve bu metin türü içinde yer alan bilimsel makale tanıtılmaktadır. Ardından bu türe yönelik Almanya ve Türkiye'de yapılan çalışmalara ilişkin bilgi verilmekte ve türün tarihsel gelişimi ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü biçem kavramını incelemektedir. Kavrama yönelik genel nitelikte açıklamalar yapıldıktan sonra dilbilimsel biçem kavramı ortaya konmaktadır. Ardından bilimsel metinlerde biçeme yönelik dilbilim araştırmaları tanıtılmaktadır. Biçem kavramı, yazarın metinde kendi varlığını gösterdiği dilsel öğeler olarak tanımlanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise önce çalışmanın bütüncesine ve bütüncenin nasıl seçildiğine ilişkin bilgi aktarılmaktadır. Ardından metindilbilimsel yöntemle oluşturulmuş inceleme ölçütleri her iki bütünceden verilen örneklerle açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde önce Almanca ve ardından Türkçe bütüncede yer alan metinlerin ölçütlere göre incelemesiyle elde edilen sonuçlar aktarılmaktadır. Bu bölümde her iki bütünceye yönelik ara sonuç bölümleri bulunmaktadır. Araştırma sonuçları bugüne dek yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılmakta ve değerlendirilmektedir.

Sonuç başlıklı bölümde ise elde edilen bulgulardan hareketle bütünceler arasındaki benzerlik ve farklar açıklanmaktadır. Farklılıkların ne ölçüde kültürden kaynaklandığı tartışılmaktadır.

Çalışmada ağırlıklı olarak Almanca ve İngilizce kaynaklar kullanılmıştır. Bunda Türkçede hem biçem hem de bilimsel biçem konusundaki kaynakların azlığı rol oynamıştır. Bu nedenle, Türkçe olarak yapılan bu bilimsel çalışmanın hem metindilbilim alanında hem de bilimsel metin türü konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar için ilgi çekici ve faydalı olacağı düşünülmektedir.

1. METİN KAVRAMI

Metin, gündelik yaşamda yabancısı olunan bir kavram değildir. Örneğin Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne (1998: 1548) bakıldığında kavramın karşılığının şu olduğu görülmektedir: "Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst." Buna göre metin gündelik dilde kendine yer bulmuş bir kavramdır. Belirli bir biçime ve yazım kurallarına uygun bir şekilde ortaya konmuş ve belirli bir anlam içeren yazılara metin denmektedir. Gündelik dilde metin, "birden çok tümceden oluşan yazılı dilsel birim" anlamında kullanılmaktadır (Şenöz-Ayata, 2005: 20).

Kavram aynı zamanda bilimsel incelemenin de konusu olmuştur. Bilindiği gibi günümüzdeki anlamıyla modern dilbilim 19. yüzyılın sonlarına doğru Ferdinand de Saussure ile birlikte doğar (Bußmann, 2002: 429). Daha öncesinde dile yönelik artsüremli, diğer bir deyişle dili tarihsel oluşum ve gelişim çizgisi içinde ele alan incelemeler yapılırken İsviçreli dilbilimci de Saussure ile birlikte dile yönelik eşsüremli incelemeler başlar. Ferdinand de Saussure ile başlayan ve sonradan Roman Jacobson tarafından yapısalcılık olarak adlandırılan dilbilimsel yaklaşım ışığında dilin var olan inceleme anındaki işleyiş düzeneğini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlanır (Ernst, 2004: 51). Bu yaklaşıma göre dil kendi içinde tutarlı ve bütünlüklü yapılardan oluşan bir dizgedir ve incelemelerin konusu bu dizgenin geçmişten bugüne nasıl oluşup geliştiği değil, şimdi ve şu anda nasıl işlediğidir.

Dil denilen dizgenin hangi yapılardan oluştuğunu ve bu yapıların nasıl işlediğini inceleme amacı olarak belirleyen modern dilbilimin inceleme nesnesi, başlarda tümce sınırlarını aşmamaktaydı. Metindilbilim tümce sınırlarını aşmayan bu anlayışa karşıt olarak ortaya çıkar (karş. Adamzik, 2004: 3-4). Bilimsel bir inceleme alanı olarak ortaya çıkışı 1960'lı yılların ortalarına rastlar (Harweg, 2001: 19). Öncesindeki tümce sınırlarını aşmayan dilbilimsel incelemelerden farklı olarak metindilbilimciler dilbilimin araştırma alanını tümcenin ötesine genişletmeyi amaçlamıştır (Harweg, 2001: 20). Bunda bildirişimin tümceler ya da tekil dilsel

birimler, diğer bir deyişle sözcükler üzerinden değil, metinler aracılığıyla gerçekleştirildiği düşüncesi de önemli rol oynamıştır (Fix/Poethe/Yos, 2001: 11). Metindilbilim ile birlikte dilbilimsel incelemeler, kök ve eklerin birleşimiyle sözcük oluşumlarını ele alan biçimbilim ve tümce kuruluşlarına yönelen sözdizim araştırmalarının ötesinde bir düzlemde gerçekleşmeye başlar.

Tümceden büyük dilsel birimleri dilbilimsel inceleme konusu edinme düşüncesini ortaya atan dilbilimci Zellig Harris'tir. Kendisi 1952'de dilin birbirinden bağımsız ve yalıtılmış tümceler halinde değil, metin biçiminde kullanıldığını vurgulamıştır (Şenöz-Ayata, 2005: 17).

Zellig'in yukarıda dile getirilen düşüncesinden hareketle dilbilimsel incelemelerin tümce sınırını aşması gerektiği düşüncesini Alman bilim coğrafyasında ilk ortaya koyanlardan biri Alman dilbilimci Peter Hartmann olmuştur. Hartmann henüz 1960'lı yılların sonunda bildirişimin tümceler değil metinler aracılığıyla gerçekleştiğine vurgu yapar: "Dilsel göstergeler yalnızca *metin halinde birbirine bağlı* şekilde varlık gösterebilirler. Böylelikle yalnızca birbirine bağlı bir şekilde anlam ve başarı kazanırlar"[1] (Adamzik, 2004: 3).

Metnin temel özelliği, anlam içeren kendi içerisinde bütünlüklü bir yapı olmasıdır. Sözcüğün yabancı dillerdeki karşılığının kökenine bakıldığında, Batı dillerinde metin karşılığı kullanılan **Text** sözcüğünün Latince kökenli olduğu ve doku anlamına geldiği görülür (Vater, 2001: 14). Sözcüğün kökeninde birleşik ve bütün olma özelliği vurgulanmaktadır. Sonradan yazılı dilsel yapıları tanımlamak için kullanılan sözcüğün kökeni de, dilsel birimlerin aralarında bağlantı içerecek biçimde birleşip bütünlük oluşturmasına işaret etmektedir.

Dilbilimin 1960'lardan beri gelişim sürecindeki alt disiplinlerinden biri olarak metindilbilim çerçevesinde pek çok metin tanımı ortaya konmuştur. Örneğin

[1] Aksi belirtilmedikçe, Türkçe çevirisi olmayan yabancı kuramsal kaynaklardan yapılan doğrudan alıntıların Türkçe çevirileri bu çalışmanın yazarına aittir.

Adamzik (2004: 38-39), bu tanımlara yönelik yararlı bir üstbakış sunar. Buna göre geçmişten günümüze farklı metindilbilimciler tarafından metin kavramı şu şekillerde tanımlanmıştır:

- Metin dilsel birimlerin kesintisiz bir adıl zinciriyle oluşturulmuş ard ardalığıdır (Harweg, 1968).
- Metin, kendi içinde kapalı ve sonlu bir dilsel sözcedir (Dressler, 1972).
- Metin, bildirişim amaçlı etkileşimlerde ortaya çıkan göstergelerin tümünü kapsayan bir kümedir (Kallmeyer v.d., 1974).
- METİN sözcüğü dilbilimde, ne uzunlukta olduğu ve sözlü ya da yazılı olması fark etmeksizin bütünlük gösteren herhangi bir bölümü ifade etmek için kullanılır (Halliday/Hassan, 1976).
- Metin dil dizgesinin kurallarına göre oluşturulmuş karmaşık bir dilsel göstergedir (Gülich/Raible, 1977).
- Biz bir dilsel yapıyı "metin" olarak nitelendirmeye olanak veren yapısal ve biçimsel özellikleri tanımlamayı pek gerekli ve anlamlı bulmamaktayız. Sonuçta metinler, dinleyici ve okurların metin olarak kabul ettikleri şeylerdir (Brown/Yule, 1983).
- Metin, mutlaka monolog biçimli ve yazılı dilsel bir sözcedir. Aralarında bağıntının var olduğu birden fazla tümceden oluşur (Nussbaumer, 1991).
- Metin denince kişilerin toplumsal yaşam sırasındaki dilsel edimleri anlaşılır. Bu edimler sırasında bilginin farklı çeşitleri metin biçiminde açığa çıkar. Bu bilgi çeşitleri ise bildirişimde bulunan kişilerin bilişsel değerlendirme becerilerine ve metni üretenin edimde bulunma amacına göre farklı biçimlerde kendini gösterir. [...] Metni süreç olarak ele alan anlayışa göre metinlerin kendi başına bir anlamı ya da işlevi yoktur, ancak etkileşim bağlamı ve metnin üreticisi ile alımlayıcısı aracılığılıyla anlam ve işlev kazanırlar (Heinemann/Viehweger, 1991).

– Metin, başı ve sonu olan bir göstergeler dizisidir. Bu dizi kendi içinde bağdaşıktır ve bir bütün olarak bildirişimsel bir işlev gösterir (Brinker 2001).

Tanımlarda ortak noktalar olduğu kadar yaklaşım farklılıkları da vardır. Kimi dilbilimci için metin yazılı ya da sözlü olabildiği gibi kimisi için mutlaka yazılı olmak zorundadır. Kimi tanımlarda metnin örneğin adıl zinciri gibi dilbilgisel bağıntılar içermesi gerektiğine dair kesin bir kural getirilirken kimi tanımda ise dil kullanıcılarının anlaşmalarına yarayan her türlü bildirişimsel biçim metin olarak ele alınmaktadır.

Dilbilimsel metin tanımlarının ortak noktalar kadar farklılıklar da gösterdiği görülmektedir. Tanımlardaki çeşitlilik daha çok neyin metin sayılıp neyin sayılmayacağı konusunda kendini gösterir. Kavramın sınırlarını çizme konusunda zorluklar vardır. Vater (2001: 15) dilbilimcilerin metin tanımlamalarındaki çeşitlilikleri şu şekilde sıralar: Sözlü ya da yazılı olma, bir ya da daha fazla tümceden oluşma, monolog ya da diyalog biçimli olma, salt dilsel olma ya da (diğer bildirişimsel biçimleri de içerecek şekilde) karışık nitelikte olma.

Bu çeşitlilikler şu şekilde açımlanabilir: Bazı metindilbilimciler yalnızca yazılı yapıları metin olarak kabul ederken bazıları sözlü yapıları da kabul eder. Kimi metindilbilimcilere göre metin en az iki tümceden oluşmalıdır. Kimisine göreyse örneğin "Vay!" ünlemi bile bir metindir. Çünkü belirli bir gündelik yaşam durumunda bildirişim işlevi sağlayabilir. Yazılı metinler monolog biçimlidir, sözlü metinler ise diyalog biçimli olarak nitelendirilir. Bazı bilimciler salt dilsel öğelerden oluşan yapıları metin olarak kabul ederken bazıları örneğin bir trafik levhasını bile metin olarak kabul eder. Çünkü trafik levhası da sonuçta anlamsal bir içeriğe işaret eder ve bu içeriği o levhayı gören kişiye, yani alıcıya ileterek bildirişim amacına hizmet eder. Fakat bu durumda metin kavramının sınırlarını çizmek zorlaşmaktadır. Bu yüzden yukarıda belirtilen özelliklere aşağıda yakından eğilmek gerekecektir.

Neyin metin sayılıp neyin sayılmayacağına yönelik daha önce değinilen ikili karşıtlıkları sınırlandırmak adına, metin kavramına yönelik başka tanımlara değinmek yararlı olacaktır. Örneğin Şenöz-Ayata (2005: 13) metni, "kültürel değişim

süreci içinde bilginin kurgulandığı ve düzenlendiği dile dayalı biçimler" olarak tanımlar. Tanımda metnin dilsel bir yapı olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim Günay da (2003: 35) metnin dilsel bir yapı olma özelliğine değinir ve onu "dilsel göstergelerin ard arda geldiği anlamlı yapı" olarak tanımlar.

Metnin tek bir tümceden oluşmasının yeterli mi olacağı ya da birden fazla tümceden mi oluşması gerektiği sorusuna Günay (2003: 35) şu yanıtı verir: "Dilsel açıdan metin birbirini izleyen sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan tümceler dizisidir." Metnin bir ya da daha mı fazla tümceden oluşması gerektiği konusunda yukarıdakine benzer bir düşünceyi Ulrich de (2006: 85) savunur. Kendisi öncelikle, her ne kadar birden fazla tümceden oluşmasalar da "İmdat!" ya da "Sigara içmek yasaktır." gibi dilsel ifadelerin de bildirişimsel bir işlev yerine getirdikleri için metin sayılabileceğini belirtir, fakat bildirişimin genellikle birden fazla tümceden oluşan birimler aracılığıyla gerçekleştirildiğine de dikkat çeker. Bu tanımlardan yola çıkıldığında, dilsel olmayan yapıların örneğin yukarıda örnek olarak verilen bir trafik işaretinin metin sayılmayacağı açıktır. Ayrıca tanımda metnin dilsel bir yapı olarak birden fazla tümceden oluşması gerekliliği de vurgulanmıştır.

Öte yandan Engel (2004: 22) tarafından belirtildiği gibi metin, yazılı olduğu kadar sözlü de olabilir. Ulrich de (2006: 85) metnin "yazıya dökülmüş" olabileceği kadar sözlü de olabileceğini vurgular. Fakat bu durumda metin kavramını bu çalışmada ele almaya olanak verecek derecede sınırlamak yine zorlaşacaktır.

Yazılının yanı sıra sözlü yapıları da metin olarak değerlendirme eğiliminin ardında terminolojik düzlemdeki farklı bir adlandırmanın da rolü vardır. Alman geleneğinin egemen olduğu bilim çevrelerinde metin ve metindilbilim kavramları kullanılmaktayken Anglo-Amerikan ve Fransız dilbilim geleneğinin ağırlıkta olduğu bilim çevrelerinde söylem ve söylem çözümlemesi gibi kavramlar kullanılır (Şenöz-Ayata 2005: 43). Nitekim tümcenin ötesindeki birimlere, diğer bir deyişle metne yönelik çalışmaların öncüsü sayılan dilbilimci Zellig Harris de metin yerine söylem kavramını kullanmıştır. Aynı duruma Adamzik de (2004: 34) işaret eder: Metin sözcüğü 1960'lı yıllarla birlikte dilbilimde yoğun biçimde kullanılmaya başlar. Hatta

yazınbilimde bile yapıt kavramının yerine geçmiştir. Öte yandan bu gelişmeler Alman bilim geleneğine özgü olmuştur; İngiliz ve Fransız dilbilim anlayışlarında halen söylem kavramı yaygın olarak kullanılmaktadır. Buna göre metin ile arasındaki farklılıkları daha sağlıklı alımlayabilmek için söylem kavramını yakından ele almakta yarar vardır.

Söylem, Batı dillerine Latinceden giren **discursus** kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılır. **Discursus** sözcüğünün anlamı birisine bir şeyi bildirip açıklamaktır (Bußmann, 2002: 171). Vardar (1998: 188) söylem kavramını üç şekilde tanımlar:

-Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı,

-Sözce; bir ya da birden fazla tümceden oluşan, başı ve sonu belli bildiri,

-Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce.

Yukarıda verilen her üç tanım birbirini tamamlar niteliktedir ve içerik olarak, bu çalışmada önceden değinilen metin tanımlarıyla koşutluklar göstermektedir. Buna göre söylem, konuşucu tarafından bir ya da daha fazla tümceden oluşturularak ifade edilen, yazılı olabildiği kadar sözlü de olabilen dilsel bir yapıdır. Benzeri bir tanımla Günay/Sönmez de (2009: 3) söylemin tümce ötesi bir düzenleme olduğunu vurgular. Söylem çözümlemesi kavramını ise yine Vardar (1998: 188) şu şekilde tanımlar: "Tümce sınırlarını aşarak daha üst düzeyde yer alan söz ürünlerine yönelik çözümleme." Görüldüğü gibi hem söylem hem de söylem çözümlemesi kavramları, bu tanımlardan anlaşıldığı kadarıyla metin ve metindilbilim kavramlarıyla koşutluk göstermektedir.

Daha önce söylem kavramının, bireyin yazılı ya da sözlü dil kullanımına işaret ettiği belirtildi. Öte yandan söylem kavramının dilbilimsel incelemelerde daha geniş içerikli kullanımına da rastlanmaktadır. Örneğin dilbilimde eleştirel söylem çözümlemesi adı verilen bir alan vardır. Bu yaklaşıma göre söylem ile kastedilen, toplumsal bir pratiktir. Belirli bir dil ve kültür topluluğunun belirli gündelik yaşam durumlarında bildirişim amacıyla kullanıma soktuğu dile getirme ve dilselleştirme

biçimleridir. Toplumu oluşturan bireyler, gündelik yaşamdaki çeşitli durumlarda, dil dediğimiz dizgeden yaptıkları söz boyutundaki tercihlerde, diğer bir deyişle bireysel dil kullanımlarında, sanıldığı kadar bağımsız değildir. Toplumu yönetenlerin onlara biçtiği konumlar ışığında kendilerini ifade ederler. Eleştirel söylem çözümlemesinin amacı ise burada yatar: Amaç, toplumdaki özneler arasındaki iktidar ilişkilerinin öznelerin bireysel düzlemdeki dil kullanımını nasıl şekillendirdiğini dilbilimsel uygulamalarla ortaya koymaktır (karş. Yağcıoğlu, 2002: 4-5).

Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımında gözlemlenen söylem anlayışı, belirli açılardan sosyolojik ve felsefi düşünceler ışığında şekillenmiştir. Örneğin söylem kavramının içeriği için bir felsefe sözlüğünün yardımına başvurulduğunda şöyle bir tanıma rastlanmaktadır: "[A]lgılama tarz ya da şemalarını, dil ve bilgi pratiğini yöneten, kontrolü altında tutan, kültürel kod, derin yapı; dilin düşünceyi, bilgiyi ve entelektüel faaliyeti örgütleyen düzenleyen ardalanı, ek dilsel yapılardan meydana gelen ideolojik boyutu" (Cevizci, 2000: 876). Tanımda görüldüğü gibi söylem, toplumdaki bireylerin dünyayı algılayıp kavrama ve bunu dilselleştirme biçimlerini kontrol eden ideolojik yönlü bir olgudur. Diğer bir deyişle söylem toplumdaki bireyleri güdümleyip yönetir. Bireyin edimleri üzerinde etkide bulunur. Gündelik yaşam pratikleri kapsamında bildirişimde bulunma ve bunu gerçekleştirme adına metin üretimi de bu edimlerden biri olarak görülebilir. Öyleyse söylem, metin üretimini de etkileyen bir kavramdır sonucu çıkarılabilir. Böyle bakıldığında eleştirel söylem çözümlemesi kapsamında söylem, metne koşut bir kavram değil, ona göre çok daha kapsayıcıdır.

Daha önce belirtildiği gibi metin yazılı olduğu kadar sözlü bir yapı da olabilir. Fakat sözlü dilsel yapıları, diğer bir deyişle metinleri ele alan başlı başına bir bilimsel disiplin bulunmaktadır. Sözlü bildirişim durumlarındaki dilsel etkileşim ürünlerini, diğer bir deyişle gündelik diyalogları inceleyen bu ayrı dilbilimsel alana konuşma çözümlemesi[2] adı verilmektedir. Bu disiplinin yola çıkış noktasındaki temel düşünce,

[2] Konuşma çözümlemesi kavramı, İmer/Kocaman/Özsoy'dan (2011: 179) hareketle Almanca **Gesprächslinguistik** ve İngilizce **conversational analysis** kavramlarının karşılığı olarak kullanılmıştır.

gerek tüm insanlık tarihinde gerekse tekil bir bireyin yaşamında konuşmanın yazmadan önce geldiğidir (Schwitalla, 2006: 19). Sonuçta insanoğlu yazılı bildirişime sözlü bildirişimin ardından geçmiştir. Benzeri bir şekilde bir bebek doğup yaşama adımını attıktan sonra belirli bir yaşa gelene kadar dili öncelikle sözlü olarak kullanmaktadır. Ancak okula başladıktan sonra yazılı bildirişim biçimleriyle tanışır.

Yukarıda bahsedilen ve Türkçede konuşma çözümlemesi diye adlandırılan bu dilbilimsel inceleme alanının yola çıkışındaki temel düşünce, Schwitalla'nın (2006: 14) belirttiği kadarıyla, geçmişten günümüze felsefeci ve dilbilimcilerinin dil denilen görüngüyü betimleyip yorumlama edimlerindeki yola çıkış noktalarına getirilen bir eleştiriye dayanır. Aristoteles'ten beri felsefeciler, dile yönelik önermeler getirip çıkarımlar yaparken öncelikle sözlü değil yazılı dili göz önünde bulundurmuşlardır. Bu durum dilbilimciler için de çoğunlukla geçerlidir. Schwitalla (2006: 14) bunun için Ferdinand de Saussure'den bir örnek verir: De Saussure kendi kuramında dil/söz ayrımını yaparken dil kavramının açıklamak adına örnek olarak "sözlük" benzetmesine başvurur: Toplumsal nitelikli olan dili, toplumu oluşturan her bireyde bir kopyası yer alan bir sözlüğe, yani sonuçta yazılı bir kaynağa benzetir.

Fakat konuşulan dil, insan ve toplum bilimlerinin pek çok dalında ya araştırma nesnesi ya da yöntemsel bir araç olarak yer almaktadır. Schwitalla (2006: 15) buna örnek olarak psikolojinin belirli dallarını, sosyoloji ve etnolojiyi, bunların yanı sıra iletişim bilimlerini ve hatta siyaset bilimini gösterir. Tüm bu bilim dallarında sözlü dil kullanımı bilimsel inceleme konusu olarak kendine yer bulmaktadır.

Brinker/Sager (2006: 14-15) sözlü dil kullanımını ele alan dilbilimsel çalışmaların tarihsel gelişiminin üç ayrı koldan yürütüldüğünü belirtir: Bunlardan biri 60'lı yıllarla beraber Almanya'da sözlü dile yönelik başlayan dilbilim çalışmalarıdır. Yine 60'lı yıllarda A.B.D.'de etnoloji ve sosyoloji alanları çerçevesinde çalışmalar başlamıştır. Diğer bir çalışma kolu ise Anglosakson dil felsefesi çerçevesinde ortaya çıkan sözeylem kuramı ve bunun 70'li yılların başında dilbilim çevreleri tarafından yoğun olarak alımlanması sonucu ortaya çıkan dilbilimsel edimdilbilim çalışmalarıdır.

Almanya'daki çalışmalar 60'lı yıllarla beraber başlamıştır. 1965'te Ch. Leska, H. Zimmermann ve H. Rupp gibi bilimcilerin çalışmaları öncü niteliktedir. Amaç, dilbilimde yazılı dilin inceleme konusu olarak sahip olduğu başat konuma karşı çıkmaktır. 1966 yılında, merkezi Mannheim'da bulunan Alman Dili Enstitüsü'ne (IDS) bağlı olarak Freiburg'da H. Steger yönetiminde bir sözlü dil kürsüsü kurulur. Yapılan çalışmalar öncelikle sözdizim ağırlıklı olur. Sözdizimsel yapıların konuşulan dil ile yazılı dilde nasıl görünümler sergilediği üzerine yoğunlaşılır. 70'li yıllarla beraber daha önce de bahsedilen, dilbilimde gerçekleşen edimbilimsel dönüm noktası sayesinde ise durumsal, bildirişimsel ve işlevsel yönler inceleme konusu olarak öne çıkar (karş. Brinker/Sager, 2006: 15-16). Burada metindilbilim ile koşut bir gelişme görülmektedir.

A.B.D.'deki çalışmaların öncü adları arasında H. Sacks, E. A. Schegloff ve G. Jefferson sayılabilir. Öncü çalışmaları yapan bu bilimciler sosyoloji ve etnoloji kökenlidir. Çalışmalarda kişiler arasında gündelik yaşamda gerçekleştirilen dilsel etkileşimlerin toplumsal yönüne eğilinmiştir. Kişilerin toplumsal konumlarının ve toplumdaki rol dağılımlarının dil kullanımlarına nasıl yansıdığı ve toplumsal düzlemde gündelik yaşam pratiklerindeki dil kullanımlarında ne tür rutinler ve dilsel davranış kalıpları oluşturulduğu incelenmiştir. Bu çalışmalar, her ne kadar dilbilimselden çok sosyolojik yöne sahip olsalar da sonuçta dilbilim için de büyük öneme sahip olmuştur (Brinker/Sager, 2006: 16- 17).

Yukarıda bahsedilen iki araştırma yönünün ortak noktası, inceleme nesnesi olan gündelik dil görüngülerine diyalogsal, diğer bir deyişle hem bir konuşucu hem de bir dinleyicinin yer aldığının bilincinde olarak yaklaşmalarıdır. Brinker/Sager'e göre (2006: 17) sözeylem kuramında bu tam olarak söz konusu değildir. Sözeylem kuramı temelde konuşucu odaklıdır, salt konuşucunun bildirişim amacını ve dinleyicide yaratmayı hedeflediği etkiyi tartışır. Bunun yanı sıra temelde her bir sözeylemi kendi içinde ve diğer sözeylemlerden yalıtılmış biçimde inceler. Aynı çevre ya da bağlam içerisinde diğer sözeylemlerle arasındaki ilişkiyi ele almaz. Ancak 70'li yıllarda sözeylem kuramının ortaya çıkmasıyla birlikte sözeylemlerin aslında tekil ve bağımsız yapılar olmayıp belirli bir bağlam içerisinde (örneğin soru-yanıt, suçlama-

savunma gibi) birbirleriyle ilintili olarak yer aldıkları ve böylelikle anlam kazandıkları düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Kısacası 70'li yıllarla birlikte sözeylemler de gündelik durumlarda yer aldıkları bağlamlar içindeki bildirişimsel işlevleriyle incelenmeye başladıklarından sözeylem kuramı da konuşulan dil incelemelerinde yerini bulmuştur (Brinker/Sager, 2006: 17-18).

Buraya kadarki metin tanımlarından ve Vater (2001: 15) tarafından yapılan sınıflandırmadan yola çıkarak metinlerin monolog ya da diyalog biçimli olabilecekleri belirtilmişti. Metnin hem monolog hem diyalog biçimli olabilme özelliğinden bahsetmek öncelikle çelişki olarak görülebilir. Çünkü bildirişimin her türlü biçimi aslında doğası gereği diyalogsaldır (Brinker/Sager, 2006: 7). Sonuçta her bildirişimsel biçim bir konuşucu ve dinleyici gerektirir. Fakat burada monolog ve diyalogdan anlaşılması gereken şey başkadır: Sözlü metinler diyalog biçimlidir, çünkü metni oluşturmada hem konuşucu hem de dinleyicinin eşit derecede payı vardır. Üstelik sözlü metnin üretim ve alımlanma süreci eşzamanlıdır. Sözlü metinler, kişiler arasında gündelik yaşamda gözlemlenen ve çoğu zaman spontan oluşup gelişen konuşmalardır. Yazılı metinde ise durum biraz daha farklıdır. Üretim ve alımlanma süreci eşzamanlı değildir. Konuşucu ve dinleyici metni birlikte oluşturmazlar. Metni üreten kişinin alımlayana göre önceliği ve üstünlüğü vardır. Bu yüzden metin denince akla öncelikle, “yazılı olarak yapılandırılmış” ve “monolog” biçimli dilsel yapılar olarak gelmelidir (karş. Brinker/Sager, 2006: 7).

Yukarıda görüldüğü gibi sözlü metinleri ele alan ayrı bir dilbilimsel inceleme alanı vardır. Bu disiplin metindilbilimden farklı bir disiplindir ve inceleme konusu yaptığı olguya aslında “metin” adını vermemektedir. Bu çalışmanın kapsamı gereği metin kavramını sınırlamak amacıyla, Harweg'in de (2001: 21) metni, yazılı tümce dizileri olarak gören anlayışı temel alınacaktır.

Buraya kadar Vater'den (2001: 15) yola çıkarak, metin tanımlarında gözlemlenen farklılıklar değişik bilimcilerin yaklaşımı ışığında ele alınıp tartışılmıştır. Buna göre varılan sonuç metnin, a) yazılı, b) birden fazla tümceden oluşan, c) monolog biçiminde düzenlenmiş ve d) dilsel göstergelerle oluşturulmuş bir yapı olduğudur.

Vater'in metin tanımlarına yönelik oluşturduğu, ikili karşıtlıklar içeren listeye Adamzik (2004: 45) bir ekleme yapar: Bu, metnin ne ölçüde başı ve sonu belli, kendi içinde kapalı bir yapı olup olmadığı konusudur. Metnin mutlaka başı ve sonu belli bir yapı olması gerekmediği düşüncesini Adamzik (2004: 45-46) dilbilimdeki güncel kavramlardan biri olan "sınırsız metin"[3] kavramlarıyla bağdaştırır. Almancadaki **Hypertext** sözcüğünün karşılığı olan sınırsız metin, medyal bir dizge bünyesinde yer alan, her biri birbirinden bağımsız olarak erişilebilir nitelikte olmakla beraber bağlantılar aracılığıyla birbirine bağlanabilir nitelikte (alt)metinlerden oluşmuş bir metin ağıdır (Bußmann, 2002: 286). Bu metinleri geleneksel metinlerden farklı kılan önemli noktalardan biri çizgisel olmamalarıdır (Şenöz-Ayata, 2005: 153). Sınırsız metin denen yapıyı oluşturan bölümler ya da alt metinler, geleneksel metindekinin tersine çizgisel bir sıra izlemezler. Okur metnin bileşenlerini farklı bağlantılar aracılığıyla farklı ve karmaşık biçimlerde birbirine ekleyebilir. Günümüzde sınırsız metinlere verilebilecek en bilinen örnek, internet sayfaları, diğer bir deyişle internette yer alan metinlerdir. İnternet sayfalarındaki metinler bağlantılar aracılığıyla birbirine bağlanmaktadır. Fakat bağlantılar çizgisel bir sıra izlememektedir. Böylelikle internet kullanıcısı, diğer bir deyişle okur farklı bağlantıları seçerek metnin deyim yerimdeyse büyük ölçekli yapısını yazarından bağımsız olarak kendisi kurgulayabilmektedir.

Sınırsız metinler ilk bakışta geleneksel metinlere göre çok daha yenilikçi gözükmekle birlikte belirli açılardan onlardan çok da farklılaşmamaktadır. Çünkü Sager (2000) tarafından da belirtildiği gibi sınırsız metinler de sonuç olarak belirli bir konusal bütünlüğe ve bildirişim amacına sahiptirler. Öte yandan metnin bileşenlerinin bağlantılar aracılığıyla birbirine gönderimde bulunması ve çizgisellik göstermemesi de pek yeni bir durum sayılmayabilir, çünkü geleneksel metinlerde de metinsel düzenleyiciler ve alıntılar yoluyla hem metnin kendi içerisinde başka bölümlere hem de kendi dışındaki metinlere gönderimde bulunması olanaklıdır (Şenöz-Ayata, 2005: 149). Konusal bütünlük bir bakıma metnin sınırlarını da

[3] Sınırsız metin kavramı, Şenöz-Ayata'dan (2005: 147) hareketle Almanca **Hypertext** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

belirlemektedir. Diğer bir açıdan Adamzik metin kavramının tanımında kendi içinde kapalılığın halen geçerli bir ölçüt olmasına örnek olarak Brinker'in metindilbilimin önemli kaynaklarından biri sayılan "Linguistische Textanalyse" adlı kitabını örnek verir. Bahsedilen kitapta 1985'teki ilk baskısından 2001 yılında yapılmış 5. baskısına değin metnin kendi içinde kapalı ve sonlu bir yapı olması düşüncesinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır (karş Adamzik 2004: 45).

Metin tanımı konusundaki anahtar kavramlardan biri de bildirişimdir. Metinler toplumsal yaşamda bireyler arasında bildirişim kurulması amacına hizmet eder. Metin, "eylem" odaklı bir karaktere sahiptir ve toplumda bildirişim sağlamaya yönelik bir işlev yerine getirir (Yıldız, 2000: 27). Bu durumda, bu çalışma çerçevesinde yola çıkılacak metin tanımı için bildirişim bileşenini de göz önünde bulundurmak gerekecektir. Bunun için Brinker'e (1997: 12-20) başvurmakta fayda vardır. Brinker, metindilbilimin ortaya çıkıp gelişme sürecini ve aynı zamanda metin kavramının bilimciler tarafından ne şekilde tanımlandığını da yansıtan üç temel yaklaşıma değinmektedir: Yapısalcı, işlevci ve yapısal-işlevci yaklaşımlar (bkz. Şenöz-Ayata 2003; 2005).

Bu yaklaşımlar aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

> **a) Yapısalcı yaklaşım:** Bu anlayışa göre yapılan çözümlemelerinde metnin dilbilgisel ve içeriksel yapısı incelenir (Şenöz Ayata, 2005: 23). Metin yalnızca dilsel bir birim olarak görülür ve metin incelemesinde dilbilgisel ve sözdizimsel bağlara odaklanılır (Şenöz-Ayata, 2005: 24).
>
> **b) İşlevci yaklaşım:** Bu yaklaşımın ortaya çıkışı 1970'li yılların başını bulur. Dilbilimde gerçekleşen edimbilimsel dönüm noktası, dile karşı işlevci bir bakış açısının benimsenmesini beraberinde getirir. Metnin yalıtılmış ve durağan bir yapı olmayıp her metnin aslında belirli bir bildirişim durum ve bağlamı içinde yer aldığı, konuşu ve dinleyicinin katılımıyla oluşan somut bir bildirişim sürecinde ortaya çıktığı düşüncesi önem kazanır (Brinker, 1997: 15). Metnin yalnızca dilsel bir yapı olarak özellikleri değil, bildirişimsel işlevi de ön plana çıkar. Bundan hareketle "metni üreten kişinin metinde

gerçekleştirmeye çalıştığı bildirişimsel amaç" olarak tanımlanabilecek metnin işlevi inceleme konusu olarak önem kazanır (Şenöz-Ayata, 2005: 25). Öte yandan, odak noktası kişiler arasındaki bildirişimsel işlev olunca, bu anlayışa göre yalnızca dilsel yapılar değil, bildirişim kurmaya yarayan her şey metin olarak ele alınabilmektedir.

c) Yapısalcı-İşlevci yaklaşım: Burada hem yapısalcı hem de işlevci yaklaşımların birlikteliği söz konusudur. Metindilbilimsel çalışmalarda bu iki yaklaşım birbirini tamamlar (Şenöz-Ayata, 2003: 23). Böylelikle metnin hem dilsel, diğer bir deyişle dilbilgisel ve anlamsal bağıntılar içeren yönü hem de bildirişimsel yönü bir arada, bütünleyici olarak ele alınmış olur.

Bu çalışmada yukarıda belirtilmiş olan, her iki yaklaşımı içinde barındıran bir metin tanımından yola çıkılmıştır. Buna göre Brinker (1997: 17) ile beraber hareket edilerek çalışmada metin, "kendi içinde bağdaşık ve bir bütün olarak bildirişimsel bir işlev gösteren sonlu dilsel göstergeler dizisi" olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılabileceği gibi metin, bildirişimsel bir amaca hizmet eden yazılı bir dilsel yapıdır. Aynı zamanda birden fazla tümceden oluşmakta ve belirli bir başlangıç ve sonu olmaktadır.

De Beaugrande/Dressler (1981: 3-13) tarafından geliştirilen yedi metinsellik ölçütü metin adı verilen yapının hem dilsel hem de bildirişimsel yönünü göz önünde bulundurmaktadır. Ölçütler şunlardır: 1. Bağlaşıklık 2. Bağdaşıklık 3. Amaca Uygunluk 4. Geçerlilik/Kabul Edilebilirlik 5. Bilgilendiricilik 6. Durumsallık 7. Metinlerarasılık. Bu ölçütler kısaca şu şekilde açıklanabilir:

1. Bağlaşıklık: Metnin yüzey yapısındaki dilbilgisel bağları tanımlar. Her metin yüzey yapıda dilbilgisel ve sözdizimsel bağlarla birbirine bağlanmış tümcelerden oluşur.

2. Bağdaşıklık: Metnin derin yapısındaki anlamsal bağları tanımlar. Her metin, dilbilgisel ve sözdizimsel kurallara uygun üretilmenin yanı sıra belirli bir anlam içerir.

3. Amaca Uygunluk: Metni üretenin amacı, tutumuna yönelik bir ölçüttür. Her metin, üreteni tarafından belirli bir bildirişimsel amaçla üretilmelidir.

4. Geçerlilik/Kabul Edilebilirlik: Metni alımlayan kişinin tutumunu betimleyen bir ölçüttür. Metin gerek dilbilgisel gerekse anlamsal açıdan, okuyan kişi için anlaşılır ve böylelikle kabul edilebilir olmalıdır.

5. Bilgilendiricilik: Metnin içerdiği bilginin okur için ne ölçüde tanıdık, bilindik ve beklendik olup olmadığına yönelik bir ölçüttür. Her metin bir yandan yeni bilgi içermelidir, fakat diğer yandan metnin içerdiği bu yeni bilgi, okurun dünya bilgisini aşmamalıdır.

6. Durumsallık: Metnin ilgili bildirişim durumuna uygun biçimde üretilip üretilmediğine yönelik bir ölçüttür. Her metin belirli bir bildirişim durumunda üretilir. Metni üretirken ilgili bildirişim durumunun bağlamsal özelliklerini ve kendine özgü yönlerini göz önünde bulundurmak gerekir.

7. Metinlerarasılık: Metnin diğer metinlerle ilişkisi ve bağıntısını betimleyen bir ölçüttür. Her metin, bir yandan okurun dünya bilgisine seslenir. Okur metni anlamlandırırken kendi dünya bilgisi sınırları içinde yer alan başka metinlerle ve metin kalıplarıyla ilişki kurabilir. Böylelikle üretilen metin, başka metinlerle etkileşime girmiş olur.

Bir metnin metin olma işlevini yerine getirebilmesi için yukarıda sayılan ölçütlere uyması beklenir. Ölçütlere bakıldığında bağlaşıklık ve bağdaşıklığın metnin dilsel yönünü, diğer ölçütlerin ise işlevsel yönünü ele aldığı görülür. De Beaugrande/Dressler bu durumu betimlerken "metin-merkezli" ve "kullanıcı-merkezli" kavramlarını kullanır: Ölçütlerin ilk ikisi olan bağlaşıklık ve bağdaşıklık metin-merkezli iken diğer beş ölçüt kullanıcı-merkezlidir (De Beaugrande/Dressler, 1981: 8). Diğer bir deyişle bu yedi ölçüt, metnin hem dilsel hem de bildirişimsel yönüne vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak metin kavramı ile belirli bir bildirişimsel amaçla üretilmiş a) yazılı, b) monolog biçimli, c) birden fazla tümceden oluşan, d) anlamlı ve konusal bütünlük gösteren ve e) başı ve sonu belirli bir dilbilgisel yapının kastedildiği görülmektedir.

Bu çalışmanın bütüncesini oluşturan metinler bilimsel makalelerdir. Bilimsel makaleler öncelikle yukarıda belirtilen ölçütlere uymaları nedeniyle birer metindir. Öte yandan bilimsel makaleler uzmanlık metni[4] diye tanımlanan nitelikte metinlerdir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, şimdiye kadar verilen metin tanımlarının ardından uzmanlık metni kavramına eğilmek gerekecektir.

Uzmanlık metinlerine yönelik dilbilim çalışmaları geleneğinde önemli bir yeri olan Alman bilimci Gläser (1985: 5) tarafından yapılan tanıma göre uzmanlık metni, öncelikle bildirişimsel bir edimin sonucunda ortaya çıkan, başı ve sonu olan kendi içinde bütünlüklü dilsel bir yapıdır. Başka metinlerden farklı olarak belirli bir uzmanlık alanına özgü bir konusu vardır ve ayrıca simge, formül, denklem, grafik ya da çizim içerebilir.

Bu tanımda daha önce verilen metin tanımından farklı olarak son iki madde dikkati çeker. Buna göre uzmanlık metni, şekil, çizim, formül gibi dilsel ve dilbilgisel olmayan öğeler içerebilir. Ayrıca uzmanlık metninde içerik özel bir öneme sahiptir.

Schröder de (1987: 79) uzmanlık metinlerini incelemede "salt dilbilimsel bir metin tanımı"nın yeterli olmayacağını savunur ve bir metni uzmanlık metni olarak nitelendirmenin ancak "dil dışı" ölçütleri göz önünde bulundurmakla olanaklı olacağını belirtir. Diğer bir deyişle uzmanlık metni, yalnızca dilsel/dilbilgisel yönüyle değil, bildirişimsel işleviyle de tanımlanmalıdır. Schröder (1987: 80) uzmanlık metninin niteliklerine ilişkin şu çıkarımlarda bulunur:

- Uzmanlık metni bir bilgi ve bildirişim sürecinin sonucu ve ürünüdür.
- Uzmanlık metni belirli bir uzmanlık derecesi gösterir.
- Uzmanlık metninde içerik boyutu özel bir önem gösterir.

[4] Uzmanlık metni kavramı, Almanca **Fachtext** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

- Uzmanlık metninde dilsel araçların seçimi metnin bildirişimsel işlevine uygun bir ilişki içerisindedir.

Görüldüğü gibi Gläser ile koşut olarak Schröder de yaptığı tanımda uzmanlık metninin içerik boyutuna özel bir önem vermiştir.

Alman dilbilimci Hoffmann'ın uzmanlık metinlerine yönelik dilbilim çalışmalarındaki yeri ve rolü büyüktür; uzmanlık metni kavramına yönelik dilbilimsel nitelikte ilk ayrıntılı tanım kendisine aittir (Schröder, 1987: 74). Hoffmann'ın (1988: 119) sonradan görece güncel bir yapıtında yinelediği uzmanlık metni tanımı şu şekildedir:

> Uzmanlık metni, belirli bir uzmanlık alanına yönelik olarak yürütülen toplumsal ve üretici nitelikteki dilsel ve bildirişimsel bir eylemin hem aracı hem de sonucudur. Yapısal ve işlevsel bir bütünlük oluşturur; anlamsal, sözdizimsel ve edimsel bağdaşıklık içeren sonlu sayıda tümce ya da tümce değerinde birimlerden oluşur. Her biri karmaşık birer dilsel gösterge olan bu birimler, insan bilincindeki karmaşık yargı ve önermelere ve de nesnel gerçeklikteki karmaşık olgulara karşılık gelirler.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı gibi, uzmanlık metni de sonuçta bir metindir, bildirişimsel işlevi olan dilsel bir yapıdır, içerik olarak ise belirli bir uzmanlık alanına yöneliktir. Uzmanlık metni diğer tüm metinler gibi yazarının okuru ile bildirişim kurmak ve bu yolla belirli bir uzmanlık içeriğini ve bilgisini onunla paylaşmak amacıyla ürettiği metinlere denmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu çalışmanın bütüncesini oluşturan bilimsel makaleler birer uzmanlık metnidir.

1.1. Metin Türü Kavramı

Bir önceki bölümde metin ve uzmanlık metni kavramlarını tartıştıktan sonra önemli diğer bir kavrama değinmek gerekmektedir: Metin türü. Metin ile metin türü kavramları yakın ilişki içindedirler, çünkü "[…] metinleri oluşturmamız ve alımlamamız metin türleri çerçevesinde gelişir" (Şenöz-Ayata, 2003: 25). Diğer bir deyişle yazar belirli bir etkileşim durumunda dil yoluyla bildirişim kurma amacıyla bir metin üretirken hem içerik hem de biçimi oluşturmada belirli yapı ve kalıplara başvurur. Gündelik yaşamdaki belirli bildirişim durumlarında yazar ve okurun dil yoluyla durum ve bağlama uygun bir şekilde eylemde bulunabilmek için başvurduğu,

“önceden belirlenmiş ve hazır” nitelikteki metin oluşturma örnekleri vardır ve bunlar metin üretimi için bilişsel nitelikte bir çerçeve oluşturur. Sözü edilen metin oluşturma örnekleri çerçevesinde üretilip alımlanan somut dilsel yapılara ise “metin türü” denmektedir (karş. Heinemann/ Heinemann, 2002: 130-142). Buna göre metin türüne yönelik bir tanım şu şekilde yapılabilir: “Metnin kurgusu, işlevi ve dilsel yapısı açısından ilksel örnekler olarak kabul edilebilecek nitelikte ortak noktalar gösteren metin örnekleri kümesi” (Busch/Stenschke, 2008: 239).

Daha önce belirtildiği gibi metin, belirli bir bildirişim durumunda ve belirli bir bildirişim amacıyla üretilir. Bu, metnin işlevidir. Gündelik yaşamda bildirişim durumları ve amaçları ortak noktalar gösterebilir. Bu durumda üretilen metinlerin de ortak noktalar göstermesi beklenebilir. Örneğin resmi bir makamdan herhangi bir yazılı talepte bulunma amacındaki biri, bunun için dilekçe dediğimiz metin türüne başvurur. Bir dilekçenin dilsel ve iletişimsel kurgusunun yakın bir dosta yazılan bir mektubunkinden farklı olduğu ise açıktır. Diğer bir deyişle benzer bildirişim durumları ve amaçları, benzer türde metinlerin oluşmasına neden olur. Sonuç olarak, metin türleri, bildirişimsel işlevlere göre belirlenir (Ulrich, 2006: 86).

Gläser (1990: 29) metin türünü şöyle tanımlar:

> Metin türü, tarih içerisinde oluşmuş, toplum tarafından kabul edilmiş, üretici ve uygulamaya dökülebilir nitelikte, görsel ya da işitsel olarak somutlaştırılmış bir metin üretme örneğidir; karmaşık bir olguyu tinsel ve dilsel bir şekilde işlemeye hizmet eder.

Bu tanımda dikkati çeken, metin türünün belirli bir toplumsal çevrede tarihsel bir gelişim çizgisi içerisinde oluşması ve zaman içerisinde toplumun üyeleri tarafından kabul görüp kendi metinlerini üretmede kullanılan metin üretim biçim ve yapıları haline gelmesidir.

Brinker de metin türü tanımında Gläser ile ortak noktalar gösterir. Brinker’in (1997: 132) tanımına bakıldığında metin türlerinin şu özelliklere sahip olduğu görülmektedir: Metin türleri karmaşık dilsel eylemlere yönelik, üzerinde uzlaşıma varılmış metin üretme biçimleridir. Bu kalıplar durumsal, iletişimsel ve dilsel açıdan ortak özellikler içermektedirler. Belirli bir dil topluluğu içerisinde tarih boyunca oluşup gelişmişlerdir. Dil kullanıcılarının gündelik dil edincinde yer sahibidirler.

Metin türünün kural koyucu bir yönü vardır. Fakat bu diğer yandan, metin üretme ve alımlama konusunda kullanıcıya yol gösterici bir niteliktedir.

Brinker (1997: 127) metinleri öncelikle yazınsal ve kullanmalık metinler olarak ikiye ayırır. Bu ayrımın ardından metindilbilimin inceleme alanını ise kullanmalık metinler olarak sınırlar. Kullanmalık metinler arasında yazınsal olmayan tüm metinler yer alır. Bu durumda uzmanlık metinleri de kullanmalık metin sınıfındadır.

Metindilbilimin inceleme nesnesi olarak kullanmalık metinler belirlendikten sonra ortaya bu metinlerin kendi içinde hangi ölçütlere göre ayrıştırılıp sınıflandırılacağı sorusu çıkmaktadır. Brinker (1997: 133) metnin işlevini, metin türlerini sınıflandırma konusunda temel ölçüt olarak görür ve buna göre beş ayrı metin türü belirler[5]: a) Bilgilendirici metinler, b) çağrı işlevi olan metinler, c) yükümlülük işlevi olan metinler, d) ilişki kurma işlevi olan metinler, d) beyan etme işlevi olan metinler.

Söz konusu sınıflandırma şu şekilde açımlanabilir (karş. Brinker, 1997: 105-121):

> **a) Bilgilendirici Metinler:** Bu metinlerde metnin üretiliş amacı okuyan kişiyi belirli bir konu hakkında bilgilendirmektir. Bu nedenle metnin içeriği özel bir öneme sahiptir. Öte yandan bilgilendirici metinler içerik ağırlıklı ve nesnel bir vurguya sahip olabileceği gibi bunun tersine ağırlıklı olarak metni üretenin konu hakkındaki kişisel yaklaşımını da içerebilir (Brinker, 1997: 107). Fakat her iki durumda da asıl işlev, belirli bir konu hakkında ister öznel ister nesnel ağırlıkta olsun, bilgi aktarımıdır. Bu tür metinlere örnek olarak gazete haberi, rapor, ders kitabı ya da eleştiri metni verilebilir.
>
> **b) Çağrı İşlevi Olan Metinler:** Bu metin türüne ait metinlerin işlevi, okura belirli bir konuda çağrıda bulunup onu belirli tutum ve davranış biçimlerine yönlendirip harekete geçirmektir. Örneğin reklam metni ya da yasa metinleri bu tür kapsamındadır. Bu metinler, okuru belirli bir edimi gerçekleştirmeye ya da tam tersine gerçekleştirmemeye yönlendirir. Örneğin bir reklam metni, okuyan kişiyi bir ürünü satın almaya yöneltmek amacıyla üretilir. Ya da

[5] Kavramların Türkçe karşılıkları Şenöz-Ayata'dan (2003: 39) alınmıştır.

hukuk metinleri, kişinin toplumsal yaşamda hangi edimlerde bulunma hakkı olup olmadığını belirtmek amacıyla yazılır. Sonuçta bu metinlerin işlevi, okura eylemlerini metne uygun bir şekilde belirleme çağrısında bulunmaktır.

c) Yükümlülük İşlevi Olan Metinler: Bu tür metinlerde metnin üreticisi alımlayıcısına karşı belirli bir yükümlülük üstlendiğini belirtir. Metni üreten kendini belirli edimleri yerine getirmeye zorunlu kılar. Üretenin kendini belirli bir yükümlülük altına soktuğu bu tür metinler önemli derecede "kurumsallaşmış" bir nitelik gösterirler (Brinker, 1997: 118). Örneğin garanti belgesi ya da sözleşmeler bu metin türü kapsamındadır. Garanti belgesinde belirli bir malın ve doğal olarak söz konusu metnin de üreticisi konumunda olan bir firma, ürünü satın alan kullanıcıya belirli taahhütlerde bulunur. Böylelikle kendini garanti belgesinin alımlayıcısına karşı belirli yükümlükler altına sokar. Benzeri şekilde bir sözleşme metninde metnin üreticisi ve alımlayıcısı karşılıklı olarak yükümlülük altına girerler.

d) İlişki Kurma İşlevi Olan Metinler: İlişki kurucu metinlerde üretici, alımlayıcıyla kişisel bir ilişki kurma ya da var olan ilişkiyi sürdürme amacı güder (Brinker, 1997: 119). Bu tür metinlere örnek olarak teşekkür mektubu verilebilir. Metni üreten kişinin amacı, metnin üretilmesi öncesindeki bir gündelik duruma tepki vermektir. Teşekkür mektubunda söz konusu olan budur. Metni üreten kişi, daha öncesinde bir duruma (örneğin kendisine nişanlandığı için tebrik kartı gönderen bir yakınına) yönelik bir tepki ve yanıt vermiş olur. Böylelikle alımlayıcı ile arasında kişisel ilişki kurma ya da ilişkiyi sürdürme işlevini metin aracılığıyla yerine getirmiş olur.

e) Beyan Etme İşlevi Olan Metinler: Bu tür metinlerde yazar, metni aracılığıyla alımlayıcıya yönelik bir beyanda bulunur. Metin aracılığıyla gerçekleşen bu beyan etme edimi sonucunda var olan gerçeklik durumundan farklı bir gerçeklik durumuna geçilmiş olur (Brinker, 1997: 120). Örneğin vasiyetname ya da vekaletname bu türe girer. Her iki metin türünde de

metnin üreticisi, metnin alımlayıcısını ilgilendiren bir beyanda bulunur ve alımlayıcının durumunda değişiklik olur.

Uzmanlık metinleri bu beş ana tür metin arasında bilgilendirici metinler sınıfına girer. Çünkü daha önce belirtildiği gibi uzmanlık metinleri, belirli bir uzmanlık alanına ait bir bilgiyi okur ile paylaşmak amacıyla üretilir. İçerik yönü özel bir öneme sahiptir. Bu yönüyle uzmanlık metni, bilgilendirici bir metin türüdür.

Sonuç olarak bilimsel bildirişimde rastlanılan kullanmalık metinlerin tamamı uzmanlık metinleri türüne aittir (Weise, 1985: 20). Söz konusu olan bu metin türünün alt sınıfları çeşitlidir. Ders kitapları, bilimsel yayın eleştirileri, tıbbi olgu raporları, teknik kullanım kılavuzları, patent metinleri bu türe örnek olarak sayılabilir. Bunların yanı sıra bilimsel makale de bu alt sınıflardan biridir (Weise, 1985: 20). Diğer bir deyişle bilimsel makale de bir uzmanlık metnidir.

Öte yandan Gläser (1998: 482) bilimsel makaleleri, akademik makaleler ve popüler bilim makaleleri olmak üzere iki alt türe ayırır. İlk grupta yer alan makaleler belirli bir bilimsel disiplin ya da diğer bir deyişle uzmanlık alanında faaliyet gösteren bilimcilerin kendi aralarında bilgi paylaşımında bulunmalarına yarar. İkinci gruptaki popüler bilim makaleleri ise alanın uzmanlarıyla uzman olmayanlar arasındaki billdirişime hizmet ederler. Birinci gruptaki makaleler alan içi, ikinci gruptakiler ise alan dışı bildirişimi sağlar (karş. Gläser, 1998: 482). Bu çalışmanın konusu ise ilk grupta yer alan, bilimciler arasında alan içi bildirişim amacıyla üretilmiş bilimsel makalelerdir.

1.2. Bilimsel Metin Türüne Yönelik Dilbilimsel Yaklaşımlar

Uzmanlık metinlerine yönelik dilbilimsel çalışmalar 1960'lı yılların ortasından itibaren belirginleşmeye başlamıştır (Hoffmann, 1988: IX). Bu çalışmaların ortaya çıkmasında yabancı dil dersleri sırasında gözlemlenen eksikliğin ve bunun doğurduğu gereksinimin yeri büyüktür (Hoffmann, 1988: IX). Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri alanda, yabancı dilde yazılmış uzmanlık metinlerini alımlama ve yine yabancı dilde metin üretme konusunda zorluk çektikleri

anlaşılmıştır. Bu iki konuda öğrencilere yardımcı olması amacıyla bilimsel metinlerin de içinde yer aldığı uzmanlık metinleri dilbilimsel çalışmalara konu edilmiştir. Çalışmaların geçmişten günümüze gelişimine bakıldığında iki ayrı yön göze çarpmaktadır (bkz. Busch-Lauer, 2001: 35-77; ayrıca bkz. Gnutzmann/Oldenburg, 1991: 103-107; Schröder, 1991):

a) Uzmanlık Metinleri Dilbilimi[6]

b) Karşılaştırmalı Sözbilim[7]

Bir sonraki bölümde uzmanlık metinlerine yönelik dilbilim çalışmalarının yürütüldüğü bu iki yöne değinilecektir.

1.2.1. Uzmanlık Metinleri Dilbilimi

Daha önce belirtildiği gibi bilimsel metinler uzmanlık metinleri sınıfına girmekte ve bu metin türüne özgü bir dil kullanımı içermektedir. Uzmanlık metinleri dilbilimi, daha çok eski Doğu Alman kökenli dilbilimcilerin ortaya çıkardığı bir inceleme alanıdır. Önemli adlar arasında Hoffmann, Gläser, Baumann ve Kalverkämper sayılmaktadır (karş. Schröder, 1991: 12-13).

Uzmanlık metinleri dilbilimi kavramının ortaya çıkmasında rol oynayan dilbilimciler düşünüldüğünde akla ilk gelen kişi Hoffmann olacaktır. Hoffmann, "uzmanlık diline yönelik bir metindilbilimi"nin oluşturulması talebiyle bu alanın temelini atmıştır (Schröder, 1991: 12).

Fakat uzmanlık dillerine yönelik düzenli incelemeler, aslında Hoffmann'ın yukarıda ifade edilen talebinden önce de başlamıştır. İncelemelerin başlangıcı 1930'lu yıllara dayanır (Fraas, 1998: 428). Çalışmalar çeşitli uzmanlık alanlarındaki terminojilere yönelik gerçekleşir. Bundaki amaç, uzmanlık alanlarındaki terimleri ortak bir

---

[6] Uzmanlık metinleri dilbilimi kavramı Almanca **Fachtextlinguistik** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

[7] Karşılaştırmalı sözbilim kavramı İngilizce **contrastive rhetorics** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

anlaşma zemini yaratacak şekilde netleştirmektir. Uzmanlık dillerine yönelik incelemelerin başlangıcı kabul edilen bu çalışmalar, düşünülenin aksine dilbilimciler tarafından değil, öncelikle ilgili alanların uzmanları tarafından gerçekleştirilir. Yabancı dil öğretiminde ortaya çıkan gereksinimler sonucu, incelemeler devam eder. İncelemelerde yine terminoloji odak noktasıdır. Uzmanlık alanlarında, uzmanlık dilinin ve terimlerinin nasıl oluştuğu ve bunun yanı sıra gündelik dil ve sözcüklerle uzmanlık dili ve terimleri arasında ne tür farklar bulunduğu gibi konularda çalışmalar yürütülür. Ancak 70'li yıllarla birlikte günümüzdeki anlamda, yani metni odak noktası olarak ele alana çalışmalar başlar (Fraas, 1998: 428).

Uzmanlık metinlerine yönelik dilbilimsel incelemelerin tarihsel gelişimini Schröder (1991: 63) kabaca üç döneme ayırır: 1. Sözcük Dönemi 2. Sözdizim Dönemi 3. Metin Dönemi. Bu dönemler şöyle açımlanabilir:

> **1. Sözcük Dönemi:** Bu dönemde bilimsel metinlere yönelik incelemeler terminoloji üzerine yoğunlaşmıştır. İnceleme nesnesi sözcüktür. Uzmanlık dili ve terminoloji birbirine eşdeğer görülmüştür. Sözcükten daha büyük dilsel birimler inceleme konusu edilmemiştir. Bu dönemin doruk noktasını 1920'li ve 1930'lu yıllar oluşturur.
>
> **2. Sözdizim Dönemi:** Bu dönemde inceleme alanı genişlemiş ve tümce boyutlarına varmıştır. Bilimsel metinlerin tümce düzleminde ne tür özellikler gösterdiğine yönelik incelemeler yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte başlayan bir dönemdir.
>
> **3. Metin Dönemi:** Bu dönemde araştırma sınırları tümcenin ötesine geçip metin bir bütün olarak inceleme konusu edilmeye başlamıştır. 1970'li yıllarla birlikte bu dönem başlar ve günümüze dek sürer.

Öte yandan terminoloji ve sözdizimden çok işleve odaklanılan bir yaklaşımın başlangıcının aslında 1930'lı yıllara kadar götürülebileceği yönünde başka bir düşünceden hareketle Schröder (1991: 10), yukarıda verilen üçlü ayrım dışında ikili bir ayrımın da olanaklılığından bahseder:

a) Terminolojiye ağırlık veren yaklaşım: Bilimsel metinlerde kullanılan terimlerin nasıl oluştuğu ele alınır. Terimleri türetmede, gündelik dildeki sözcüklerin nasıl bir etkisi olduğu incelenir.

b)İşlevsel yaklaşım: Bilimsel metnin hangi bildirişimsel işlevlere sahip olduğu, kim tarafından kim için ne amaçla üretildiği gibi sorular ele alınır.

Schröder (1991: 10) metin merkezli bir üçüncü yaklaşımı ise bu ikisinin bir araya getirilmesi olarak görür.

Yukarıda bahsedilen metin merkezli yaklaşımdan tam olarak ne anlaşılması gerektiği sorusunun yanıtına yönelik bir öneri olarak Hoffmann'ın (1988: 112) belirlediği bazı ölçütler ele alınabilir. Hoffmann, uzmanlık metinlerine yönelik inceleme ölçütleri olarak şunları belirtir:

Büyük ölçekli yapı: Metnin kurgusu ve bölümlenişi ele alınır.

Bağdaşıklık: Anlamsal bütünlük, yerdeşlik, konu gelişimi ve işlevsel bağıntılar ele alınır.

Sözdizim: Tümce tipleri, ad ve eylem öbeklerinin dağılımı incelenir.

Sözcük: Terminolojinin nasıl oluştuğu incelenir.

Biçimbirimler: Sözcük türleri (eylem, ad, v.b.) ele alınır.

Yukarıdaki tarihsel gelişim aynı zamanda genel dilbilim çalışmalarındaki değişime de koşuttur. Nasıl ki dilsel bildirişimin tümcelerden çok metinler üzerinden işlediği düşüncesi metindilbilimin ortaya çıkışında etkili olduysa benzeri bir gelişim de uzmanlık metinleri ve diline yönelik dilbilimsel incelemelerde de gözlemlenmiştir. 60'lı yıllarla birlikte, Hoffmann'ın da (1988: 108) belirttiği gibi "sözcüklerin ancak tümcelerde, tümcelerin ise metinler içerisinde işlevselliğe kavuştuğu ve bunun yanında dilsel bildirişimin ancak ve yalnızca metin biçiminde olanaklı olduğu yönünde bir bilinç" kendini kabul ettirmiştir. Böylelikle, bilimsel metinlere yönelik dilbilim çalışmaları ile metindilbilimin yolları kesişir ve uzmanlık metinleri dilbilimi diye adlandırılan inceleme alanı ortaya çıkar.

Hoffmann'ın yukarıda alıntılanan ve metnin bir bütün olarak dilsel bildirişimdeki önemine vurgu yapan görüşü, dilbilimcilerin inceleme nesnesi olarak sözcük ve tümce düzlemlerini bırakıp metnin bütününe yönelmelerinde etkili olmuştur. Sonuç olarak, nasıl metindilbilim öncelikle Almanya'da ortaya çıkmışsa, uzmanlık metinleri dilbilimi de aynı coğrafyada ortaya çıkmıştır.

1.2.2. Karşılaştırmalı Sözbilim

Bilimsel metinlere yönelik dilbilimsel yaklaşımlar söz konusu olduğunda karşılaşılan kavramlardan bir diğeri ise karşılaştırmalı sözbilimdir. Bu, daha çok Angloamerikan bilim coğrafyasında ortaya çıkmış bir alandır. Kavramdan anlaşılacağı gibi, bu yaklaşımda bilimsel metinleri karşılaştırmalı olarak incelemek söz konusudur. İncelemeler tek dilli olmayıp çok dillidir. Farklı dillerde yazılmış bilimsel metinler dilbilimsel açıdan karşılaştırılır. Karşılaştırmalı sözbilimin ortaya çıkmasında, bilimsel biçemin evrensel mi yoksa kültüre mi bağlı olduğu sorusu büyük rol oynar. Bir tarafta uzun yıllar boyunca egemenliğini korumuş olan evrensellik düşüncesi, diğer tarafta ise bilimsel biçemin üretildiği kültürel bağlamdan etkiler taşıyacağına ilişkin başka bir düşünce vardır (bkz. Şenöz-Ayata, 2008a: 315-328). İlerleyen iki alt bölümde bu görüşlere değinilecektir.

1.2.2.1. Evrensellik

Bilimsel biçemin evrenselliğine yönelik görüş çoğu kaynakta Widdowson'dan (1979) yapılan alıntılarla sunulur. Widdowson'un görüşleri şu şekilde özetlenebilir: Bilimsel biçem başlı başına bir kültürel dizge oluşturur. Bilimle uğraşmaya başlayan kişi, içinde doğup büyüdüğü kültürel dizgeden farklı olarak, başka ve başlı başına bir kültürel dizge ile yüzleşir. Bu, bilimci için "ikincil bir kültürel dizge"dir (Schröder, 1991: 22). Bu noktada öncelikle kültür kavramını tanımlamak faydalı olacaktır. Kültür kavramı en kapsayıcı biçimiyle "tüm olarak tinsel ve törel yaşam; geniş bir toplumun tüm alanlarında ortak olan dinsel, ahlaksal, estetik, teknik ve bilimsel nitelikteki toplumsal olayların bütünü" şeklinde tanımlanabilir (Akarsu, 1998: 122). Kişi birincil kültürel sosyalizasyonunu içinde doğup büyüdüğü toplumda gerçekleştirirken ikincisini ise, faaliyet gösterdiği bilimsel disiplin ve söylem

topluluğu içinde yaşar. Bunun yanı sıra "bilimsel metin aracılığıyla dilselleştirilip metinselleştirilen bilimsel söylem, evrensel bir iletişim durumu" oluşturur (Akarsu, 1998: 122). Widdowson'a göre (1979) "bilimsel biçem tekil herhangi bir dildeki dilselleştirme biçiminden bağımsız" olarak "evrensel"dir (Gnutzmann/Oldenburg, 1991: 107). Bu düşünce bilimciler arasındaki bilimsel biçemin niteliğine yönelik tartışmalarda uzun zaman geçerliliğini korumuştur.

Ünlü Alman dilbilimci Weinrich de bilimsel biçemin evrenselliği konusunda olumlu görüştedir. Watson ve Crick tarafından 1953 yılında yazılan, DNA yapısının keşfini anlatan makaleyi örnek veren Weinrich (1985: 33), bilimde çığır açıcı derecede önemli bu makalenin yalnızca 900 sözcükten oluştuğunu vurgular ve bilimsel çalışmalardan elde edilen sonuçların tıpkı bir "resmi tebliğ" gibi az ve öz bir şekilde yazıya dökülmesi gerektiğini savunur. Watson ve Crick'in aynı makalesine başka bir çalışmasında da yer verir ve makalenin kurgusunu inceler (Weinrich, 2001: 258-260). Buna göre makalenin 4 ayrı bölümden oluştuğunu tespit eder:

> **1. Giriş:** Bu bölümde araştırmacı, aynı alanda yapılmış önceki çalışmaları tanıtır.
>
> **2. Gelişme I:** Araştırmacı, ilgili makaleyi yazmasına neden olan kendi araştırmasının amacını ve uyguladığı yöntemi tanıtır.
>
> **3. Gelişme II:** Yapılan araştırmanın ya da deneyin sonuçları sunulur.
>
> **4. Sonuç:** Yapılan araştırmanın ya da deneyin sonuçları daha geniş bir bağlama yerleştirilip çıkarımlarda bulunulur. Bunun yanı sıra ileriye yönelik olası araştırma alanlarına vurgu yapılır.

Görüldüğü üzere Weinrich sözü edilen bilimsel makalede, çoğu metinde giriş-gelişme-sonuç şeklinde gözlemlenen alışıldık kurgudan biraz daha farklı bir kurgu saptar: Gelişme bölümünü kendi içinde ikiye ayırır. Weinrich, Watson ve Crick'in makalesinde gözlemlediği bu kurguyu, tüm bilimsel makaleler için standart oluşturması gerektiği düşüncesinde olduğu için okura sunar.

Weinrich bilimsel metin üretiminde tekil dillerden bağımsız, standartlaşmış bir biçem kullanımından yanadır. Bilimsel biçemin şu özelliklere sahip olması gerektiğini savunur: Açık, net ve çelişkiden uzak olma, neden ve sonuç ilişkileri içerme (Weinrich, 1985: 51).

Bilimsel biçemin evrenselliği, bilim üretmede kullanılan dilin evrenselliği düşüncesini de beraberinde getirir. Belirli bir dilin bilimsel bildirişimde başat konumda olması, evrensellik çağrışımı yapabilmektedir. Günümüzde bu durum İngilizcede gözlemlenmektedir. Örneğin Ylönen (1993: 83) İngilizcenin günümüzde bilim dili olarak egemenliğine dikkati çeker. Angloamerikan coğrafyasında yürütülen bilimsel çalışmaların dünyanın geri kalanındaki bilimsel çalışmaları da yönlendirdiğini ifade eder. Doğa bilimlerinde yapılan en önemli ve saygın çalışmalar İngilizce olarak yayınlanmaktadır, toplum ve insan bilimleri de aynı yolda ilerlemektedir. Bu durumda bilim dili olarak İngilizcenin belirgin bir egemenliği söz konusudur (Ylönen, 1993: 83). Nitekim Ylönen (1993: 93) söz konusu çalışmasında da bunu kanıtlamıştır: Artsüremli bir nitelik gösteren çalışmada 1884'ten 1989 yılına kadar Almanca "Deutsche Medizinische Wochenschrift" adlı yayın organında yayınlanmış makalelerden 20 yıllık aralıklarla 28 tanesinin büyük ölçekli yapısını inceleyen bilimci, makalelerin tarihi günümüze yaklaştıkça Angloamerikan metin üretme kalıplarına uygun ve bu yönüyle tekil bir biçim kazandığını bulgulamıştır.

Tek bir dilin bilimsel biçemdeki egemenliğinin evrensellik çağrışımı yapması düşüncesinden yola çıkıldığında, yine her ne kadar doğrudan evrenselliği savunmasa da Finli dilbilimci Ventola'nın (1995) makalesine de bu bağlamda yer vermek ilginç olabilir. Yukarıda çalışmasına değinilen Ylönen gibi Ventola da makalesinde, İngilizcenin günümüz bilim dünyasında baskın ve egemen dil olması olgusuna dikkat çeker ve bilimsel bilgi üretimi ile bilimciler arası bildirişimde de aynı durumun görüldüğünü vurgular. Çalışmasında Almanya ve Finlandiya'yı örnek veren bilimci, bu ülkelerde yaşayan ve faaliyette bulunan bilimcilerin, uluslararası bilim dünyasında seslerini duyurabilmeleri için İngilizce bilme ve yayın yapma zorunluluklarından bahseder. Anadili İngilizce olmayan bu bilimcilerin ürettikleri İngilizce bilimsel metinleri çalışmasına bütünce olarak seçen Ventola, çeşitli

örnekler vererek anadili İngilizce olmayan bilimcilerin İngilizce sözdizim ve sözcük dağarcığı konusundaki yanlışlarına ve özellikle Alman bilimcilerin yazdıkları İngilizce makalelerdeki etkileşim kaynaklı dil kullanım yanlışlarını gösterir. Ventola, doğrudan evrensel bir bilim kültürünün varlığı konusunda saf tutmaz, fakat bir bakıma gerçekçi davranır ve günümüz bilimsel bildirişim dilinin İngilizce olduğunu, uluslararası alanda kabul görmek isteyen her bilimcinin mutlaka iyi derecede uzmanlık İngilizcesi öğrenmesi gerektiğini savunur. Fakat bunu yaparken diğer dillerde bilim üretme olanağının gün geçtikçe azaldığı ve İngilizce dışındaki bilim dillerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gerçeğine değinmemeyi tercih eder. Aslında bir bakış açısına göre belki bu da bir çeşit evrensellik taraftarlığı olarak görülebilir.

1.2.2.2. Kültüre Bağlı Olma

Daha önceki bölümde bilimsel biçemin evrensel nitelikte olduğunu savunan görüşlere yer verildi. Öte yandan bilimsel biçemin evrensel nitelikte olduğuna karşı çıkan görüşler de vardır. Örneğin Liang (1996: 141), herhangi bir bilimsel disiplinin ortaya çıkıp gelişmesinde ya da bir bilimsel disiplin çerçevesinde bilim üretme sürecinde toplumsal, düşünsel, kültürel ve ekonomik etkenlerin rol oynama olasılığından bahseder. Buna göre bilimsel biçemin de yukarıda sayılan etkenlerden etkilenebileceği düşüncesine varmak pek yanlış olmayacaktır. Benzeri biçimde Reuter (2003: 324) her ne kadar evrensel akla dayalı olsa da bilimin tarihsel açıdan değişebilirliğine ve toplumsal değer yargıları ile normlara bağlılığına vurgu yapar. Buna ilişkin bir örnek vermek için, aynı bitirme tezinin bir ülkede çok başarılı bulunurken bir başka ülkede ise bilimsellikten uzak bulunabildiğini belirtir (Reuter, 2003: 324).

Bilimsel biçemin farklı dil, kültür ve bilimsel geleneğe sahip çeşitli ülkelerde farklılıklar gösterebileceği görüşünden hareketle 1970'li yıllardan itibaren bilimsel metinlere yönelik karşılaştırmalı çalışmalar yapılmıştır (bkz. Şenöz-Ayata, 2008a). Nitekim yukarıda 1.2.2.1. numaralı bölümde aktarılan tanıma bakılacak olursa, kültür bilimi de kapsamaktadır. Eğer kültür toplumdan topluma değişen nitelikler

gösteriyorsa ve bilim de kültüre bağlıysa o zaman bilimsel biçemin de bir kültürden diğerine değişen nitelikler gösterebileceği sonucunu çıkarmak olanaklıdır.

Bilimsel biçemin ve bilimsel disiplinlerin kültüre bağımlılığı konusuna vurgu yapan diğer bir bilimci Gnutzmann'dır (1993). Gnutzmann'ın (1993: 363) iki ayrı önermeden oluşan yola çıkış hipotezi dikkat çekicidir:

> a) Bir bilimsel alan, konusu ve araştırma nesnesi açısından ne denli kültüre bağımlıysa, kültürden kültüre o denli farklılık gösterir.
>
> b) Bir bilimsel alan, konusu ve araştırma nesnesi açısından ne denli kültürden bağımsızsa o denli evrensel nitelikler gösterir.

Bu sınıflandırmaya göre insan ve toplum bilimleri ilk gruba girmektedir, çünkü araştırma nesneleri toplum ve kültüre bağlıdır. Araştırma alanları doğanın kendisi olduğu için ise doğa bilimlerinin ikinci gruba girdiği söylenebilir. Tabii, bu Gnutzmann'ın kendisinin de belirttiği gibi sonuçta bir hipotezdir. Gnutzmann'ın vardığı sonuç daha çok, bilimsel disiplinler arasında bu kadar keskin ayrımlar olmadığıdır. Bilimsel disiplinler üretilen bilimsel bilginin metinleştirilme sürecinde kültüre bağlı farklılıklar gösterebildiği gibi ortak noktalar da gösterebilir. Nitekim yukarıda değinilen çalışmasında Gnutzmann kendisi de, incelediği Almanca ve İngilizce bilimsel makalelerdeki edilgen çatı kullanımı konusunda her iki dil arasında farklılıktan çok ortak yönler tespit etmiştir (bkz. 1.3.1.).

Bilimsel biçemin kültürden kültüre farklılık gösterebileceği yönündeki yukarıda belirtilen görüşlerin başlangıç noktasını Amerikalı dilbilimci Kaplan'ın (1966) çalışmasının oluşturduğu söylenebilir. Kaplan çalışmasında, Amerika'da üniversite öğrenimi gören yabancı, diğer bir deyişle anadili İngilizce olmayan öğrencilerin ödevlerini inceler. Yola çıkış noktası Edward Sapir'in, sonrasında öğrencisi Benjamin Lee Whorf ile birlikte kendi adlarıyla anılacak olan düşüncesidir. Bu düşünceye göre dil ile gerçekliği algılayıp betimleme arasında sıkı bir ilişki vardır. Farklı dil toplulukları kendilerini çevreleyen fiziksel gerçekliği farklı şekillerde algılamakta ve anlamlandırmaktadır. Diğer bir deyişle dil, kişinin dünyayı ve olayları

algılayıp yorumlayışını etkilemektedir. Buna göre farklı anadillere sahip öğrencilerin üreteceği ödev metinleri birbirinden farklı olacaktır. Burada sorulması gereken soru ise, farklılığı belirlemede kullanılacak ölçütün ne olacağıdır. Kaplan çalışmasında bu ölçütü metinlerdeki konu ve paragraf gelişimi olarak belirler. İngilizcede her bir paragrafın, içerdiği konuyla ilgili genel bir önermeyle başladığını ve ardından paragraf boyunca bu düşüncenin geliştirildiğini ve böylelikle konudan sapılmadığını belirtir (Kaplan, 1966: 6). Yaklaşık 600 metinlik bir bütünce ışığında Kaplan, yabancı öğrencilerin ödevlerinde de bu durumun gözlenip gözlenmediğini araştırır. Sonuç olarak paragraflardaki, diğer bir deyişle metinlerdeki konu gelişimine yönelik beş ayrı yaklaşım saptar (Kaplan, 1966: 15):

> **İngilizce:** Bu yaklaşımda tamamıyla çizgisel bir konu gelişimi gözlemlenir. Temel bir düşünceyle başlayan metin o düşünceyi besleyen yan düşüncelerle desteklenir ve temel düşünceden sapmaksızın metin sonlanır.
>
> **Sami Dilleri:** Bu yaklaşımda ise birbirine koşut nitelikte düşünce kalıpları gözlemlenir. Başlangıçta sunulan temel düşünce, sonraki bölümlerde tamamlanır.
>
> **Doğu Dilleri:** Temel düşünce ya da konu çizgisel bir şekilde ilerlemez. Temel düşüncenin çevresinde dönen farklı yeni düşünceler sunulur. Metindeki konu ve paragraf gelişimi dairesel bir niteliktedir.
>
> **Roman Dilleri:** Çizgisellik gözlemlenmez. Temel düşünceden ayrılıp ek bilgiler verilir.
>
> **Rusça:** Yine bu yaklaşımda da temel düşüncenin ya da konunun istikrarlı bir şekilde sonuca ulaştırılması söz konusu değildir. Temel düşünceye katkısı olmayan ek düşüncelere yer verilir.

Bu kalıplar içerisinde yalnızca İngilizcede çizgisellik söz konusudur. Diğer kalıpların hepsinde konudan sapma gözlemlenir. Görüldüğü üzere Kaplan, İngilizceyi yola çıkış noktası olarak alıp karşılaştırmalı bir çalışma yapmış ve diğer dilleri de İngilizceye göre değerlendirmiştir.

Kaplan'ın yanı sıra, karşılaştırmalı sözbilim çalışmaları konusunda öncü kabul edilebilecek diğer bir kişi ise Norveçli barış araştırmacısı ve siyaset bilimci Johan Galtung'dur. Galtung (1985: 151) çalışmasının henüz başında, bunun bilimsel bir çalışmadan çok, izlenim ve kişisel düşüncelere dayanan bir deneme niteliği taşıdığını vurgular. Nitekim çalışma herhangi bir uygulama ya da deneysel yön içermemektedir. Fakat buna karşın dilbilim dünyasında büyük bir yankı bulmuştur.

Galtung (1985: 152) dünyanın tümündeki entelektüel biçemleri dört sınıfa ayırır[8]: a) Saksonik Biçem b) Toytonik Biçem c) Galik Biçem d) Niponik Biçem.

Galtung bu adları her ne kadar bu biçemler belirli ülkelerle özdeşleştirilmesin diye koymuşsa da, bahsettiği ülkelerin sırasıyla İngiltere, Almanya, Fransa ve Japonya olduğunu anlamak çok zor değildir. Galtung'a göre diğer tüm ülkelerin entelektüel biçemleri de bu dört ana sınıftan biri kapsamındadır. Galtung'un (1985: 161-176), bu dört ana entelektüel biçemin gerçekliği bilim yoluyla ele alıp yorumlamada ne ölçüde kuramsal ya da deneysel yaklaşım benimsedikleri konusundaki farklılıklarına ilişkin ifadeleri dikkat çekici niteliktedir:

Saksonik Biçem kuramdan çok deney ve uygulamaya odaklanır. Bilim üretme sürecinde, gerçekliğin olabildiğince fazla kesitine yönelik deneyler yapılır. Bu deney ve gözlemlerin amacı gerçekliğin tamamını kapsayacak nitelikte evrensel kurallar oluşturmaktan çok gerçekliğin olabildiğince farklı kesitine yönelik tekil çıkarımlar yapmaktır. Bu yönüyle Saksonik Biçem'in gerçeklik algısı, Galtung'un deyimiyle küçük piramitler üzerine kurulmuştur.

Toytonik Biçem ise bundan farklı olarak önceliği geneli kapsayacak nitelikte bir kuram oluşturmaya verir. Bunun için gerçekliğin farklı kesitlerini ele alan olabildiğince çok deney yoluyla küçük çıkarımlar yapmak yerine, öncelikli olarak gerçekliğin bütününü tanımlayacak büyük bir kuram oluşturur. Bu, bir bakıma büyük bir piramit oluşturmaya benzer.

[8] Kavramların Türkçe karşılıkları Şenöz-Ayata'dan (2003: 33) alınmıştır.

Galik Biçem'de ise önemli olan kuramın ya da deneyin doğruluğu ya da tutarlılığından çok, bunları güzel bir biçemle ifade etmektir. Galik Biçem, öncelikle bilimsel edimlerin güzel bir dille ifade edilmesine önem verir.

Niponik Biçem'de önemli olan kuram ya da deneyin doğruluğu ya da tutarlılığı değil, bilimsel söylem topluluğu ile ilişkileri zedelememek, inceliği elden bırakmamaktır. Sonuçta Batılı algıdan farklı olarak Niponik Biçem'in egemen olduğu Doğu ve Asya coğrafyasında gerçeklik, mutlak devamlılık, tutarlılık içermek zorunda değildir, kendi içinde çelişkiler, çokanlamlılıklar ve tutarsızlıklar barındırabilir.

Daha önce belirtildiği gibi Galtung'un çalışması bütünce üzerinde yapılmış dilbilimsel uygulamalara dayanmaz, fakat karşılaştırmalı bilimsel biçem incelemelerinde tarihsel bir öneme sahiptir.

Karşılaştırmalı sözbilim kapsamında yapılan bilimsel metin incelemelerindeki diğer bir önemli bilimci ise Avustralyalı dilbilimci Michael Clyne'dır. Clyne'ın çalışmaları (1981, 1987, 1991a, 1991b, 1993) karşılaştırmalı sözbilimde önemli bir yere sahiptir. Clyne (1987) da çalışmasında Kaplan'ın açtığı yoldan giderek bilimsel metinlerdeki konu ve paragraf gelişimini ele alır. Çalışmanın inceleme nesnesi dilbilim ve sosyoloji alanından seçilmiş toplam 52 adet makaledir: Anadili İngilizce olan Amerikalı, Avustralyalı ve İngiliz yazarlara ait toplam 26 İngilizce makale ile anadili Almanca olan Alman yazarlara ait 17 Almanca ve 9 İngilizce makaleyi karşılaştırılır (Clyne, 1987: 216). Karşılaştırmada kullanılan ölçütler oldukça çeşitlidir (Clyne, 1987: 225-233):

a) Çizgisellik: Metni oluşturan önermelerin ne ölçüde birbirini izlediği ele alınır. Metnin konusal bütünlüğü inceleme konusudur.

b) Simetri: Metnin paragraflarının uzunluğunun birbirine ne ölçüde orantılı olduğu ele alınır.

c) Hiyerarşi: Metindeki önermelerin sıralı tümcelerle mi yoksa yan tümcelerle mi dilselleştirildiği ele alınır.

d) Süreklilik: Metindeki argümanların birbirini ne ölçüde tamamladığı ele alınır. Bunun için örneğin bir önermeye yönelik argümanlar yeterince savunulmadan başka bir önermeye geçilip geçilmediği incelenir.

e) Metiniçi düzenleyiciler: Metinde, okuru metin içinde yönlendirecek ifadelere ne ölçüde yer verildiği incelenir.

f) Tanım yapma: Metinde yer alan önemli kavramların tanımlanıp tanımlanmadığı, eğer tanımlanıyorsa metnin hangi aşamasında bunun gerçekleştirildiğine bakılır.

g) Tümce tipleri: Paragraf başlarındaki tümce tiplerine yönelik bir ölçüttür. Paragraf başlatıcı tümceler, o paragrafın içeriği ile ilgiliyse konu tümcesi olarak adlandırılır. Bir önceki paragrafın içeriğine yönelik ise, köprü oluşturucu tümce diye adlandırılır.

h) Verilerin metne yerleştirilmesi: Bu ölçüt kapsamında ise metinde tablo, grafik, vb. verilerin metin içine mi yerleştirildiği, yoksa metin sonunda ek olarak mı sunulduğu incelenir.

Yukarıdaki ölçütleri oluşturmadaki çıkış noktası, İngilizce metinlerdir ve bunlar İngilizce metinlerde zaten gözlemlenmektedir. Clyne incelemesinde, Almanca metinlerin kurgu ve konusal gelişim açısından İngilizce metinlerle ortak noktalar gösterip göstermediğini incelemiştir (karş. Clyne, 1987: 216-218). Bilimcinin bu ölçütler ışığında vardığı sonuç ise, Almanca metinlerin yukarıdaki tüm ölçütlerde İngilizce metinlerden farklılaştığıdır. Almanca metinlerde net bir çizgisellik gözlenmemektedir, ana nitelikte bir önerme metin boyunca izlenememektedir, paragraf uzunlukları orantısızdır, önermeler ve argümanlar birbirini tamamlayıcı nitelikte değildir, metinde kullanılan anahtar kavramların tanımları ancak metnin ileri aşamalarında okura sunulur, paragraf başlarında köprü oluşturucu tümceler ağırlıktadır, metnin içine veri yerleştirimi pek gözlemlenmemektedir, veriler daha çok metin sonuna yerleştirilmektedir (karş. Clyne, 1987: 225-233). İlginç bulunabilecek diğer bir sonuç ise, anadili Almanca olan yazarların Almanca

yazdıkları makalelerin yanı sıra İngilizce yazdıkları makalelerde de bu sonuçların gözlemlenmesidir (Clyne, 1987: 227).

Anlaşılacağı gibi yukarıda değinilen bu ölçütler, metnin kurgusuna ve bağdaşıklığına yöneliktir. Bu iki nokta ise, bir bakıma bir metnin başarılı bir şekilde oluşturulup oluşturulmadığına yönelik yargıda bulunucu niteliktedir. Kurgusal ve konusal açıdan sıralılık ve bütünlük gösteren bir metnin ise okur tarafından daha kolay alımlanacağı açıktır. Clyne'nın çalışması tam da Almanca metinlerde böyle bir sorunun varlığına işaret eder. Kendisi bu durumu Galtung'un çalışmasında belirttiği entelektüel biçemlerle bağıntılandırır. Daha önce belirtildiği gibi, Galtung'un sınıflandırmasına göre Almanca bilimsel metinler toytonik biçemin ürünüdür ve uygulamadan çok kurama ağırlık verir niteliktedirler. Clyne (1987: 238) bu durumu "bilginin Alman geleneğinde idealize edilmesi" olarak tanımlar ve bunun sonucu olarak Almanca bilimsel metinlerin okura yoğun ölçüde bilgi ve kuram aktarmayı ve ona düşünme yolunda uyarı oluşturmayı hedeflediğini belirtir. Nitekim Almanca metinlerdeki konudan sapmalar da temelde bu amaca hizmet etmektedir.

Daha önceki bir çalışmasında ise Clyne (1981: 64), Almanca bilimsel makale yazma kılavuzlarında, konudan sapma ve yineleme gibi olguların hoşgörüyle karşılandığını belirtir. Fakat bu durumda ise Almanca bilimsel çalışmaların özellikle Angloamerikan bilim çevrelerinde alımlanması zorlaşmaktadır. Clyne (1981: 64) buna yönelik de bir örnek vermiştir: Norbert Ditmar'ın, zamanının Batı Alman sosyoloji geleneğinde önemli bir yeri olan "Soziolinguistik" adlı kitabı hakkında Amerika'da yayınlanan bir eleştiri yazısında, kitap konusal bütünlükten ve başarılı bir metin kurgusundan yoksun olarak nitelendirilirken Batı Avrupa'da yayınlanan dört farklı eleştiri yazısının hiçbirinde böyle bir durumdan bahsedilmemiş, okur açısından herhangi bir alımlama zorluğuna dikkat çekilmemiştir.

Clyne yukarıda değinilen (1987) çalışmasında yaptığı incelemenin sonuçlarını başka bir çalışmasında da (1991a) sunar ve ek olarak korunma ve kaçınma içeren yapılara yönelik bir incelemeye de yer verir. Korunma ve kaçınma içeren yapılar adı altında, yazarın önermelerinin kesinlik savını azaltmak ve böylelikle yazarın önermelerindeki

sorumluluğunu azaltan yapıları anlayan Clyne (1991a: 57), bu başlık altında kipsel eylem[9], kişi bildirmeyen biçimler ve edilgen çatı kullanımını inceler. Vardığı sonuç, bu yapıların Almancada İngilizceden fazla kullanıldığıdır (Clyne, 1991a: 63).

Clyne'nın buraya kadar tanıtılan çalışmalarında İngilizce bilimsel metin üretme biçimlerini diğer dillerinkine, daha özelinde Almanca bilimsel metin üretme biçimlerine tercih ettiği sezilmektedir. Belki bu durumu görecelileştirmek adına, daha sonraki bir çalışmasında Clyne, bilimsel metin üretmede kullanılan dilselleştirme stratejilerindeki farklılıkları şu maddeler halinde sunar (karş. Clyne, 1993: 9-13):

> **a) Biçim/İçerik:** Bazı kültürlerde biçim önemliyken bazılarında içerik önemlidir. Örneğin Anglosakson kurumlarında yazılı bildirişimde kullanılan metinlerin belirli ve kesin biçimleri vardır. Buna göre metnin kurgusunda kesinlikle değişiklik yapılamaz. Bilimsel metin üretiminde gözetilmesi gereken belirli bir kurgu vardır. Bu biçimsel yön, çoğu zaman içeriğe ağır basar. İçeriğe ağırlık veren kültürlerde ise metnin biçimsel yapısı geri plana itilebilir. Örneğin Almanca bilimsel metinlerde içerik biçime öncelenir.
>
> **b) Sözlü/Yazılı:** Bazı kültürlerde yazılı bildirişim, bazılarında ise sözlü bildirişim başat konumdadır. Burada Clyne, örneğin Finlilerde sözlü bildirişimin Alman ya da Amerikalılarda olduğundan daha az önem ve ağırlığa sahip olduğu örneğini verir.
>
> **c) Metnin Ritmi:** Metnin ritmi kavramını metnin simetrikliğiyle birlikte düşünmek gerekir. Bununla kastedilen metindeki konu gelişimi ve paragrafların uzunluğudur. Bunlar kültürden kültüre farklılıklar gösterebilir.
>
> **d) Vektörellik/Çizgisellik:** Bu kavram, metnin çizgiselliğine yöneliktir. Çizgisellik metinlerde ana nitelikte bir önermeye metnin ilerleyen kısımlarında ne derece sadık kalındığıyla ilgilidir. Kimi kültürlerde üretilen metinler çizgisel olabileceği gibi başka kültürlerde üretilen

[9] Kipsel eylem kavramı, Almanca **Modalverb** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

> metinler ana önermeden sapmalar gösterebilir. Bu mutlaka olumsuz bir nokta olarak yorumlanmamalıdır. Örneğin konudan sapma ya da fazla miktarda yinelemeler bazı kültürlerde incelik göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Çünkü bazı kültürlerde doğrudan konuya girmek tam tersine kabalık olarak görülmektedir.

Böylelikle Clyne daha önceki çalışmalarında İngilizceyi odak noktası olarak alıp oluşturduğu ölçütleri biraz görelileştirmiş olur. Her kültürde yayınlanan bilimsel metinlerin mutlaka İngilizce bilimsel metinlerin gösterdiği biçimselliğe sahip olmadığını kabullendiği söylenebilir. Nitekim bu, karşılaştırmalı çalışmalarda dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Eğer karşılaştırmalı çalışmalarda incelenen dillerden ve kültürlerden biri diğerine göre üstün tutulacak olursa karşılaştırmanın ne derece sağlıklı olacağı sorgulanası bir durumdur.

Tıpkı Kaplan gibi Clyne da uygulamalı bir dilbilim çalışması yapmış ve yukarıda değinilen sonuçlara ulaşmıştır. Aynı şekilde bu iki çalışmanın yanı sıra –her ne kadar uygulamalı bir yön içermese de- Galtung'un çalışması da karşılaştırmalı sözbilim alanında önemli bir yere sahiptir.

1.3. Bilimsel Metinlere Yönelik Araştırmalar

Daha önceden belirtildiği gibi bilimsel metinlere yönelik dilbilimsel düzlemde yürütülen çalışmaların geçmişi 20. yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır. Öncelikle terminoloji ve sözdizim alanında yürütülen araştırmalar, 1960'lı yıllardan itibaren metindilbilimden etkilenmiştir. Uzmanlık metinleri dilbilimi Alman metindilbilim geleneğinden yola çıkarken Angloamerikan kökenli karşılaştırmalı sözbilim sayesinde ise araştırmalar farklı diller arasında yürütülmeye başlanmıştır. Bu, bilimsel metin araştırmalarına dil ve kültürlerarası karşılaştırmalı bir yön kazandırmıştır.

Aşağıda, Türkiye ve Almanya'da bilimsel metinlere yönelik yapılmış dilbilim çalışmalarından örnekler sunulacaktır.

1.3.1. Almanya'da Yapılan Çalışmalar

Almanya'da yapılan çalışmalara bakıldığında güncel çalışmaların çoğunun iki dil arasında karşılaştırma yapan bir yön izlediği görülmektedir. Bu bölümde şu çalışmalara değinilecektir: Gnutzmann/Oldenburg (1991), Oldenburg (1992), Gnutzmann (1993), Sachtleber (1993), Mauranen (1993), Duszak (1994), Eßer (1997), Trummp (1998), Busch-Lauer (2001), Fandrych/Graefen (2002), Breitkopf (2006), Lehker/Wang (2006), Auer/Baßler (2007), Breitkopf/Vassileva (2007).

Gnutzmann/Oldenburg (1991) çalışmalarında İngilizce ve Almanca matematik, makine mühendisliği, ekonomi, dilbilim ve eğitim bilimleri alanlarından seçtikleri makalelerin giriş ve sonuç bölümlerini içerik bileşenlerine göre incelemişlerdir. İngiliz dilbilimci Swales'in (1990) bilimsel makalelerin içerik bileşenlerini incelemek için geliştirdiği bir modeli sadeleştirip giriş ve sonuç bölümleri için geçerli şu içerik bileşenlerini tespit ederler:

> **Giriş Bölümü:** 1) Araştırma alanını belirleyip tanımlama 2) Aynı alanda yapılmış daha önceki çalışmaları özetleme 3) Kendi çalışmasını savunma ve meşru kılma 4) Kendi çalışmasını okura tanıtıp sunma
>
> **Sonuç Bölümü:** 1) Yazarın kendi çalışmasını özetlemesi 2) Aynı alanda daha önce yapılmış çalışmaları özetleme 3) Yazarın kendi çalışmasının güçlü ve zayıf yönlerini tartışması 4) Yanıtı açık kalan soruları ve olası yanıtlarını belirtme 5) Yazarın kendi çalışmasından elde ettiği sonuçları ve etkilerini değerlendirmesi.

Çalışmanın sonunda yazarlar Almanca ve İngilizce yazılmış makalelerin giriş bölümlerinin standartlaşmış bir görünüm sergilediğini, fakat sonuç bölümlerinde aynı durumun gözlemlenmediğini belirtirler. Buna göre Almanca ve İngilizce bilimsel makalelerin farklılıklar göstermekle birlikte ortak noktalarının daha fazla olduğu çıkarımında bulunurlar.

Oldenburg (1992), çalışmasında büyük ölçekli yapı kavramından yola çıkarak Almanca ve İngilizce dilbilim, ekonomi ve makine mühendisliği makalelerini

karşılaştırır. Karşılaştırmayı makalelerin sonuç bölümleri üzerinden yapar. Her iki dilde ilgili makalelerde sonuç bölümlerinde hangi konuların, diğer bir deyişle içerik bileşenlerinin yer aldığını sorgular.

Gnutzmann (1993), dilbilim alanından seçtiği hem uygulamalı hem de kuramsal nitelikte Almanca ve İngilizce bilimsel makalelerin öz ve sonuç bölümlerindeki edilgen çatı kullanımını inceler. Her iki dilde de makalelerin öz kısmında edilgen çatı kullanımının sonuç kısmına göre daha sıklıkla görüldüğünü bulgular. Böylelikle her iki dildeki makalelerde de öz gibi küçük bir metin bölümünde dilsel ekonomi yaratıldığını tespit eder. Öte yandan elde ettiği diğer bir bulgu ise, İngilizce kuramsal makalelerde uygulamalı makalelere göre daha sıklıkla edilgen çatı kullanıldığıdır. Almanca kuramsal ve uygulamalı makaleler arasında ise bu yoğunlukta bir fark bulgulanmamıştır (Gnutzmann, 1993: 375).

Sachtleber (1993), 10'ar adet Almanca ve Fransızca kongre bildirisini metin kurgusu ve metnin bölümlenişini gösteren öğeler açısından inceler. Vardığı sonuç, Fransızca bildirilerin metin kurgusu ve yüzey yapıda metin bölümlenişini gösteren dilsel öğeler açsından daha başarılı olduğudur. Bu yönüyle Fransızca bildiriler, bir bakıma daha okur odaklıdır, çünkü metin içi bölümleyici öğelerin fazlalığı sayesinde okuru metin içinde daha fazla yönlendirir, ona metni okuyup anlamada yardımcı olurlar.

Mauranen (1993) ve Duszak'ın (1994) çalışmalarının bütüncelerinde Almanca bilimsel metinler yer almamaktadır. Fakat elde edilen bulgulardan hareketle Alman bilimsel geleneği ile ilintili çıkarımlar yapıldığı için bu çalışmalara değinmek ilginç olacaktır. Mauranen (1993) doktora tezi olarak hazırladığı çalışmasında İngilizce ve Fince anadili konuşucularının yazdığı bilimsel makaleleri inceler. Ekonomi ve tıp alanından 5 İngilizce, 5 Fince ve Finliler tarafından yazılmış 5 İngilizce bilimsel makaleyi gönderim ilişkileri, üstsöylem ve konu gelişimi açısından karşılaştırır. Elde ettiği ilginç bulgulardan biri, Finli yazarların ürettiği metinlerde Alman bilimsel metin üretme geleneğiyle koşutlukların varlığıdır. Finli yazarlar, Angloamerikan geleneğinin izindeki metinlerin aksine okur için metni alımlamayı kolaylaştırıcı stratejiler uygulamamaktadır. Diğer bir deyişle okurun metni alımlamasını

kolaylaştırmak adına, yazar herhangi bir sorumluluk üstlenmemekte, metni okuma sürecinde sorumluluğu okura yüklemektedir. Finli bilimcilerin gerek Fince gerek İngilizce yazmada görülen bu tutumu, Almanlara özgü toytonik biçemle yakınlık göstermektedir (Busch-Lauer, 2001: 74-75).

Duszak (1994) da çalışmasında buna benzer bir bulgu elde eder. Çalışmasında Swales'in (1990) bilimsel metinlerin giriş bölümlerinde görülen içerik bileşenlerine yönelik geliştirdiği çözümleme modelini dilbilim alanından seçtiği, anadil konuşucuları tarafından üretilmiş İngilizce ve Lehçe bilimsel makaleler üzerinde uygular. Buna göre, Leh dilinde yazılmış makalelerin giriş bölümlerinin içerik bileşenlerinin Alman geleneğine yakınlığını tespit eder (Duszak, 1994: 295). Bu her iki çalışma da, bilimsel biçemin yalnızca ulusal dil düzleminde yansımalara sahip olmadığını göstermesi açısından ilginçtir. Öyle ki ülkelerin coğrafi ve politik yakınlığı gibi etkenlerin etkisiyle, bazen bir dilde gözlemlenen bilimsel biçem, başka dillerin bilimsel biçemi üzerinde de etkili olabilmektedir.

Eßer (1997) çalışmasında kültürün kişinin bilimsel yazma ediminde ne ölçüde etkili olduğunu sorgulamak amacıyla Alman ve Meksika eğitim sisteminde üniversite öğrencilerinin sunum türündeki ödev metinlerini ne şekilde ürettiklerini alır. Bilimci çalışmasında Meksikalı öğrencilerin yazdığı Almanca ödev metinlerine odaklanır. Meksikalı bir öğrencinin yaptığı ödev, öğretim elemanının gözünde, kolay anlaşılır bir dille yazıldığı için yeterince bilimsel değildir. Meksikalı öğrenci kendisi için yabancı bir dil olan Almancada ürettiği metinleri de anadilindeki kalıplara uyarak üretmekte ve bu yüzden başarısız olmaktadır. Bu durumda kültürün, bilimsel metin üretiminde belirleyici bir rol oynadığı sonucu çıkmaktadır.

Trumpp'un (1998) çalışması öncelikle bütüncesinin kapsamlılığı açısından dikkati çeker. Spor alanında yazılmış Almanca, İngilizce ve Fransızca dillerine ait toplam 379 adet bilimsel metni inceler. İncelemede odaklandığı ölçütler metnin kurgusu, bölümlerin dağılımındaki denge, ara başlıklar, paragraf dağılımı, üst söylem öğeleri, yazarın anlatım tutumu gibi ölçütleri kapsayan uzun bir liste oluşturur. Bütüncesinde 83 adet bilimsel makale ve kongre bildirilerinden oluşan metin yer alır. Bu metinler

üzerinde yaptığı incelemede şu bulguları elde eder (Trumpp, 1998: 112): İngiliz yazarlar bir önceki paragraf ile bir sonraki paragrafı birbirine bağlayan köprü oluşturucu tümcelerden çok, yeni başlayan paragrafın başında yer alan ve konuyu özetleyen nitelikteki konu tümcelerini kullanırlar. Kaçınma stratejilerine yoğun olarak başvururlar. Bunun yanı sıra yabancı dilde kaynaklara hemen hemen hiç gönderimde bulunmazlar. Alman yazarlar, 1. tekil ve çoğul kişi kullanımından çok kişi bildirmeyen biçimleri yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Alman yazarlarda söz sanatları içeren bir dil kullanımına hemen hemen hiç rastlanmazken Fransız yazarlarda bu durumun tersi gözlemlenir. Ayrıca Fransız yazarlar 1. kişi kullanımına da sıklıkla başvurmaktadır. Edilgen çatı kullanımı Fransız yazarlarda diğer iki dildeki yazarlara göre çok daha azdır ve var olan edilgen çatı kullanımlarında eylemde bulunan kişi, sözdizim düzleminde diğer dildekilere göre iki kat daha fazla gözlemlenmektedir. Yani Fransız yazarlarda edilgen çatı kullanımında bile eylemin asıl sorumlusu sözdizim düzleminde adlandırılmaktadır. Trumpp bu çalışmasını yabancı dil öğretimi ve çeviri uygulamalarına yönelik olası katkılarını sıraladığı bir sonuç bölümüyle bitirir.

Busch-Lauer'in çalışması da (2001) Trumpp'unkine benzer bir şekilde yabancı dil öğretimine katkıda bulunmayı hedefler. Çalışmada uzmanlık dili öğretimi ve öğrencilerin öğrenim gördükleri alanda yabancı dilde yazılmış çeşitli uzmanlık metinlerini anlamada çektikleri sıkıntılardan yola çıkılmıştır. Bilimci bu kapsamlı çalışmasında tıp ve dilbilim alanından seçtiği bilimsel makaleleri metin içi ve metin dışı öğelere göre incelemiştir. Çalışmanın olumlu yönlerinden biri ise, bugüne kadar hem uzmanlık metinleri dilbilimi hem de karşılaştırmalı sözbilim alanında yapılmış önemli araştırmaları başarılı ve ayrıntılı bir şekilde özetlemesidir.

Fandrych/Graefen (2002) çalışmalarında metin kurgusunu düzenleyici araçları ele almışlardır. Çalışmanın bütüncesini farklı disiplinlerden seçilmiş 19 Almanca ve 17 İngilizce bilimsel makale oluşturur. Metnin kurgusunu düzenleyici ve yorumlayıcı araçlardan, yazarın okura metni okuyup anlamlandırma süreci sırasında yardımcı olmak amacıyla kullandığı ifadeleri ve metnin kurgusuna yönelik yorumlarını kasteden bilimciler, bu dilsel araçların üstsöylem olarak da adlandırıldığına dikkat

çeker (Fandrych/Graefen, 2002: 19). Öncelikle Clyne'ın (1987, 1991a, 1991b) Almanca bilimsel makalelerde İngilizce bilimsel makalelere göre daha az metiniçi düzenleyici biçimler bulunduğu yönündeki bulgusunun kendi bütüncelerinde söz konusu olmadığına değinirler. Diğer bir deyişle her iki dilde yazılan bilimsel makalelerde de birbirine eşit dağılımda metiniçi düzenleyici biçimlerin bulunduğunu bulgularlar. Fakat bilimciler iki dil arasında şöyle bir fark tespit ederler: İngilizce makalelerde yoğunlukla, uzam ilişkisi belirten **here, in this section, below, above** gibi ifadeler kullanılırken Almanca'da zaman ilişkisi belirten **zuerst, dann, nun, ab jetzt** gibi ifadeler kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle metiniçi gönderim, İngilizce makalelerde uzamsal, Almanca makalelerde ise zamansaldır (Fandrych/Graefen, 2002: 34).

Lehker/Wang (2006) ise çalışmalarında Almanca ve Çince yazılmış öğrenci ödevlerini ele alır. Çalışmanın bütüncesi üniversite öğrencileri tarafından üretilmiş ödevleri kapsamaz, yalnızca ortaöğretim öğrencilerinin ödevleri ile sınırlıdır. Bu yönüyle ele aldığı bütünce bilimsel metin sınıfına girmese de çalışma, elde edilen bir takım sonuçların ilgi çekiciliği açısından burada değinilmeyi hak etmektedir. Bilimcilerin çalışmada elde ettikleri kültürlerarası nitelikteki farklılıklardan biri, Almanca Çince metin türlerinin belirlenmesinde gözlemlenir. Batı geleneğinin bir temsilcisi olarak Almancada metin türünü metnin işlevi belirlerken, Çincede ise anlatım biçimi belirler (Lehker/Wang, 2006: 367). Batılı bakış açısına göre Çince metin türleri, metindeki konu gelişimine göre belirlenir. İncelenen metinlerde konu gelişimi ve çizgisellik konusunda ayrılıklar bulgulanmıştır. Daha önce bahsedilen Clyne'ın çalışmalarında İngilizce ve Almanca arasında bulgulanan farkların bir benzeri bu çalışmada Almanca ve Çince arasında ve henüz ortaöğretim seviyesinde tespit edilir: Almanca yazılmış öğrenci ödevlerinde metin kurgusu ve konu gelişimi Çince metinlere göre daha çizgiseldir. Bunun yanı sıra Almanca metinlerden farklı olarak Çince metinlerde üstsöylem kullanımına yüzey yapıda rastlanmaz. Yinelenen konular yüzey yapıda dilsel öğeler aracılığıyla ifade edilmez. (Lehker/Wang, 2006: 370).

Breitkopf'un (2006) doktora tezi olarak hazırladığı çalışması, Almanca ve Rusça bilimsel makalelerin karşılaştırmasını içerir. Breitkopf (2006: 20), yapısal dilbilimin önemli isimlerinden olan Émile Benveniste tarafından dile getirilen, dilin temel özelliklerinden birinin öznellik olduğu yönündeki düşünceden yola çıkar. Bu düşünceye göre kişi, dil sayesinde kendini bir özne olarak konumlandırır ve kimliğini ortaya koyar. Bu görüşe göre dil aracılığıyla gerçekleştirilen her türlü üretim, öznel bir yön içerir, diğer bir deyişle metni üreten kişiden izler taşır. Buradan hareketle Breitkopf 30'ar adet Almanca ve Rusça sosyoloji makalesi ve aynı alanda Sovyetler Birliği döneminde yazılmış 10 makaleyi iki ana ölçüt altında ele alır: a) Özgönderim[10] b) Kaçınma stratejileri[11]. Bu iki ana ölçüt ışığında bilimci, bütüncesini oluşturan makalelerde yazarın metnin yüzeyinde kendini ne ölçüde gösterip açığa çıkardığının izini sürer. Vardığı temel sonuçlardan biri Sovyetler Birliği döneminde yazılan makalelerin daha yakın tarihte yazılan Rusça makalelere göre daha az 1. kişi kullanımı içerdiğidir. Bu durum, Rusça sosyoloji makale yazımı konusundaki uzlaşımsal kurallarda bir değişime işaret etmektedir. Öte yandan yakın tarihte yazılan Rusça makaleler ise Almanca makalelere göre daha az 1. tekil kişi kullanımı içermektedir. Bu durumda Breitkopf'a (2006: 177) göre Rusça bilimsel söylem bir yandan Batı bilimsel söyleminin etkisine girerken diğer yandan ise kendi kültürel köklerinden tam anlamıyla kopamamış bir görünüm sergilemektedir. Öte yandan Almanca ve Rusça makalelerde yazarın metinde kendini ortaya koyması bakımından bulguladığı fark sonucu Breitkopf (2006: 177), Galtung'un, Rusça bilimsel söylemin toytonik biçemin etkisi altında olduğu düşüncesinin de geçerlilik taşımadığını belirtir.

Almanya'da yapılan çalışmalar arasında bir de monografi dikkati çekmektedir. Auer/Baßler (2007) tarafından hazırlanan monografi Almanya'da bilim dili üzerine yapılan güncel bir çalışmadır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bilimsel biçemin genel özellikleri tanıtılan bir makaleyle Almancanın bilim dili olarak gelişimini ele alan bir makale yer alır. İkinci bölüm ise hem yazılı hem de sözlü

[10] Özgönderim kavramı, Almanca **Selbstreferenz** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

[11] Kaçınma stratejileri kavramı İngilizce **hedging** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

bilimsel iletişimde kullanılan metin ve söylem türlerini konu edinen makalelerden oluşmaktadır. Son bölüm ise karşılaştırmalı çalışmalara ayrılmıştır. Bu bölümde bilimsel dilin farklı coğrafyalarda ne tür kullanım farklılıkları gösterdiğini ele alan makaleler bulunur. Örneğin İngilizce bilimsel biçemde geçmişten günümüze ne çeşit değişikliklerin gözlemlendiği ya da Fransa ve İtalya'daki bilimsel biçemin özellikleri, ele alınan konular arasındadır.

Yukarıda adı geçen kitapta yer alan makalelerden biri Breitkopf/Vassileva (2007) tarafından yazılmıştır. Bilimciler bu makalede öncelikle 90'lı yıllarda Rusya ve Doğu Avrupa'da yaşanan politik dönüşümler sonrası Batılı bilimcilerin bu coğrafyaların bilimsel söylemine yönelik ilgisinin arttığına değinirler. Öte yandan Rus ve Doğu Avrupalı bilimcilerin makalelerinin biçeminin Batılı bilimcilerce çoğu zaman farklı bulunduğuna ve bu durumun karşılıklı anlaşmada zorluk çıkardığına değinirler. Bu durumdan hareketle toplum bilimleri alanından seçilmiş Almanca ve Rusça makaleleri konu ve paragraf gelişimi, üstsöylem, yazarın anlatım tutumu, kaçınma ve incelik bildiren ifadelerinin kullanımları açısından incelerler. Vardıkları sonuç, Rusça metinlerin Almanca metinlere göre konusal gelişim ve üstsöylem kullanımı açısından metin düzleminde eksiklikler gösterdiği, konudan sapmaların gözlemlendiği ve bunun yanı sıra kaçınma ve incelik bildiren ifadelerin kullanımının azlığıdır. Yazarlar çalışmalarında bilimsel söylemde sözlü dil kullanımını da ele almışlardır. Almanca ve Rusça bilimsel metinler arasında yukarıda belirtilen ölçütler ışığında farklar tespit ettikleri gibi, söz konusu dillerde sunulan konferans bildirilerinde de farkların varlığına vurgu yaparlar. Örneğin Rusça konferans bildirileri çoğunlukla belirli ve özgül bir konuyu içermekten çok genel içeriklidir. Ayrıca bildirilerde ilgili uzmanlık alanında özgü kaynaklar yerine büyük yazar, şair ve düşünürlerden alıntı yapılmasına sıklıkla rastlanmaktadır. Batıdaki bilimsel konferanslardan farklı olarak bildirilerin içeriği de her zaman yeni ve ilgili bilimsel alandaki son yenilikleri takip eder nitelikte olmamaktadır. Bildiri sunumu sonrası katılımcılar tarafından yöneltilen sorular ise sunumun belirli kısımlarına yönelik olmaktan çok genel içeriklidir. Bunun yanı sıra bildirinin içeriğine yönelik eleştirel sorulara da rastlanmamaktadır (karş. Breitkopf/Vassileva, 2007: 221-223)

Görüldüğü üzere Almanya'da yapılan çalışmalar birden fazla dil arasında yürütülmüştür ve bilimsel metin üretimlerinin ne tür dilsel görünümler sergilediklerini, bu sergilenen görünümlerin ne ölçüde ortak, ne ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koyma amaçlıdır.

1.3.2. Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Bilimsel metinlere yönelik Türkiye'de yapılan araştırmalarda çok dilli yerine tek dilli çalışmaların başat konumda olduğu görülmektedir. Fakat az sayıda olmakla birlikte karşılaştırmalı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu bölümde tanıtılacak çalışmalar şunlardır: Ozil (1988), Yarar (2000, 2001a, 2001b), Huber/Uzun (2000, 2002), Uzun (2002), Fidan (2005), Şenöz-Ayata (2004, 2006, 2007, 2008b, 2009, 2012), Baykan/Polat/Başokur (2008).

Ozil (1988) Türkiye'de bilimsel metinlerine yönelik dilbilimsel çalışma yayınlayan ilk bilimcilerden biridir. Çalışmasındaki bütüncesini biçimbilimsel ve sözdizimsel özellikleri açısından ele alır (Ozil, 1988: 470). Terminoloji kullanımı ve terim türetme, adlar ve bileşik adlar, eylemde geniş zaman kullanımı, etken ve edilgen çatı kullanımı, 1. çoğul kişi kullanımı ele aldığı özelliklerden bazılarıdır. Ozil bunlara yönelik örnekler vererek Türkçe bilimsel metinlerde rastlanan sözcük ve tümce türetme biçimlerine değinir.

Türkçede bilimsel metinleri araştırma konusu yapan bir başka bilimci ise Yarar'dır. Eğitim bilimleri ve makine mühendisliği alanlarından seçtiği 20 Türkçe makalede, belirteçlerin akademik söylemde yarattığı belirsizlik ve olasılık anlamlarını ele alan Yarar (2000), "genellikle, genel olarak, yaklaşık, yaklaşık olarak, daha fazla, çoğunlukla, birçok, oldukça" gibi, tümce önermesinde belirsizlik yaratarak önermenin kesinliğini azaltan belirteçleri incelemiştir. Vardığı sonuç, makine mühendisliği makalelerinde bu tür öğelerin oranının daha fazla olduğu ve böylelikle "belirsizlik yapılarına mühendislik makalelerinde daha fazla yer ayrıldığı" yönündedir (Yarar, 2000: 130).

Bir başka çalışmasında ise Yarar (2001a), Swales (1990) tarafından geliştirilen, bilimsel makalelerin giriş bölümlerinde rastlanan içerik bileşenlerine yönelik modeli, yarısı doğa (biyoloji, fizik, kimya) bilimleri, diğer yarısı ise insan ve toplum bilimleri (dilbilim, sosyoloji, psikoloji) olmak üzere toplam 60 Türkçe makale üzerinde uygular. Çalışmada vardığı sonuç, "bilimsel makale girişleri açısından her bilim dalının kendine özgü söylem yapılarına sahip olduğu"dur (Yarar, 2001a: 115). Diğer bir deyişle Yarar, incelediği Türkçe bilimsel metinlerin giriş bölümlerinde sabit ve standartlaşmış bir içerik yapısına rastlamamıştır. Öte yandan, makalelerde Swales'in modelinde yer alanlardan farklı bir içerik bileşeni de tespit etmemiştir.

Yarar'ın burada sunulacak son çalışması, bilimsel biçemde olasılık kipi ile ilgilidir. Öncelikle kipleri "metinlerde yazarların bilgi içeriğine ilişkin değerlendirmelerini okuyucuya aktarmasını sağlayan dilsel araçlar" olarak tanımlayan Yarar (2001b: 89), olasılık kiplerinin aynı zamanda kaçınma ve dilsel önlem alma yapılarından sayıldığına da değinir. Kendisi bu çalışmasında dilbilim, kimya mühendisliği, eğitim bilimleri ve makine mühendisliği alanından seçtiği toplam 40 makalede olasılık kipi kullanımını inceler. Araştırmaya bütünce olarak seçilen makalelerde kiplik kullanımında bilim dalları bazında benzerlikten çok farklılık tespit eden Yarar, buna ek olarak ele aldığı bütüncede olasılık kipliğinin en çok –Ebil+Ir ve edilgen+Ebil+Ir biçimleriyle sağlandığına işaret eder (Yarar, 2001b: 95).

Huber/Uzun (2000) makalelerinde, 88 adet Türkçe dilbilim makalesinin giriş ve sonuç bölümlerini içerik bileşenleri açısından inceler. Giriş bölümünün okuru yönlendirici özelliğine vurgu yapan ve sonuç bölümleriyle içerik açısından yakın bağıntı içinde olduğu hipotezinden yola çıkan yazarlar inceledikleri Türkçe bütünceden çok sayıda örnek vererek bu hipotezin ne ölçüde geçerli olduğunu okur ile paylaşırlar.

Bilimsel makalelerin giriş ve sonuç bölümlerini içerik bileşenleri açısından inceleyen diğer bir bilimci ise Şenöz-Ayata'dır. Türkçeye yönelik bir çalışmasında (2004) ikisi kuramsal ikisi uygulamalı olmak üzere 4 dilbilim makalesini inceleyen Şenöz-Ayata (2004: 44), kuramsal metinlerin genelde giriş-gelişme-sonuç şemasına uygun

üretildiğini, bunun yanı sıra giriş bölümünde sorun taşıyan metinlerin sonuç bölümlerinin de sorun içerdiği sonucuna varır. Bir başka çalışmasında ise 20 Türkçe dilbilim makalesinden oluşan bir bütünceyi büyük ölçekli yapı açısından ele alan Şenöz-Ayata (2006), öncelikle giriş ve sonuç bölümlerinin içerik bileşenlerine odaklanır. "Yapılan içerik bileşenleri çözümlemesi sonucunda, incelenen metinlerin giriş bölümlerinin standartlaşmış bir yapı sergilemedikleri", sonuç bölümlerinin ise içerik bileşenleri açısından birbirine çok benzediği sonucuna varır (Şenöz-Ayata, 2006: 358). Büyük ölçekli yapı incelemesinden elde edilen sonuç ise, uygulamalı metinlerin metin üretim planlarının kuramsal olanlara göre çok daha standartlaşmış bir görünüm gösterdiğidir (Şenöz-Ayata, 2006: 359).

Uzun (2002) ve Fidan (2005) bilimsel metinlerde üstsöylem öğelerini inceleme konusu yapmışlardır. Üstsöylem öğeleri, metnin yazarının okurunu "metin boyunca yönlendirmek üzere kullandığı yapılanmalar" olarak tanımlanmaktadır (Fidan, 2005: 305). Çalışmalar farklı zamanlarda ve uzamlarda yapılmakla birlikte her ikisi de Hyland (1998) tarafından sunulan bir modelden yola çıkar. Çalışmasında 10 adet Türkçe dilbilim makalesini inceleyen Uzun (2002: 212), makalelerde ortalama her 10 sözcükten birinin üstsöylemsel nitelik taşıdığı sonucuna varır.

Fidan ise (2005) dilbilim, psikoloji ve tıp alanlarından eşit sayıda seçtiği toplam 30 makaleyi aynı ölçütlere göre inceler. Fidan'ın (2005: 317) elde ettiği sonuç, diğer iki bilimsel disipline göre "dilbilim alanında okur-yazar ilişkisinin diğer alanlara göre metin yüzey yapısında daha çok kodlandığı"dır.

Buraya kadar tanıtılan çalışmaların yanı sıra Türkçede bilimsel metinleri, daha özelinde makaleleri konu edinen bir de monografi vardır. Bu monografi, Huber/Uzun (2002) tarafından yayına hazırlanmıştır. Kitap, "Türkçede Bilgi Yapısı" ve "Bilimsel Metinler" olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ağırlıklı olarak konu-yorum ilişkisini ele alan makaleler yer alırken ikinci bölümde Türkçe bilimsel metinler ele alınır. Çalışmalarda tıp, psikoloji, sosyoloji ve dilbilim alanlarından bütünce olarak seçilmiş bilimsel makaleler şu başlıklar altında incelenir: Konu, konusal süreklilik, tartışma yapısı, eşdizimsel örüntüleme ve üstsöylem.

Türkiye'de yapılan çalışmalardan buraya kadar sunulanların tamamı tek dilli incelemeler olmalarıyla dikkati çeker. Tüm bu çalışmalarda Türkçe bilimsel makaleler ele alınmıştır. Şenöz-Ayata'nın (2007) çalışması iki dile yönelik karşılaştırmalı bir çalışma olmasıyla diğerlerinden ayrılır. Kendisi çalışmasında bilimsel metinlere yönelik karşılaştırmalı çalışmaların tarihsel gelişimi hakkında bir üstbakış sunduktan sonra, Trumpp (1998) ve Busch-Lauer'in (2001) çözümleme modelleri yardımıyla geliştirdiği tümleşik bir bilimsel metin inceleme modelini ortaya koyar. Söz konusu model metin içi ve metin dışı olmak üzere iki ana daldan oluşur. Metin içi ölçütler ise, büyük ölçekli yapı ve bu çalışmada da yararlanılmış olan yazarın anlatım tutumu adı altında alt dallara ayrılır. Tüm bu dallar altında inceleme ölçütleri yer alır (bkz. Şenöz-Ayata, 2007: 16-23).

Karşılaştırmalı çalışma olarak Şenöz-Ayata'nın (2008b) diğer bir çalışması ile Baykan/Polat/Başokur'un (2008) çalışması da dikkat çeker. Bu iki çalışma birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Şenöz-Ayata çalışmasında, yazarın anlatım tutumunun başlı başına metindilbilimsel inceleme konusu olacak gücüllükte bir ölçüt olduğunu savunur, Türkçe ve Almanca metinler üzerinde belirli ölçütler ışığında uygulama yapar. Baykan/Polat/Başokur (2008) aynı ölçütlerden yola çıkarak daha büyük bir bütünce üzerinde uygulama yaparlar. Çalışmalarında çeviribilim alanından seçtikleri 15'er adet Almanca ve Türkçe bilimsel makaleyi yazarın anlatım tutumu açısından incelerler. Ele aldıkları ölçütler, aynı zamanda bu çalışmada da biçem başlığı altında ele alınan ölçütlerdir. Buna göre yazarların elde ettikleri bulgular arasında, Almanca metinlerde 1. tekil kişi, Türkçe metinlerde ise 1. çoğul kişi kullanımının daha fazla olması dikkat çekmektedir (Baykan/Polat/Başokur, 2008: 171). Fakat bilimciler bu her iki kullanım biçiminin de ilgili bütünceler için temsil edici nitelikte bir yoğunluk göstermediğini, edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimlerin kullanımının başat konumunda olduğunu da gözlemlemişlerdir (karş. Baykan/Polat/Başokur, 2008: 173-178). Bunun yanı sıra, Almanca makalelerde metiniçi düzenleyicilerin ve üstsöylem eylemlerinin Türkçe metinlere göre daha sık kullanıldığını belirlemişlerdir (Baykan/Polat/Başokur, 2008: 181).

Şenöz-Ayata'nın yukarıda belirtilen çalışmalarına yakın izlekte diğer bir çalışması (2009) ise Almanca ve Türkçe dilbilim metinlerine yönelik karşılaştırmalı bir çalışmadır. Türkçeyi de araştırma nesnesi olarak ele alan bilimsel metinlere yönelik çalışmalar arasında en güncel çalışmalardan biridir. Bilimci çalışmasında Almanca ve Türkçe 10'ar adet dilbilim makalesini metnin kurgusu ile giriş ve sonuç bölümlerinde gözlemlenen içerik bileşenleri açısından karşılaştırır. Makalelerin yarısı kuramsal, diğer yarısı ise uygulamalıdır. Almanca metinlerin kurgusunun Türkçe metinlere göre daha standartlaşmış bir görünüm sergilediğini ve bunun yanı sıra Almanca makalelerin giriş ve sonuç bölümleri arasında Türkçe makalelere göre daha sıkı bir bağıntı olduğunu bulgular. Ayrıca hem Almanca hem Türkçe uygulamalı makalelerin büyük ölçekli yapı ve giriş ile sonuç bölümlerindeki içerik bileşenleri açısından benzerlik gösterdiği sonucuna varır.

Şenöz-Ayata'nın (2012) başka bir çalışmasında ise bilimsel makale özleri inceleme konusu olmuştur. Çalışmasında Alman bilimciler tarafından yazılmış Almanca ve İngilizce özlerle Türk bilimciler tarafından yazılmış İngilizce özleri bütünce olarak ele alan bilimci, Alman bilimcilerin Almanca yazdıkları özlerde kişi belirleyici dilsel yapıları kullanmayı tercih etmemelerine karşın, İngilizce yazdıkları özlerde Angloamerikan bilimsel biçemin etkisiyle kişi belirleyicileri kullandıklarını ortaya koymuştur. Öte yandan çalışmada elde edilen diğer bir bulgu ise, Türk bilimcilerin İngilizce yazdıkları özlerde 1. tekil kişi kullanımını tercih etmemeleridir. Diğer bir deyişle bilimsel metin üretiminde Alman yazarlar, dile bağlı olarak farklı biçemsel tercihler yaparken Türk bilimciler dilden bağımsız olarak kendi kültürel arka planlarına göre biçemsel tercih yapmaktadır.

Türkçe bilimsel metinler üzerinde yapılan dilbilimsel araştırmalar, metnin kurgusu ve metinde görülen üstsöylem öğeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Öte yandan Türkçede karşılaştırmalı çalışmaların az olduğu görülmektedir.

1.4. Bilimsel Makalenin Tarihsel Gelişimi

Bilimsel makale, belirli bir uzmanlık alanı ya da bilimsel disiplindeki bildirişimde sıklıkla gözlemlenen bir türdür. Hem ulusal hem de uluslararası düzlemde bilimciler

arasında bilgi alışverişini sağlar (Gläser 1998: 483). Bilimsel makale günümüzde, bilimsel iletişimde önemli yeri olan bir metin türüdür. Philadelphia Ulusal Bilim Enstitüsü (National Institute for Scientific Information) her yıl 3.000 ayrı yayında yer alan her bir makalenin, o yıl başka hangi yayınlarda alıntılandığının dökümünü çıkarmaktadır. Bu listelere Bilimsel Atıf Endeksi (SCI; Scientific Citation Index) adı verilmektedir (Graefen/ Thielmann, 2007: 69). Bu, aynı zamanda bilimsel iletişimde makale türünün günümüzde sahip olduğu öneme işaret etmektedir.

Diğer tüm metin türleri gibi bilimsel makale de tarih içerisinde oluşup olgunlaşmıştır. Daha önce belirtildiği gibi bilimsel makale, yazınsal metinlerden farklı olarak kullanmalık metin sınıfındadır ve uzmanlık metni kapsamına girer. Bilimsel makalenin günümüzde ulaştığı konumu anlayabilmek için öncelikle bilim ve bilimsel devrim kavramlarına değinmek gerekir. Geçmişten günümüze bilim kavramının tanımındaki değişikliğe bakmak bizi bilimsel makalenin ortaya çıkış sürecine götürecektir.

Bilim, "evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak yasalar çıkarmaya dayanan düzenli bilgi" olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük, 1998: 295). Tanımın kendisinde görülebileceği gibi bilim, çevremizdeki fiziksel gerçeklikteki görüngü ve olguları kendine konu edinir, deney ve gözlem yoluyla bunlarla ilgili edindiği bilgileri düzenleyip sınıflandırır ve görüngülerle olgulara yönelik tekil incelemelerden elde edilen bilgileri genelleme yoluyla, çevremizdeki fiziksel gerçekliğin işleyişini betimleyen genel yasalar bulmaya hizmet eder. Bilim deyince günümüzde geçerli olan anlayış budur. Bu tanımda dikkat çeken diğer nokta ise bilimsel bilginin akıl yürütme değil deney aracılığıyla elde edilmesidir. Bu anlayışın kökeni ise 16. yüzyıla dayanan Bilimsel Devrim'e dayanır. Bu noktada Bilimsel Devrim'den bahsetmekte yarar vardır:

McClellan III/Dorn (2006) çalışmalarında önemli bir noktaya parmak basmaktadırlar: Günümüzde bilim ile teknoloji kavramları neredeyse eşanlamlı kullanılmaktadır. Bilim doğrudan uygulamaya yönelik bir zenaat, diğer bir deyişle

bir çeşit mühendislik uygulaması olarak görülmektedir. Fakat bu eskiden beri geçerli bir bakış açısı değildir. Yazarlar bunun için Eski Yunan uygarlığını örnek verirler ve o devirde bilimin uygulamaya yönelik olmadığını, amacı kendinde olan bir sanat olduğunu belirtirler. Bilime, insanoğluna pratik yarar sağlama ve onu ilerletme özelliğinin atfedilmesini Bilimsel Devrim'e borçlu olduğumuzu hatırlatırlar:

> Bilimin toplumsal yararı hakkındaki ideolojik savlar Bilimsel Devrimin temel bir özelliğidir. Özellikle deneysel bilim olmak üzere yeni bilimsel yöntemlerin ortaya çıkışı da aynı şekilde 16. ve 17. Yüzyılların "yeni biliminin" anahtar bir özelliği olarak görünmektedir (McClellan III/Dorn, 2006: 238).

Sözü edilen Bilimsel Devrim Kopernik'in, gökbilim çalışmalarıyla başlamıştır. Kopernik, Dünyanın evrenin merkezinde yer almadığını gözlemlemiş ve böylelikle o dönemdeki Kilise iktidarını sarsmıştır. Onu Tycho Brahe, Kepler ve Galileo'nun gökbilim çalışmaları izlemiştir. Bu adların önemi, bilime deneysel bir karakter kazandırmalarında yatar. Nitekim Bilimsel Devrim denilen ve bugünkü bilim anlayışımızı da etkileyen deneysellik bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Galileo sonrası bilimsel etkinlikler Fransa, İngiltere ve Hollanda'ya kayar. İngiltere'de 1662'de kurulan İngiliz Kraliyet Bilimler Akademisi ve 1675'te kurulan Kraliyet Gözlemevi sayesinde deneye dayalı bilimsel çalışmalar ivme kazanır. Bilimsel makale dediğimiz tür ise tam da bu bağlamda ortaya çıkmıştır.

Bilimsel makale türünün ortaya çıkması, 17.-18. yüzyılda Avrupa'da ulusal nitelikte bilim akademilerinin oluşmasına rastlar. Söz konusu akademiler hem kendi aralarında bilgi paylaşımında bulunmakta hem de bilimcilerin yazdıklarını halk için anlaşılır kılmaktaydı. Örnek olarak İngiltere'de 1662'da kurulan İngiliz Kraliyet Bilimler Akademisi ve Almanya'da Leibniz tarafından kurulan Berlin Bilimler Akademisi sayılabilir (Graefen/Thielmann, 2007: 69). Bu akademilerin amacı, bilim insanlarından oluşan bir topluluk oluşturmaktı (Graefen/ Thielmann, 2007: 70).

Tür olarak bilimsel makale 17. yüzyılın ortalarında, "İngiliz Kraliyet Bilimler Akademisi Felsefe Notları" (Philosophical Transactions of the Royal Society of London) adlı yayında ortaya çıkar. 1665-1700 yılları arasında deneyler akademi üyeleri önünde bir toplantıda gerçekleştirilir ve deneyin sonuçları adı geçen dergide

yayınlanırdı. Fakat zaman içinde bilimsel çalışmaların ve deneylerin sayısı artınca bunları diğer bilimcilerin huzurunda yapma olanağı giderek azalır. Bu yüzden deneylerin ve çalışmaların kuramsal yönleri de "Felsefe Notları"'ndaki yazılara eklenmeye başlanır ki, bu aynı zamanda günümüzdeki doğa bilimleri alanında yazılan makalelerin başlangıcını doğurur (Graefen/Thielmann, 2007: 70). Bunun ardından bilimciler çalışmalarını monografi yerine, söz konusu biçimde yayınlamayı tercih etmeye başlarlar ve makale türü monografi türüyle rekabete girer. Bunu akademilerin düzenlediği bilimsel toplantılarda yapılan sunumların da kitap haline getirilip yayınlanması izler. Makale türü, beraberinde okur kitlesinde daralmayı da getirir. Çünkü monografi biçiminde yayınlandığında, profesyonel bilimci olmayan birinin de anlayabileceği şekilde uzun uzun anlatılan çalışmalar, makale biçimine bürününce kısalmış ve konunun uzmanlarına yönelik hale gelmiştir. Diğer bir deyişle hem okur kitlesi hem de yapılan çalışmalara getirilen eleştiriler profesyonelleşir. Bu profesyonelleşmenin çalışmanın yazarı olan bilimciye yansıması da doğal bir süreçtir. Tüm bu artan profesyonellik sonucu bilimsel çalışma ve onun dilsel sunumu olan makale, artık söylem topluluğunun ilgilendiği bir konu haline gelir ve bu sırada bununla ilintili bir kavram daha oluşur: Hakemlik. Yalnızca belirli doğrultudaki makaleleri yayınladığı için "Felsefe Notları" adlı yayın organının güvenilirliği tehlikeye girer ve bunun üzerine İngiliz Kraliyet Bilimler Akademisi 1750'de, gelen çalışmaları değerlendirip denetleyen bir komite oluşturur. Böylelikle modern anlamdaki ilk bilimsel dergilerden biri oluşur (Graefen/Thielmann, 2007: 72).

Anlaşılacağı gibi bilimsel makale türü öncelikle doğa bilimleri bünyesinde doğmuştur. Bilimsel makale, bilimin kurumsallaşmasıyla ortaya çıkmıştır ve temelde şu amaca hizmet eder: Belirli bir bilimsel disiplinin gelişimine katkıda bulunmak. Günümüzde de hem doğa hem de insan ve toplum bilimlerinde kabul görmüş bir bildirişim biçimi ve metin türüdür.

1.4.1. Almancanın Bilim Dili Olarak Gelişimi

Belirli bir dilde bilimsel makale üretilebilmesi için o dilin öncelikle bir bilim dili haline gelmesi gerekir. Bilim dili olma ise Aksan'a (2004: 397) göre "[…] çeşitli

düşün, sanat ve bilim ürünleriyle işlenmiş ve gelişmiş bir söz varlığına sahip olan dillere […]" özgü bir durumdur. Avrupa'da Hristiyanlığın temel dili olmasının da etkisiyle uzun yüzyıllar boyu bilim dili olarak Latince egemen olmuştur. Pek çok Avrupa ülkesinde üniversitelerde dersler Latince verilmiştir (Aksan, 2004: 398). Fakat bu durum Ortaçağ'ın bitimiyle değişikiliğe uğrar. Avrupa'da ulusal dillerin Latinceye karşı kendilerini bilim dili olarak ortaya koyup kabul görmeleri 15.-16. yüzyıllara rastlar. Bu konuda İtalya öncü rol oynar (Sachtleber, 1993: 15). İtalya'ya bu öncülüğü sağlayan ise Galileo Galilei'dir. İlk yapıtlarını Latince yazan Galilei, sonrasında İtalyanca yazmaya başlar ve böylelikle İtalyanca Avrupa'da Latinceden farklı olarak kullanılan ilk bilim dili olur. Avrupa'da bilimsel iletişimde 15. yüzyılla birlikte ulusal ve yerel diller kullanılmaya başlanır (Ehlich, 1996: 178).

İngiltere ve Fransa'da da o coğrafyalarda konuşulan dilin bilim dili haline gelme serüveni erken başlar. Örneğin, bilimsel makale türünün ilk örnekleri, Kraliyet Bilimler Akademisi'nin "Felsefe Notları" ve Fransa'daki "Journal des Sçavans" adlı dergide yayınlanan yazılardır ve her iki derginin yayına başlama tarihi 1666 yılıdır (McClellan III/Dorn, 2006: 298). Diğer bir deyişle o tarihten beri İngilizce ve Fransızca yazılmış bilimsel makalelerin varlığından bahsetmek olanaklıdır. Öyleyse 17. yüzyılın ortalarından itibaren İngilizce ve Fransızcanın bilim dili olarak kullanılmaya başlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Belirli bir dilde bilimsel metin üretilebilmesi için o dilin öncelikle bir bilim dili haline gelmesi gerekir. Bu ise o tarihlerde Almanca için tam olarak söz konusu değildir. Almancanın bilim dili olarak gelişimi süresince savaşmak zorunda kaldığı iki dil olmuştur. Bu diller Latince ve Fransızcadır. Almanca tam 17. yüzyıl civarında Avrupa'nın o zamana kadarki bilim dili olarak kabul edilen Latincenin egemenliğinden kurtulmaya başlarken, bu sefer Fransızcanın etkisi altına girmiştir. Çünkü bilimin kurumsallaşması sürecinde kurulan akademiler, Almanya'da Fransa örnek alınarak hayata geçirilmiştir (bkz. Sachtleber, 1993: 15). O yüzden öncelikle Alman topraklarında bilim dili olarak Almancanın ne zamandan beri geçerlilik kazandığını sorgulamak gerekir.

Avrupa'da ilk üniversitelerin kuruluşu 12. ve 13. yüzyıllara rastlar. İlk üniversitelerin kurulduğu şehirler Paris, Bologna ve Oxford'dur. Almanca konuşulan topraklarda ise ilk üniversitelerin kuruluşu biraz gecikmeyle 14. yüzyılın ortalarını bulur. Üniversitelerin kurulduğu şehirler, Prag, Viyana, Heidelberg, Köln ve Erfurt'dur. Üniversitelerdeki eğitimin içeriği Skolastik felsefenin öğretileriyle sınırlı kalmıştır ve öğretim dili ise Latince olmuştur. Bu durum 17. yüzyılın sonuna kadar değişmemiştir (Schiewe, 2007: 36).

Çoğu Avrupa üniversitesinde olduğu gibi 17. yüzyıl öncesi Alman üniversitelerinde, "İnanç ile bilgiyi, kilise öğretisiyle özellikle Aristoteles'in bilimsel dizgesini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan ortaçağ felsefesi" (Akarsu, 1998: 161) olarak tanımlanan Skolastik felsefenin üniversite öğretim programındaki egemenliği sonucu öğretimin içeriği, belirli başlı Hıristiyan filozofların kanon olarak kabul edilen metinlerini okuyup açıklamaktan ibaret olarak kalır. Söz konusu metinler ise Latincedir. Bu öğretinin egemenliği yüzünden hem üniversitede öğretim dili Latinceden başka bir dilde öğretim yapılamamıştır. Daha da önemlisi ise deney ve gözleme dayalı bilgi öne çıkamamıştır. Gerçi 15. yüzyılda başlayan Hümanist hareketin etkisiyle Rönesans ve Reformasyon gibi düşünceler ortaya çıkmışsa da bunlar Skolastik felsefenin üniversite öğretimindeki yerini sarsamamıştır (Schiewe, 2007: 37). Nitekim bu nedenle üniversiteler, daha önce bahsedilen bilimsel devrimde etkili olamamıştır. Diğer bir deyişle 17. yüzyıl sonuna kadar üniversite kurumlarının sınırları içinde deneysel ve toplum yararına bilgi üretiminden bahsetmek pek olanaklı değildir (karş. McClellan III/Dorn, 2006: 264-265).

17. yüzyılda Almancanın bilim dili olarak kullanılması çağrısında bulunan önemli kişilerden biri Leibniz olur. 1697 yılında yazdığı ve 1717 yılında yayınlanan "Unvorgreifliche Gedanken, betreffend die Ausübung und Verbesserung der deutschen Sprache" adlı makalesinde Almanca bir bilim dilinin oluşturulması talebinde bulunmaktadır ve bu makale 18. yüzyılda da etkili olmuştur (Schiewe, 2007: 39).

Leibniz kendi felsefesini oluştururken gösterge ve düşünce arasındaki bağıntıdan yola çıkmış, bu ikisi arasında örtüşmenin var olduğundan hareket etmiştir. Buna göre düşünce ile dil arasında bir çeşit uyum vardır. Dil, düşüncenin oluşum sürecini etkilemektedir. Bu durumda düşünme süreçleri dilden bağımsız olmayacaktır. Diğer bir deyişle düşünce üretimi dille bağlantılıdır, dil tarafından belirlenir. Eğer dil ve gösterge düşünmenin araçlarıysa o zaman düşünce üretmek, diğer bir deyişle bilim üretebilmek için Almanca bir bilim dili gerekecektir. Bu yüzden Almancanın bilim dili olarak geliştirilmesi, Leibniz'in felsefesinin bir parçasıdır (karş. Ricken, 1995: 42).

Almancanın bilim dili olarak yaşama geçişini gösteren somut bir gelişme, 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyıl başına rastlar: 1687 yılında, genç bir hukuk doktoru olan Christian Thomasius, Leipzig Üniversitesi'de Almanca bir konferans verir. Thomasius'un amacı üniversite öğrenimini, yalnızca Hıristiyan filozofların kanonlaşmış belirli yapıtlarını hiçbir eleştirel tutum takınmaksızın yorumlamaya dayanan Skolastik öğretinin egemenliğinden kurtarıp bunun yerine yararlılık ilkesini yaşama geçirmekti: Diğer bir deyişle üniversitede üretilen ve üretilecek olan bilginin toplumla bütünleşmesini, toplum için yararlı olmasını savunuyordu ve bu durum Alman üniversitelerinde bilim dilinde Latinceden Almancaya doğru gerçekleşen bir değişimde dönüm noktası oluşturmaktaydı (Schiewe, 2007: 40). Fakat başka bir görüşe göre Thomasius'un hedeflediği değişimin bir kutbu Latinceyken diğer kutbunun Almanca olup olmadığı biraz şüphelidir, çünkü Thomasius için Almancayı bilim dili olarak yaymak kadar bilimin kendisini yaymak da önemliydi ve bu durumda Almanlar tarafından üretilen bilimi Fransız dilinde aktarmayı uygun görmekteydi (Sachtleber, 1993: 19). O dönemde Alman coğrafyasında bilim ve kültür dili olarak Fransızcanın etkinliğinden söz etmek olanaklıdır.

Alman coğrafyasında bilim dili konusundaki Fransız etkisine verilebilecek bir örnek ise şudur: 1700'de Berlin'de bir bilimler akademisi kurulur. Fakat 18. yüzyılda Alman hükümdarı Büyük Friedrich ile başlayan Fransız etkisi bu bilim kurumunu da etkiler. Öyle ki 1812 yılına kadar akademinin resmi dili Fransızca kalır (Sachtleber, 1993: 20-21).

Sonuç olarak, Leibniz Almancanın bilim dili olarak kullanılması talebinde bulunmuşsa da bunu uygulamaya geçirememiştir. Thomasius bunu bir yönüyle uygulamaya geçirmişse de diğer yandan kendisinin Almanca bir terminoloji üretme çabası olmamış, yazdıklarında Latince terminoloji kullanmaya devam etmiştir (Ricken, 1995: 43). Üstelik daha önce belirtildiği gibi bilim dili olarak Fransızcanın kullanılmasına da net olarak karşı çıkmamıştır.

Almancayı bilim dili olarak kullanmaya başlayan, dizgesel bir bilim dili yaratan ise Christian Wolff olmuştur. Wolff'un Almanca bilimsel söyleminin oluşmasına katkısı büyüktür. Kendisi özellikle felsefe ve matematik alanlarında büyük kısmı Almanca sözcüklerden oluşan bir terminoloji yaratmış ve bilimsel yazma kuralları konusunda kurallar ortaya koymuştur (Schiewe, 2007: 41). Böylelikle 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren bir bilim dili olarak Almancadan bahsetmek olanaklı hale gelmiştir.

1.4.2. Türkçenin Bilim Dili Olarak Gelişimi

Bilim ile dil arasında sıkı bir ilişki bulunduğu açıktır. Diğer pek çok insana özgü edim gibi bilimsel edimlerde de dilin payı vardır. Bilim üretmekle ilgili tüm edimler konuşma, tartışma, konferans sunumu, araştırma raporu, bilimsel makale ya da monografi gibi biçimlerde kendini ortaya çıkarır (Budin, 1993: 23). Bu biçimlerin hiçbiri dilden bağımsız değildir, hepsi dil aracılığıyla oluşturulur. Diğer bir deyişle bilim, dil sayesinde yaşama geçirilir. Bilimi oluşturan veri ve bilgileri sözlü ve yazılı biçimde başkalarına aktarmak amacıyla kullanılan dile bilim dili denir (Köksal, 1989: 42). Dil olmadan bilim üretmek ve paylaşmak olanaklı değildir. Bilim üretmek için dilin gerekliliğini Sankur (1989: 28) şu şekilde açıklar:

> Bilime, teknolojiye giden yol, önemli ölçekte, bir yandan olguları dilsel olarak ayrımlayabilme, adlandırabilme, ayrıntılayabilme, ölçebilme ve betimleme etkinliklerinden, öte yandan soyut düşünebilme, denenceler kurabilme, kurgulayabilme, çağrışımlar oluşturma yetilerinden gelmektedir.

Yukarıda bahsedilen becerilerin dil yoluyla olanaklı olduğu açıktır. Öyleyse bilimsel üretim bir toplumun dil bilinci ve birikimiyle yakından ilgilidir. Sinanoğlu (1994: 1) bilimsel pek çok disiplinde ulusal ve toplumsal etkilerin yoğun rol oynadığını savunur. Ona göre bilimin yöntemleri uluslararası olmakla birlikte amaç ve hedefleri

ulusal ve toplumsaldır. Her toplum bilimsel araştırmalarının nesnesini o dönemdeki gereksinimlerine göre belirler. Bu nedenle Sinanoğlu (1994: 2) bir ulusun bir bilim dalında uluslararası düzlemde saygınlığa kavuşabilmesi için kendine özgü bilim okulları, diğer bir deyişle ekolleri kurması gerektiğini belirtir. Böyle bir öneriyi yaşama geçirmenin yollarından birinin ise ulusal bir bilim dili geliştirmek olacağı açıktır, çünkü bilim üretebilmek ve paylaşabilmek için bilim diline gereksinim vardır. Öte yandan hiçbir dil, bilim üretimi ve paylaşımı konusunda diğerinden daha elverişli ya da daha avantajlı değildir, çünkü her dilin, kullanıldığı toplumda üretilen bilimsel çalışma ve araştırmalar sonunda elde edilecek bulguları, yapılacak çıkarımları ya da ortaya çıkan yeni olgu ve kavramları adlandırma gücü vardır (Koç, 1989: 12). Nitekim Aksan'a göre (2004: 400) Türkçe, yapısı itibarıyla türetme ve birleştirme yeteneğine sahip olduğu için her türlü bilimsel alanın gereksinim duyacağı yeni terimleri üretebilir. Diğer bir deyişle diğer tüm diller gibi Türkçe de bir bilim dili olma gücüllüğüne sahiptir.

Türkçenin bilim dili olarak gelişimini tartışmada, öncelikle dilin geçmişten günümüze gelişimini ele almak yararlı olacaktır. Bu tarihsel gelişim, Türkçenin günümüz Türkiye topraklarında varlığının başlamasından önceki ve sonraki durumu olarak iki yönden ele alınabilir. Aksan (2004: 399) Türkçenin Anadolu topraklarında konuşulmaya başlamadan önceki gelişimini aktarırken, elde bulunan en eski dil ürünleri olarak kabul edilen, 7.-8. yüzyıla ait Orhun Yazıtları ve onlardan daha da eski olduğu düşünülen Yenisey Yazıtları'na değinir. Yapılan incelemelerde, bu yazılı dilsel ürünlerde soyut kavram ve eşanlamlı sözcüklerin kullanımına yoğun olarak rastlanmıştır. Bu ise Türkçenin o zamandan beri zengin bir söz varlığına sahip olduğunun kanıtıdır. Göktürk döneminden kalma bu iki dilsel ürünün ardından Uygur döneminde ise farklı dinlerle ilgili çeşitli dinsel metinler, öyküler göze çarpar. Bu metinlerde de aynı derecede zengin bir sözcük dağarcığı kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde Çince, Sanskritçe ve Sogutça gibi dillerden alınan sözcükler çeviri yoluyla Türkçeye aktarılır. 11. yüzyılda Karahanlı döneminde ise "Divanü Lügat-it Türk" adlı hem bir dilbilgisi kitabı hem de ansiklopedik bir sözlük niteliğindeki yapıt ile

siyasetname türünün ilk örneği sayılan “Kutatgu Bilig” adlı yapıt göze çarpar (Aksan, 2004: 400).

Türkçenin Anadolu ve Rumeli topraklarındaki gelişimini anlayabilmek için ise hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti dönemlerindeki Türkçenin serüvenine eğilmek gerekir. Bunun yanı sıra bilim dili olarak gelişimden bahsedildiğinde öğretim dili olarak gelişimden de bahsetmek gerekecektir. Bu iki yön çoğu zaman iç içe geçmiş oldukları için birbirine eşlik etmektedir. Bunda bilim ile öğretimin birbirleriyle yakın ilişki içinde alanlar olmasının payı büyüktür.

Osmanlı Devleti’nde öğretim kurumlarının başında medrese gelmekteydi. İlk örneği Araplar tarafından 622 yılında kurulmuş olan bu öğretim kurumları Selçuklu ve ardından Osmanlı döneminde de eğitim kurumu olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Osmanlı dönemindeki ilk medrese 1331’de Orhan Gazi tarafından İznik’te kurulmuştu. Diğer önemli medreseler ise Fatih, Süleymaniye, Ayasofya ve Beyazıt medreseleriydi. Medreselerin öğretim dili Arapçaydı. Ders programına Türkçe dersinin girmesi ancak 1908 yılını bulmuştur ve bu da devlet zoruyla olmuştur (karş. Demircan, 2000: 65- 67). Fakat Osmanlı döneminde başka öğretim kurumları da bulunmaktaydı. Karal’ın (1994) çalışmasında bu kurumlarda Türkçenin öğretim dili olarak varlığını bulgulayan önemli bilgiler yer almaktadır. Sözü edilen kurumlardan biri Enderun’dur. Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmet döneminde devlet işlerinde çalışacak memur ve hizmetlileri yetiştirmek amacıyla Enderun Okulu kurulur. Okulda Arapça ve Farsça öğretilmekle beraber zamanın öğretim kurumu medreselerden farklı olarak siyaset, askerlik ve teknik gibi dersler de okutulurdu. Önemli olan nokta ise bu derslerin öğretim dilinin Türkçe olmasıydı. Türkçenin öğretim dili olarak kullanıldığı diğer yerler ise Enderun'a hazırlık okulu niteliğinde olan Acemi Oğlanlar Okulu, Mehterhane, Tophane ve Tersane'dir (Karal, 1994: 33). Diğer bir deyişle 15. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Türkçenin en azından devlet kademesinde öğretim dili olarak bir yeri vardır. 16. ve 17. yüzyıllar ise daha çok Arapça ve Farsçanın egemenliğiyle geçtikten sonra 18. yüzyılda Türkçe devlet kademesinde yeniden önem kazanmaya başlar. Matbaa kurulur. Matbaada diğerlerinin yanı sıra Türkçe kitaplar da basılır (Karal, 1994: 46-47).

18. yüzyılın sonunda Türkçe öğretim dili olarak yeniden önem kazanmaya başlar. Enderun Okulu devletin memur ve hizmetli gereksinimini karşılayamadığı için yeni okullar açmak gerekir. Bunlardan ilki 1773'de açılan Deniz Harp Okulu'dur. Ardından III. Selim döneminde 1793'de Kara Harp Okulu açılır. Her iki okulda da öğretim dili Türkçedir (Karal, 1994: 49-50). Bu okullar aynı zamanda medreselerden farklı olarak, din ağırlıklı bir eğitimin verilmediği "laik okullar"ın (Demircan, 2000: 71) ilk örneklerini oluşturur. Türkçe önemini II. Mahmut döneminde de sürdürür. II. Mahmut döneminde ilköğrenim zorunlu kılınır, tıp ve harp okulları kurulur, ilk resmi gazete yayınlanır ve Batı dillerinden Türkçeye çeviri yapmak amacıyla bir çeviri bürosu kurulur (Karal, 1994: 52). Yine II. Mahmut döneminde 1827'de askeri bir tıp okulu kurulur, gerçi uzun bir süre Fransızca öğretim yapılsa da 1870'de öğretim dili Türkçe olur (Karal, 1994: 70). İkinci Meşrutiyet döneminde ise ilköğretimde Türkçe zorunlu dil haline gelir (Karal, 1994: 77).

Buraya kadar aktarılanlar Türkçenin 15. yüzyıldan 19. yüzyılın sonuna kadar öğretim dili olma konusunda izlediği yolu göstermektedir. Öte yandan bunun yanında Türkçenin bir de bilim dili olarak gelişimine eğilmek gereklidir. 10. yüzyıl ile birlikte İslam dininin Türkler arasında kabul görmesinin ardından Türkçe üzerinde Arapça ve Farsçanın etkisinin başladığını söylemek olanaklıdır. Etki yalnızca dinsel kavramların Türkçeye girmesiyle sınırlı kalmamıştır. Dini kavramlar dışında sözcükler de dile girmiştir. Sonrasında Anadolu Türkçesinde aynı kavrama işaret eden Arapça, Farsça ve Türkçe sözcüklerin bir arada yer aldığı bile görülmüştür. Tüm bunlar Türkçenin bilim dili olarak kullanımında da etkisini göstermiştir. Öyle ki 14. yüzyıldan başlamak üzere çeşitli bilim dallarından yapılan çevirilerde terim kullanımına bakıldığında Arapça terimlerin ağırlığı gözlemlenmektedir ve bu durum 17. yüzyıl bitimine kadar kendini göstermiştir. Bunda bilimsel alanlarda Arap biliminin örnek alınmasının da etkisi büyüktür (karş. İmer, 1998: 36-41).

19. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte ise, Türkçeyi Arapça ve Farsçanın etkilerinden kurtarma çabalarının baş gösterdiğinden bahsedilebilir. Bunun önemli bir nedeni, 1839'daki Tanzimat Fermanı ile birlikte başlayan Batıya yönelimdir. Batıya yönelim sonucunda aydınlanma ve ulus kavramlarıyla tanışılmış, bu kavramların etkisiyle

ulus bilinci ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami gibi aydın ve yazarlar Osmanlıcanın ıslahı çağrısında bulunup buna yönelik yazılar yayınlarlar. Amaç, dili sadeleştirip toplumdaki bildirişim ve anlaşma sorununu çözmektir. Bunda o dönemde gazete ve dergilerin yayınlanmaya başlamasının da payı vardır, çünkü bu kitle iletişim araçlarının okunup anlaşılabilmesi için halk tarafından anlaşılır bir dilin var olması gerekliydi. Bunun için ise halkın dili ile üst tabakaların dilini birleştirip ortak bir paydada buluşturma çabaları görülür. Bu çabalar meyvelerini ancak 20. yüzyıl başlarında vermeye başlar. Bu dönemde dilde görece sadeleşme başlamıştır ve böylelikle Arapça ve Farsça sözcüklerin Türkçedeki yeri görece azalır. (İmer, 1998: 45-49). Fakat tüm bu çabalar aşağıda görüleceği gibi bilim dili ve terimler konusunda Türkçenin gelişimine pek de olumlu etkide bulunmaz.

1908 yılında Ahmet Mithat, Velet Çelebi, Necip Asım ve Bursalı Tahir gibi adların da kurucuları arasında yer aldığı "Türk Derneği", Türkçe taraftarlarının 20. yüzyıl başlarındaki ilk örgütlenmesine örnektir. Fakat derneğin hedefi Türkçeyi sadeleştirmenin ötesinde Türk kültürünün çeşitli dalları üzerinde de çalışmalar yürütmekti. Osmanlı Türkçesini bütün Osmanlıların konuştuğu ulusal bir dil haline getirmenin yanı sıra geçmişten günümüze tüm Türk kavimleri hakkında araştırmalar yapmak ve bunu tüm dünyaya yaymak gibi hedefleri de vardı. Bu dernek kısa ömürlü olmuştur.

Yine aynı yüzyılın ilk yarısında dilde devrim yapmaya yönelik diğer bir hareket ise Selanik'te yayın hayatına başlayan "Genç Kalemler" dergisidir. Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp bu hareketin etrafında toplananlar arasındaki adlardır. Amaçları ulusal bir yazın yaratmak için ulusal bir dil kurmaktır. Bunun için İstanbul Türkçesini temel almayı gerekli görürler. Hece ölçüsünün aruz ölçüsüne tercih edilmesi gerektiği düşüncesindedirler. Fakat diğer yandan alışılmış Arapça sözcükleri koruma ve Türkçe bilim dilini de yine Arapça ve Farsça köklerden sadeleştirme yoluyla terimler üreterek geliştirmeyi savunurlar.

Bu harekete destek veren aydınlar arasında Ziya Gökalp'in önemli bir yeri vardır. Kendisi Türkçülüğün esaslarına yönelik bir yapıt ortaya koymuştur. 174 sayfalık bu yapıtın "Türkçülüğün Mahiyeti" adlı ilk bölümünde vatan, millet, ülkü, ulusal tarih gibi kavramları açıklarken "Türkçülüğün Programı" adlı ikinci bölümde ise Türk dili ve yazınına yer verir. Ulusal bir dil yaratılması için halk edebiyatına temel oluşturan Türk diline yönelmek gerektiğini belirten Gökalp, bunun yanı sıra yeni Türkçenin yeni kurallarına göre bir sözlük ve dilbilgisi yazılması gerektiğini de vurgular. Her ne kadar ulusal bir dil ve yazın oluşturma konusunda dönemine göre oldukça yenilikçi düşünceleri savunuyor olsa da Gökalp'in bilim diline yönelik düşünceleri yenilikçi değildir. Bilim dilinde terimlerin Arapça'dan türetilmesi gerektiğini savunur (karş. Karal, 1994: 81-88).

Bilim dili, bilimsel araştırma ve bulguların söze dökülmesinde başvurulan anlatım biçimidir ve bu dilsel anlatım biçiminde terimlerin önemli bir yeri vardır (Demircan 2000: 81). Nitekim Türkçenin bilim dili olarak gelişimindeki sorun bu noktada ortaya çıkmıştır. Geçmişten beri terim üretimi konusunda hangi dilden yola çıkmak gerektiği konusunda farklı görüşler egemen olmuştur: a) Arapça, b) Fransızca, c) Yunanca ve Latince, d) Türkçe, Arapça ve Fransızca (Karal, 1994: 90-91). Görüşler konusundaki bu karışıklık, Türkçe terim üretilmesini oldukça olumsuz etkilemiştir. Somut olarak bakıldığında bilimsel alanda Arapça terimler ağırlıklarını korumuştur (İmer, 1998: 47) ve örneğin Türkçe ders kitabı yokluğundan askeri okullarda dersler Fransızca yapılmıştır (Demircan, 2000: 71). Türkçe yeni terimler üretmek yerine ya Fransızca terimler olduğu gibi kullanılmış ya da Arapça ve Farsçadan üretilmiş terimlerle karşılanmıştır (İmer, 1998: 49; Demircan, 2000: 82).

Türkçenin gerçek anlamda bir bilim dili haline gelmesi Cumhuriyet dönemini bulmuştur. Bunda Öğretim Birliği Yasası ve Dil Devrimi'nin payı büyüktür (Köksal, 1989: 46). Dil Devrimi, 1928-1946 yılları arasında devletin önderliğinde Türkçenin özleştirilmesi için yapılan dil çalışmalarını ve uygulamaları içermektedir (Demircan, 2000: 114). O dönemde kurulan Türk Dil Kurumu bünyesinde, Türkçe terim üretme amacıyla çalışma kolları oluşturulur. Önce okul terimleri Türkçeleştirilir ve buna yönelik kılavuzlar yayınlanır, ardından bunu pek çok bilim dalının terimlerinin

Türkçeleştirilmesi izler. Bunun için de sözlükler oluşturulur. 1941'de "Türkçe Terimler Cep Kılavuzu" yayınlanır. Bu kılavuzda matematik, fizik, mekanik, kimya, zooloji, biyoloji, botanik, astronomi, jeoloji ve coğrafya alanlarından 3878 terim yer alır. 1963'te ise bu kılavuzun yerine 10.088 terimden oluşan "Orta Öğretim Terimleri Kılavuzu" yayınlanır. 1960'tan itibaren uzmanlık terimlerinin de Türkçeleştirilmesine ağırlık verilir. 1960-1982 yılları arasında ilgili alanlarda çalışan uzmanlar ve bilim insanlarının da yardımıyla toplam 102 terim sözlüğü yayınlanır. Bu sözlüklerdeki toplam madde sayısı 107.000'dir (karş. İmer, 1998: 79-82).

Osmanlı Devleti zamanındaki bazı çabalara karşın Türkçenin bilim ve öğretim dili olması tam olarak gerçekleşememiştir. Bilim ve öğretim dilinin Türkçeleşmesi Cumhuriyet döneminde olanaklı olmuştur. Günümüzde ise Türkçe hem ortaöğretim hem de üniversitelerde bilim ve öğretim dili olarak kullanılmaktadır.

2. BİLİMSEL METİNLERDE BİÇEM

Biçem, gündelik yaşamda da bolca kullanılan üslup sözcüğünün eşanlamlısıdır. Gündelik yaşamda üslup sözcüğü daha yaygındır, öyle ki Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde "biçem" maddesine bakıldığında okur doğrudan "üslup" maddesine yönlendirilir. Biçemin eşanlamlısı olarak üslup şöyle tanımlanır: "Oluş, deyiş ya da yapış biçimi, tarz" (TDK Türkçe Sözlük, 1998: 2313). Tanımdan anlaşıldığı kadarıyla bir şeyin deyiş biçimi, yani bir konunun nasıl anlatıldığı biçem olarak tanımlanır.

Dil öncelikle insanlar arasında bildirişimi sağlayan bir araçtır. Bu yönüyle her dilsel bildirişim, temel nitelikteki bir bildirişim modeli kapsamında ele alınacak olursa bir verici ve bir alıcı içerir (Auer, 1999: 9). Burada vericiyle kastedilen, bildirişim kurmak, yani karşısındakine bir şey ya da konuyu anlatma amacıyla konuşan ya da yazan öznedir. Eğer biçem bir şeyin ya da konunun nasıl anlatıldığını betimleyen bir kavram ise, o zaman bildirişimde bulunan söz konusu öznenin dilsel kullanım ve tercihlerini yansıtır. Bu durumda yukarıdaki tanım öncelikle, biçemin bireysel bir yönü olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim biçem olgusunun bireysel bir yön içerdiği doğrudur, fakat ileride görüleceği gibi biçem, belirli kurallara uymayı da gerektirir.

Kavramın dilbilimsel tanımları arasında da yukarıdaki tanıma koşutluklar görülmektedir: Biçem bir şeyin nasıl ve ne şekilde söylendiğidir (Auer/Baßler, 2007: 9). Biraz daha ayrıntılı bir tanım ise şu şekildedir:

> [Bir] bireyin dilsel gereç ve olanakları kendine özgü ölçütlerle seçip kullanması sonucu söyleme kattığı kişisel nitelikli özelliklerin tümü (Deyiş de denir.) […] Birçok bağlamda biçem söz, kişisel kullanım gibi kavramlarla örtüşür. […] Biçem terimi belli bir dilsel düzlemdeki gerçekleşmelerin toplu özelliği olarak da yorumlanır (örn. şiirsel biçem, resmi yazışmaların biçemi, v.s.) (Vardar, 1998: 40).

Bu tanımda biçemin sahip olduğu bireysel yön henüz ilk tümcede açıkça görülür. Biçem, dil kullanımı sürecinde dil dizgesi içinden yapılan bireysel tercihlerdir. Öte yandan tanımdaki son tümcede de dikkat çekicidir, çünkü biçemin bireysel olduğu kadar toplumsal bir yönü olduğunu da ifade etmektedir. Toplumsal yaşamda ortaya konan bazı metin türleri, ait oldukları türler açısından ortak dil özellikleri

gösterebilirler. Örneğin bir birey resmi bir daireye işi düştüğünde bir dilekçe yazarken üzerinde uzlaşılmış belirli bazı dilselleştirme stratejilerine başvurur. Dilekçeyi tamamıyla bireysel dil tercihleriyle oluşturmaz. Nitekim dilbilimsel biçem araştırmalarının Almanya'daki önemli adlarından Sandig'e göre (2006: 2) biçemin bireyselin yanı sıra toplumsal bir yönü de vardır:

> Biçemler değişken nitelikte dil kullanımı ve metin üretme biçimleridir, dilsel etkileşimde bulunan katılımcılar belirli kullanım amaçları ve durumları ile bağıntılı olarak bu biçimlere bildirişimsel değeri olan anlamlar yüklerler.

Tanımda görüldüğü gibi biçem yalnızca bireysel tercihe dayanmaz, dilsel bildirişimde bulunan katılımcılar uygun biçemi, bildirişim amacı ve içinde bulundukları bildirişim durumuna göre oluştururlar. Bildirişim amacı ve içinde bulunulan bildirişim durumu ise biçemin toplumsal uzlaşımları gözeterek oluşturulduğuna işaret eder.

Yukarıda aktarılanlardan anlaşılabileceği gibi biçem, kişinin toplumsal yaşamda dil yoluyla gerçekleştirdiği eylemlerin ne biçimde gerçekleştiğini betimleyen bir kavramdır ve söz konusu dilsel eylemlerin biçimini, içinde bulunulan bildirişim bağlamı belirlemektedir. Diğer bir deyişle kişi dil kullanımı sırasında, içinde bulunduğu duruma ve bildirişim amacına uygun bir biçem kullanır. Bağlama uygun olarak önceden belirlenip "tipikleşmiş" biçemsel tercihler yapar (Sandig, 2006: 20).

Buraya kadar sunulan tanımlardan anlaşılan, biçem kavramının hem bireysel dil kullanımına hem de toplumsal olarak üzerinde uzlaşılmış dil kullanımlarına işaret edebildiğidir. Diğer bir deyişle kavram, toplumsal ile bireysel arasında var olan bir etkileşime işaret eder. Kavramın bu yönü, bu çalışmadaki biçem tanımında da önemli rol oynamaktadır. Çünkü bu çalışmaya konu edilen metinler, kullanmalık metin sınıfındaki uzmanlık metinlerinin alt türlerinden biri olan bilimsel makalelerdir. Bu tarz metinlerin oluşturuluş biçimi belirli uzlaşımlara dayanır. Bu açıdan bakıldığında belli derecede kalıplaşmış bir dilsel kurgu içerirler. Fakat bu durum, diğer tüm metin türlerinde olduğu gibi, bilimsel metinlerin tamamıyla kalıplaşmış metin üretme biçimleri ışığında oluşturulduğu anlamına da gelmemelidir. Biçem yalnızca tek bir kutba sahip değildir. Tarihsel gelişimine bakıldığında iki farklı yön içermektedir:

Kavram bir yönüyle yazma eylemine yönelik belirli kural, kalıp ve uzlaşımların varlığına işaret ederek bunlara uyulması gerekliliğine yönelik bir yaklaşımı içinde barındırmıştır. Diğer bir yönden ise biçem denilince akla gelen, yazarın yukarıda belirtilen beklentilerin ve kuralların dışına çıkarak bireysel nitelikte bir dil kullanımı olmuştur. Nitekim Eroms (2008: 14) bu durumu bir "çelişki" olarak adlandırır. Biçemin bu çift yönlü karakterine işaret ederek biraz da mecazlı bir ifade ile "biçemin ikiyüzlülüğü"[1]nden bahseder (Eroms, 2008: 16).

2.1. Biçem Kavramının Tarihsel Gelişimi

Biçemin bireysel tercihler ile önceden kabul edilmiş kurallara uyma arasındaki çift yönlülüğü kavrama yönelik yaklaşımların tarihsel gelişiminde de görülmektedir. Bu nedenle kavramın kökenine ve tarihsel gelişimine bakmak yararlı olabilir: Biçem Batı dillerinde iki farklı kökene sahiptir. Günümüzde İngilizce ve Fransızcada kullanılan kavramlar Eski Yunancada kullanılan **stylos** sözcüğünden türemiştir. Bu yüzden bu iki dilde sözcük "y" harfi ile yazılmaktadır. Almanca ve İtalyancaya ise kavram Latince **stilus** sözcüğünden gelmiştir. **Stylos**, sütun anlamına gelirken **stilus** mumdan yapılma levhalara kazıyarak yazı yazmaya yarayan bir çeşit kalem anlamındadır. Diğer bir deyişle sözcüğün doğru kökeni Latincedir (Göttert/Jungen, 2004: 15-16). Yazı yazmaya yarayan gereç anlamı, zamanla yazma biçimi olarak değişime uğramıştır.

Stilus sözcüğü 15. yüzyılda Almanca sözcük dağarcığına girer. 18. yüzyıldan itibaren ise sözbilim ve şiirin katı kurallarına bir tepki olarak, bir yazarın bireysel ve kendine özgü yazma biçimini tanımlamak için kullanılmaya başlar. Nitekim Yıldız da (1991: 12) biçem kavramının Avrupa dillerine girişinin 19. yüzyılı bulduğunu hatırlatır. 19. yüzyılın son çeyreğinde ise pozitivist yöntemin etkisiyle yazınsal metinlere yönelik biçemsel incelemeler başlar (Yıldız, 1991: 13). Biçem yazarın "karakteristik dil kullanımı" (Bußmann, 2002: 651) olarak tanımlanmaya başlar.

[1] Biçemin ikiyüzlülüğü kavramı Almanca **das Janugesicht des Stils** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

Göttert/Jungen (2004: 23-24) biçembilime yönelik yaklaşımları tarihsel gelişimleri içerisinde üç dönemde ele alır. Buna göre ilk dönem, Antik Çağ ile başlar. Biçembilim, sözbilimin egemenliğinde olup onun bir parçası olarak görülür. Biçeme yönelik kural koyucu bir bakış açısı söz konusudur, doğru biçemin nasıl olması gerektiğine yönelik kesin kurallar vardır. Bu ilk dönem 18. yüzyıla kadar sürer ve biçem hakkında yeni bir yaklaşımın benimsendiği ikinci bir dönem başlar. 18. yüzyılda biçembilim sırasıyla Aydınlanma Dönemi ve Romantik Dönem'de egemenliğini sürdürmüş düşüncelerin etkisi altına girer. Bu ikinci dönemde, bir öncekinin tam tersi olarak bireysel yöne ağırlık veren bir biçem anlayışı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyıl ile birlikte ise analitik dönem olarak bahsedilen üçüncü dönem başlar. Bu dönemde biçem olgusu, ne tamamen kural koyucu ne de dil kullanıcısına tamamen serbestlik tanıyacak bir yaklaşım ışığında ele alınır. Amaçlanan daha çok, gözlem yoluyla farklı biçem kullanımlarını betimlemek ve sınıflandırarak belirli bir dizge oluşturmaktır (Göttert/Jungen, 2004: 24). Diğer bir deyişle, 20. yüzyıldan itibaren daha önceki iki dönemin orta noktasını bulma çabası başlamıştır. Bireysel seçim özgürlüğü reddedilmemekle birlikte, bu seçimlerin dil kullanımlarındaki yansımaları, genel çıkarımlar yapıp biçem kullanımına yönelik –her ne kadar Antik Çağ'da temellenen sözbilimsel anlayışta görüldüğü kadar katı olmasa da- belirli kurallar oluşturmaktır. Bu, kural koyuculuktan uzak betimleyici bir yaklaşımdır.

2.2. Biçem Kavramına Dilbilimsel Yaklaşım

Biçemin şimdiye kadarki tanımları ve tarihsel gelişiminden çıkan sonuç, kavramın konuşucunun bildirişimsel amaçla bulunduğu önermeleri dilsel olarak kurgularken dil dizgesi içinden yaptığı bireysel tercihler olarak tanımlanabileceğidir. Fakat söz konusu bireysel tercihler bir noktadan sonra sınırlıdır ve dil dizgesinin belirli kurallarını, bunun yanı sıra o dilin kullanıcılarının uzlaşımlarını göz önünde bulundurmak zorundadır. Sonuçta, içinden söz düzleminde bireysel tercihler yapılan dil düzleminin kendisi de toplumsal niteliktedir. Yani dil kullanıcısı, bireysel tercih yaparken bile toplumsal nitelikteki bir üst dizgeye uymaktadır.

Biçem kavramına yönelik dilbilimsel yaklaşımı daha iyi anlayabilmek için dilin temelde bildirişimsel amaçlı bir edim olduğu düşüncesini akılda tutmakta yarar vardır. İnsanın belirli bir amaca yönelik davranışlarına edim denmektedir. Bildirişim kurmak da amaca dayalı bir davranış olduğu için bir edimdir. Aynı şekilde bildirişim dil aracılığıyla kurulduğu zaman, bu durumda dil kullanımının kendisi de bir edim olarak değerlendirilebilir. 60'lı yılların ortalarından itibaren edimbilimsel dönüm noktası ile birlikte dilin bildirişimsel bir edim olarak görülmeye başlanmasının arkasında yatan düşünce budur (karş. Toklu, 2009: 117-118). Bildirişim amaçlı dilsel edimler, gerçekleştirildikleri bağlama bağlı olarak çeşitlilik gösterirler. Farklı dilsel edimler ise farklı biçemlerle gerçekleştirilir. İlgili dilsel edimde gözetilen bildirişimsel amaç ve karşı tarafa aktarılmak istenen içerik, biçemin oluşturulmasına etkide bulunur (karş. Sandig, 2006: 17).

Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta ise, biçem kavramının geçmişten günümüze daha çok yazınsal metin odaklı ele alındığıdır[2]. Sonuçta yazınsal metinlerde pek çok söz sanatı, dil oyunu gibi bireysel nitelikte dilsel uygulamalar yapılabilir ve böylelikle estetik bir dil kullanımı ortaya konabilir (Auer/Baßler, 2007: 9). Öte yandan dilbilimsel yaklaşıma göre, dil aracılığıyla üretilmiş her türlü sözce biçem içermektedir (Sandig, 2006: 535). Buna göre estetik ve yazınsal bir yön içermeyen dilsel üretimler de dilbilimsel biçem incelemesinin konusu olabilmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi bilimsel metinler, belirli metin üretme biçim ve örnekleri gözetilerek üretilen metin türleridir. Metin türleri ise, "metin üretiminde konuşucu ya da yazarın kaçınamayacağı bir takım temel kuralları zorunlu kılar" (Eroms, 2008: 20). Bu yüzden biçem, yalnızca özgür bireysel dil tercihleri ile oluşmaz, aynı zamanda metin türüne de bağlıdır (Göttert/Jungen, 2004: 19). Bir metin türü olarak bilimsel metinlerin biçemi için de bu durum geçerlidir. Metin türünden kaynaklanan belirli biçemsel özellikler vardır. Bir sonraki bölümde bu özelliklere değinilecektir.

[2] Kuşkusuz yazınsal metinler biçemsel özellikler açısından büyük çeşitlilik göstermektedir. Bu durumda yazınsal metinlerin biçemini betimlemede kullanılan kavramlarda da büyük bir zenginlik görülmektedir. Bu noktada, örneğin Bilgegil'in (1980) çalışması yazınsal metinlerdeki biçemsel özellikleri betimleyici kavramlar hakkında oldukça ayrıntılı ve faydalı bir üstbakış sunmaktadır.

2.2.1. Bilimsel Metinlerin Biçemine Yönelik Araştırmalar

Çoğunlukla bilimsel metinlerin biçeminin kuru ve sıkıcı olduğu, bilimsel bir metin okumanın kişiye estetik bir haz vermeyeceği düşünülür. Bilimsel metinlerin ortaya çıkışından beri yukarıda sayılan dilsel özelliklere sahip olduğu varsayılır. Fakat bilimsel metinlerin geçmişine kısaca göz atıldığında bunun tam olarak böyle olmadığı görülmektedir.

Auer/Baßler (2007: 9) bilimsel metinlerde konuyu estetik bir şekilde anlatmanın söz konusu olamayacağı düşüncesinin tarihsel açıdan geçersizliğini vurgulamaktadırlar. Bu düşünce, Batı uygarlığında modern anlamda bilimin doğuşuyla başlamıştır. Modern bilimin doğumundan önce ise geçerliliği pek bulunmamaktadır. Fransız bilimci Georges de Buffon'un 1749'da yazdığı "Doğa Tarihi" (Histoire Naturelle) adlı yapıt buna örnektir Buffon'un yazdığı bu bilimsel kitap çok başarılı olmuş, baskısı birkaç hafta içinde tükenmiştir. Fakat kitabın bu kadar ilgi görmesinin nedeni içeriği, diğer bir deyişle bilimsel yönü değildir. Buffon kitabını yazınsal bir biçemle kaleme almıştır ve bu durum kitabın okurları tarafından hiç yadırganmamıştır. Hatta Fransız doğa tarihçisinin 1753 yılında Fransız Bilimler Akademisi'ne üye olarak kabul edildiğinde yaptığı teşekkür konuşması, kendi uzmanlık alanı olan doğa tarihi hakkında değil, biçem hakkındadır. Diğer bir deyişle Buffon bir konuyu estetik bir dille ifade etme konusunda bir konuşma yapar. Konuşma öylesine büyük bir yankı yapmıştır ki, ünlü Fransız şair Baudelaire'i bile etkilemiştir. Fakat 18. yüzyılın sonlarına doğru Buffon'un yapıtları kendisi de henüz hayattayken, yazınsal nitelikteki biçemi yüzünden eleştirilmeye başlamıştır. Kitapları gerçek bilimciler için değil, halk tabasından insanlar için yazılmış popüler bilim ürünleri olarak değerlendirilmiştir. Diğer bir deyişle öncesinde birbirinden pek de bir farkı olmayan yazınsal ve bilimsel biçemler, 18. yüzyılın sonuna doğru birbirine zıt olarak konumlandırılacak şekilde ayrışma sürecine girmiştir (Auer/Baßler, 2007: 10).

Modern bilimin doğuşu ile birlikte bilimsel metinlerin biçeminde görülen ve yukarıda aktarılan dönüşüme yönelik bir başka örnek ise Sigmund Freud üzerinden verilebilir (Auer/Baßler, 2007: 10-11). Freud 1895 yılında histeri hakkında yazdığı

bir yazıda, psikanaliz vakalarını anlattığı metinlerinin bir çeşit roman gibi okunmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Çünkü kendisi bir doktor, diğer bir deyişle tıp eğitimi almış bir bilimcidir. Ürettiği yazılarda okura bilimsel nitelikteki çalışmalarını sunmaktadır. Fakat kullandığı biçem yüzünden okurları onun bu bilimsel çalışmalarına bir bakıma kurmaca yazınsal yapıtlar gibi yaklaşmıştır. Freud'un biçemi, çalışmalarının bilimsel yönünü geri plana itmiştir.

Görüldüğü gibi günümüzdeki anlamıyla bilimsel biçem kavramı, temelini 18. yüzyıl sonundan alır. 18. yüzyılın sonundan itibaren bilimsel metinler, öznel ve estetik dil kullanımı içeren, bu yönüyle yazınsal metinlerle koşutluklar gösteren ürünler olmaktan çıkıp başlı başına biçemsel özellikler gösterme yoluna girer.

Daha önce bahsedildiği gibi biçem, metin türü ile yakın ilişki içindedir. Belirli bir metin türü doğal olarak kural koyucu nitelikler taşıyan biçemsel özellikler gösterecektir. Bilimsel biçemi kendine özgü özellikleri açısından incelemeye yönelik önemli yaklaşımlardan biri, işlevi odak noktasına koyan bir biçembilim yaklaşımıdır. Bu yaklaşım kökenini, dilbilimdeki önemli ekollerden biri olan Prag Okulu'ndan alır. Dilin yaşamda karşılaşılan farklı bildirişim durumlarında yüklendiği işlevlerden yola çıkıp biçemi işlevsel açıdan ele alan Prag Okulu, sonrasında Rus biçimbilimcileri etkilemiştir. Eski Doğu Alman dilbilimciler de bu yaklaşımları geliştirmeye çalışmıştır. İşlevci yaklaşımın yola çıkış noktası, bildirişimin birey tarafından toplumsal bağlamda gerçekleştirilen bir davranış biçimi ve edim olduğu ve de bu edim sonucunda toplumdaki bireylerin uygun bir biçimde anlaşabilmeleridir (Eroms, 2008: 109). Bunun için toplumsal düzlemdeki bildirişim bağlamlarını sınıflandırmak gerekir. Bu sınıflandırma sonucu örneğin gündelik dil biçemi, yazınsal biçem, basın ve yayın organlarının biçemi gibi sınıfların yanı sıra bilimsel biçem de ayrı bir sınıf olarak yer almıştır. İşlevsel biçembilimin bilimsel biçem hakkında yaptığı çıkarımlar ise, bilimsel biçemin nesnel, kesin ve açık olduğu yönündedir (Eroms, 2008: 119-120).

Bilimsel biçemin özelliklerine yönelik düşüncelerini ortaya koyan bir başka bilimci ise Alman dilbilimci Weinrich olmuştur. Bilimciye göre bilimsel biçemin özellikleri

şunlardır: Açıklık ve anlaşılırlık, çok anlamlıktan uzaklık, mantıklı ve tutarlıklı bir düşünce çizgisini izleme (Weinrich, 1995: 8).

Weinrich'in bilimsel biçem hakkında öne sürdüğü düşüncelerin başka bilimcilerinkiyle ortak noktalar gösterdiği görülmektedir. Örneğin Beier (1980: 85) bilimsel biçemin şu özelliklere sahip olduğunu ifade eder: a) Açık, etkili ve anlaşılır, standart ve biçimsel bir dil kullanımı, b) kendi içinde mantıklı ve bütünlüklü ve de farklı yorumlara yer vermeyecek denli tek anlamlı olma, c) nesnel ve duygusallıktan uzak bir dil, d) kişisel olmayan dil biçimleri, e) artık ve gereksiz bilgi kullanmama.

Benzeri bir şekilde Schwanzer (1981: 215) bilimsel metinde, sözdizimsel ve biçemsel düzlemde tek anlamlı, nesnel, açık ve anlaşılır olmanın yanı sıra "ekonomik", diğer bir deyişle gereksiz bilgi içermeyen ve sözdizimsel düzlemde fazla yer kaplamayan yapıların yer aldığı bir dil kullanımını gerekli görür.

Beneš (1981: 187) bilimsel biçemin büyük ölçüde nesnel olduğunu, bunun bilimsel metinlerin temel işleviyle uyumlu olduğunu ve bilimsel metinlerin bu biçemsel özelliklerle yazınsal metinlerden farklılaştığını vurgular. Bunun yanı sıra sözdizimsel düzlemde tümcelerin kısalığını da önemli bir biçemsel gösterge olarak görür (1981: 189).

Yukarıda görüşleri aktarılan ve bilimsel biçemin nasıl olması gerektiği konusunda ortak görüşler savundukları görülen bilimciler bu görüşlere yaptıkları araştırmalarda bilimsel metinlerden elde ettikleri bulgular sonucu varmışlardır. Aynı zamanda bilimsel metnin biçemini tanımlayan bu bulgular şu şekilde özetlenebilir: Bilimsel metinlerde yukarıda sayılan biçemsel özellikleri metin düzleminde olanaklı kılma adına sözdizimde, çekimli eylem içeren yan tümce yapılarının yerine adlaşmış yapılar kullanılır. Bunun yanı sıra niteleme yoğun bir şekilde gözlemlenir. Bu sözdizimsel tercih sayesinde tümce uzunluğu kısalır ve dilsel açıdan ekonomi sağlanır. Aynı zamanda kısa tümceler içerik açısından yoğunlaştırılmış olur. Ad ve eylem birlikteliğinden oluşan deyimleşmiş kalıplaşmış yapılar sıklıkla gözlemlenir. Bunun yanı sıra yoğun derecede terim kullanımı söz konusudur. Bu sayede anlamda bulanıklık ortadan kaldırılır. Çünkü terimler tek anlamlıdır. Kişisellikten uzak bir

biçem oluşturma adına etkenden çok edilgen çatı tercih edilir. Bunun yanında kişi bildirmeyen biçimler de kullanılır. Kişi adılı kullanımına rastlanmaz. Tüm bunlar sayesinde metin, üreteninin kişisel dokunuşundan iz içermez hale gelir. Tüm bu sözdizimsel tercihler bilimsel metne kişisellikten uzak, nesnel ve çok anlamlılığa yer vermeyen bir biçem kazandırır (karş. Beier, 1980: 61-71; Schwanzer, 1981: 217-220; Beneš, 1981: 189-197). Fakat bu noktada değinmek gerekir ki, bilimsel biçem bu görüşlerle ifade edilen özelliklerin tümünü içermeyebilir. Kuşkusuz, bilimsel bilginin yazıya dökülüş biçimini simgeleyen bilimsel biçemden nesnellik beklentisi haksız değildir. Fakat bunun her zaman böyle olmadığı aşağıda görülecektir.

Bilimsel biçemin sahip olması gereken özelliklere yönelik yukarıda değinilen görüşlerin doğruluğundan şüphe etmek pek kolay olmayacaktır. Bilimsel metinlerle herhangi bir bağlamda az da olsa ilgilenmiş olan pek çok kişinin bu düşüncelere katılacağını kabul etmek gerekir. Fakat yine de yukarıda sunulan düşüncelerin bazı zayıf noktaları da bulunabilmektedir. Auer/Baßler (2007: 13-22) çalışmalarında bu noktalara değinmektedir: Adı geçen araştırmacılar sundukları bilimsel metinlerden seçtikleri örnek tümce ve metin bölümleri yardımıyla, bilimsel metnin biçeminin kesinliği, nesnelliği ve kişisellikten uzaklığını sorgularlar. Buna göre örneğin adlaştırma ve niteleme yoluyla tümce uzunlukları kısalıp içerik yoğunlaşırken, tümcenin anlaşılması zorlaşabilmekte ve anlam bulanıklaşabilmektedir. Diğer yandan bilimsel biçeme yönelik genel geçerliliğe sahip görüş, terimlerin tek anlamlı olduğunu savlamaktadır. Fakat pek çok bilimsel disiplinde kullanılan terim -örneğin matematikteki "kök" sözcüğü gibi- gündelik dilden alınmıştır ve bu yönüyle çok anlamlıdır. Bilimsel metinlerde kişi bildirmeyen biçimlerin varlığı kadar – örneğin 1. tekil şahıs kullanımı gibi- kişi bildiren adılların varlığına da rastlanmaktadır.

Bilimsel biçemin düşünüldüğü kadar da şeffaf ve kesin anlam içerir olmadığı düşüncesini paylaşan diğer bir bilimci olarak Kretzenbacher (1995) de sayılabilir. Kendisi, bilimsel biçemin estetik dil kullnımından uzak ve şeffaf bir görünüm sergilediği görüşünden hareket ederek buna karşıt nitelikte çıkarımlarda bulunur. Bunun için öncelikle Amerikalı sosyolog Gusfield (1976) tarafından ortaya konan pencere camı kuramını **(**windowpane theory) ele alır (Kretzenbacher, 1995: 19).

Kısaca aktarmak gerekirse, bu kuram, pencere camını mecaz olarak kullanır; nasıl ki pencere camı geçirgen ise bilimsel biçemin de öyle olması beklenir. Bilimsel biçem tıpkı temiz bir pencere camı gibi olmalıdır, içerikteki bilgiyi kendinden hiçbir şey katmadan yansıtmalıdır. Kretzenbacher'e göre bu olanaksızdır, hiçbir bilimsel metnin o denli yazarının kişisel dokunuşundan uzak bir biçem içeremeyeceğini savunur.

Bunun yanı sıra Kretzenbacher (1995: 26-33) bilimsel metinlerde varlığı savlanan üç tabuya karşı çıkar: Bunlar sırasıyla "ben tabusu, öyküleme tabusu, mecaz kullanımı tabusu"dur. Aslında bu biçemsel öğelerin hepsine bilimsel metinlerde rastlanabileceğini vurgulayan bilimci bunun yanı sıra bilimsel metinde "ben" ifadesinin yer almamasının metne yönelik bir tür yanılsamaya yol açtığından bahseder. "Ben" ifadesinin yokluğu, metnin içeriği ve anlamının, hem yazardan hem de bildirişimsel bağlamdan bağımsız bir varoluş içinde bulunduğu yanılsamasını ortaya çıkarmaktadır (Kretzenbacher, 1995: 33).

Kretzenbacher tarafından vurgulanan, metnin deyim yerindeyse kendi kendini üretmiş olduğu yönünde bu yanılsama, bu çalışmadaki biçem kavramına yaklaşıma ilham veren önemli bir nokta olarak görülebilir. Çalışmanın başında belirtildiği gibi, dil öncelikle bir bildirişim aracıdır; insanlar arası bildirişimi sağlar. Buna göre bilimsel bildirişimin de temel aracı dildir (Kretzenbacher, 1995: 17). Bilimsel metinler ve daha özelinde bilimsel makale, günümüzde bilimsel bildirişimde önemli yeri olan bir türdür ve sonuçta dilseldir, dil aracılığıyla üretilir. Öte yandan, temel nitelikte bir bildirişim modelinde bile görülebileceği gibi, bildirişimin temel iki unsuru verici ve alıcıdır. Verici belirli bir amaç doğrultusunda alıcıyla bildirişim kurar, onunla bir paylaşımda bulunmayı amaçlar. Bu düşünce bilimsel metinlere uyarlanırsa, her bilimsel metnin bir yazar, diğer bir deyişle bilimci tarafından, okunmak amacıyla dil yoluyla üretildiği sonucuna zemin hazırlar.

Öte yandan Gläser'in de (1990: 20) belirttiği gibi, bir uzmanlık (bilimsel) metninin yazarı da sonuçta bildirimde bulunan bir öznedir. Daha önce 1.3.1. numaralı bölümde Breitkopf'un çalışması tanıtılırken sözü edilen Benveniste üzerinden vurgulandığı

gibi, her türlü dilsel önerme öznellik içerir, önermenin üreticisinin bakış açısını yansıtır. Yapısalcı dilbilim anlayışının önemli adlarından biri olarak kabul edilen Benveniste, dilsel etkinliği, dil kullanıcısının "dili kendi hesabına kullanım edimi" olarak görmüş ve dilsel edimlerde öznenin önemine değinmiştir (Kıran/Kıran, 2010: 185). Dilsel bir bildirişim biçimi olarak bilimsel metinlerin bu durumdan bağımsız olması için kesin bir neden bulunmamaktadır. Bilindiği gibi metinler üretim ve alımlama sürecinden bağımsız ele alınamaz. Üretim sürecinde ise yazarın kendisi karşımıza çıkar. Fix/Poethe/Yos'un (2001: 26) da belirttiği gibi -kullanmalık metinler de dahil olmak üzere- dilsel ifade düzleminde her durumda kişisel tercih ve çözümlere rastlanabilir. İşte bu çalışmada bu sorunsalın peşinden gidilecektir. Nitekim son bir biçem tanımı aracılığıyla belirtmek gerekirse bu çalışmanın yola çıkış yaklaşımı şu şekildedir: "Biçem her koşulda metni üreten kişinin kendini ortaya koymasıdır" (Fix/Poethe/Yos, 2001: 27).

3. BİLİMSEL MAKALELERİN İNCELENMESİ

Bu bölümde, öncelikle çalışmada ele alınacak bütünce tanıtılacaktır. Bunun için bütüncenin Almanca ve Türkçe hangi yayın organlarından seçildiği ve seçim sırasında hangi ölçütlere başvurulduğu belirtilecektir. Ardından çalışmada bütünce üzerinde uygulanacak dilbilimsel inceleme ölçütleri tanıtılacaktır. Ölçütlerin tanıtımında aynı zamanda her iki bütünceden seçilmiş, temsil edici nitelikte olduğu düşünülen örnek tümcelere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Malzemesinin Tanıtımı

Bilindiği gibi karşılaştırmalı çalışmalar benzerlik ve farklılıkları tespit etmek için yapılır. Breitkopf'un (2006: 13) çalışmasında belirttiği gibi, insan ve toplum bilimleri alanlarında yazılmış bilimsel makalelerin biçeminde kültürden kültüre farklılık görülme olasılığı, doğa bilimleri alanlarında yazılmış makalelere göre daha yüksektir. Bu yüzden araştırma malzemesi olarak bu çalışmada insan ve toplum bilimleri alanında hakemli dergilerde yayınlanmış bilimsel makalelerin seçilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Hem insan ve toplum bilimleri hem de doğa bilimlerinin kesişim noktasında yer olmasından dolayı incelenecek bilimsel makalelerin ekonomi disiplininden seçilmesine karar verilmiştir. Ekonomi, " […] bireyler ve toplumların sahip oldukları sınırlı kaynakları, sınırsız olan ihtiyaçlarını karşılamak için nasıl dağıttıklarının […]" (Alkin/Yıldırım/Özer, 2008: 4) incelenmesine yönelik bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Bu bilim dalı, araştırma nesnesi olarak topluma ve toplumu oluşturan bireylere özgü olan bir olguyu ele aldığı için bir yönüyle insan ve toplum bilimleri kapsamında sayılmaktadır. Diğer bir yönüyle ise yine aynı disiplin, ele aldığı olguyu betimleyip ona yönelik çıkarımlarda bulunma sürecinde sayısal yöntemlere de yoğun olarak başvurduğu için doğa bilimleri ile insan ve toplum bilimlerinin kesişim kümesinde yer almaktadır (Sargut, 2006: 2). Araştırma malzemesi olarak Türkiye'de ekonomi alanında yayın yapan hakemli dergilerden aşağıda adları yer alan dört dergi seçilmiştir:

-Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

-Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

-Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

-İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi -Yönetim

Seçimin yapıldığı Almanca hakemli dergilerin adları ise şunlardır:

-Zeitschrift für Betriebswirtschaft

-Zeitschrift für Unternehmensplanung und Steuerung

-Die Betriebswirtschaft

-Der Markt[1].

Seçilen makalelerin ağırlığını ekonominin bir alt disiplini olarak görülebilecek işletme makaleleri oluşturmaktadır. Sonuçta işletme, " […] işletmelerin kuruluşu, finansmanı, üretim amaçlarının sağlanması, üretilen mal ve hizmetlerin pazarlanması, örgütlenip yönetilmeleri ve parasal olayların izlenmesi konularını ele alıp inceleyen bir bilim dalı […]" (Karalar v.d., 2008: 4) olarak tanımlanmakta ve bu bilim dalının ağırlık merkezini işletmelerin oluşturduğu vurgulanmaktadır. İşletmeler ise ekonomik sistemin temel birimleri olarak tanımlanmaktadır (Karalar v.d., 2008: 4). Bu nedenlerle işletme ve ekonomi disiplinlerinin yakın ilişki içinde olduğu sonucuna varmak olanaklı görünmektedir.

[1] Adı geçen Almanca dergi aslında Avusturya kökenlidir. Fakat dergide yer alan makaleler incelendiğinde, çoğunun yazarının Almanya'da akademik kariyer sürdüren Alman bilimciler olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra Avusturya'nın anadili Almanca olan, Almanya ile coğrafi, siyasi, kültürel ve ekonomik bağları yoğun nitelikte bir ülke olduğu düşüncesinden hareketle bu dergide yer alan ve Alman üniversitelerinde çalışan Alman akademisyenlerin makaleleri bütünce seçiminde yer almıştır.

Çalışmanın bütüncesini yukarıda belirtilen yayın organlarında 2004-2008 yıllarını kapsayan beş yıllık bir zaman diliminde yayınlanmış bilimsel makaleler oluşturmaktadır. Makalelerin seçiminde şu ölçütler göz önünde bulundurulmuştur:

a) Yazar Sayısı: Çalışmada metinler üzerinde uygulanacak ölçütlerden biri kişi belirleyicilerdir. Bu ölçüt altında yazarın kendine gönderimde bulunmak amacıyla 1. tekil ve 1. çoğul kişi adıllarına ne ölçüde başvurduğu incelenecektir. Bu ölçütü sağlıklı bir şekilde ele alabilmek için bütünceye yalnızca tek yazarlı makaleler dahil edilmiştir.

b) Yazarın Akademik Ünvanı ve Çalıştığı Kurum: Yazarın akademik ünvanı, metninde kendine ne ölçüde gönderimde bulunduğuna etki edebilmektedir. Örneğin Hyland (2002: 1098) aynı akademik disiplinlerde (biyoloji, makine mühendisliği, bilgi sistemleri, işletme, İngilizce öğretmenliği, iktisat, kamu yönetimi, insan bilimleri) öğrenciler ve profesyonel akademisyenler tarafından yazılmış makaleleri incelediği bir çalışmada, öğrencilerin ürettikleri metinlerde yazar olarak kendilerini daha geri planda tuttuklarını bulgulamıştır. Bu nedenle akademik ünvan, bilimsel metin üretiminde bir biçem özelliği olarak yazarın kendini ne ölçüde gösterdiği konusunda önemli bir etkendir. Bütüncede, akademik yetkinliği göstermesi açısından doktor ya da daha yüksek ünvanlı yazarların makaleleri seçilmiştir. Bunun yanı sıra, kültürün bilimsel biçem üzerinde etkili olabileceği varsayımıyla her iki bütüncede Türkiye ve Almanya'da üniversitelerde görev yapan ve anadil konuşucusu olduğu düşünülen yazarların makalelerine yer verilmiştir.

3.2. İnceleme Ölçütleri

Oldenburg (1992: 46) bilimsel metinlere yönelik inceleme ve araştırmalarda günümüzde var olan metindilbilimsel yöntem ve ölçütlerin sayıca çokluğundan bahseder, fakat ortaya konmuş olan inceleme modellerinin her birinin güçlü olduğu kadar zayıf yönleri de olduğunu vurgular. Bu yüzden bilimciye metindilbilimsel bir çözümleme yaparken ölçüt seçiminde eklektik davranmayı ve tek bir modele ya da ekole bağlı kalmaktansa her model ve ekolden çalışmasında işine yarayacak yönleri seçip kendi inceleme modelini oluşturmayı önerir. Bu çalışmada, Oldenburg'un

önerisine uyulmuştur. Çalışmada kullanılan ölçütlerin oluşturulma ve tanımlanma sürecinde yararlanılan diğer çalışmaların listesi aşağıdaki gibidir:

Baykan/Polat/Başokur (2008), Breitkopf (2006), Busch-Lauer (2001), Clemen (1998), Clyne (1991a), Crismore/Markkanen/Steffensen (1993), Fidan (2005), Gnutzmann (1993), Hyland (1996, 1998, 2001), Kuo (1999), Mauranen (1997), Salager-Meyer (1994), Schröder (1998), Şenöz Ayata (2008b), Trumpp (1998), Tang/John (1999), Uzun (2002), Vande Kopple (1985), Vassileva (2000), Yarar (2000, 2001 b).

Bu çalışmalardan alınan ya da esinlenilen ölçütler ışığında, Almanca ve Türkçe bilimsel makalelerde biçem, öncelikle yazarın anlatım tutumu ve üstsöylem öğeleri adlı iki ana ölçüt kapsamında incelenecektir. Yazarın anlatım tutumu ana ölçütünün alt ölçütleri sırasıyla kişi belirleyiciler, edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimlerdir. Üstsöylem öğeleri ise kendi içinde üç alt ölçüt içermektedir. Bunlar sırasıyla metiniçi düzenleyiciler, üstsöylem eylemleri ve kaçınma stratejileridir. Son olarak ise kaçınma stratejileri de kendi içinde üç alt ölçüt barındırmaktadır. Kaçınmalar, vurgulayıcılar ve tutum belirleyiciler bu ölçütleri oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi inceleme iki ana başlık ve onların alt başlıkları ışığında yürütülecektir. Çalışmanın ilerleyen kısmında ölçütlerin her biri yakından tanıtılacak ve her iki dildeki bütüncede bulgulanan örneklerden yapılan seçimler sunulacaktır.

3.2.1. Yazarın Anlatım Tutumu

Bilimsel metinlerde yazarın anonimliği, bilimsel biçemin önemli özelliklerinden biri sayılır ve bu sayede bilimsel metinde içerik vurgulanıp ön plana çıkarılmış olur (Oksaar, 1998: 397). Aslında bilimsel makale türünün tarihsel gelişimine bakıldığında yazarın anonimliğinin 19. yüzyıla kadar söz konusu olmadığı görülür. Bilimsel makalenin bilimcilerin birbirlerine yazdıkları mektup biçimindeki metinlerden ortaya çıkan bir tür olmasının da etkisiyle 19. yüzyıldan önceki çalışmalarda birinci tekil kişi kullanımının yaygınlığı görülmektedir. O dönemde bilimsel bir çalışmanın ekseninde yer alan, çalışmanın kendisinden çok bilim

adamının kendisi olduğu için birinci tekil kişi kullanımı olağan karşılanmaktaydı. Üstelik birinci tekil kişi kullanımı aynı zamanda dürüstlük ve alçakgönüllüğü simgelediği için kabul görmekteydi. 19. yüzyılla birlikte ise yapılan çalışmalarda bilimcinin kendisinden çok çalışmanın kendisi öne çıkmaya başlar (karş. Kuo, 1999: 122). Bu ise beraberinde bilimsel çalışmayı yapanın anonimliğini getirir.

Kişi bildirmeyen biçimlerin kullanımı bilimsel bilginin toplumsal amaçlara hizmet etmesi gerektiği düşüncesi ışığında da ele alınabilir. Bilimsel metinde okura, belirli bir yöntem ışığında belirli bir olguya yönelik yapılan deney ve gözlemler sonucu bulgulanan yeni bir bilgi sunulur. Sunulan bu yeni bilginin elde edilmesinde şüphesiz metnin yazarı olan bilimcinin payı göz ardı edilemez. Fakat elde edilen bilgi, yazarın bireysel çıkarlarından bağımsız olarak toplumsal bir yarara sahip olması gereken bir bilgidir. Kişiye gönderimde bulunmayan biçimlerin kullanımı yoluyla bilgi yazarın kişiliğinden bağımsız bir yön kazanır, toplumsal bir niteliğe bürünür (karş. Graefen/Thielmann, 2007: 92-93). Fakat yine de söz konusu anonim göndericinin varlığı, diğer bir deyişle metnin üreticisi arka planda bile olsa hissedilir (Oksaar, 1998: 397). Yazarın anlatım tutumu ölçütü altında, metnin üreticisinin bazen arka planda bile olsa kendini nasıl gösterdiği ele alınacaktır. Yazarın metninde kendisini nasıl konumlandırdığını incelemeye yönelik bu ölçüt altında sırasıyla kişi belirleyiciler, edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimler ele alınacaktır.

3.2.1.1. Kişi Belirleyiciler

Bilindiği gibi yazar ürettiği metinde kendini bazen örtük bazen de açık bir şekilde gösterebilir. Bunun için yazar gösterim işlevli dilsel ifadelere başvurur. Bu ifadeler bağlama bağlı olarak kişi, yer ya da zaman ilişkisi bildirirler ve adıllar da bu sınıfa girer (Bußmann, 2002: 149-150). Bilindiği gibi adıllar adların yerini tutan ve belirli bir bildirişim bağlamında onlara gönderimde bulunan sözcüklerdir. Adıllar yazarın kendine gönderimde bulunmasına hizmet eden dilsel biçimlerdir.

Bilimsel makalelerde yazarın kendinden –makale tek yazarlı olmasına karşın- 1. çoğul kişi olarak bahsetmesi de karşılaşılan diğer bir durumdur. Geçmişten günümüze bilimsel makale üretimindeki gelişim çizgisine bakıldığında ise, daha

önce 2.2.1. numaralı bölümde biçem konusu anlatılırken sunulan, olabildiğince kişisel biçimlerden kaçınma düşüncesinden farklı olarak, 1. kişi kullanımına da rastlanabilmektedir. 1. kişi kullanımı tekil ve çoğul kişi adılı ya da iyelik ilişkisi bildiren adıllar aracılığıyla gözlemlenebilmektedir.

Hem tekil hem de çoğul olmak üzere 1. kişi adıllarının İngilizce bilimsel makalelerde kullanımına sıklıkla rastlandığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Tang/John (1999: 24), 1. tekil kişinin kullanımı aracılığıyla yazarın kendine metnin kurucusu olarak bir "kimlik" yaratma amacı güttüğünü belirtir. Hyland (2001: 214) her biri tek yazarlı olan makine mühendisliği, elektrik mühendisliği, fizik, mikro biyoloji, pazarlama, uygulamalı dilbilim, felsefe ve sosyoloji alanlarından seçilmiş toplam 240 İngilizce makale üzerinde yaptığı incelemede doğa bilimleri alanında yazılmış makalelerde 1. çoğul, insan ve toplum bilimleri alanında yazılmış makalelerde ise 1. tekil kişi kullanımının varlığını bulgular. Yazarın kendine gönderimde bulunduğu adıl kullanımının bilimsel söylem ve onun dilsel düzlemdeki somut uzantısı olan bilimsel metinlerde yer almasının temelinde, İngiliz dilbilimci Michael Halliday ve çalışma arkadaşlarının da temelini attığı bir dilbilim anlayışı olan Dizgesel Dilbilim Okulu'nun (systemic school of linguistics) şu düşüncesi yer alır: Gerçeklik, kendi kendine bağımsız ve nesnel bir var oluş içerisinde değildir, insan tarafından dil yoluyla üretilir (Tang/John, 1999: 24). Diğer bir deyişle dil gerçekliği ifade eden bir araç olmayıp gerçekliğin kendisi dil tarafından yaratılmaktadır. Buna göre kişi, bireysel dil kullanımı yoluyla gerçekliği kurar ve oluşturur. Sonuçta kendi ürünü olan gerçekliğe karşı tutumunu da bunun en açık yolu olan 1. tekil kişi kullanımı ile göstermesi olağandır.

Hyland (2001: 217), 1. tekil kişi kullanımının yazarın kendi çalışmasını diğer çalışmalardan ayrı bir yerde konumlandırmasına yardımcı olduğu düşüncesindedir. 1. tekil kişi kullanımı sayesinde yazar, metinde sunulan bilimsel çalışmanın üreticisi olarak kendini diğer bilimcilerden ayrı bir noktada tutmuş ve vurgulamış olur.

1. kişi kullanımları konusunda Almanca bütünceler üzerinde yapılmış çalışmalara bakıldığında şu sonuçlar görülmektedir: Vassileva (2000) İngilizce, Rusça,

Fransızca, Bulgarca ve Almanca dilbilim makalelerinde yazarın kimliğini karşılaştırdığı çalışmasında, bütüncesinin bir parçası olarak 19 Almanca makale incelemiştir. 19 makalenin 14 tanesinde 1. kişi kullanımını bulgulamıştır. Toplam 227 kez bulgulanan kullanımların %47'lik kısmı 1. tekil, %53'lük kısmı ise 1. çoğul kişidir (Vassileva, 2000: 53). Breitkopf (2006: 91) Almanca ve Rusça sosyoloji makalelerini karşılaştırdığı çalışmasında toplam 222.489 sözcükten oluşan 30 Almanca makalede her 10.000 sözcükte 1. tekil kişinin 9,6 sözcük, 1. çoğul kişinin ise 8,5 sözcük sıklığında görüldüğünü bulgulamıştır. Baykan/Polat/Başokur (2008: 71) Almanca ve Türkçe çeviribilim makalelerini karşılaştırdıkları çalışmada 15 Almanca makalenin 8 tanesinde 1. tekil kişi kullanımı bulgulamışlardır.

Bu çalışma kapsamındaki amaç, 1. tekil ve 1. çoğul kişi adıllarının her iki bütüncede ne ölçüde ve sıklıkta temsil edildikleri ve metnin bildirişimsel yönüne ne tür bir katkıları olduğunu sorgulamaktır.

Çalışmanın bütüncesine bakıldığında Almanca metinlerde 1. tekil kişi adılı kullanımına yönelik şöyle bir örnek verilebilir:

(1) *Swoboda* schlägt vor, ein Finanzinstrument dann dem Eigenkapital zuzuordnen, wenn ein kritischer, zu bestimmender Risikograd überschritten wird. Die Bestimmung kann nur willkürlich erfolgen - das gilt ebenso für den vorliegenden Vorschlag, wenngleich **ich**[2] eine Dreiteilung der Passivseite befürworte (Bigus, 2007: 17).

Örnekte yazar, makalenin konusu olan olgu hakkında başka bir bilimcinin görüşüne yer vermekte ve ardından o görüşten yola çıkarak aynı olgunun bilimsel olarak ele alınışı konusunda kendi yaklaşımını okura sunmaktadır. Konuya yönelik kendi düşüncesini ve yaklaşımını belirtirken 1. tekil kişi adılı kullanmaktadır.

1. tekil kişi kullanımı özgönderim konusundaki en etkili dilsel araç olarak değerlendirilebilir (Hyland, 2001: 209). Bu dilsel biçim yazarın kendini metninde ortaya koyma amacını en açık biçimde gerçekleştirmesine hizmet eder. Öte yandan

[2] Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında Almanca ve Türkçe bütünceden verilen tüm örneklerdeki vurgulama amaçlı kalın yazımlar bu çalışmanın yazarına aittir.

bu durumda yazar aynı zamanda önermesinin içeriğine yönelik büyük bir sorumluluk üstlenmektedir. Bu nedenle söz konusu sorumluluk payını azaltmak adına, 1. çoğul kişi kullanımına da başvurabilir:

(2) Die Unternehmen sind gefordert, Maßnahmen gemeinsam zu ergreifen, um alle Strategischen Erfolgsfaktoren z.B. Kosten, Qualität, Zeit, Flexibilität, Service und Erzeugnisvielfalt gleichzeitig zu verfolgen. Zur Lösung dieser Probleme schlagen **wir** den Einsatz des Supply Chain Management vor (Winkler, 2006: 47).

Aslında tek bir yazarı olan bir makaleden alınmış olan (2) numaralı örnekte yazar metinde ele aldığı sorunsalın çözümüne yönelik öneri niteliğinde bir olguyu sunmaktadır. Bunu ise 1. çoğul kişi adılı kullanılarak yapmaktadır. Bu şekilde kendine yaptığı gönderim görece örtükleşmektedir.

Türkçe bilimsel metinlerde kişi belirleyicileri bulmaya yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Uzun (2002: 214) çalışmasında 10 dilbilim makalesinden oluşan bir bütüncede toplam 67 kez 1. kişi kullanımı bulgulamıştır. Fidan (2005: 315) ise dilbilim, psikoloji ve tıp alanlarının her birinden 10 bilimsel makale seçerek yaptığı inceleme sonucunda tıp metinlerinde 86, dilbilim metinlerinde 65, psikoloji metinlerindeyse 27 kez 1. kişi belirleyici kullanımı bulgulamıştır. Bahsedilen her iki çalışmada da tekil ve çoğul kişi kullanımlarının dağılımına yönelik bir bilgi ise yer almamaktadır. Baykan/Polat/Başokur (2008: 171) Almanca ve Türkçe çeviribilim makalelerinin karşılaştırdıkları çalışmalarında, ele aldıkları 15 Türkçe çeviribilim makalesinin 14 tanesinde 1. çoğul kişi kullanımı gözlemişlerdir.

Bu çalışmanın bütüncesinde 1. tekil kişi kullanımına yönelik Türkçe bir örnek aşağıda yer almaktadır:

(3) Diğer bir husus da toplumun ve paydaşların işletmelere karşı sorumluluklarının olup olmadığıdır. **Kanımca** sorumluluğun bu tarafına da bakmak zamanı gelmiştir (Berkman, 2007: 7).

Yukarıdaki Türkçe örnekte yazar ele aldığı konunun başka bir yönü daha olduğuna değinmekte ve 1. tekil iyelik adılı kullanarak bunu okura vurgulamaktadır.

Daha önce verilen Almanca örnekte olduğu gibi bu Türkçe örnekte de 1. tekil kişi adılı açık gönderim işlevine sahiptir. Yazar ele aldığı konu ya da olgu hakkında

metnin üreticisi olarak doğrudan tavır alıp tutum takınmakta ve bunu okura sunmaktadır.

Tekil yerine çoğul kişi içeren 1. kişi kullanımına da Türkçe bilimsel metinlerde rastlanmaktadır. Çalışmanın Türkçe bütüncesinde gözlemlenen 1. çoğul kişi adıl kullanımlarına yönelik bir örnek aşağıda yer almaktadır:

(4) **Çalışmamızda**, Türkiye'de iller ve bölgeler itibarıyla imalat sektöründe, 1989-2000 döneminde meydana gelen sektörel teknolojik öğrenme oranları tahmin edilmekte; öğrenme-bölgesel farklılaşma, öğrenme-bölgesel gelişme ve öğrenme-büyüme ilişkileri mevcut dönem verileri dikkate alınarak analiz edilmektedir (Albeni, 2004: 20-21).

Örnekte 1. çoğul iyelik adılı kullanılmıştır. Her ne kadar 1. çoğul kişide çekimlenmiş iyelik adı kullansa da yazarın yalnızca kendini kastettiği anlaşılmaktadır, çünkü makale tek yazarlıdır. "Çalışmamızda" ifadesiyle kendi yazmış olduğu bilimsel makaleye işaret etmektedir. Okura makalesinin içeriğini tanıtmaktadır. Makaleyi kendisinin yazdığı bellidir, makalede okura sunma vaadinde bulunduğu bilginin kendisine ait olduğu da açıktır. Nitekim 1. çoğul kişi aracılığıyla bir yandan metnin üreticisi olarak kendini vurgulamakta, diğer yandan 1. tekil kişi kullanımına göre kendini biraz daha geri planda konumlandırmaktadır.

3.2.1.2. Edilgen Çatı

Edilgen çatı kullanımı sayesinde eylemin gerçekleştiricisi konumundaki kişi geri plana çekilir (Duden, 2006: 551). Nitekim bilimsel metnin yazarı da kendini kişi belirleyiciler aracılığıyla açık ya da örtük bir şekilde yüzey yapıda ortaya koyabileceği gibi bunun tersine geri plana çekilmeyi de tercih edebilir. Bu durumda edilgen çatı kullanımına başvurur. Eylemlerin nesne ya da öznelerine göre olan özellikleri çatı olarak adlandırılmaktadır (Gencan, 2001: 360). Buna göre edilgen çatılı eylemler, özneleri yapılan işin etkisine uğrayan eylemlerdir (Gencan, 2001: 367).

Edilgen çatılı bir eylemin yer aldığı tümcede özne, tümcede sözü edilen edimi gerçekleştiren konumunda değildir. Bunun yerine tümcede sunulan edimin nesnesidir (Hentschel/Weydt, 2003: 128). Bu çeşit eylemlerin kullanımına bilimsel makalelerde gayet sık rastlanmaktadır (bkz. Beier, 1980; Schwanzer 1981; Beneš, 1981; Gnutzmann 1993). Edilgen çatıda tümcenin öznesi, aslında gerçekleşen eylemin nesnesi olduğu için, tümcedeki eylemi gerçekleştiren asıl özne ya da diğer bir deyişle kişi geri planda kalır. Bu yüzden edilgen çatı, eylemin sorumlusunu değil, eylemin kendisini ve ondan etkilenen nesneyi öne çıkardığı için bir yönüyle yazarın anlatıcı kimliğini geri plana iten bir dilbilgisel yapı olarak görülebilir. Almanca bilimsel metinlerde edilgen çatı kullanımı yoğun oalrak bulgulayan çalışmalar vardır. Örneğin Trumpp (1998: 96) spor bilimleri alanında yazılmış toplam 83 adet Almanca, İngilizce ve Fransızca bilimsel makaleleri karşılaştırdığı çalışmasında Almanca spor makalelerinde %25 oranında edilgen çatı kullanımı bulgulamıştır. Baykan/Polat/Başokur (2008: 173) çalışmalarında inceledikleri 15 Almanca çeviribilim makalesinin 13'ünde, Türkçe makalelerin ise 12'sinde edilgen çatı kullanımı bulgulamışlardır.

Almanca bütünceden alınmış olan (5) numaralı örnek tümce edilgen çatılı eylem kullanımına yönelik bir örnektir:

(5) Aus diesem Grund **wurde** zunächst **erhoben**, welche Qualitätsmanagement-Instrumente in den **befragten** Einrichtungen generell bekannt sind (Zurwehme, 2007: 455).

Görüldüğü gibi (5) numaralı örnek tümcede "erheben" eyleminin "werden" yardımcı eylemiyle geçmiş zamanda çekimlenmesi ve "befragen" eyleminin ortaçlı yapı olarak kullanımıyla edilgen çatı yüzey yapıda biçimselleştirilmiştir. Bu iki eylem, metnin yazarı tarafından gerçekleştirilen iki ayrı edime işaret etmektedir. Edilgen çatı kullanımı sayesinde bu iki edim vurgulanmakla birlikte edimlerin gerçekleştiricisi olan kişi, diğer bir deyişle yazar tümcenin yüzey yapısında yer almamaktadır.

Türkçede edilgen çatı kullanımına örnek olarak ise aşağıdaki (6) numaralı tümce gösterilebilir:

(6) Analizde **kullanılacak** veriler ilgili işletmenin 2002 yılı faaliyet raporundan **elde edilmiştir** (Akkaya, 2004: 26).

Örnekte görüldüğü gibi, tümcede eylem türündeki "kullanmak" ve "elde etmek" eylemleri aracılığıyla iki ayrı edim söz konusudur. Eylemlerin köklerine getirilen –il ekleriyle edilgen çatı kullanımı gerçekleştirilmektedir[3].

Edilgen çatılı tümcelerde eylemin gerçekleştiricisini yüzey yapıda ifade etmek zorunlu değildir (Hentschel/Weydt, 2003: 128). (5) ve (6) numaralı tümcelerde bu durum söz konusudur. Her iki tümcede de eylemlerin işaret ettiği edimleri kimin gerçekleştirdiği yüzey yapıda belirtilmemektedir. Fakat okur, bağlam hakkındaki bilgisi yardımıyla edimleri gerçekleştirenlerin tümcelerin yer aldığı metinlerin yazarları olduğu sonucuna varabilmektedir. Diğer bir deyişle yazarın anlatıcı kimliği edilgen çatı yardımıyla geri planda kalmaktadır. Bu, aynı zamanda çalışmanın bütüncesindeki edilgen çatı kullanımlı tümceler için temsil edici nitelikte bir özellik ve işlevdir.

3.2.1.3. Kişi Bildirmeyen Biçimler

Kişi bildirmeyen biçim kullanımındaki amaç, yazarın kişi olarak kendini geriye çekip çalışmanın içeriğini öne çıkarmasıdır. Bu ifade biçimlerinin yazar tarafından metnin dilini nesnel kılma amacıyla kullanıldığı söylenebilir (Panther, 1980: 238).

Kişi bildirmeyen biçimlerin bilimsel söylemde varlığını bulgulayan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin daha önce bahsedilen çalışmasında Trumpp (1998: 99) Almanca spor makalelerinde % 6,4 sıklığında kişi bildirmeyen biçimlerin varlığını bulgular. Baykan/Polat/Başokur (2008: 176-177) çeviribilim alanındaki 15 Almanca makalenin 9'unda, 15 Türkçe makalenin 8'inde kişi bildirmeyen biçimlerin kullanıldığını bulgularlar. Kişi bildirmeyen biçimler ifadesiyle belirtilmek istenen

[3] Türkçede edilgenlik işlevi taşıyan –il eki ünlü uyumuna göre değişerek –il, -ıl, -ul, ül olabilir. Bunun yanı sıra aynı işlev, eylem kökü sesli harf ile bitiyorsa –n, –l harfiyle bitiyorsa -(i)n eki kullanılarak gerçekleştirilir (bkz. Gencan, 2001: 367).

öncelikle, tümcede yazarın eylem türündeki sözcüğün işaret ettiği edimin gerçekleştiricisi olarak gözükmemesidir. Daha önce edilgen çatı kullanımında da yazarın tümce düzleminde edimin gerçekleştiricisi olarak yokluğundan bahsedilmişti. Fakat kişi bildirmeyen biçimlerdeki yazarın yokluğu bundan biraz daha farklıdır. Çünkü edilgen çatılı tümcede, edimin gerçekleştiricisi yüzey yapıda hiç bulunmazken kişi bildirmeyen biçimlerde ise yüzey yapıda edimin gerçekleştireni, yani bir öznesi vardır. Bu durumda yazarın yerine tümcede edimde bulunan konumuna sıklıkla, yapılan çalışmanın, diğer bir deyişle yazılmış olan bilimsel makalenin kendisinin yerleştirildiği gözlemlenmektedir. Almanca bütünceden alınan (7) numaralı tümce bu durumu gösteren bir örnektir:

(7) **Der** vorliegende **Beitrag** analysiert die Wirkungen einer kostenbasierten Preisregulierung auf die Investitionsentscheidungen regulierter Unternehmen (Friedl 2007: 336).

Yukarıdaki tümcede "Beitrag" sözcüğü tümcedeki edimi gerçekleştiren konumundadır: Tümcede sözü geçen analiz etme edimi çalışmanın kendisi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kişi bildirmeyen biçimlerin kapsamında çalışmaya edimde bulunma özelliğinin yüklenmesine Türkçe bütüncede de rastlanmaktadır:

(8) Bu **çalışma**, Türkiye'de 1985-2006 dönemi arasında M2 para talebini tahmin etmeyi ve para talebinin istikrarlı olup olmadığını ilgili testlerle (CUSUM ve CUUMQ) araştırmayı amaçlamaktadır (Altıntaş, 2008: 17).

Bu tür kullanımlar yoluyla yapılan bilimsel çalışmanın kendisine "eylemde bulunma özelliği" yüklenir ve metin, yazarın yerine geçmiş olur (Auer/Baßler, 2007: 18).

Örnek olarak verilen her iki tümcede de edimlerin asıl gerçekleştirenleri olmalarına karşın yazarlar gizli kalmaktadır, bunun yerine yazarların yaptığı bilimsel çalışmalar özne konumundadır. Bu açıdan kişi bildirmeyen biçimler daha önce bahsedilen anonimliğe hizmet ederler. Bu dilsel yapılar sayesinde tümcenin öznesi olarak bir insanın ya da canlı varlığın ortadan kalkması söz konusudur. Bu ise tümcenin

önermesine "bireyden bağımsız nitelikte ve bireylerin üstünde geçerliliğe sahip" bir özellik kazandırır (Panther, 1980: 238).

Sonuç olarak edilgen çatı ile koşut biçimde kişi bildirmeyen biçimler de yazarın çalışmada kendini geri plana çekmesi işlevine hizmet ederler.

3.2.2. Üstsöylem Öğeleri

Üstsöylem en bilindik ve genelleştirilmiş tanımıyla söylem üzerine söylemdir (Vande Kopple, 1985: 83). Özellikle bilimsel metinlerde üstsöylemi ele alan çalışmalarda oldukça sık rastlanan bu tanım tümcesinin ikinci yarısına ise alanda yazılmış pek çok makalede rastlanmaz. Buna göre bir yandan üstsöylem söylem hakkında söylem olduğu gibi diğer yandan "bildirişim üzerine bildirişim"dir (Vande Kopple, 1985: 83). Bu ikinci kısım üstsöylemin temel niteliğini açıklamaktadır. Gerçi bir metin bütünüyle bildirişim kurma amaçlı dilsel yapıdır, fakat üstsöylem öğelerinin farkı, yazarın onların sayesinde okura bir bakıma elini uzatmasında, metin içinde kılavuzluk etmesinde yatar. Bu öğeler öncelikle metin içi belirleyicilik ve metne çerçeve çizme işlevine sahiptir (karş. Hyland, 1998: 442). Metnin aşamalarına yönelik açıklamalar içerir ve bölümlerine gönderimde bulunurlar.

Yukarıda belirtildiği gibi üstsöylem öğeleri, metinde yazarın okuru ile bildirişime geçmek amacıyla kullandığı dilsel öğelerdir. Bu öğeler metinsel bağlayıcılar[4] (Vande Kopple, 1985: 83) ya da metinsel belirleyiciler[5] (Crismore/Markkanen/Steffensen, 1993: 48) diye adlandırılır.

Öte yandan bu yapıların dışında üstsöylem incelemelerinde yer verilen başka yapılar da bulunmaktadır. Önermenin yargı gücünü azaltan ya da artıran yapılar geçerlilik belirleyiciler[6] adı altında ele alınırken yazarın önermeye yönelik kişisel tavrını

[4] Metinsel bağlayıcılar kavramı İngilizce **textual connectives** kavramının karşlığı olarak kullanılmıştır.

[5] Metinsel belirleyiciler kavramı İngilizce **textual markers** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

[6] Geçerlilik belirleyiciler kavramı İngilizce **validity markers** kavramının karşlılğı olarak kullanılmıştır.

yansıtan kullanımlara işaret eden yapılar ise tutum belirleyiciler[7] adı altında ele alınır (Vande Kopple, 1985: 84-85).

Bu çalışmada üstsöylem kapsamında metinsel bağlayıcılık ve belirleyicilik işlevindeki öğeler metiniçi düzenleyiciler ile üstsöylem eylemleri adı altında, önermenin geçerliliği ya da yazarın önermeye yönelik tutumunu ifade edenler ise kaçınma stratejileri adı altında ele alınacaktır.

3.2.2.1. Metiniçi Düzenleyiciler

İngilizcede **advance organizers** (Clyne, 1987: 379) diye adlandırılan bu öğeler, metnin büyük ölçekli yapısını okur için düzenler ve metin boyunca ona rehberlik ederler. Bu ifadeler yoluyla metnin yazarı, okura metnin seyrini nasıl planlamış olduğuna yönelik açıklık sunar. Metiniçi düzenleyiciler, okurun metni anlaması konusunda ortaya çıkabilecek sorunları azaltmaya hizmet ederler (Baumann, 1994: 91). Yazar kendi metninin yorumlayıcısı rolüne bürünerek okurun dikkatini metnin kurgusu ve içeriğine yönlendirir (Fandrych/Graefen, 2002: 20).

Almanca bilimsel metinlerde bu öğelerin varlığı saptanmıştır: Trumpp (1998: 94) çalışmasında Almanca spor makalelerinde % 4,1 sıklığında metiniçi düzenleyicilerin varlığını bulgulamıştır. Baykan/Polat/Başokur (2008: 176) çalışmalarında 15 Almanca makalenin 14'ünde bu dilsel yapıların varlığını bulgulamıştır.

Aşağıdaki tümcelerde metiniçi düzenleyicilere yönelik bazı örnekler yer almaktadır:

(9) **Diese** Arbeit wird **im Folgenden** in vier Abschnitte untergliedert. **Zuerst** werden in **Abschnitt B** relevante Theorien und Ergebnisse früherer Studien über die Determinanten von Vertrauen diskutiert. In **Abschnitt C** werden ein Bezugsrahmen sowie Hypothesen über die Vorläufer von Goodwill- und Kompetenzvertrauen in Eigenkapitalinvestitionen aus der Sichtweite der Unternehmer aufgestellt (Welpe, 2008: 1254).

Örnekte "Diese" ifadesiyle çalışmanın kendisine işaret edilmektedir. Bu ifade aracılığıyla metin bir uzam olarak konumlandırılmaktadır. Benzeri bir şekilde

[7] Tutum belirleyiciler kavramı İngilizce **attitude markers** kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır.

“Abschnitt B” ve “Abschnitt C” ifadeleri de uzamsal nitelikteki gönderimlerdir ve bir uzam olarak metnin içinde yer alan başka bölümlere işaret etmektedir. Fakat metiniçi gönderimler yalnızca uzamsal nitelikte değildir: Sırasıyla “im Folgenden” ve “Zuerst” ifadeleriyle metnin içerisinde zamansal gönderimler yapılmaktadır. Metin içerisinde zaman ekseninde birbirini takip eden bölümlerde gerçekleştirilen yazar edimlerine işaret edilmektedir. Böylelikle, hem uzam hem de zaman ilişkisi belirten ifadeler yardımıyla okur, okuma edimini gerçekleştirdiği zaman dilimi boyunca bir uzam olarak metnin bölümleri içerisinde yönlendirilmektedir.

Türkçe bilimsel metinlere yönelik çalışmalarda da metiniçi düzenleyicilerin varlığı gözlemlenmiştir: Baykal/Polat/Başokur (2008: 177) çeviribilim alanındaki 15 Türkçe makalenin 12’sinde metiniçi düzenleyicilerin kullanıldığını saptamışlardır. Uzun (2002: 213) incelediği 10 Türkçe dilbilim makalesinde çerçeve belirleyiciler ve metiniçi belirleyiciler ölçütleri altında metin kurgusunu düzenleyen öğeleri toplam 216 kez bulgulamıştır. Aynı ölçütler altında Fidan (2005: 315) her birinden 10 Türkçe makale seçtiği psikoloji alanında 365, dilbilim alanında 456 ve tıp alanında 224 öğe bulgulamıştır. Bu iki çalışmanın bulgularında metiniçi düzenleyiciler ile bu çalışma kapsamında bir sonraki bölümde (bkz. 3.2.2.2.) ayrı bir biçemsel ölçüt olarak değinilecek üstsöylem eylemleri arasında bir ayrım yapılmamıştır.

Bu çalışmaya konu edilen Türkçe bütünceden ise metiniçi düzenleyicilere yönelik şöyle bir örnek verilebilir:

(10) **Bu** bölümde 1990-2003 yılları arasında **öncelikle yukarıdaki** tanım kapsamında hangi yıllarda sıkı maliye politikası uygulandığı belirlenmekte, göreli olarak büyük bütçe değişiklikleri üzerinde durularak uygulanan sıkı politikaların olası farklı etkileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. **Daha sonra** da bulunan dönemlerde uygulanan sıkı maliye politikasının bileşimi, makroekonomik sonuçları ve politikaların, borç oranını ya da bütçe açığını azaltması anlamında başarılı olup olmadıkları incelenmektedir (Göker, 2005: 171).

Örnekte görülebileceği gibi, öncelikle “Bu” ifadesi ile metnin belirli bir bölümüne gönderimde bulunulmaktadır. Bu uzamsal bir gönderimdir. Benzeri şekilde “yukarıdaki” ifadesi ile metinde daha önce yapılmış bir tanıma, diğer bir deyişle

tanımın yer aldığı metin kısmına gönderimde bulunulmaktadır. Bu ifade de uzamsal nitelikte bir gönderime işaret etmektedir. "Öncelikle" ve "Daha sonra" ifadeleri ise zamansal niteliktedir. Metinde yazar tarafından zamansal sıra içinde önce ve ardından hangi edimlerin gerçekleştirileceğini belirtmektedirler. Okur zaman dizisi içinde metinin ileri kısımları hakkında bilgilendirilir. Böylelikle metnin ileri kısımlarına gönderimde bulunulmuş olur.

Metiniçi düzenleyiciler okura metinde daha önce değinilmiş olan bir bilgiyi hatırlatma işlevi de görebilir (Crismore/Markkanen/Steffensen, 1993: 49). Bunun yanı sıra metnin "mimarı" olarak yazara vurgu yaparlar (Tang/John, 1999: 28). Örneklerde görüldüğü gibi, bu öğeler genellikle ad, sıfat ya da belirteç türünde sözcüklerdir. Koşut bir işlevle kullanılan eylemler ise üstsöylem eylemleri diye adlandırılır. Bir sonraki bölümde üstsöylem eylemlerine değinilecektir.

3.2.2.2. Üstsöylem Eylemleri

Yazarın sürmekte olan bir bildirişimsel edime yönelik yorumlar getirme ve metni üretme amaçları ile metinde kendi gerçekleştirdiği edimleri dilselleştirmede kullandığı eylem türü sözcüklere üstsöylem eylemleri denir (Trumpp, 1998: 61). Üstsöylem eylemlerinin bir önceki bölümde bahsedilen metiniçi düzenleyicilere göre biçimsel açıdan temel farkı, sözcük türü bakımından ad, sıfat ya da belirteç değil eylem olmalarıdır. İşlev açısından ise üstsöylem eylemlerinin, metiniçi düzenleyicilere koşut nitelikte oldukları söylenebilir. Metnin kurgusuna yönelik dilsel ifadelerdir. Bu eylemlerin kullanımı yoluyla yazar okura, metnin ilgili kısmında hangi dilsel ya da metinsel edimlerde bulunduğunu açık bir şekilde belirtmiş olur (Vande Kopple, 1985: 84). Böylelikle tıpkı metiniçi düzenleyiciler gibi üstsöylem eylemleri de yazarın okur ile bildirişim kurmasına hizmet eder.

Yukarıda belirtildiği gibi üstsöylem eylemleri, yazarın metni boyunca metnin kurgusunu olanaklı kılma adına gerçekleştirdiği edimleri dilselleştirdiği öğelerdir. Diğer bir deyişle üstsöylem eylemleri sayesinde yazar metinde ne yaptığını (örneğin biraz önce bir formülü mü açıkladığını ya da çalışmasının bir sonraki bölümünde

hangi tabloyu sunacağını v.b.) okura anlatır. Trumpp (1998: 96) çalışmasında Almanca spor makalelerinde % 6,2 oranında üstsöylem eylemlerinin varlığını bulgulamıştır. Baykan/Polat/Başokur (2008: 176-177) yaptıkları incelemede 15 Almanca makalenin hepsinde, 15 Türkçe makalenin 13'ünde üstsöylem eylemlerinin kullanıldığını bulgulamışlardır.

Aşağıda yer alan Türkçe ve Almanca örneklerde üstsöylem eylemleri görülmektedir:

(11) Im Folgenden **wird** von 19% Unternehmenssteuer und 6% kommunaler Einkommenssteuer, also in der Summe von 25% **ausgegangen** (Schreiber, 2006: 1164).

(11) numaralı Almanca örnekte "ausgehen" eylemi görülmektedir. Alıntılanan tümcede yazar, metnin izleyen kısmında ele aldığı konuda hangi sayısal değerlerden yola çıktığını açıklamaktadır.

Aşağıdaki Türkçe örnekte de üstsöylem eylemi kullanımı görülmektedir:

(12) Bu çalışmada söz konusu dinamikler, […] ayrıntılı **ele alınmaktadır** (Çetin, 2005: 2).

Tümcede görülen "ele almak" üstsöylem eylemi yoluyla yazar, çalışmasında değineceği bir olguyu okura haber vermektedir.

Nasıl edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçim kullanımının işlevsel açıdan ortak bir amaca hizmet ettiği söylenebilirse benzeri bir şekilde metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemlerinin de ortak işlevler gösterdikleri söylenebilir: Her ikisi de metinsel kurguyu ortaya koymaya yönelik ifadelerdir. Düzenleyiciler metnin kurgusunu oluşturan bölümlere gönderimde bulunurken eylemler ise o metin kurgusunu oluşturmak için gerçekleştirilen yazar edimlerine gönderimde bulunur. Bu iki ölçüt ağırlıklı olarak aynı metin bölümlerinde birlikte gözlemlenmektedir. Bu açıdan bir bakıma birbirlerini tamamlayıcı nitelikte oldukları söylenebilir.

Metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemleri bilimsel metinlerin biçeminde önemli bir yere sahiptir. Örneğin Fandrych/Graefen (2002: 20) her biri farklı disiplinlerden seçilmiş Almanca ve İngilizce bilimsel makaleleri karşılaştırdıkları çalışmalarında 19

Almanca makalenin yalnızca bir tanesinde, 17 İngilizce makalenin ise yalnızca iki tanesinde bu üstsöylem öğelerinin yokluğunu tespit etmişlerdir. Her biri farklı disiplinlerden seçilmiş toplam 36 makaleden oluşan karşılaştırmalı incelemeden çıkan bu sonuç, bu iki üstsöylem öğesi türünün disiplinden bağımsız olarak bilimsel metinlerde sıklıkla yer aldığıdır.

3.2.2.3. Kaçınma Stratejileri

Bu çalışmada kaçınma stratejileri, İngilizcedeki **hedging** sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu sözcüğün anlamına bakıldığında, "hoşa gitmeyen ya da istenmeyen bir şeyi önleyip engellemek, önüne set çekip kendini korumaya almak" benzeri bir karşılığı olduğu görülür (Markkanen/Schröder, 1997: 3). Diğer bir deyişle kavram, istenmeyen bir şey ya da durumdan kaçınmak için önlem alma anlamı taşımaktadır. Kavram dilbilimde de buna koşut bir anlamda kullanılmaktadır. Konuşucuların henüz kanıtlanmamış önermelerinin kesinlik yönünü hafifletip yumuşatmak ve böylelikle önermeyi bir bakıma "hipotezleştirmek" için kullandıkları dilsel stratejiler olarak tanımlanmaktadır (Hyland, 1996: 433). Kaçınmayla kastedilenin, yazarın tümce önermesinin kesinliği ve bağlayıcılığından kaçınması olduğu söylenebilir. Örneğin metnin yazarı, içeriğinden emin olmadığı önermeleri okura sunarken bu tür yapılar kullanabilir ve bu sayede verdiği bilginin doğruluk ve geçerlilik yönünün düşüklüğünün beraberinde getireceği olası bir eleştiriden kendini koruma olanağını elde edebilir (Clyne, 1991a: 57). Böylelikle aynı zamanda okurun ve söylem topluluğunun eleştirisinden ve kendisinin bir bilimci olarak yetkinlik ve yeterliliğinin sorgulanmasından da kaçınmış olacaktır. Bu amaçlarla kullanılan dilsel yapılara kaçınma stratejileri denmektedir.

Kaçınma stratejileri özellikle söylem topluluğu için yeni nitelikteki bilginin sunumunda önemli rol oynar. Bilimsel bilgi alışverişi sırasında ortaya konan yeni önermelerde kullanımına sıklıkla rastlanır (Hyland, 1996: 452). Bilimdeki yeni bilgilerin ortaya konduğu temel dilsel biçimlerden birinin de bilimsel makale olduğu düşünüldüğünde, kaçınma stratejileri bilimsel makalelerde gözlemlenmesi olağan dilsel görünümlerdir.

Dilbilimsel bir terim olarak olarak **hedge** kavramını ortaya atan kişi dilbilimci ve felsefeci George Lakoff (1972) olmuştur. Bilimci bu terimi nesne, olgu ve kavramları daha bulanık ya da daha az bulanık hale getiren dilsel yapıları tanımlamak için kullanmıştır (Clemen, 1998: 18). Diğer bir deyişle kaçınma ifade eden dilsel yapılar, tümcelerin içeriklerini belirsizleştiren sözcükler olarak tanımlanmıştır. Böylelikle kavramın dilbilimsel yolculuğu başlar. Kavram öncelikle anlambilim çerçevesinde ele alınır. Prince/Frader/Bosk (1982) tarafından yapılan ikili sınıflandırma, anlambilimsel yaklaşım için temsil edici niteliktedir. Araştırmacılar iki tür kaçınma stratejisi yapısı belirlemiştir: Bunlardan biri yakınlaştırıcı, diğeri ise koruyucu olarak adlandırılır[8]. Yakınlaştırıcılar tümce önermesine belirsizlik katarken, koruyucular konuşucunun önermenin doğruluk ya da yanlışlık payına yönelik yaklaşımını tanımlar (Schröder, 1998: 268).

Kaçınma stratejileri zaman içerisinde anlambilimsel değerlendirmenin ötesinde edimdilbilim ışığında da ele alınmaya başlar. Bu yaklaşımda dikkat çeken, kaçınma stratejisi oluşturma amaçlı dilsel yapıların yalnızca metin düzleminde değil, metin dışındaki bildirişimsel etkilerine yönelik olarak da ele alınmasıdır. Buna örnek olarak Hyland (1996: 436) tarafından yapılan sınıflandırma gösterilebilir: Bilimci kaçınma stratejisine hizmet eden dilsel ifadeleri iki sınıfa ayırır. Bu sınıflardan birini içeriğe yönelik kaçınmalar oluştururken diğerini ise okura yönelik kaçınmalar oluşturur. İçeriğe yönelik kaçınmalar metindeki önermelerin kesinliğine yönelik görelileştirici ifadelerdir. Okura yönelik kaçınmalar ise yazarın okur ile bildirişim kurmasını sağlar. Burada okur ile bildirişimden ne anlaşılması gerektiği şu şekilde açımlanabilir: Bilimsel makalenin yazılma amacı bilimsel bilgiyi okur ile paylaşmaktır. Yazar metnindeki ifadelerini yumuşatmak yoluyla, makalesinde sunduğu bilimsel bilgiyi okur ile tartışmaya açmaktadır. Diğer bir deyişle kaçınma stratejileri aracılığıyla yazar okura, her ikisinin de aynı söylem topluluğunda faaliyet gösteren bilimciler olduğunu vurgular ve onu metindeki bilgiyi paylaşıp tartışmaya davet eder (Hyland, 1996: 446).

[8] Yakınlaştırıcı ve koruyucu kavramları, Yarar'dan (2000) hareketle İngilizce **approximators** ve **shields** kavramları karşılığı olarak kullanılmıştır.

Kaçınma stratejilerine yönelik Hyland tarafından yapılana koşut bir ikili sınıflandırma Finli dilbilimci Mauranen'de (1997) görülür: Bilimci kaçınma stratejilerini iki ayrı grupta ele alır. Buna göre birinci tür kaçınma yapıları metnin içerğine yöneliktir, ikinci tür yapılar ise yazar ile okur arasında bildirişim sağlamaya hizmet eder (Clemen, 1998: 13). Bildirişim kurma amacı bir açıdan yazar ile okur arasında kibarlık ve saygı temelinde etkileşimsel bir sürecin oluşmasını sağlayacak bir olanak olarak da değerlendirilebilir: Nitekim kaçınma olarak tanımlanan yapıların aslında bir tür kibarlık stratejisi olduğu yönünde bir görüş de yer almaktadır. Bu görüşün önemli temsilcileri arasında Brown/Lewinson (1978, 1987) yer almaktadır. Kibarlık stratejileri, yazarın okuruna karşı kendi "yüz"ünü, diğer bir deyişle okurun gözünde sahip olduğu "öz imge"yi koruma amacıyla kullandığı dilsel yapılar olarak tanımlanabilir (Özsoy/Balcı/Turan, 2011b: 132). Yazar kibarlık stratejileri kapsamındaki bu dilsel yapıları kullanarak, sunmakta olduğu bilimsel bilginin doğruluk payına yönelik kişisel tutumunu yansıtmış ve mutlak önermelerden kaçınmış olur. Bunun yanı sıra yaptığı bilimsel çalışmada sunduğu içeriğin, diğer bilimciler tarafından ortaya konması olası farklı yorumlarına açık olduğunu gösterir. Bu sayede bilimci olarak içinde yer aldığı söylem topluluğuna karşı saygınlığını tehlikeye atmamış olur (Salager-Meyer, 1994: 150). Yazarın okurun gözünde kendine ve bilimci kimliğine yönelik olumsuz bir imge oluşmasını engellemek adına kullandığı dilsel birimler olduğu düşüncesi kaçınma stratejilerinin önemli bir yönünü oluşturmaktadır.

Grabe/Kaplan (1997: 154) yukarıda sunulan bu yaklaşımın kökeninin bilimsel makalelerin 17. yüzyıldaki ilk örneklerine kadar götürülebileceğini belirtirler: O dönemde bilimsel faaliyetlerin toplumun üst sınıflarına özgü olduğu ve bilimsel makalelerin de bu toplumsal sınıfın yazınsal anlayışına uygun bir biçemle, kibarlık içeren ifadelerin yoğun olarak yer aldığı biçimde kaleme alındığına dikkat çekerler. Böylelikle yazar hem söylem topluluğu ile dayanışma içinde olduğunu vurgulamış olur hem de metnindeki önermeleri görelileştirerek olası eleştirilere karşı kendini korur.

Bu çalışmada kaçınma stratejileri yukarıda belirtilenlerden farklı olarak, metnin içeriğine ve okur ile bildirişim kurmaya yönelik olmak üzere ikili bir sınıflandırma kapsamında ele alınmayacaktır. Bunun nedeni, çalışmada ele alınan diğer biçemsel ölçütler gibi kaçınma stratejilerinin de temelde yazarın anlatıcı kimliğini ve metindeki varlığını ortaya koyan dilsel biçimler olmasıdır. Yazarın anlatıcı olarak kimliğini ve varlığını metinde ortaya koyması ise dilin temel işlevi olan bildirişim ile ilgilidir. Yazar bunları okur ile bildirişim kurmak amacıyla metninde kullanır. Buna göre kaçınma stratejileri hem metinsel hem de okur ile bildirişim kurmak şeklinde iki ayrı işleve sahip olmaktan çok temelde yalnızca okur ile bildirişim kurmak işlevine sahip dilsel yapılardır. Bu çalışmada kaçınma stratejilerine bakış açısı, -diğer biçemsel ölçütlere olduğu gibi- temel olarak bu yöndedir.

Sonuç olarak yukarıda belirtilen her iki yaklaşımda da aslında aynı durum söz konusudur: Kaçınma stratejileri adı verilen dilsel yapılar sayesinde tümcenin önermesel içeriği az ya da çok görelileşir. Diğer yandan ise yazar bu sayede okuru ile bildirişim kurmuş olur, çünkü önermenin içeriğini görelileştirmek, başka bir açıdan bakıldığında söz konusu önermeye karşı kişisel, diğer bir deyişle öznel bir tavır almak, yani yazar olarak kendini ortaya çıkarmaktır.

Schröder (1998: 269) kaçınma stratejilerinin işlevlerini şu şekilde tanımlar: Kaçınma stratejileri önermede verilen bilginin geçerliliğini hafifletirler. Bu sayede konuşucu ya da yazarın önermenin doğruluğu konusundaki sorumluluğunu azaltırlar. Konuşucu ya da yazar kaçınma stratejilerini kullanarak önermeye yönelik yaklaşım ve tavırlarını gösterebilir ya da tam tersine gizleyebilir. Kaçınma stratejileri konuşucu ya da yazarı olası bir eleştiriden korur ve okur tarafından reddedilme tehlikesini azaltır.

Clemen (1998: 14) ise kaçınma stratejilerinin temelde edimbilimsel-bildirişimsel bir işlevi olduğunu vurgulayıp bu stratejilerin yazar ya da konuşucu açısından hizmet ettiği işlevleri şu şekilde sıralar: Kaçınma stratejileri bulunulan önermeleri öznelleştirirler. Bunun yardımıyla mutlak önermelerden kaçınmayı sağladıkları gibi tümcelerin içeriğinden ne derece emin olunduğu ya da şüphe duyulduğunu ifade

etmeye hizmet ederler. İfade edilen sözcelerin doğruluk payındaki yazar sorumluluğunu azaltırlar. Aynı zamanda yazar açısından kişisel tutumu açığa vurmak ve olgulara yönelik değerlendirmede bulunmak gibi bir işleve de hizmet ederler.

Öte yandan kaçınma stratejileri yalnızca önermenin içeriğini hafifletmek yönünde işlemezler. Bazen bunun tersine önermeyi güçlendirme amacı da taşıyabilirler. Fakat her iki durumda da yazar önermeye yönelik bir tavır geliştirip bunu dilselleştirmiş olur. Bunun yanı sıra, önermeye yönelik tavır almak yalnızca kesinlik ya da olasılık ifade eden dilsel biçimleri kullanmayı içermeyebilmektedir. Yazar bazen önermeye yönelik -olasılık ya da kesinlik temelinde yaklaşım içermeyen- yorum ve kişisel yaklaşımına işaret eden ifadeler de kullanabilmektedir.

Bu noktayı daha iyi açıklayabilmek için Clemen'in (1998) çalışmasına değinmek aydınlatıcı olacaktır: Ekonomi alanında Almanca ve İngilizce yazılmış metinleri kaçınma stratejileri açısından incelediği çalışmasında Clemen (1998: 100-101), inceleme ölçütleri arasında yazarın kesinlik ve olasılık bildirenlerin yanı sıra kişisel yaklaşım içeren ifadelerine de ayrıca yer verir. Bilimci çalışmasının bütüncesinin bir bölümünü oluşturan Almanca ekonomi makalelerinde bu dilsel yapıların varlığını bulgular: 17.405 sözcükten oluşan bütüncede kaçınma stratejileri toplam 506 kez gözlemlenmiştir. Bunlar arasında önermenin kesinliğini artırıcı ifadeler 78 kez gözlemlenirken yazarın kişisel yaklaşımını ve yorumlarını içeren ifadeler 177 kez gözlemlenir. Geri kalanlar ise olasılık bildiren ifadelerdir. Yani kaçınma stratejilerinin yaklaşık yarısını kesinlik ve kişisel yaklaşım belirten, diğer yarısını ise olasılık belirten yapılar oluşturmaktadır. Nitekim bilimsel metinlerdeki üstsöylem öğelerine yönelik çalışmalarda inceleme ölçütleri arasında kaçınmalar ve vurgulayıcıların yanında tutum belirleyiciler de görülmektedir (bkz. Vande Kopple, 1985: 84-85; Crismore/Markkanen/Steffensen, 1993: 47; Hyland, 1998: 442)[9]. Ayrıca daha önce 1.3.2. numaralı bölümde değinilen çalışmalarında Uzun (2002) ve Fidan (2005) da üstsöylem öğelerini incelerken kaçınmalar, vurgulayıcılar ve tutum

[9] Bahsedilen çalışmalarda yer alan İngilizce **hedges**, **emphatics** ve **attitude markers** kavramlarının Türkçe karşılığı olarak, Uzun'dan (2002) hareketle kaçınma, vurgulayıcı ve tutum belirleyici kavramları kullanılmıştır.

belirleyicilerin Türkçe bilimsel metinlerde varlığını bulgularlar: Uzun (2002: 214) 10 Türkçe dilbilim makalesinde 269 kaçınma, 66 vurgulayıcı ve 28 tutum belirleyici bulgular. Fidan (2005: 315) ise hatırlanacağı gibi üç ayrı disiplinden 10'ar makale seçerek yaptığı çalışmada dilbilim makalelerinde 153 kaçınma, 40 vurgulayıcı ve 90 tutum belirleyici, psikoloji makalelerinde 297 kaçınma, 44 vurgulayıcı ve 66 tutum belirleyici, tıp makalelerinde ise 69 kaçınma, 1 vurgulayıcı ve 48 tutum belirleyici bulgular.

Yukarıda açıklandığı gibi kaçınma stratejileri altında olasılık, kesinlik ve kişisel tutum belirten üç ayrı türde dilsel yapıyı ele almak olanaklıdır. Bunun yanı sıra aynı dilsel birimler üstsöylem öğeleri başlığı altında da ele alınabilmektedir. Bu nedenlerle bu çalışmada kaçınma stratejileri içeren dilsel yapılar üstsöylem öğeleri başlığı kapsamında ve üç ayrı sınıfta ele alınacaktır: Kaçınmalar, vurgulayıcılar ve tutum belirleyiciler.

3.2.2.3.1. Kaçınmalar

Bu grupta önermenin içeriğini görelileştiren dilsel yapılar ele alınır. Tümcenin önermesel içeriğinin gerçeklik değerini azaltır ve bu yönüyle kaçınma olarak ele alınırlar. Örnek olarak aşağıdaki tümce verilebilir:

(13) Eine Verteuerung anderer Energieträger **kann** beispielsweise dazu führen, dass die Zahlungsbereitschaft der Konsumenten für die Gasversorgung zunimmt […] (Friedl, 2007: 341).

Yukarıdaki örnek tümcede 3. tekil kişide çekimlenmiş "können" kipsel eylemi kullanılmaktadır. Kipsel eylemler kiplik kavramı ile yakın ilişki içindedir. Kiplik, konuşucunun aktardığı içeriğin gerçekliğine ya da gerçekleşmesine yönelik düşüncesini ve tutumunu gösteren bir işlev olarak tanımlanmaktadır (Erkman Akerson, 1994: 82; Özsoy/Balcı/Turan, 2011a: 113). Bu işlevi gerçekleştirmede kullanılan dilsel yapılardan biri de kipsel eylemlerdir. Kipsel eylemler, iki farklı kullanıma sahiptir: Nesnel ve öznel. Bu sınıflandırma anlambilimsel bir yön içerir. Nesnel kullanımda, somut olarak var olan koşullara dair bir önermesel içerik söz konusudur. Örneğin bu anlamda kullanıldığında "können" eylemi bir beceriye ya da

bir koşulun, durumun konuşucunun tavrından ve yaklaşımından bağımsız olarak olanaklılığına işaret eder. İkinci tür kullanım olan öznel kullanımda ise aynı eylem olasılık ifade eder. Çünkü öznel kullanımda, önermeyi dile getiren konuşucunun önermenin içeriğine yönelik öznel tutumu ortaya konur. (bkz. Hentschel/Weydt, 2003: 76-78). Bu yönüyle (13) numaralı örnekteki "kann" ifadesi, kipsel eylemin öznel kullanımına işaret etmekte ve tüm önermeye olasılık anlamı katmaktadır.

Yarar (2001b: 94) dilbilim, eğitim bilimleri, kimya mühendisliği ve makine mühendisliği alanında toplam 40 Türkçe bilimsel makalede olasılık kipi kullanımını incelediği çalışmasında, dilbilim ve eğitim bilim makalelerinde makine ve kimya mühendisliği makalelerine göre daha fazla olasılık kipi kullanımı bulgular. Olasılık kipinin dilsel düzlemde ifade edilmesinde eylem köküne getirilen –Ebil+Ir yapısının yoğun olarak kullanıldığını tespit eder (Yarar 2001b: 91). Diğer bir deyişle, eylem köküne getirilen –Ebil+Ir yapısı anlamsal açıdan kaçınmaya işaret etmektedir. Bu tür bir kulanım ise Türkçe bütünceden alınmış (14) numaralı örnek tümcede görülmektedir:

(14) Gelir değişkeninin güven üzerindeki etkisi pozitif olmakla birlikte çok küçüktür ve istatistiksel olarak alamlı değildir. Gelir etkisinin AB'de önemli iken Türkiye'de etkisiz olması Türkiye'de sosyal sermayenin AB ülkelerine göre çok düşük olmasıyla **açıklanabilir** (Öksüzler, 2006: 124).

Burada eylem köküne getirilen –Ebil yapısı yoluyla kipsel kullanım görülmektedir. Yazar bulunduğu önermeye olasılık anlamı katmak için bu yola başvurmuş, böylelikle önermede bulunduğu çıkarımın kesinlik ve doğruluk payını görelileştirmiştir. Sonuç olarak, Almanca ve Türkçe bütüncelerden örnek verilen her iki tümcede de tümce önermelerinin kesinlik payı azalmıştır.

3.2.2.3.2. Vurgulayıcılar

Vurgulayıcılar tümce önermesini zayıflatmak yerine güçlendirir ve kesinlik belirtirler (Hyland, 1998: 443). Sonuçta yazar vurgulayıcılar aracılığıyla, sunduğu bilginin içeriğine karşı olumlu ve destekleyici bir tavır alıp okura kendini göstermiş

olmaktadır. Bu yönüyle vurgulayıcılar, bilimsel metin yazarının kendini yüzey yapıda gösterdiği dilsel öğeler arasındadır. Örnekler şu şekildedir:

(15) Auf diese Weise lässt sich somit die Lösungen des Grundmodells auf fast alle komplexeren Fälle der Klassifikation anpassen, so dass sich zumindest eine heuristische Lösung finden lässt. Wie gut diese Lösung […] ist, hängt **sicherlich** vom konkreten Fall ab und der sog. Modellücke zwischen dem Grundmodell und dem tatsächlich zu lösenden Fall der Klassifizierung (Boysen, 2008: 1309).

(15) numaralı Almanca örnek tümcedeki "sicherlich" sözcüğü vurgulayıcı niteliğindedir. Önermenin içeriğini güçlendirmektedir. Aynı şekilde aşağıdaki (16) numaralı Türkçe örnek tümcedeki "elbette" sözcüğü de tümcenin önermesel içeriğine yönelik bir vurgulama içermektedir:

(16) Bu ve benzeri farklı görüşler ışığında yapılan değerlendirmeler, **elbette** kültürel çeşitilik yönetimine bakış açısını ve kullanılması önerilen metodolojileri etkilemektedir (Aytemiz Seymen, 2005: 10).

Kaçınmalarda olduğu gibi vurgulayıcılarda da kipsel anlatım gösteren sözcüklerin kullanımı dikkat çekmektedir. Fakat kaçınmalardan farklı olarak vurgulayıcılar, kiplik bakımından farklı bir anlamsal boyuta işaret etmektedir: Önermeyi destekleyici ve kesinleştirici nitelikte sözcüklerden oluşurlar.

3.2.2.3.3. Tutum Belirleyiciler

Daha önce bahsedilen kaçınmalar ve vurgulayıcılar, tümcelerin içerdikleri yargıyı zayıflatan ya da güçlendiren dilsel yapılardır. Her iki durumda yazar dile getirdiği önermeye yönelik bir tavır geliştirmekte ve bunu ifade etmektedir. Fakat bütüncede görülen bazı örneklerde bu iki ölçüt kapsamında ele alınamayacak, başka türlü bir dilsel kullanım da göze çarpmaktadır. Yazarın önermeye yönelik kişisel izler taşıyan tavrını açığa çıkardığı, fakat bunu olasılık ya da kesinlik düzleminde ele alınamayacak biçimde gerçekleştirdiği durumlara şöyle bir örnek verilebilir:

(17) Die Effizienzwerte liegen meist über 95 Prozent. Dies **überrascht** auch deshalb, weil das LAG Berlin nach der Wiedervereinigung Rechtsmittelinstanz auch für arbeitsrechliche Streitigkeiten in Ost-Berlin wurde (Schneider, 2004: 34).

Yukarıdaki Almanca örnekte yazar, "überraschen" eylemini aracılığıyla önermenin kesinliğini, diğer bir deyişle doğruluk ya da yanlışlığını görelelileştirmekten çok

doğrudan önermenin kendisine yönelik kişisel tutumunu belirten bir dilsel yapı kullanmıştır. Sonuçta yazar burada, çalışmasında gerçekleştirdiği bir çözümlemenin sonuçlarından bahsetmekte ve sonuçların bir kısmının şaşırtıcı olduğunu belirtmektedir. Bu yazarın kişisel tavrını içeren bir edimdir.

Bu dilsel yapıları yansıtan benzeri bir örnek Türkçe bütüncede de görülmektedir:

(18) Eğitimde olduğu gibi, motivasyonunun yüksek tutulması için bazı ek maliyetlere katlanılması gerekmekle birlikte, **ne yazık ki** sağlanan ekonomik yarar doğrudan ölçülememektedir (Ölçer, 2005: 2).

Örnekte yazar motivasyon konusunda çıkarımlar yapmakta ve "ne yazık ki" sözcük öbeği ile aktardığı önermenin içerdiği bilgiye yönelik üzüntüsünü belirtmektedir. Bunun kişisel tutum içeren bir ifade olduğu açıktır.

(17) ve (18) numaralı örneklerle gösterilen bu tür dilsel yapılar tutum belirleyiciler diye adlandırılmaktadır. Her ne kadar kaçınma ve vurgulayıcılar da bir bakıma yazarın tutumunu içeren ifadeler olsalar da tutum belirleyicilerin içeriği, olasılık bildiren kaçınmalar ve kesinlik bildiren vurgulayıcılar kadar tek tipte değildir, çünkü yazarın metninde dışa vurduğu tutumlar çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu dilsel öğeler şaşırma, bir şeyin önemli olduğunu düşünme, şüphe duyma, bir şeye katılma ya da katılmama, v.b. gibi değişik anlamsal içeriklere işaret etmektedirler (Crismore/Markkanen/Steffensen 1993: 53).

4. BULGULAR

Bu bölümde, bir önceki bölümde tanıtılan ve örneklerle açıklanmaya çalışılan inceleme ölçütlerinin Türkçe ve Almanca bütünceler üzerinde ne sıklıkta gözlemlendiği ve bütünceler arasındaki farklar ortaya konacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için şu adımlar uygulanmıştır:

Karşılaştırmada incelemeye konu edilen ölçütlerin dağılımına yönelik olabildiğince sağlıklı bulgular edinebilmek adına bütüncelerin fiziksel büyüklüğünün birbirine denk olmasına gayret gösterilmiştir. Fiziksel büyüklük açısından göz önünde bulundurulabilecek ölçütlerden biri, bütüncelerin makale sayısıdır. Bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi her iki bütünce 30'ar makaleden oluşturulmuştur. Bu yolla bütüncelerin büyüklüğünün karşılaştırma zemini oluşturacak denklikte olduğu düşünülmektedir.

İncelemede kullanılan ölçütlerin bütünce üzerinde sayımı elle yapılmıştır. Dilbilgisel biçimlerin bağlam içerisinde farklı işlevlere bürünme olasılığı göz önünde tutulduğundan bu yola başvurulmuştur. Örneğin edilgen çatı kullanımı bağlama bağlı olarak yazarın anlatıcı kimliğine işaret edebildiği gibi bazı durumlarda ilgili bilimsel çalışmada ele alınan olgu hakkında nesnel bir bilgi iletmek ya da genel ve belirsiz bir özneye gönderimde bulunma amaçlı da kullanılabilmektedir (Luukka/Markkanen, 1997: 176). Çalışmanın bütüncelerinden alınmış Almanca ve Türkçe şu örnekler bu durumu açıklamada yardımcı olabilir:

> Die Nutzungsdauer von Vermögensgegenständen **ist** in der Praxis oft schwierig zu **bestimmen**. Dies ist insbesondere dann der Fall, wenn noch keine **Erfahrungen** mit vergleichbaren Gegenständen **gemacht wurden** und sie nicht in der steuerlichen AfA-Tabellen auftauchen. Daher liegt hier häufig ein Ermessensspielraum vor. In der vorläufigen Bilanz eines Unternehmens für die Periode […] und in den Planbilanzen der Perioden 1 bis 3 **ist** von einer voraussichtlichen Nutzungsdauer einer zu Beginn der Periode 0 neu angeschafften Machine […] von drei Jahren **ausgegangen worden** (Reibis, 2006: 115).

Örnekte "bestimmen" ve "Erfahrungen machen" eylemleriyle belirtilen edimler yazarın kendisine ait değildir. Burada belirli bir konuyla ilgili genel nitelikte bilgi verilmektedir. Adı geçen eylemler edilgen çatıda çekimlenmişse de edimler yazara gönderimde bulunmamaktadır. Bu durumda bu edilgen çatı kullanımlarını sayım

esnasında dikkate almamak gerekmektedir. Alıntıda sonrasında görülen edilgen çatıda çekimlenmiş "ausgehen" eylemi ise yazarın gerçekleştirdiği bir edimi ifade etmektedir. Bütüncedeki yazarın anlatım tutumu ölçütleri kapsamındaki edilgen çatı kullanımına örnek oluşturmaktadır ve bu nedenle sayıma dahil edilmelidir.

Türkçe bütünceden alınmış aşağıdaki metin bölümü de edilgen çatı kullanımının her zaman yazara işaret etmediği durumlara örnek oluşturmaktadır:

> Yukarıda **üzerinde durulduğu** gibi sıkı maliye politikalarının genişletici etkileri, aslında birbirinden bağımsız olmayan farklı faktörlerle **açıklanmaktadır**. Çoğunlukla OECD ve AB ülkeleri gibi gelişmiş ülke uygulamalarının **dikkate alındığı** literatürde esas olarak bu ülkelerde uygulanan sıkı maliye politikalarının harcama-vergi bileşiminin **üzerinde durulmaktadır** (Göker, 2005: 169).

Örnekteki "üzerinde durulduğu" ifadesiyle belirtilen edim, yazara aittir. Yani buradaki edilgen çatı kullanımı yazara işaret etmektedir. Sonraki tümcelerde geçen "açıklamak", "dikkate almak", "üzerinde durmak" eylemleri ise yazarın gerçekleştirdiği edimler değildir. Çünkü ilgili metin bölümünün önceki kısımları okunduğunda makalenin yazarının o alanda çalışan başka bilimciler tarafından ortaya konmuş düşünce ve yaklaşımları okura aktardığı görülmektedir. Diğer bir deyişle bağlam göz önünde bulundurulduğunda, sözdizimsel düzlemde edilgen çatı yoluyla dilselleştirilen "açıklama", "dikkate alma" ve "üzerinde durma" edimlerinin gerçekleştiricisi yazar değil, başkalarıdır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi ölçütlerin dağılımının bulgulanmasında sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için bağlamın göz önünde bulundurulması zorunludur. Bu nedenle çalışmaya konu edilen bütünceleri oluşturan metinlerdeki ölçütlerin varlığının ve dağılımlarının belirlenmesinde kelime işlemci v.b. herhangi bir elektronik program yardımıyla bağlamdan bağımsız bir şekilde belirli sözcük ya da sözcük gruplarını bütüncede bulgulamak yerine, tüm metinler bağlamsallıkları gözetilerek çalışmayı yapan tarafından okunup incelenmiş, sayım elle yapılmıştır.

Son olarak, sayım sırasında örneğin Almancadaki edilgen çatı kullanımı gibi birden fazla sözcük ve biçimbirimle gerçekleşen dilsel yapılar tek sözcük olarak sayılmıştır. Dağılımların belirlenmesinde bu tarz birden fazla biçimbirimden oluşan yapılar tek

birim olarak değerlendirilmiştir. Sonunda dipnot, sonnot v.b. biçimlerde başka bir yazara ya da kaynağa gönderim olan tümceler, başka yazarlardan yapılan alıntılar metnin yazarının anlatım tutumunu ya da varlığını göstermedikleri için incelemeye katılmamıştır. Sayımda metinlerin öz, dipnot, sonnot, tablo, formül ve ek kısımları dikkate alınmamıştır. Metinlerin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan ana metin gövdesinde inceleme ve sayım yapılmıştır.

4.1. Almanca Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde Almanca bütünce üzerinde yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgulara yer verilecektir. Öncelikle ölçütlerin metin sayısına göre dağılımına yönelik bir tablo sunulacak, ardından her inceleme ölçütü kapsamında örnekler verilip ölçütlerin metinlerdeki kullanım biçimleri ve işlevleri yorumlanacak ve son olarak tüm ölçütlerin bütüncede sözcük sayısı bakımından ne ölçüde dağılım gösterdiğine yönelik bir tablo sunulup bulgulara yönelik genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Ölçütlerin Almanca bütüncede makale sayıları açısından ne şekilde bir dağılım gösterdiği Tablo 1'de görülmektedir:

Ölçütler				**Dağılım**
Almanca Bilimsel Makalelerde Biçem	**Yazarın Anlatım Tutumu**	**Kişi Belirleyiciler**	**1.Tekil Kişi**	**3**
			1.Çoğul Kişi	**11**
		Edilgen Çatı		**30**
		Kişi Bildirmeyen Biçimler		**29**
	Üstsöylem Öğeleri	**Metiniçi Düzenleyiciler**		**29**
		Üstsöylem Eylemleri		**29**
		Kaçınma Stratejileri	**Kaçınmalar**	**30**
			Vurgulayıcılar	**19**
			Tutum Belirleyiciler	**29**

Tablo 1: İnceleme Ölçütlerinin Almanca Bütüncede Makale Sayısına Göre Dağılımı (Toplam 30 Makale)

Bütüncede hangi ölçütün kaç makalede yer aldığına yönelik bulguları sunmak, ölçütlerin görülme sıklığı konusunda ön bilgi vermesi ve fikir edindirmesi açısından yararlı olabilecektir. Yukarıdaki Tablo 1'e bakıldığında, ölçütlerin çoğunun incelenen makalelerin önemli denilebilecek kısmında gözlemlenmiş olduğu görülmektedir. Bu bir yönüyle ölçütlerin bütüncedeki biçem öğesinin varlığını bulgulamada temsil edici nitelikte olduklarına işaret etmektedir Edilgen çatı, kişi bildirmeyen biçimler, metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemleri, tutum belirleyiciler ölçütleri bütüncenin tamamı denilebilecek bir kısmında gözlemlenmiştir. Vugulayıcılar ise bu bahsedilen ölçütlere göre biraz daha az olmakla birlikte yine de yoğun olarak nitelendirilebilecek sayıda metinde gözlemleniştir: Makalelerin yaklaşık üçte ikilik bir kısmında yer almaktadırlar. Burada dikkati çeken 1. kişi kullanımlarındaki belirgin azlıktır. 30 makalenin 11 tanesinde 1. çoğul kişi kullanımı gözlemlenişken 1. tekil kişi kullanımı ise yalnızca üç makalede görülmüştür. Buna göre öncelikle yapılabilecek çıkarım, Almanca bütüncedeki biçemsel öğeler arasında kişi belirleyiciler ölçütünün diğer ölçütlere göre belirgin azlıkta pay sahibi olduğudur.

Ölçütlerin incelenen metinlerde ne şekilde görünümler sergilediği, ne tür bağlamlarda kullanıldıkları ve bu yolla ne çeşit işlevlere işaret ettikleri izleyen bölümlerde örnekler ışığında gösterilmektedir.

4.1.1. Yazarın Anlatım Tutumu

Yazarın anlatım tutumu kişi belirleyiciler, edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimler şeklinde üç alt ölçüt kapsamında ele alınmaktadır. Elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

4.1.1.1. Kişi Belirleyiciler

Almanca bütünce incelendiğinde kişi belirleyiciler ölçütü kapsamında 1. kişi kullanımları hem tekil hem de çoğul olarak gözlemlenmiştir.

Elde edilen bulgular Almanca bütüncede 1. tekil kişi biçiminin farklı işlevlerle kullanıldığını göstermektedir. Bunlardan biri, metnin kurgusuna yönelik üstsöylemsel kullanımdır:

(1) **Ich** möchte daher im folgenden zunächst die Marketing-Theorie und dann die Finanzierungstheorie als Beispiele für die Verbindung von Unternehmenstheorie und Markttheorie behandeln (Albach, 2006: 703).

"Ich" kişi adılıyla kendine gönderimde bulunduğu (1) numaralı örnekte yazar, metninin izleyen bölümünde önce hangi konuyu ele alacağını açıklamaktadır. Tümcede "im folgenden" ve "zunächst" ifadeleri metiniçi düzenleyici, "behandeln" eylemi ise üstsöylem eylemidir. Bu örnekte yazar metninde kendi gerçekleştireceği bir edimi dile getirmekte, okuru metnin kurgusu hakkında bilgilendirmektedir. 1. tekil kişi kullanarak, metinsel edimin sahibinin kendisi olduğuna açık olarak gönderimde bulunmaktadır.

Almanca bütüncede 1. tekil kişinin kullanıldığı diğer bir işlev ise önermeyi görelileştirmektir:

(2) Nach einigen kurzen Bemerkungen zum Stand der Organisationstheorie vor fünfzig Jahren sollen drei Probleme aufgegriffen werden, die **nach meiner Ansicht** den gegenwärtigen Stand der Organisationstheorie charakterisieren (Albach, 2006: 713).

(3) Allerdings scheint **mir** das Potenzial für Meinungsverschiedenheiten bei der Schätzung künftiger Szenarien und bei der Bestimmung des geeigneten Risikomaßes größer zu sein (Bigus, 2007: 17).

(2) numaralı örnekte yazar öncelikle çalışmasının ilerleyen kısmında ele alacağı konulara yönelik bir yargıda bulunmaktadır. Bunu yaparken "nach meiner Ansicht" ifadesindeki iyelik adılı yardımıyla konuya yönelik bulunduğu yargının kendi düşüncesi olduğunu ifade etmektedir. Böylelikle önermenin mutlak bir içeriğe sahip olmasının önüne geçmekte ve içeriğini yumuşatmaktadır. (3) numaralı örnek tümcede ise "scheinen" eylemi aracılığıyla yazar çalışmada ele alınan bir konuya yönelik çıkarımda bulunurken olasılık bildiren bir ifade kullanmaktadır. Bu eylem ve "mir" kişi adılı yardımıyla bulunduğu çıkarımın kesin nitelikte olmaktan çok kendi bakış açısını yansıttığını, vardığı sonucun sonuçta kendisine öyle gözüktüğünü ifade etmektedir. (2) ve (3) numaralı örneklerin her ikisi de kaçınma stratejileri kapsamında kaçınma yapıları içermektedir. Bu nedenle, yazarların 1. tekil kişi

kullanımıyla kendilerine açık gönderimde bulundukları bu örneklerde önermeyi görelileştirme işlevi söz konusudur.

Almanca bütüncede gözlemlenen 1. tekil kişi kullanım işlevleri arasında üçüncüsü ise öyküleyici nitelikteki kullanımdır. Bu tür kullanımlarda yazar okura çalışmada kullandığı yöntemi bulma, ele aldığı bütünceyi oluşturma ya da diğer bilimcilerle gerçekleştirdiği işbirlikleri gibi çalışmanın ortaya konması öncesi gerçekleşen bazı süreçleri öyküleyebileceği gibi kendi mesleki ya da özel yaşamı ile ilgili bilgiler de verebilir (Breitkopf, 2006: 55). Bütüncede bulgulanan bir örnek aşağıda yer almaktadır:

(4) Die Händler sollten die Konsumenten darum bitten, die Ware anzufassen, statt sie daran zu hindern […] **Meine Frau** berichtete **mir** einmal von einer Verkäuferin, die sie im Textilgeschäft "verfolgte", um die von ihr in "Unordnung" gebrachte Ware wieder sorgfältig zusammenzulegen (Hurth, 2006: 176).

Bu tümcenin alıntılandığı makale ticaret ve pazarlama psikolojisi alanında tüketicilerin satın alma davranışları hakkında bir çalışmadır. Yazar, insanın duyu organlarının satın alma davranışlarına nasıl etkide bulunduğu konusunu ele almaktadır. "Meine Frau" ifadesiyle yazar kendine ve eşine gönderimde bulunmaktadır. Makalenin ilgili bölümünde görme ve dokunma duyusunun bu konudaki önemine değinirken kendi yaşamından bir örnek vermiş, bir tüketici olarak kendi eşinin başına gelen bir olaydan bahsederek bunu ele aldığı konu ile ilişkilendirmiştir.

Öyküleyici kişi belirleyici kullanımlara başka bir örnek ise makalede yazarın makalenin üretim sürecinde katkısı olan kişi, kurum ve meslektaşlarına teşekkür ettiği kısımlardır:

(5) Für Unterstützung der Arbeit an diesem Beitrag danke **ich** der Deutschen Forschungsgemeinschaft und der Fulbright-Kommission. Für Kommentare zu früheren Fassungen des Beitrags und für Diskussionen bin **ich** Wolfgang Ballwieser, Rainert Kiefer, Paul Kleindorfer, Hans-Ulrich Küpper, Bente Villadsen (The Brattle Group) und Jörg Wiese zu Dank verpflichtet. Zwei anonyme Gutachter haben mit ihren Hinweisen wesentlich zur Verbesserung des Manuskripts beigetragen. Für Fehler bin **ich** alleine verantwortlich (Pedell, 2007: 35).

Yukarıdaki (5) numaralı örnekte görülen kullanım türünde yazar gerçekleştirdiği çalışmanın oluşum süreci sırasındaki gelişmeler hakkında okuru bilgilendirmektedir.

Çalışmanın gerçekleşebilmesi için metin dışı bağlama yönelik bilgiler sunmakta, diğer bir deyişle bir bakıma çalışmanın ortaya çıkma öyküsünü konu edinmektedir. Özellikle makaleyi değerlendiren hakemlere teşekkür etme de sık rastlanan dilsel edimlerdendir. Bu tür kullanımların Almanca bütüncede 11 makalede toplam 17 kez yer aldığı görülmüştür. Metnin kurgusu açısından bakıldığında ağırlıklı olarak makalelerin ilk sayfasında yazarın akademik ünvanı, çalıştığı kurum ve iletişim bilgileriyle birlikte teşekkür etme amaçlı olarak metnin kendisinden bağımsız dipnot biçiminde ayrı bir bölümde yer aldıkları gözlenmiştir. Ayrıca makalelerin sonunda sonnot kısımlarında yer aldıkları da görülmektedir. Fakat bütüncedeki Türkçe metinlerin hiçbirinin büyük ölçekli yapısında bu tür teşekkür amaçlı ayrı bir bölümün yer almadığı bulgulanmıştır. Ayrıca metin sonundaki sonnot kısımlarında da böyle bir kullanım görülmemiştir. Bu yönüyle hem büyük ölçekli yapı hem de işlev açısından yalnızca Almanca bütünceye özgü bir durumun varlığından bahsedilebilir. Bu çalışmada iki bütünce arasında ortak bir karşılaştırma zemini kurma amacıyla sayıma dahil edilmemiştir. Fakat sonuçta ilgi çekici bir bulgu olduğu için burada yer vermeye değer bulunmuştur.

Almanca bütüncede toplam üç makalede 16 kez 1. tekil kişi kullanımı bulgulanmıştır. Bu kullanımlar hizmet ettikleri işlevler açısından üç ayrı sınıfa ayrılmaktadır: Metnin kurgusunu düzenleme, önermeyi görelileştirme ve metin dışı bağlamı öyküleme.

Bütüncede 1. çoğul kişi kullanımının hizmet ettiği işlevlere bakıldığında öncelikle metinsel kurguyu düzenleme amaçlı üstsöylemsel bir işlevin varlığı göze çarpmaktadır:

(6) **Wir** konzentrieren uns zunächst auf die Kreditfinanzierung und gehen davon aus, dass die Finanzinvestitionen und die zukünftigen Dividenden unverändert bleiben (Husmann, 2007: 377).

Burada yazar önce metiniçi düzenleyici niteliğindeki "zunächst" sözcüğü ve üstsöylem eylemi olarak tanımlanabilecek "sich konzentrieren" ve "ausgehen" eylemleriyle metnin izleyen kısmında öncelikle hangi konuya yoğunlaşacağını açıklamaktadır. (6) numaralı örnekte 1. çoğul kişi metiniçi düzenleyici ve üstsöylem

eylemi eşliğinde kullanılmıştır. Bu nedenle üstsöylemsel bir işlevdedir. Yazar 1. çoğul kişi biçimini kendine örtük gönderimde bulunma amacıyla kullanmaktadır. Fakat bütüncedeki diğer tüm makaleler gibi bu makale de birden fazla yazarlı olmadığı için örnekteki çoğul kişi kullanımı aracılığıyla yazar aslında kendine gönderimde bulunmaktadır. Bazı durumlarda ise bu o kadar açık olmamaktadır. Metnin kurgusuna işaret etme amaçlı 1. çoğul kişi kullanımlarında yazar kendinin yanı sıra okura da gönderimde bulunabilmektedir:

(7) Folgendes Beispiel verdeutlicht den Ausschüttungsdifferenz-Effekt: Betrachten **wir** vier Unternehmen A, B, C und D, die sich nur durch ihre Finanzierung unterscheiden (Schultze, 2005: 251).

(7) numaralı örnekte yazarın 1. çoğul kişi kullanımı ile yalnızca kendinden değil, bunun yanı sıra metnin okurundan da bahsettiğini söylemek olanaklıdır. Çünkü burada yazar okura ele aldığı konuya yönelik örnek bir durum sunmaktadır. Ardından okuru kendisiyle birlikte metnin ilgili kısmında bulunan bir tabloya bakmaya çağırmaktadır. Bu tür 1. çoğul kişi kullanımlarında yazar hem kendisini hem de okuru, diğer bir deyişle faaliyet gösterdiği disiplindeki diğer bilimcileri, yani söylem topluluğu üyelerini kastetmektedir (Kuo, 1999: 126). Yukarıda verilen örnek tümcede 1. çoğul kişi yalnızca yazarı değil aynı zamanda okuru da kapsayıcı niteliktedir. Bu tür kullanımların ortak noktası okura çağrıda bulunmaktır. Dilbilgisel açıdan Almancada emir kipi çekiminde olduğu gibi eylemi tümcenin başına getirerek oluşturulmaktadır. Fakat dilbilgisel açıdan bu görünüme sahip olmamakla birlikte yine de okura çağrı işlevine işaret ettiği yönünde yorumlanabilecek şöyle bir örnek de görülmektedir:

(8) **Wir** wenden uns nun dem dritten Schwerpunkt zu, der Organisationstheorie. Nach einigen kurzen Bemerkungen zum Stand der Organisationstheorie vor fünfzig Jahren sollen drei Probleme aufgegriffen werden, die **nach meiner Ansicht** den gegenwärtigen Stand der Organisationstheorie charakterisieren (Albach, 2006: 713).

Örneğin alıntılandığı metnin tamamında yoğun bir 1. tekil kişi kullanımı vardır. Nitekim alıntılanan örneğin ikinci tümcesindeki "nach meiner Ansicht" ifadesinde de yazarın 1. tekil kişi iyelik adılı kullandığı görülmektedir. Bu durumda ilk tümcedeki "wir" ifadesi yazarın kendisinin yanında okuru da kastettiği bir kullanım biçimi olarak değerlendirilebilir. Çünkü metnin geri kalanında kendisine 1. tekil kişi

aracılığıyla gönderimde bulunmaktadır. Metnin bağlamı, yazarın "wir" ifadesiyle kendisinin yanı sıra okuru da kastettiği çıkarımını yapmaya olanak tanımaktadır.

Özet olarak (7) ve (8) numaralı örneklerde hem yazarı hem de okuru içeren nitelikte 1. çoğul kişi kullanımının var olduğu sonucuna varmak olanaklıdır. Bu tür kullanımların metin içerisinde üstlendikleri işlev ise yine metinsel kurguya yöneliktir. Yazarlar metnin kurgusuna yönelik üstsöylemi düzenlerken okuru da bu edime ortak kılma ve böylelikle okur ile bildirişimini güçlendirme amacıyla bu tür kullanımları tercih edebilmektedir.

1. çoğul kişi kullanımları metnin kurgusuna ve bu kurguyu olanaklı kılan yazar edimlerine yönelik olduğu gibi metnin bilgisel içeriğine yönelik de olabilmektedir:

(9) Im Folgenden wird bewiesen, dass das Grundmodell IOSM-gemischt im strengen Sinne NP-schwer ist. Dazu transformieren **wir** Instanzen des sog. 3-Partition Problems, für welches NP-schwere im strengen Sinne bereits bewiesen ist […] Für jeden der 3*q* Integerwerte aus 3-Partition führen **wir** ein eingehendes Transportmittel (TP) ein […], die sich jeweils durch folgende Liefermengen […] auszeichnen […] Zunächst definieren **wir** als Menge […], die in einer Abfertigungsfolge einem ausgehenden TP *o* direkt vorausgehen (Boysen, 2008: 1300).

Örneğin alındığı metin bölümünde yazar metiniçi düzenleyici konumundaki "Im Folgenden" ifadesi ve edilgen çatıda çekimlenmiş "beweisen" üstsöylem eylemiyle ilgili paragrafta neyi gerçekleştireceği hakkında bilgi vermektedir. Ardından "wir" kişi adılını kullanarak izleyen tümcelerde, ele aldığı konuyu araştırmaya yönelik gerçekleştirdiği adımları açıklamaktadır. Yaptığı bilimsel çalışmanın bir parçası olan bu adımları okura açıklarken kendinden çoğul kişi biçiminde bahsetmektedir. Bu durumda kullanım üstsöylemsel olmaktan çok söylemin kendisine, diğer bir deyişle metinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmanın kendisine yöneliktir. Bundan hareketle, (9) numaralı örnekte yer alan türde kullanımların üstsöylemsel olmak yerine metinsel söylemin kendisini yönlendirmek işlevli olduğu söylenebilir.

Bütünce incelendiğinde üstsöylem kapsamında önermeyi görelileştirme, 1. çoğul kişi kullanımlarında görülen diğer bir işlevdir:

(10) Zur hier behandelten Frage, wie sich Ergebnisambiguiät auf Präferenzen zwischen Optionen, die anhand von mindestens zwei Merkmalen beschrieben sind, auswirkt, existiert **nach unserem Wissen** erst eine Analyse von Hsee (Gierl, 2006: 1191).

Bu tümcede yazar metinde ele aldığı konuya yönelik daha önce yalnızca bir çalışmanın var olduğundan bahsetmektedir. Fakat "nach unserem Wissen" ifadesiyle bu konuda bulunduğu yargının yalnızca kendi bilgi seviyesine dayandığını, bulunduğu yargının kesin nitelikte olmayabileceğini ifade etmiştir. Benzeri başka bir örnek ise aşağıda yer almaktadır:

(11) **Wir** sind **der Ansicht**, dass aufgrund des Ausnutzens von Synergieeffekten eine höchst erfolgreiche Zusammenarbeit in der VISCO möglich ist (Winkler, 2006: 61).

Yukarıdaki örnekte ise yazar ele aldığı konuyla ilgili bir yargıda bulunurken bunun temelde kendi görüşü olduğunu, genelleştirilebilir nitelikte olmadığını belirtmektedir.

Önermeyi görelileştirme amaçlı 1. çoğul kişi kullanımlarının kaçınma yapıları ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle aynı zamanda üstsöylemsel bir kullanıma işaret etmektedir.

Daha önce metnin kurgusunu ve bilimsel içeriğini düzenleyip yönlendirme amaçlı 1. çoğul kişi kullanımlarının temelde yazarın kendisine olmakla birlikte seyrek olarak okura da işaret ettiği belirtilmişti. Diğer bir deyişle bu 1. çoğul kişi kullanımı örnekleri görece dar bir özne grubuna gönderimde bulunmaktadır. Fakat daha geniş anlamda bir özne grubuna işaret eden 1. çoğul kişi kullanımlarının varlığı da Almanca bütüncede görülmektedir:

(12) Haptische Reize spielen eine wesentliche Rolle in **unserem** Leben. […] In **uns Menschen** scheint eine Art Urbedürfnis zu bestehen, Dinge anzufassen bzw. zu berühren […] (Hurth, 2006: 176).

Yukarıdaki örnekte yazar kendisinin ve hatta metnin okuruyla söylem topluluğunun bile ötesinde çoğullukta bir özneler grubuna işaret eder nitelikte çoğul kişi kullanmaktadır. Söz konusu olan genelleyici bir kullanım biçimidir. Genel anlamda 1. çoğul kişiye gönderimde bulunmaktadır. Kişi ya da kişilerden bağımsız genelleyici nitelikteki bu kullanım aynı zamanda sunulan bilgiyi de kişiden bağımsız olarak genelgeçer bir özelliğe büründürmektedir.

Daha önce 1. tekil kişi kullanımlarında değinilen öyküleme işlevinin 1. çoğul kişi kullanımıyla da gerçekleştirildiği görülmektedir:

(13) Eine überraschende Wirkung hatte die Dissertation von Arno Pfannschmidt […] Pfannschmidt berechnete den Zentralitätsgrad von Aufsichtsratsmitgliedern im Netzwerk der Verbindungen zwischen Aufsichtsratsmitgliedern verschiedener Unternehmen anhand der Daten der Bonner Datenbank. Die Ergebnisse wurden von der Zeitschrift Forbes unter dem Titel "Das Netzwerk der Macht" veröffentlicht […] Ulrich Weiss, Vorstandsmitglied der Deutschen Bank, nahm in der Rangliste der Zentralität den ersten Platz ein. Als **ich** Ulrich Weiss kurz nach der Veröffentlichung traf, berichtete er mir über die Reaktion seiner Söhne: Vati, stehst Du jetzt ganz oben auf der Abschussliste der RAF?" […] **Wir** haben solche Ranglisten seither nicht mehr veröffentlicht (Albach, 2006: 717).

Örneğin alıntılandığı çalışmasında yazar kendisinin de öğretim üyesi olduğu Bonn Üniversitesi'nde iktisat fakültesinde yine kendi gözetiminde 60'lı yılların başından 90'lı yılların başına kadar yürütülen doktora tez çalışmalarını ele almakta ve bu çalışmaların sonuçlarını okura aktarmaktadır. (13) numaralı örnekte belirtilen metin bölümünde yine böyle bir doktora tezi çalışmasını ve çalışmanın sonucunda ortaya çıkan bir duruma yönelik kendi yaşam öyküsünden bir anektodu okura sunmuştur. Burada son tümcede "wir" kişi adılıyla gerçekleştirilen 1. çoğul kişi kullanımı yalnızca yazara gönderimde bulunmamasıyla da dikkati çeker. Metnin bağlamına bakıldığında yazarın burada daha çok Bonn Üniversitesi'nde iktisat fakültesinde doktora tezlerini yürüten komisyondaki çalışma arkadaşlarını kastettiği sonucuna varmak akla yakındır.

Almanca bütüncede 1. çoğul kişi kullanımı 11 makalede toplam 107 kez görülmüştür. Bu kullanımların işlevleri ise metnin kurgusunu düzenleme, metnin bilimsel içeriğini düzenleme, genelleştirici çıkarımlarda bulunma, önermeyi görelileştirme ve metin dışı bağlamı öyküleme olarak bulgulanmıştır.

4.1.1.2. Edilgen Çatı

Almanca bütüncede edilgen çatı kullanımında biçimsel açısından farklı görünümler bulgulanmıştır. Dilbilgisel açıdan farklı biçimler arasında olarak "werden + Partizip II" yapısı yüksek dağılım göstermektedir. Bunun yanında "sein + Partizip II" yapısı da kullanılmaktadır:

(14) Im oberen Teil der Tabelle **sind** die Ergebnisse für die gleichgewichtete Indexaggregation **dargestellt**, im unteren Teil für die marktgewichtete Aggregation. Aufgrund der Datenverfügbarketi für die Variable […] **wird** hierzu die Stichprobe in zwei Zeiträume **unterteilt** (Stotz, 2008: 344).

(14) numaralı metin bölümünde yer alan ikinci tümcedeki "unterteilen" eylemi "werden" yardımcı eylemi ile çekimlenmiştir. Bu yardımcı eylemle oluşturulan edilgen çatı, tümcede gerçekleştirilen edimin süreçselliğine işaret eder. Buna karşılık birinci tümcedeki "darstellen" eylemi ise "sein" yardımcı eylemiyle çekimlenmiştir. Bu yardımcı eylemle oluşturulan edilgen çatı ise, tümcede gerçekleştirilen edimin süreç olmaktan çıkıp durum haline geldiğini gösterir. Bu iki biçim arasındaki anlamsal açıdan temel fark, birinin gerçekleştirilen edimin sürmekte olabileceğine işaret ederken diğerinin bitmişliğine işaret etmesidir. Fakat bundan bağımsız olarak her iki biçim de temelde edilgen çatıdır, işlev açısından yazarın kendini geri planda tutmasına hizmet etmektedir.

Almanca bütüncede sözdizimsel açıdan önermede edilgenlik anlamı oluşturmada kullanılabilecek başka seçenekler de bulunmaktadır. Bu dilbilgisel biçimler, yukarıda örneği verilen yapılara seçenek oluşturup onun yerini tutabilmektedir (Duden, 2006: 555). Almanca bütüncede bu tür kullanımlar gözlemlenmiştir:

(15) Zu Beginn der Periode 1 **ist** die Entscheidung über eine Sequenz werbeetatminimaler Werbemixes zu **treffen** […] der für den Werbezeitraum T insgesamt notwendige Werbeetat **ist** dabei zu **minimieren** (Steffenhagen, 2006: 511).

(16) Zusammenfassend **lässt sich** damit **feststellen**, dass aus Sicht der Neuen Institutionenökonomik Modularisierung ein Organisationsprinzip ist[...] (Burr, 2004: 462).

(17) Für den Regulierer **stellt sich** in diesem Zusammenhang **die Frage**, ob er diese Schwankungen in die Entgelte durchreicht oder einen langfristigen Mittelwert der Risikoprämie zur Glättung der Entgelte heranzieht (Pedell, 2007: 45).

(18) Zur Berechnung des Zwischenlagerbestands eines Zustands (Knotens), welchen **es** jeweils als Knotengewicht […] **zu speichern gilt**, müssen lediglich […] kumuliert werden […] (Boysen, 2008: 1301).

Bu yapılar sözdizimsel olarak etken çatılıdır, fakat anlamsal açıdan edilgendirler (Hall/Schreiner 2001: 80). (15)-(18) numaralı örneklerde "treffen", "minimieren", "feststellen", "Frage stellen" ve "speichern" eylemleri kullanılmaktadır. (15) ve (16)

numaralı örnek tümcelerde anlambilimsel açıdan eylemin yapanı belirli değildir. (17) numaralı tümcede ise "die Frage" sözcüğü, dönüşlülük bildiren "sich" adılının yardımıyla sözdizimsel olarak eylemde buluna rolüne bürünse de anlamsal açıdan eylemin taşıyıcısı konumunda değildir, eylemden etkilenendir. Nitekim edilgen anlamlı tümcelerin öznesi her zaman "eylemden etkilenen" konumundadır (Gnutzmann, 1993: 368). (18) numaralı örnek, (15) numaralı örneğe benzemektedir, yalnızca "sein" eylemi yerine "es gilt" yapısı kullanılmıştır. Sonuç olarak her dört örnek tümcede de asıl eylemci gizlenmiştir.

Yukarıda verilen edilgen çatı örneklerinin metin içindeki işlevlerine bakıldığında, ağırlıklı olarak metinde gerçekleştirilen araştırma edimlerini açıklamaya yönelik kısımlarda kullanıldıkları görülmektedir. Bütünceye bakıldığında edilgen çatının bu tür kullanımının baskın derecede olduğu gözlenmiştir. Metinde sunulan bilimsel çalışma kapsamında gerçekleştirilen kavram tanımlama, yöntem tanıtma, çözümleme yapma, sonuçlara varma gibi tüm edimleri dilselleştirmede kullanılan temel biçim edilgen çatıdır. Bunun yanında metiniçi düzenleyici ve üstsöylem eylemleri ile kaçınma bildiren yapılarla da sıklıkla kullanılmaktadır. Nitekim bu çalışmada ele alınan ölçütler kapsamında en yüksek dağılmı edilgen çatı göstermiştir. Almanca bütüncedeki tüm metinlerde toplam 1560 kez gözlemleniştir.

4.1.1.3. Kişi Bildirmeyen Biçimler

Almanca bütüncede kişi bildirmeyen biçimler ölçütü kapsamında, bilimsel çalışmanın ya da çalışmanın amacının tümcedeki eylemin sorumlusu konumunda kullanılmasına sıklıkla rastlanmıştır:

(19) **Dieser Beitrag** will die verschiedenen Ergebnisse ordnen und aufzeigen, in welchen Fällen und unter welchen Bedingungen sie Gültigkeit haben (Schultze, 2005: 238).

(20) **Ziel des vorliegenden Beitrages** ist es vor diesem Hintergrund, zentrale ethische und verbraucherpolitische Aspekte und Limitationen […] aufzuzeigen und […] zu diskutieren (Buxel, 2007: 18).

Yukarıdaki kullanımlar aracılığıyla yazar, çalışmayı gerçekleştiren kişinin aslında kendisi olduğunu yüzey yapıda gizlemiş olmaktadır. Bunun yanı sıra kişi

bildirmeyen biçimler kapsamında, yapılan bilimsel çalışmayla ilgili cansız olguların özne konumunda kullanılmasına bütüncede rastlanmıştır. Aşağıdaki örnekler buna yöneliktir:

(21) Wesentliche Ressourcenmerkmale (Spezifizität, erschwerte Imitation, erschwerte Substitution, effiziente Organisation des Ressourceneinsatzes), auf denen ein Unternehmen einen verteidigungsfähigen Wettbewerbsvorteil begründen kann, zeigt **Abbildung 4** (Burr, 2004: 453).

(22) Um die Wirkungen von (Dis)kontinuiäten zu untersuchen, soll im Folgenden ein formales Modell entwickelt werden. [...] **Das Modell** bezieht folgende Parameter ein [...] (Hutzschenreuter, 2008: 740).

(23) **Die Daten** liefern einen Beleg dafür, dass Brand Placement in PC-/Videospielen eine positive Änderung der Einstelleung zu den mittels Brand Placement beworbenenen Marken bewirken kann […] (Bambauer-Sachse, 2007: 146).

(24) **Damit wird deutlich**, dass Annahmen an die Lösung der Unsicherheit für die zu bewertende Zahlung alleine nicht ausreichen, um eine Beziehung zwischen Risikoauflösung, Investitionsrenditen und Kapitalkosten herzustellen (Laitenberger, 2006: 95).

(21) numaralı örnekte "Abbildung 4" ifadesi aracılığıyla metindeki bir tablodan bahsedilmektedir. Tabloda sunulan bilgi yazar tarafından değil de tablonun kendisi tarafından sunuluyormuş gibi bir dil kullanımı gerçekleştirilmiştir. (22) numaralı örnekte ise yazar ele aldığı olguya yönelik bir soruna çözüm olarak bir model geliştirmiştir. Buna "Das Modell" sözcüğüyle gönderim yapmaktadır. Metnin ilerleyen kısımlarında bu modeli okura sunacaktır. Fakat model kişi bildirmeyen biçim kullanımı yoluyla önermenin öznesi konumuna yükselmiştir. Aynı şekilde (23) numaralı örnekte özne konumundaki "Die Daten" ifadesiyle, çalışmada elde edilen verilerin açıklaması yapılmaktadır. Sonuçta çalışmayı yapan yazar olduğu gibi verilerin işaret ettiği bulguları ortaya koyan da aslında kendisidir. (24) numaralı örnekte "dass" bağlacı ile başlayan yan tümce özne konumundadır. Burada yazar tarafından yapılan bir çıkarım özne konumunda kullanılmıştır. Bu dört örnekte görülen kullanımlarda hem metin kurgusuna gönderime işaret eden üstsöylemsel bir işlev hem de bilimsel çalışmanın söylemini yönlendirmeye yönelik ayrı bir işlev gözlemlenmektedir: Tümcelerde özne konumundaki model, ya da tablo ya da sonuç(lar) metnin kurgusunda yer alan kısımlardır. Bunun yanı sıra metindeki bilimsel çalışmanın içerğine yönelik çıkarımlar içermektedirler.

Kişi bildirmeyen biçim kullanımı konusundaki bir başka dilbilgisel seçenek Almancadaki "man" adılı ile oluşturulan tümcelerdir:

(25) So erhält **man** durch die Lösung des Grundmodells IOSM-gemischt eine einzige gemischte Reihenfolge von ein- und ausgehenden Transportmitteln (Boysen, 2008: 1309).

(26) Bei ambiguitätsaversen Marktteilnehmern könnte **man** erwarten, dass ise in Marktphasen mit hoher (niedriger) Ambiguität eine hohe (niedrige) Rendite fordern (Stotz, 2008: 339).

"Man" adılı anlamsal açıdan edilgen çatılı yapılara benzer, fakat Almanca dilbilgisinde belirsiz ve kişi bildirmeyen ifade biçimi olarak sınıflandırılır (Helbig/Buscha, 2001: 232). Bu biçimin kullanımı sayesinde sözdizimsel açıdan tümcede, edimi gerçekleştiren bir özneye yer vermeye gerek kalmaz ve bu şekilde edimin kendisi ön plana çıkar (Helbig/Buscha, 2001: 233). (25) numaralı örnek tümcede "erhalten" eylemiyle bir edim ifade edilmekle beraber yüzey yapıda herhangi bir edimde bulunan kişi ya da nesne yoktur. Eylemin sorumlusu bulunmamaktadır. Bunun yerine "man" adılının kullanımıyla bir bakıma biçemsel nesnellik sağlanmaktadır. Aynı durum (26) numaralı örnekte de gözlemlenmektedir. "Man" adılı yardımıyla yazarın görünürde olmadığı için biçimsel açıdan nesnel görünüm sunan bir kullanım ortaya konmaktadır. İşlev bakımından ise (25) numaralı tümce, metnin bilimsel söylemini yönlendirme işlevine örnektir. Buna karşılık (26) numaralı örnekte önermeyi görelileştiren bir kullanım görülmektedir.

Kişi bildirmeyen biçimler bütüncede 29 metinde toplam 590 kez görülmüştür. Hem kişi bildirmeyen biçimler hem de edilgen çatılı yapılar temelde birbirine koşut bir temel işleve hizmet etmektedir: Her ikisi de tümcenin içerdiği önermenin ya da tümcede belirtilen eylemin kaynağını, diğer bir deyişle eylemde bulunanı geri planda tutma işlevi görür. Almanca bütüncede yapılan inceleme, bu ana işleve ek olarak bu biçimlerin metnin kurgusunu ve içeriğini yönlendirme ve önermeyi görelileştirmede de yoğun olarak kullanıldığını göstermiştir.

4.1.2. Üstsöylem Öğeleri

Metinde yazarın okura metnin ilerleyişi ve aşamaları hakkında yol gösterme ya da metindeki önermelerin kesinlik ve olasılık değerine yönelik düşüncesini belirtme, bunun yanı sıra önerme ile ilgili kişisel tutum belirtme amacıyla kullandığı dilsel yapılar bu ana ölçüt altında ele alınmaktadır.

4.1.2.1. Metiniçi Düzenleyiciler

Metiniçi düzenleyicilerin bütüncede özellikle tablo ya da grafik gibi metin bölümlerine gönderimde bulunmak amacıyla yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür:

(27) Die Effizienzwerte aus **Modell 3** übersteigen meist diejenigen aus den übrigen Modellen […] (Schneider, 2004: 35).

(28) In **Tab. 2** sind die Unterschiede zwischen Brand Placement in Spielen und Filmen dargestellt (Bambauer-Sachse, 2007: 140).

(27) ve (28) numaralı örneklerde yazarlar "Modell 3" ve "Tab. 2" ifadeleriyle çalışmalarında yer alan model ve tablolar ile onların içerdiği bilgi ve verilere gönderimde bulunmaktadırlar. Bu tür dilsel öğeler öncelikle uzamsal niteliktedir, bir uzam olarak metnin içinde yer alan ilgili kısımlara gönderimde bulunmaktadırlar. Bunun yanında dilsel olmayan verileri metnin dilsel kurgusuna eklemleme işlevi görmektedirler.

Metin içinde uzamsal gönderimlere işaret eden başka örnekler de bulunmaktadır. Bunlara aşağıda yer verilmiştir:

(29) **Im vorliegenden Beitrag** werden Bausteine einer *ökonomischen* Theorie des Werbemix präsentiert (Steffenhagen, 2006: 501).

(30) Der **obige** Begriffsversuch stellt vorrangig auf epistemologische Bedürfnisse ab […] (von der Oelsnitz, 2005:335).

(31) Der Beitrag zeigt die Grundstrukturen beider Steuern **(Abschnitt B)** und untersucht deren Wirkungen für Investitionsentscheidungen bei Inlandsinvestitionen **(Abschnitt C)** sowie bei grenzüberschreitenden Investitionen **(Abschnitt D)** (Schreiber, 2006: 1164).

(32) Unter Wachstumsdiskontinuität wird **hier** die Schwankung der Wachstumsraten der einzelnen Perioden um eine über alle Perioden hinweg durchschnittliche Wachstumsrate verstanden (Hutzschenreuter, 2008: 740).

(29) numaralı örnekte görülen türde uzamsal gönderime de bütüncede sıklıkla rastlanmaktadır. Burada "Im vorliegenden Beitrag" ifadesiyle metnin tamamına gönderim söz konusur. Bir bütün olarak metinde okura sunulacak olan bilgisel içeriğe vurgu yapılmaktadır. (30) numaralı örnekte ise yine uzamsal gönderim içeren bir belirteç kullanımı görülmektedir. "Oben" belirtecinin sıfat olarak çekimlenmesi sonucu oluşturulan "obige" ifadesi ile metnin yukarı, diğer bir deyişle daha önceki bir kısmında ortaya konan bir olguyu tanımlayıp kavramlaştırma çabası okura hatırlatılmaktadır. Almanca bütüncede "oben" belirtecinin kullanımıyla metnin bir uzam olarak konumlandırılıp yukarı kısmına işaret edilmesi de sıklıkla rastlanan bir kullanım biçimidir. Sık rastlanan diğer bir kullanım türü ise metni oluşturan bölümlerin alt başlıklarına işaret etmektir. (31) numaralı örnekte her biri parantez içindeki "Abschnitt B", "Abschnitt C" ve "Abschnitt D" ifadeleri metnin ara bölümlerine gönderimde bulunmaktadır. (32) numaralı örnekte "hier" sözcüğüyle ise metnin okur tarafından tam o sırada okunan bölümü kastedilmektedir.

Metiniçi düzenleyiciler metnin kurgusuna, uzamsal olarak bağıntı kuran sözcüklerle işaret edebildikleri gibi bunu zamansal gönderim içeren sözcüklerle de gerçekleştirebilmektedirler:

(33) Sowohl die Datengewinnung als auch die Verwendung der Beobachtungsergebnisse im Internet (und speziell im E-Commerce) können wie **bereits** erwähnt insb. dann, wenn sie unter biotischen Bedingungen erfolgen, als sensible Aktivitäten eingestuft werden, […] (Buxel, 2007: 23).

(34) Es wird **nun** die Frage untersucht, in welchem Maße ein Vorauszahlungssystem die Unterschiede zwischen exakter und durch das Standartmodell angenäherter Kapitalwertberechnung reduziert (Knobloch, 2008: 685).

(35) **Im weiteren Verlauf** der Arbeit wird analysiert, wie Renditen und Kapitalkosten mit dem Prozess der zeitlichen Auflösung der Unsicherheit zusammenhängen (Laitenberger, 2006: 81).

(36) Den **folgenden** Analysen liegen zwei umfangreiche Omnibusbefragungen zugrunde, die 1998 und 2006 durchgeführt wurden (Nufer, 2007: 170).

(33)-(36) numaralı örneklerde metnin kurgusunun zamansal bir eksende ele alındığı görülmektedir. (33) numaralı örnekte "bereits" sözcüğüyle metinde daha önce ele

alınan bir konu okura hatırlatılmaktadır. Bu aynı zamanda (30) numaralı örnekte "oben" sözcüğüyle gerçekleştirilen uzamsal gönderime koşuttur. Her ikisinde de metnin önceki kısımlarına gönderim yapılmaktadır. (34) numaralı örnekteki "nun" ifadesi ise metnin kurgusunda eşsüremli olarak gerçekleştirilen bir yazar edimini ortaya koymaktadır. Yazar okura tam da metni okuma ediminin şimdi ve şu anında neyin gerçekleşmekte olduğunu açıklamaktadır. Eşsüremli olarak tam da metnin o sırada okunan bölümüne işaret ettiği için (32) numaralı örnekteki uzamsal nitelikteki "hier" ifadesine koşuttur. (35) ve (36) numaralı örnekler işaret ettikleri zaman düzlemi açısından koşuttur. Bu örneklerde yer alan "Im weiteren Verlauf" ve "folgenden" ifadeleri metnin ileri bölümlerine işaret etmektedirler.

Almanca bütüncede metiniçi düzenleyiciler toplam 29 metinde 792 kez bulgulanmıştır. Bunların 514 tanesinin uzamsal, 278 tanesinin ise zamansal ifadelerden oluştuğu görülmüştür. Uzamsal ifadeler zamansal olanların yaklaşık iki katı yoğunlukta dağılım göstermektedir. Fakat bu işlevselden çok biçimsel bir farktır: İster zamansal ister uzamsal nitelikte olsun her iki durumda da metiniçi düzenleyiciler aynı temel amaca hizmet etmektedirler: Metnin kurgusuna yönelik gönderimlerde bulunmak ve böylelikle metnin kurgusu hakkında okuru bilgilendirmek. Metiniçi gönderimin zaman ya da uzamsal nitelikte olması bu nedenle işlevsel düzlemde bir farklılığa yol açmamaktadır. İşlev aynı olmakla beraber seçilen dilsel biçimin niteliği farklılık göstermektedir.

4.1.2.2. Üstsöylem Eylemleri

Üstsöylem eylemleri metnin kurgusuna yönelik yazar edimlerini dilselleştirmede kullanılır. Üstsöylemsel olarak nitelendirmelerinin nedeni budur. Çünkü metnin kurgusunu olanaklı kılmak amacıyla yazar tarafından ne yapılıp edildiğine işaret ederler:

(37) Ein ähnlicher, aber weniger strikter Ansatz liegt dem nachfolgend **skizzierten** Peer-to-Peer-Modell zugrunde (Emes, 2004: 19).

(38) Es **wurde** oben **ausgeführt**, dass die Evozierung negativer Stereotype mit der Wahrnehmung der Anderen als unähnlich zusammenhängt (Gebert, 2004: 423).

(37) numaralı örnekte ortaçlı yapı halinde kullanılmış olan "skizzieren" eylemiyle yazar metnin bir sonraki kısmında hangi konuyu ele alacağını, (38) numaralı örnekte ise "ausführen" eylemi ile metnin daha önceki bir kısmında hangi konu hakkında açıklamalar getirdiğini ortaya koymaktadır. Bu iki örnekte üstsöylem eylemlerinin metiniçi düzenleyicilerle birlikte yer aldıkları görülmektedir: (37) numaralı örnekte "nachfolgend" ve (38) numaralı örnekte "oben" sözcükleri metiniçi düzenleyicidir. Metiniçi düzenleyiciler ile üstsöylem eylemlerinin bir arada kullanılması bütüncede sıklıkla gözlemlenmiştir. Aşağıdaki örnekte ise üstsöylem eyleminin herhangi bir metiniçi düzenleyiciye eşlik etmediği görülmektedir:

(39) **Zusammenfassend ist** bei Durchsicht der empirischen Literatur **festzustellen**, dass sich die meisten Studien zu alternativen Beschäftigungsverhältnissen auf jeweils einen ausgewählten Aspekt in der Arbeitgeber-Arbeitnehmer-Beziehung konzentrieren (Martin, 2006: 151).

Bu tümcede ortaçlı bir yapı olarak kullanılan "zusammenfassen" ve edilgen çatıda çekimlenmiş "feststellen" üstsöylem eylemleri yer almaktadır. Görünürde bir metiniçi düzenleyici yoktur, fakat tümcenin başındaki "Zusammenfassend" ifadesi ile metnin önceki kısımlarında yer alan bir içeriğe gönderimde bulunulmakta, bu içeriğin özetlenerek kendisine yönelik tespitler yapılacağı ifade edilmektedir. Her iki eylem de edimsöz değeri taşımaktadır. Çünkü metnin ilgili bölümünde "Zusammnefassend" ifadesi ile yazar tarafından eşzamanlı gerçekleştirilen edimlere işaret etmektedir. Bu açıdan Vande Kopple (1985: 84) tarafından edimsöz belirleyicileri[1] olarak tanımlanan üstsöylemsel öğelere örnek oluşturmaktadırlar. Edimsöz belirleyicileri metnin ilgili bölümünde yazar tarafından gerçekleştirilen sözeylemi tanımlarlar. Bu sözeylem, bir edimsel eylem kullanımıyla dile getirilir. Sonuçta tümcede biçim olarak metiniçi düzenleyici bulunmasa da kullanılan üstsöylem eylemleri yine metin içinde gönderime hizmet etmektedir. Bu durumda yine metnin kurgusuna yönelik bir gönderim ve açıklama gerçekleştirilmektedir. (39) numaralı örnek tümce işlevsel açıdan (37) ve (38) numaralı örneklerde görülen, metiniçi düzenleyicilere eşlik eden kullanımlara koşuttur.

[1] Edimsöz belirleyicileri kavramı, İngilizce **illocotional markers** kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır.

Almanca bütüncede üstsöylem eylemleri 29 metinde toplam 426 kez görülmüştür. Bu durum dağılımsal açıdan üstsöylem eylemlerinin metiniçi düzenleyicilerden daha az bulgulandığını göstermektedir. Bunda metiniçi düzenleyicilerin tümcelerde üstsöylem eylemlerinden bağımsız olarak yer almasının da payı vardır:

(40) In der empirischen Forschung wird dieser Unterschied leider nicht immer betrachtet. Die verwendeten Misskonzepte konzentrieren sich häufig sehr stark auf die Beurteilung des unmittelbaren Arbeitsumfelds **[Zelle I in Tabelle 1]**, umfassen aber doch auch Aspekte, die eher das Arbeitsverhältnis insgesamt betreffen **[Zelle III in Tabelle 1]**, etwa die Beurteilung des Lohns und der Aufstiegchancen (Martin, 2006: 153-154).

(40) numaralı örnekte yazar metnin konusuna yönelik olarak daha önce başka bilimciler tarafından yapılan deneysel çalışmalar ile ilgili bilgili vermektedir. Bunu yaparken metninde oluşturduğu bir tablonun hücrelerine işaret etmektedir. Bu örnekte üstsöylem eylemi bulunmamaktadır. Nitekim örnekteki edilgen çatı kullanımları da yazarın anlatım tutumuna işaret etmemektedir, çünkü sunulan bilgi yazarın kendisine ait değildir. Fakat yine de metnin kurucusu olarak yazarın kendisine işaret eden metiniçi düzenleyiciler yer almaktadır. Benzeri örnekler bütüncede sıklıkla gözlemlenmiştir. Bu nedenle, üstsöylem eylemlerinin dağılımı metiniçi düzenleyicilerden daha az bulgulanmıştır.

4.1.2.3. Kaçınma Stratejileri

Üstsöylem öğeleri ana ölçütüne bağlı olmakla birlikte kendi içinde kaçınmalar, vurgulayıcılar ve tutum belirleyiciler olarak üç alt ölçüt kapsamında ele alınan kaçınma stratejilerine yönelik bulgular aşağıda yer almaktadır.

4.1.2.3.1. Kaçınmalar

Daha önce 3.2.2.3.1. numaralı bölümde Almanca bütüncede kaçınmaların ağırlıklı olarak "können" kipsel eyleminin öznel kullanımıyla dilsel düzlemde gerçekleştiği örnek aracılığıyla açıklanmıştı. Bütüncede yoğun olarak gözlemlenen bu biçimden başka dilbilgisel biçimler de kaçınma amacını yerine getirmek için kullanılmaktadır.

Almanca bütüncede önermenin kesinliğini azaltmak için kullanılan biçimsel seçeneklerden biri isteme kipi[2] çekimidir. Bu biçim kipsel anlatım amaçlı kullanılmaktadır. Konuşucu, dile getirdiği sözcenin içeriğine yönelik dilek ve istek belirtebileceği gibi, gerçeklik düzleminde yer almayan önermeler, diğer bir deyişle sözcenin ifade edildiği sırada gerçekleşmemiş durumlar için de bu biçimi kullanabilir. Bunun yanı sıra bu dilbilgisel biçim konuşucu açısından, önermenin kesinliğini azaltma ve dinleyici üzerinde daha kibar ve dayatıcılıktan uzak bir etki yaratma amacıyla da kullanılabilir. Aşağıdaki (41)-(43) numaralı örnekler buna yöneliktir:

(41) Im Fortgang der Abhandlung werden Argumente aufgeführt, warum sich Ergebnisambiguität auf Präferenzen auswirken **könnte** (Gierl, 2006: 1188).

(42) Unter der Voraussetzung einer steuerlich optimalen Finanzierung **sollten** Investitionsentscheidungen anhand einer fiktiven Sofortausschüttung getroffen werden, die einem Barwert mit einer einfachen Gewinnsteuer gleicht (Husmann, 2007: 378).

(43) Dieses Szenario entspricht weitgehend dem Status quo, **hätte** aber den Vorteil, dass auf aufwendige Beweisfindungs- und Gerichtsverfahren sowie auf sonstige Anstrengungen der Musikindustrie im Kampf gegen die Tauschbörsen verzichtet werden **könnte** (Emes, 2004: 18).

(41) numaralı tümcenin bir parçası olan yan tümceye bakılğında öncelikle yine "können" kipsel eyleminin kullanımı dikkat çekmektedir. Bu eylem kipselliği nedeniyle zaten önermenin içeriğine yönelik bir olasılık belirtme gücüllüğüne sahiptir. Buna ek olarak isteme kipi biçiminde çekim yardımıyla tümcelerin olasılık anlamı güçlenmiştir, çünkü bu dilbilgisel biçim, önermelere gerçeklikten çok hipotezsel bir anlam vermekte kullanılmaktadır. (42) numaralı örnekte ise, normalde konuşucunun kendinden bağımsız, nesnel nitelikte dış koşulların beraberinde getirdiği zorunlulukları ifade etmek için kullanılan "sollen" eylemi, kipsel bir niteliğe bürünmüştür: Zorunluluk değil, konuşucunun bahsettiği konuya yönelik getirdiği bir öneri anlamı ifade eder hale gelmiştir. Bu sayede eylem aracılığıyla bildirilen yargının kesinlik payı azaltılmıştır. (43) numaralı örnekte isteme kipi biçiminin yardımıyla, normalde kipsel anlamı olmayan bir eylem de kipsel bir niteliğe

[2] İsteme kipi kavramı, İmer/Kocaman/Özsoy'dan (2011:160) hareketle Almanca **Konjunktiv II** kavramı karşılığı olarak kullanılmıştır.

bürünebilmektedir. Örnekteki "haben" eyleminin çekiminde bu söz konusudur: Eylemin yargı gücü hafiflemiştir. Yine aynı örnekte (41) numaralı tümcede olduğu gibi, "dass" bağlacı ile başlayan yan tümcede "können" eylemi isteme kipi biçimiyle kullanılmıştır.

Önermelerin kesinlik payını azaltmada olasılık anlamı içeren sözcükler de kullanım alanı bulabilmektedir:

(44) Das **vielleicht** wichtigste Medium wissenschaftlicher Aussagen sind Theorien (von der Oelsnitz, 2005: 341).

(45) Bei einem Mangel an Vertrauen in die Kompetenz eines Kooperationspartners reagiert man **möglicherweise** eher mit der Bereitstellung von technischer oder fachlicher Unterstützung oder der Hinzuziehung weiterer Investoren mit Fachkenntnis (Welpe, 2008: 1256).

Almanca örneklerdeki "vielleicht" ve "möglicherweise" sözcükleriyle tümcelerde belirtilen edimlerin ve sunulan önermelerin kesinliği azalmaktadır.

Bütünceden seçilmiş aşağıda yer alan örneklere bakıldığında olasılık ve kişisel değerlendirmenin yalnızca kipsel eylem ve olasılık bildiren sözcüklerle gerçekleştirilmediği, bunların yanı sıra kesinlik payı görece az durumlara işaret eden eylemlerin de kulllanılabildiği görülmektedir:

(46) Für die Erklärung des wahrgenommenen Beratungserfolgs **scheinen** insbesondere qualitative Forschungsmethoden geeignet, die bislang in diesem Kontext allerdings nur selten anzutreffen sind (Mohe, 2004: 699).

(47) Aufgrund der geringen Anzahl der Arbeiten zum Zusammenhang der Wachstumsrate und Performance ist zu **vermuten**, dass die weit verbreitete Auffassung, […] eher anektodischer Art ist (Hutzschenreuter, 2008: 737).

(48) Der nachstehende Beitrag **stellt den Versuch da**r, die […] empirische Forschung zu den Effekten von diversity unter dem Blickwinkel der Innovationsförderung im Team zu bilanzieren und zu integrieren (Gebert, 2004: 412).

Her üç örnekte de kullanılan eylemler anlamsal açıdan önermenin içeriğini yumuşatmaktadır. (46) numaralı örnekteki "scheinen" eylemiyle yazar tümcede bulunduğu yargının kendisine o şekilde gözükmekte olduğunu belirtmektedir. Buna göre varılan yargı kesin değildir. (46) numaralı örnekteki "vermuten" eylemiyle yine kesinliği düşük bir yargıya varılmaktadır. Çünkü varılan yargı yazarın tahminini

içermektedir. (48) numaralı örnekte bir ad ve eylemin birlikteliğinden doğan "Versuch darstellen" yapısı kullanılmıştır. Burada yazar çalışmada ortaya koymayı planladığı bilimsel edimin bir çeşit çaba ve deneme olduğuna, bunun mutlaklaştırılamayacağına işaret etmektedir.

Kaçınma içeren yapılar Almanca bütüncedeki tüm makalelerde yer almaktadır. Bütüncedeki toplam dağılımları ise 399'dur. Yukarıda farklı dilsel biçimlerle gerçekleştirilen kaçınmaların işlev bakımından ortak noktada buluştuğu görülmektedir. Dilsel açıdan farklılıklar gösterse de bu yapıların hepsi önermenin içeriğini görelileştirme amacına hizmet etmektedir. Böylelikle yazar vardığı yargıların sorumluluğunu biraz daha azaltmakta, okura bunların mutlak nitelikte olmadığı, yazar olarak kendi yaklaşımını içerdiği mesajını vermektedir. Bu, aynı zamanda okur ya da okurun da bir parçası olduğu söylem topluluğu tarafından gelebilecek olası eleştirilere karşı da bir çeşit kendini savunma stratejisi oluşturmaktadır.

4.1.2.3.2. Vurgulayıcılar

Vurgulayıcılar kaçınmaların tersi yönünde bir işlev göstermektedir. Önermenin içeriğini kesinlik bakımından güçlendirip desteklemektedirler:

(49) **Offensichtlich** wird der positive Effekt der Steuerverzögerung bei mittleren Verzögerungen konterkariert durch die Wirkung einer Anpassung der Vorauszahlungen für den unmittelbar zurückliegenden Veranlagungszeitraum in einem Betrag und dern spätem Ausgleich (Knobloch, 2008: 692).

(50) Es ist **unstrittig**, dass sich die Marketingforschung darauf zu erstrecken hat, Theorien zu entwickeln und zu testen (Gierl, 2006: 1208).

(51) Die Zeithorizont, für den eine Arbetisbeziehung eingegangen wird, ist **zweifellos** von erheblicher Bedeutung für die Arbeitsorientierung und das Arbeitshandeln (Martin, 2006: 156).

(49)-(51) numaralı örneklerde "offensichtlich", "unstrittig" ve "zweifellos" sözcükleri tümcelerde sunulan yargıları güçlendirmektedir. Bu sözcükler, önermelerin içeriğini olasılıktan uzaklaştırıp kesinlik yönünü artırır niteliktedir. Bu durumda önermede ortaya konulan yargı yine belirli ölçüde nesnel tutumdan uzaklaşmaktadır, çünkü yazar dil yoluyla oluşturduğu önermenin içeriğine bir

bakıma kişisel yaklaşımını eklemektedir. Öte yandan yukarıda örnek olarak verilen tümcelerin metinsel bağlamlarına bakıldığında kuramsal ve genelgeçer bilgiler içeren kısımlarda yer aldıkları görülmüştür. Diğer bir deyişle vurgulayıcılar okura tartışılırlık payı görece düşük ve söylem topluluğu tarafından doğruluğu kabul edilmesi daha kolay önermeleri sunarken kullanılmaktadır. İncelenen Almanca bütüncedeki vurgulayıcı kullanımları bu şekildedir. Bu nedenle her ne kadar tümcenin içeriğini güçlendirse de okurda tam olarak dayatıcı bir etki yaratmamaktadırlar. Bundan dolayı vurgulayıcıların tartışılırlık payı düşük ve söylem topluluğu tarafından kabul edilirliği daha yüksek içerikleri sunmada kullanıldığı sonucuna varılabilir.

Almanca bütüncede her ne kadar tüm metinlerin yaklaşık üçte ikisinde (19 metin) vurgulayıcı kullanımı görülse de dağılım açısından belirgin bir azlık söz konusudur. Vurgulayıcıların Almanca bütüncedeki toplam dağılımı 66'dır. Buna göre Almanca bütüncede vurgulayıcıların çok fazla tercih edilen biçemsel öğeler olmadıkları görülmektedir.

4.1.2.3.3. Tutum Belirleyiciler

Almanca bütüncede tutum belirleyiciler ölçütü altında dikkate değer örnekler bulgulanmıştır. Bunu gösteren örnekler aşağıda yer almaktadır:

(52) Die sektorale Betrachtung von Dienstleistungen durch die Volkswirtschaftslehre ist in zweifacher Hinsicht **diskussionswürdig**: Erstens ist die vielfach vorgenommene Negativabgrenzung des tertiären Sektors im Hinblick auf den wissenschaftlichen Nutzen **fragwürdig** […] (Welter, 2005: 96).

(53) Es erscheint somit nicht **verwunderlich**, dass Controlling-Überlegungen auch für die Steuerung und von Bildungseinrichtungen an Bedeutung gewinnen (Zurwehme, 2007: 446).

(54) Es ist hier besonders **wichtig**, eine effiziente inner- und überbetriebliche Prozessabwicklung zu realisieren (Winkler, 2006: 65).

(55) Ein besseres Verständnis davon, wie Vertrauen in der Entwicklung bilateraler Kooperation zwischen EKG und den Unternehmern entsteht, ist daher eine **dringende** Forschungsfrage (Welpe, 2008: 1254-1255).

(56) Ebenfalls **vergeblich** sucht man nach einschlägigen Fachorganen [...] und Lehrbüchern [...], die den Korpus eines wissenschaftlich akzeptierten Wissens präsentieren (Mohe, 2004: 704).

(52)-(56) numaralı örnek tümcelerde yer alan "diskussionswürdig", "fragwürdig" "verwunderlich", "wichtig", "dringend" ve "vergeblich" sözcüklerinde önermeye olasılık ya da kesinlik açısından bir tavır ya da yaklaşım ekleme söz konusu değildir. Bu nedenle daha önce değinilen kaçınma ve vurgulayıcılardan farklıdırlar. Bu dilsel yapılar, önermenin bilgisel içeriğine yönelik bir değişikliğe yol açmazlar. Diğer bir deyişle yazar bu dilsel yapılar yoluyla, bulunduğu önermenin doğruluk ya da yanlışlığına yönelik bir yorum yapmaz, bunun yerine önermeye yönelik kişisel tavrını ve düşüncesini belirtir ve okura da önermenin içeriğinin nasıl anlaşılması ve değerlendirilmesi gerektiği konusundaki beklentisini belirtir (Clemen, 1998: 108). Nitekim örneklerde de görüleceği gibi tutum belirleyicilerin bir bakıma duygusal yaklaşım belirttikleri de söylenebilir.

Tutum belirleyiciler Almanca bütüncede 29 makalede görülmüştür. Makale sayısı bazında gayet yüksek bir dağılıma sahip olsalar da sözcüksel dağılımları düşüktür. Tüm bütüncede tutum belirleyiciler 152 kez bulgulanmıştır.

4.2. Almanca Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirmesi

Daha önce 4.1. numaralı bölümde verilen tablodan farklı olarak aşağıda, çalışmada ele alınan inceleme ölçütlerinin Almanca bütüncedeki dağılımını gösteren bir tablo sunulmaktadır:

Ölçütler				**Sözcüksel Dağılım**	**Yüzdelik Dağılım**
Almanca Bilimsel Makalelerde Biçem	**Yazarın Anlatım Tutumu**	**Kişi Belirleyiciler**	**1.Tekil Kişi**	**16**	**0,4**
			1.Çoğul Kişi	**107**	**2,6**
		Edilgen Çatı		**1560**	**37,8**
		Kişi Bildirmeyen Biçimler		**590**	**14,3**
	Üstsöylem Öğeleri	**Metiniçi Düzenleyiciler**		**792**	**19,2**
		Üstsöylem Eylemleri		**426**	**10,3**
		Kaçınma Stratejileri	**Kaçınmalar**	**399**	**9,7**
			Vurgulayıcılar	**66**	**1,6**
			Tutum Belirleyiciler	**152**	**3,7**
Toplam				4108	100

Tablo 2: Almanca Bütüncede İnceleme Ölçütleri: Toplam Sözcük Sayısı ve Yüzdelik Dağılım

İncelenen Almanca bütünceden elde edilen ve Tablo 2'de sunulan dağılımsal bulgular şu şekilde açıklanabilir:

Yazarın anlatım tutumu ana ölçütü altında yazarların biçemsel açıdan en çok edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimleri kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Kişi belirleyiciler kapsamındaki kullanımlar ise belirgin azlıktadır. Bu ölçüt kendi içinde değerlendirildiğinde 1. tekil kişi kullanımlarının 1. çoğul kişi kullanımlarına göre çok daha az olduğu da görülmektedir. Daha önce 3.2.1.1. numaralı bölümde belirtildiği gibi İngilizce yazılan bilimsel makalelerde daha çok tercih edilen 1. tekil kişi kullanımı, incelenen Almanca bütüncede o yoğunlukta gözlemlenmemektedir. 1.

çoğul kişi kullanımı da yazarın anlatım tutumunu gösteren edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimlere göre belirgin ölçüde azdır. Ayrıca yine aynı bölümde değinilen çalışmalarda (Vassileva, 2000; Breitkopf, 2006; Baykan/Polat/Başokur, 2008) bulgulanana göre çok daha az 1. tekil kişi kullanımı bulgulanmıştır. Çalışmalarda ele alınan bütüncelerin farklı bilimsel disiplinlere ait olmasının bu bulgularda rol oynama olasılığı olduğu söylenebilir. Sonuç olarak ise bu çalışmanın bulgularına göre Almanca makalelerde yazarların kendilerini geri planda bırakan ve okurda nesnellik algısını güçlendirici bir anlatım tutumunu tercih ettikleri görülmektedir.

Üstsöylem öğeleri adlı diğer ana ölçütün kendi içindeki alt ölçütlere bakıldığında ise, metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kaçınma stratejileri arasında ise kaçınmaların diğer iki alt ölçüt olan vurgulayıcılar ve tutum belirleyicilere göre daha baskın kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

İşlevsel açıdan bakıldığında, nesnel aktarım işlevli biçimler en çok kullanılanlardır. İkinci sırada ise metinsel kurguyu düzenleme işlevli biçimler gelmektedir. Önermeye karşı tavır ve tutum belirleme işlevli ifadeler ise üçüncü sıradadır. Son sırada ise kendine açık ve örtük gönderim işlevli biçimler gelmektedir.

4.3. Türkçe Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde Türkçe bütünce üzerinde yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgulara yer verilecektir. Öncelikle ölçütlerin metin sayısına göre dağılımına yönelik bir tablo sunulacak, ardından her inceleme ölçütü kapsamında örnekler verilip ölçütlerin metinlerde hangi işlevleri yerine getirdikleri yorumlanacak ve son olarak tüm ölçütlerin bütüncede sözcük sayısı bazında ne ölçüde dağılım gösterdiğine yönelik bir tablo sunulup elde edilen bulgulara yönelik genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Ölçütlerin Türkçe bütüncede nasıl bir dağılım gösterdiği Tablo 3'te görülmektedir:

Ölçütler				**Dağılım**
Türkçe Bilimsel Makalelerde Biçem	**Yazarın Anlatım Tutumu**	**Kişi Belirleyiciler**	**1.Tekil Kişi**	**1**
			1.Çoğul Kişi	**20**
		Edilgen Çatı		**30**
		Kişi Bildirmeyen Biçimler		**30**
	Üstsöylem Öğeleri	**Metiniçi Düzenleyiciler**		**30**
		Üstsöylem Eylemleri		**30**
		Kaçınma Stratejileri	**Kaçınmalar**	**29**
			Vurgulayıcılar	**21**
			Tutum Belirleyiciler	**28**

Tablo 3: İnceleme Ölçütlerinin Türkçe Bütüncede Makale Sayısına Göre Dağılımı (Toplam 30 Makale)

Bu tabloya bakıldığında ölçütlerin büyük bir kısmının makalelerde yoğun bir dağılımla yer aldığı görülmektedir. Edilgen çatı, kişi bildirmeyen biçimler, metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemleri tüm metinlerde gözlemlenirken kaçınmalar ve tutum belirleyiciler de metinlerin neredeyse tümünde gözlemlenmiştir. Görece az gözlemlenen vurgulayıcılar ve 1. çoğul kişi adılları tüm bütüncenin yaklaşık üçte ikilik kısmında yer almaktadır. Burada özellikle 1. tekil kişi kullanımının gerçekten azlığı göze çarpmaktadır. Yalnızca 1 metinde gözlemlenmiştir. Bu tablo ölçütlerin bütüncede gözlemlenme sıklığına yönelik bir çeşit ön bilgi niteliğindedir. Ölçütlerin bütüncede nasıl görünümler sergilediği ve yer aldıkları metinsel bağlamlarda ne tür

işlevler yüklendiklerine yönelik daha ayrıntılı nitelikte bulgular izleyen bölümlerde yer almaktadır.

4.3.1. Yazarın Anlatım Tutumu

Yazarın anlatım tutumu, kişi belirleyiciler, edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimler alt ölçütlerinden oluşmaktadır. Yazarın metninde ne ölçüde açık ya da örtük gönderimde bulunduğu ya da ne ölçüde nesnellik gösteren biçimlere başvurduğu, bu ölçütlerin sorguladığı noktaları oluşturmaktadır.

4.3.1.1. Kişi Belirleyiciler

Kişi belirleyiciler ölçütü 1. tekil ve 1. çoğul kişi olarak ikiye ayrılmaktadır. 1. tekil kişi kullanımı açısından incelendiğinde Türkçe bütünce dikkat çekici niteliktedir, çünkü bütüncenin tamamında daha önce 3.2.1.1. numaralı bölümde de verilen aşağıdaki örnekten başka bir kullanım bulgulanmamıştır:

> (1) Diğer bir husus da toplumun ve paydaşların işletmelere karşı sorumluluklarının olup olmadığıdır. **Kanımca** sorumluluğun bu tarafına da bakmak zamanı gelmiştir (Berkman, 2007: 7).

Bu örnek, çalışma kapsamında incelenen Türkçe makalelerdeki tek 1. tekil kişi kullanımıdır. Tümcenin bağlamına bakıldığında buradaki 1. tekil kişi kullanımının kaçınma içeren bir kullanıma işaret ettiği görülmektedir, çünkü yazar "kanı" ifadesi aracılığıyla okura, ilgili konuda sunduğu yargının öncelikle bir düşünce olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca bu ifadeye eklemlediği 1. tekil iyelik eki aracılığıyla da bu düşüncenin kişisel fikri olduğunu, genelgeçer ve mutlak nitelikte olmadığını ifade etmek istemiştir. Buna göre, Türkçe bütüncede yer alan bu tek 1. tekil kişi kullanımı, üstsöylem kapsamındadır ve önermeyi görelileştirme işlevine hizmet etmektedir.

1. çoğul kişi kullanımı konusunda ise Türkçe bütünce hem dağılım hem de işlev açısından 1. tekil kişiye göre daha zengin görünümler sunmaktadır. Daha önce 4.1.1.1. numaralı bölümde belirtildiği gibi 1. çoğul kişi kullanımı yalnızca yazarın kendisine işaret edebileceği gibi yazar ile okura da işaret edebilir. Bu iki farklı kullanım biçiminden birincisine bakıldığında aşağıdaki örnekler görülmektedir:

(2) **Modelimizde** diğer parasal büyüklüklere (M1, M2, M2Y ve M3 gibi) göre M2 parasal büyüklüğü finansal yenilikleri, teknolojik değişmeleri, piyasalardaki değişmeleri, diğer parasal büyüklüklere göre daha iyi ynsıtmasından dolayı tercih edilmiştir (Altıntaş, 2008: 28).

Yukarıdaki örnekte ”Modelimizde” ifadesiyle gerçekleştirilen 1. çoğul kişi kullanımında yazar yalnızca kendine gönderimde bulunmaktadır. Yazar burada, çalışmasında yer verdiği ve metnin daha önceki bir kısmında değindiği modele yönelik bir açıklama yapmaktadır. Örnekte üstsöylem kapsamında metinsel kurguya yönelik bir gönderim olduğu görülmektedir. Çünkü yazar çalışmasında kullandığı ve metin içinde yer alan, metnin kurgusuna ait bir modele işaret etmekte, okurun dikkatini buna çekmektedir. Aynı zamanda 1. çoğul kişi kullanarak kendine örtük gönderimde bulunmaktadır. Metiniçi düzenleyici kullanımı gösteren bu örneğin yanı sıra 1. çoğul kişinin üstsöylem eylemiyle birlikte kullanımına ise aşağıdaki örnekte rastlanmaktadır:

(3) Burada AB ülkeleri için **yaptığımız** regresyonda bağımlı değişkende güven sorusuna “evet güvenirim” diyenler “hayır” diyenlere göre daha az olduğundan, eğer sabit etki yöntemi kullanılır ise “hayır” diyenlere ait bilgiler dikkate alınmayabileceği için *rassal etki logit* modeli tercih edilmiştir (Öksüzler, 2006: 122).

(3) numaralı örnekte metiniçi düzenleyici olan “Burada” ifadesine üstsöylem eylemi niteliğindeki “yapmak” eylemi eşlik etmektedir. Eylem 1. çoğul kişide çekimlenmiştir. Yazar eylemi gerçekleştiricisi olarak kendine gönderimde bulunmaktadır. Belirttiği edimin sorumluluğunu örtük biçimde almaktadır.

Yukarıdaki (2) ve (3) numaralı örneklerde 1. çoğul kişi üstsöylem kapsamında metin kurgusuna ve metinde gerçekleştirilen yazar edimlerine gönderimde bulunmada kullanılmıştır. Yazar bir yandan çalışmasının kurgusu konusunda okuru bilgilendirmekte diğer yandan çoğul kişi kullanımı sayesinde kendine yaptığı gönderimin derecesini azaltmaktadır.

Metnin kurgusu ya da kurguyu gerçekleştirmede kullanılan yazar edimlerine yönelik 1. çoğul kişi kullanımının bazı durumlarda yazarın yanı sıra okura da işaret ettiği görülmüştür:

(4) Sosyal karşılaştırmaları içeren eşitlik teorisini kriter kabul eden Donaldson ve Preston'a göre (Donaldson and Preston, 1995: 71), motivasyonel anlayış değerlendirmelerinin önce çıkarıldığı çıkar ortaklığı teorisinde, benlik duygularını tahmin etme ve kariyer geliştirme eğilimleri olan yöneticilerin, hem örgütsel normlar hem örgütsel araçlar göz önünde bulundurularak, sahiplerin aleyhine bir sonuç meydana getirmemesine özen göstermektedir. Bu sonuçları aşağıdaki faktörler bağlamında **inceleyelim** (Akın, 2004: 137).

(4) numaralı örnekteki kullanımda yazar "incelemek" üstsöylem eylemi aracılığıyla gerçekleştireceği edimde okura kendine katılma çağrısı yapmaktadır. Bu kullanım biçiminde yazar yalnızca kendini değil okuru da kastetmektedir. Okura metinsel edimde kendisiyle birlikte hareket etme çağrısında bulunmaktadır. Burada tümcenin eyleminin çekimlenişinde tercih edilen biçim de önermeden çağrı anlamı çıkarma konusunda ipucu vermektedir: Örnekteki "incelemek" üstsöylem eylemi istek kipinin 1. çoğul kişisinde çekimlenmiştir. İstek kipinin 1. çoğul kişisi öğüt yollu dilek anlamında kullanılabilmektedir (Gencan, 2001: 317). Öğüt aynı zamanda çağrı olarak düşünülebilir.

Yazarın yanı sıra okuru da kapsadığı yönünde yorumlanabilecek 1. çoğul kişi kullanımlarına bir başka örnek ise aşağıda yer almaktadır:

(5) Tablo 3 regresyon modellerinin özetini, varyans analizlerini ve regresyon katsayıları tablolarını yansıtmaktadır. Modelin özeti kısmında bulunan […] **bizlere** bağımlı değişkenin yüzde kaçlık kısmının bağımsız değişkenlerce açıklandığını göstermektedir (Taslak, 2007: 72).

Bu örnekte öncelikle kişi bildirmeyen biçim kullanımı göze çarpmaktadır. Yazar çalışmasında kullandığı bir modelden bahsetmekte ve okura bu modeldeki bir simgenin işlevini açıklamaktadır. Buna göre "göstermek" eylemini gerçekleştiren modeldeki söz konusu simgedir. Eylemden etkilenen ise "bizlere" ifadesi ile belirtilen yazar ve okurdur. Burada ifadenin yazarın yanı sıra okuru da kapsadığı görülmektedir, çünkü bu konuda biçimsel bir ipucu bulunmaktadır: Tümcede aslında gerekmediği halde, zaten kendi başına çoğulluk ilişkisi belirten "biz" kişi adılına –ler çoğul eki getirilerek çoğulluk konusunda bir bakıma vurgu oluşturulmuştur. Bu durumda "bizlere" ifadesi ile yazarın kendinden başka olarak okuru da kastettiğini düşünmek olanaklıdır. (5) numaralı bu örneğin (4) numaralı örnekten farkı, okura yönelik bir çağrı içermemesidir, buna karşın yazar yine de okuru metindeki bilimsel

sürece katmaktadır. Kullanım bağlamı açısından ise metnin kurgusuna bir gönderim söz konusudur.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan (2)-(5) numaralı örneklerde 1. çoğul kişi kullanımının metin kurgusuna işaret eden metiniçi düzenleyiciler ya da metin kurgusunu gerçekleştirmeye yönelik üstsöylem eylemleriyle bir arada kullanıldığı ve bu yönüyle üstsöylem kapsamında değerlendirilebileceği görülmektedir.

Öte yandan üstsöylemsel olmaktan çok söylemin kendisini, diğer bir deyişle metinde sunulan bilimsel içeriği oluşturmaya yönelik olarak değerlendirilebilecek kullanımlara da rastlanmaktadır:

(6) TCMB döviz rezervlerinin bağımlı değişkenle anlamlı bir ilişki içinde olması **bize** ayrıca Türkiye'de konjonktürün yapısındaki ani değişikliklere döviz krizleri arasında önemli bir bağlantı olduğunu hatırlatmaktadır (Karabulut, 2005: 7).

(7) Bu çerçevede Türkiye'de 2009 yılı başından itibaren uygulamaya başlanması planlanan Basel II kriterleri […] KOBİ'lerin Avrupa Birliği sürecinde uluslararası rekabete hazır olmaları gerekliliğinin bir göstergesi olarak **karşımıza** çıkmaktadır (Yörük, 2007: 375).

(8) Literatür taraması yapıldığında Fuzzy TOPSIS uygulamalarını örnek birçok alanda **bulabilmekteyiz** (Eleren, 2007: 281).

(6)-(8) numaralı örneklerde "bize", "karşımıza" ve "bulabilmekteyiz" ifadelerinde 1. çoğul kişi kullanımları görülmektedir. Tümcelerde metnin kurgusu ile ilgili herhangi bir gönderim görülmemektedir. Aynı şekilde metnin kurgusuna yönelik yazarın ne yapıp ettiğine yönelik edimlerin dilselleştirilmesi de söz konusu değildir. Bu örneklerde ilgili metinlerde ortaya konan bilimsel çalışmanın kendisiyle ilgili önermeler görülmektedir. Üstsöyleme değil, söylemin kendisine yönelik bir kullanım vardır. 1. çoğul kişi biçimleri aracılığıyla ise önermelerde yer alan yargıların sorumlusu olarak metnin yazarına örtük gönderim yapılmaktadır.

Türkçe bütüncede önermeyi görelileştirme işlevli 1. çoğul kişi kullanımları da görülmüştür:

(9) Bireylerin içinde bulundukları toplumun baskın değerleriyle aşırı sosyalleşmiş biçimde davranacakları varsayımını benimsemek ve *toplumsal bağlam* etkisini sadece *değerlere* indirgemek kültürel yaklaşımın bir handikabını oluşturmaktadır. Kültürel yaklaşımın bu anlamdaki yetersizliğin *kurumsal yaklaşım* ile aşılabileceğini **düşünmekteyiz** (İlhan, 2007: 141).

(10) **Kanımızca** önemli olarak nitelenmesi gereken ve Türk ihracatını olumsuz yönde etkileyen bir başka etken ise, Çin'de üretim sürecinde hemen hemen hiçbir kurala uyulmamasıdır (Şimşek, 2006: 17).

Her iki örnekte de yazarlar "kanı" sözcüğü ve "düşünmek" eylemiyle önermelerinin mutlaklık derecesini azaltmaktadırlar. Bu nedenle tümceler kaçınma içermektedir. Kaçınma içeren ifadelere ise 1. çoğul kişi kullanımı eşlik etmektedir.

Aşağıdaki örneklerdeki kullanımın amacı ise genel çıkarımlarda bulunmaktır:

(11) "İşletmelerin amaçları nedir?" diye sorulduğunda **hepimiz biliriz** ki bu sorunun yanıtlarından ilki "kar etmek, varlığını sürdürmektir" (Eroğlu, 2004: 92).

Öncelikle (11) numaralı tümcede yine çoğulluk ilişkisinin vurgulandığına dikkat çekmek gerekir. Yalnızca "biliriz" ifadesi kullanılsaydı bile çoğulluk ilişkisini belirtmek için yeterli olurdu. Bunun yanı sıra "hepimiz" adılı da kullanılarak çoğulluk ilişkisi pekiştirilmiştir. Kastedilen yazar ve okurun ötesinde söylem topluluğu olarak yorumlanabilir. Sonuçta bilim bir bildirişim sürecidir ve bilimci bu sürecin bir parçası olarak ürettiği bilimsel makaleyi, söylem topluluğu ile paylaşmak ve bunu yaparken bu toplulukla dayanışma içinde bulunduğunu göstermek durumundadır (Auer/Baßler, 2007: 22). Bunun yanı sıra 1. çoğul biçimiyle yazar ve söylem topluluğunun ötesinde bir özneler grubuna işaret ettiği yönünde yorumlanabilecek şöyle bir örnek daha sunulabilir:

(12) Geçmişte olmuş olan ve şu anda **çevremizde** meydana gelen olaylar ile gelecekte olmasını **düşündüğümüz**, **planladığımız** faaliyetler düşünsel düzeyde birbirini takip eden bir süreci ifade etmektedirler (Tecim, 2004: 75).

Bu örnek de genel çıkarımlar yapmaya hizmet eden bir 1. çoğul kişi kullanımına işaret etmektedir. "Çevremizde", "düşündüğümüz" ve "planladığımız" ifadeleri ile gönderimde bulunulan kişilerin kapsamı oldukça geniştir. Tümce genel geçerliliğe sahip bir yargı içerdiği için buradaki 1. çoğul kullanımı da her durumda yazarın üstünde ve ötesinde bir topluluğa işaret etmektedir.

Türkçe bütüncede özellikle başka bir tür kullanım daha dikkat çekmektedir. Bu, coğrafi ve ulusal vurguya işaret eden türdedir:

(13) Kuruluş yeri seçimi, kurulması düşünülen tüm işletmeler için önemli bir karar aşamasıdır. Gelecek rekabet şartlarını etkileyen önemli bir unsurdur. Dericilik sektörü gibi **ülkemiz** için gelecek vadeden ve geçmiş ihracat düzeyleriyle önemli başarılar elde etmiş **sektörlerimizin** küresel rekabet şartlarında mücadele edebilmeleri […] mümkündür. Bu amaçla […] devam eden süreçte kararların bilimsel yöntemlerle alınması gelecek **rekabet gücümüzü** belirleme açısından büyük önem taşımaktadır (Eleren, 2007: 293).

Bu örnekte "ülkemiz" ve "sektörlerimizin" ve "rekabet gücümüzü" ifadelerinde görülen 1. çoğul kişi kullanımındaki iyelik ilişkisi ulusal bir aidiyete gönderimde bulunmaktadır. Yazar hem kendini hem de yaptığı çalışmayı coğrafi ve ulusal bir düzlemde konumlandırmaktadır. Buna benzer başka bir örnek ise şu şekildedir:

(14) Çalışmanın bayan öğretmenler üzerinde uygulanmasında, **toplumumuzda** çalışan bayanların iş ile aile sorumlulukları arasında daha çok kalmaları, yetkili mercilerle yaptığımız görüşmeler neticesinde de **öğretmenlerimizin** eğitimci hüviyetleri nedeniyle çoğu zaman ailesi ve işi arasında bir tercih yapma özgürlüğünden kendilerini yoksun hissettikleri kanısına varmamız etkili olmuştur (Taslak, 2007: 69).

Bu örnekte de kullanılan "toplumumuzda" ve "öğretmenlerimizin" ifadeleri aracılığıyla çalışmanın yerel bir bağlama oturtulduğu görülmektedir. Sonuçta bahsedilen toplum hem yazar hem de olası okurun yaşadığı coğrafyanın toplumudur, bahsedilen öğretmenler ise o toplumda yaşamaktadırlar. Diğer bir deyişle bu ifadeler hem yazar hem de okurun yaşadığı kültüre vurgu yapmakta ve ilgili bilimsel çalışmanın da içeriğinin yine aynı kültürle ilgisi olduğuna işaret etmektedir.

Türkçe bütüncede 1. çoğul kişi kullanımı 20 makalede toplam 132 kez görülmüştür. Bu kullanımların işlevleri ise Almanca bütünce ile koşut olarak metnin kurgusunu düzenleme, metnin bilimsel içeriğini düzenleme, genelleştirici çıkarımlarda bulunma ve önermeyi görelileştirmedir. Almanca bütünceden farklı olarak öyküleme işlevli kullanıma rastlanmamıştır. Buna karşılık yapılan çalışmayı ulusal ve coğrafi bağlama oturtan bir kullanım gözlemlenmiştir. Almanca bütüncede ise böyle bir kullanım bulgulanmamıştır.

4.3.1.2. Edilgen Çatı

Türkçe bütüncede yazarın anlatım tutumu ölçütü kapsamında yoğun olarak edilgen çatı kullanımı bulgulanmıştır:

(15) Bu nedenle çalışmada gruplandırma N=10 ile **başlatılmıştır**. Her bir grup için […] **hesaplanmıştır**. […] **ortalaması alınarak** […] **hesaplanmıştır**. Bu işlem […] **tekrarlanmış** ve 49 adet […] **elde edilmiştir**. Hurst üssel sayısı (H) […] regresyona **tabi tutularak hesaplanmıştır** (Aygören, 2008: 129).

Daha önce 3.2.1.2. numaralı bölümde Türkçede edilgen çatı biçiminin eylem köküne ses uyumuna göre –il ya da -(i)n ekleri getirilerek oluşturulduğu belirtilmişti. Yukarıdaki örnekte her iki biçim de yer almaktadır. Biçimsel açıdan edilgen çatı kullanımına işaret eden başka bir bulgu bütüncede yer almamaktadır.

Edilgen çatı kullanımının Türkçe bütüncede metin içindeki kullanım alanlarına bakıldığında Almanca bütüncedekine koşut olarak metinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmayla ilgili ortaya konan kavram tanımlama, yöntem tanıtma, çözümleme gerçekleştirme, sonuçlara varma gibi tüm edimleri dilselleştirmede kullanılan temel biçimin edilgen çatı olduğu görülmüştür. Ayrıca üstsöylem eylemlerinin ve kaçınmaların çoğunlukla edilgen çatıda çekimlendiği de belirtilmelidir. Türkçe bütüncede tüm metinlerde yazarın anlatım tutumu kapsamında edilgen çatıya rastlanmıştır. 1672 kez bulgulanan edilgen çatı kullanımı en sık gözlemlenen ölçüt olmuştur.

4.3.1.3. Kişi Bildirmeyen Biçimler

İşlevsel açıdan edilgen çatıya koşut olan kişi bildirmeyen biçim kullanımları bütüncede öncelikle çalışmanın kendisine ve amacına işaret etmektedir:

(16) Bu **çalışma**, Türkiye'de konjonktür dalgalarının dönüm noktalarını tahmin etmeyi amaçlamaktadır (Karabulut, 2005: 1).

(17) Bu **çalışmanın amacı**, İMKB fiyat hareketlerinin fractal bir yapıya sahip olup olmadığını, normal (Gaussian) bir davranış sergileyip sergilemediğini araştırmaktır (Aygören, 2008: 126).

(16) numaralı örnekte çalışmanın kendisi tümcenin öznesi konumundadır ve buna göre "amaçlamak" eyleminin gerçekleştiricisidir. (17) numaralı örnekte bu defa

çalışmanın amacı tümcede özne konumundadır, "araştırmak" eyleminin adlaştırılıp –dir ekeylemi ile kullanılması sonucu işaret edilen edimin gerçekleştiricisi konumundadır.

Çalışmaya ya da çalışmanın amacına edimin gerçekleştiricisi rolünü veren kişi bildirmeyen biçim kullanımlarına bütüncede oldukça sık karşılaşılmıştır. Fakat bunun dışında kişi bildirmeyen biçim kullanımlarına da rastlanmıştır. Aşağıdaki örnekler bu tür kullanımları göstermektedir:

(18) **Şekil 1**, Türkiye'nin AB üyeliği yolunda gelişmelerin yaşanmasıyla, Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki korelasyonun nasıl seyir izlediğini **göstermektedir** (Sarıtaş, 2007: 331).

(19) Söz konusu **tespit**, Türk otomotiv sanayinde ölçek etkinsizliğinin olduğuna, yani optimal üretim ölçeğinde üretim yapılmadığına **işaret etmektedir** (Çoban, 2007: 32).

(20) **Model** yüksek oranda bir açıklama gücüne **sahip olup** […] **8 adet bağımsız değişkenden 2 tanesi** Wald değeri açısından istatiksel öneme **sahip bulunmaktadır** (İlhan, 2007: 137).

(18) numaralı örnekte ilgili metinde yer verilen bir şekle gönderimde bulunulmaktadır. Söz konusu şekil aslında metnin üreticisi olarak yazarın ürünüdür. Doğal olarak şeklin işaret edip "göstermekte" olduğu çıkarım da aslında yazarındır. Fakat sözdizimsel düzlemde yazar edimlerin gerçekleştireni olarak yer bulmamaktadır. Bunun yerine "göstermek" edimini tümcenin öznesi olan "Şekil 1" gerçekleştirmektedir. (19) numaralı örnekte ise yazar tarafından yapılmış olan bir tespit sonucu bulgulanan bir sonuçtan bahsedilmektedir. Tespiti yapan yazarın kendisidir, buna göre tespitin "işaret ettiği" bulguyu üreten de yine yazar olmaktadır. Fakat tümcede "işaret etmek" eyleminin öznesi olarak "tespit" sözcüğü kullanıldığı için yazar tümce düzleminde ortadan kalkmaktadır. (20) numaralı örnekte yine yazar tarafından ortaya konan bir modelin özne olarak kullanımı görülmektedir. Ardından çalışmadaki modelde yazar tarafından oluşturulmuş "değişkenler" eylemin taşıyıcısı karakterine bürünmüştür.

Kişi bildirmeyen biçimler, çalışmada sunulan bir şekil, model ya da ya da yapılan bir çıkarıma, elde edilen bir sonuca işaret edebilir. Burada tümce düzleminde bu cansız

kavram ve olguların özne konumunda kullanımı göze çarpmaktadır. Öte yandan bazı kullanımlarda ise durum biraz daha farklıdır:

(21) **Belirtmek gerekir ki**, toplumsal sorumluluk konusunda farklı ve aykırı görüşler de vardır (Berkman, 2007: 4).

(22) Bu çalışmanın, Türkiye üzerinde yapılan diğer çalışmalara göre, ele alınan verilerin zaman dönemi ile kullanılan çoklu eş-bütünleme ve vektör hata düzeltme yöntemi açısından farklılık arz ettiğini **ifade etmek mümkündür** (Yapraklı, 2006: 30).

Daha önceki kişi bildirmeyen tümce örneklerinden farklı olarak bu tümcelerde çalışmanın parçası niteliğindeki bir şekil, model, yapılan bir çıkarım ya da elde edilen bir sonuç gibi cansız bir varlık ya da olgu özne görevi yüklenmemektedir. Fakat biçimsel olarak (21) ve (22) numaralı tümcelerin yine de öznesi vardır. Her iki tümcede adlaşmış eylem niteliğindeki "belirtmek" ve "ifade etmek" ifadeleri özne konumundadır. Bu dilsel ifadeler tümcelerdeki "gerekmek" ve "mümkün olmak" eylemlerinin taşıyıcısıdırlar. Bu eylemlerin asıl sahibi ise yüzey yapıda yer almamakla birlikte yazarın kendisidir. Çünkü (21) numaralı örnekte "belirtmeyi gerekli bulan", (22) numaralı örnekte ise "ifade etmeyi mümkün kılan" ilgili tümcelerin üreticisi yazarlardır. Burada bir bakıma soyut nitelikte genel bir özne kullanımının varlığından bahsedilebilir. Sonuç olarak ise bu örneklerde görülen, tümcelerin yüzey yapısında yer almamasına karşın aslında yazarların gerçekleştirdiği edimlerdir. Bu nedenle kişi bildirmeyen biçimler kapsamındadırlar.

Kişi bildirmeyen biçimler Türkçe bütüncede tüm metinlerde toplam 332 kez görülmüştür. İşlevsel açıdan edilgen çatıya koşut niteliktedirler: Yazarın nesnel ve bilgisel içeriği öne çıkaran bir anlatım tutumu sunmasına hizmet ederler. Metinde hem içerik hem de kurguya yönelik önermelerde yer almaktadırlar.

4.3.2. Üstsöylem Öğeleri

Çalışmada üstsöylem öğeleri üç ayrı alt sınıfa ayrılmaktadır. Aşağıda sırasıyla metiniçi düzenleyiciler, üstsöylem eylemleri ve kaçınma stratejilerinin Türkçe bütüncede hangi görünümleri sergilediğine yönelik örnekler sunulacaktır.

4.3.2.1. Metiniçi Düzenleyiciler

Metinsel aşamalara ya da çalışmanın bölümlerine gönderimde bulunan metiniçi düzenleyicilerin Türkçe bütüncede zamansal ya da uzamsal gönderim işlevine sahip sözcüklerden seçildiği görülmektedir. İncelenen bütüncede zamansal gönderime sahip metiniçi düzenleyicilere şöyle bir örnek verilebilir:

(23) Çalışmamızda, Türkiye'de […] sektörel teknolojik öğrenme oranları tahmin edilmekte; öğrenme-bölgesel farklılaşma […] ilişkileri […] analiz edilmektedir. İlgili dönemde […] **öncelikle** tahminde kullanılacak modelin matematiksel türetimi gösterilmektedir. **Daha sonra** […] Türkiye'de iller itibarıyla teknolojik öğrenme oranları tahmin edilmekte ve değerlendirilmektedir (Albeni, 2004: 21).

Örnekteki "öncelikle" ve "Daha sonra" ifadeleri zamansal bağıntı kurma işlevlidir. Metinde gerçekleştirilen çalışmanın aşamalarını zamansal açıdan sıralamaktadır.

Uzamsal gösterime sahip metiniçi düzenleyiciler için ise şu örnekler verilebilir:

(24) **Buraya kadar** güvenin ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği ve bu sonucu destekleyen ampirik çalışmalar açıklanmıştır. […] **Bu bölümde** sosyal sermayenin Türkiye ve AB ülkelerindeki önemini araştırmak için kişi başı milli gelir (KBMG) ile sosyal sermaye arasındaki ilişki istatiksel olarak grafik ile incelenmiştir (Öksüzler, 2006: 115).

(25) Konuya ilişkin olarak, **yukarıda** özetlenen görüşlerin dışında yapılan değerlendirmeler de bulunmaktadır. Bunlar ilgili yazında daha sınırlı sayıda bir desteğe sahip olduklarından dolayı, […] **aşağıdaki şekilde** incelenmeleri uygun görülmüştür (Aytemiz Seymen, 2005: 16).

(24) numaralı örnekte "Buraya kadar" ifadesinde metnin o sırada bulunulan bölümüne işaret edilmektedir. Aynı durum, "Bu bölümde" ifadesi için de geçerlidir. Her iki tümcede de metnin belirli bir bölümüne işaret edilmektedir. (25) numaralı örnekte "yukarıda" ve "aşağıdaki" ifadeleri uzamsal gönderim içermektedir. Yazar bu ifadeler yardımıyla metnini bir uzam olarak konumlandırmaktadır. Metnin yukarı bölümünde bahsettiği konuyu okura hatırlatmakta, metnin aşağı bölümünde yer alan bir şekle dikkat çekmektedir. Nitekim aşağıdaki örnekte görülebileceği gibi metiniçi düzenleyiciler sıklıkla metin içerisindeki şekil, tablo, grafik v.b. bir metin bölümüne işaret etmektedir:

(26) **Tablo 7**'de anketin soru-bütün (Item-total correlation) ve alfa değerleri ile genel güvenilirlik katsayısı verilmektedir (Marangoz, 2006: 119).

(27) Eşitsizlik indeksleri bu kez İBBS Düzey 2 (Altbölgeler) için hesaplanarak, indeks değerleri dikey eksende ve ait oldukları yıllar yatay eksende olmak üzere **Grafik 2**'de sunulmuştur (Öztürk, 2005: 103).

(26) ve (27) numaralı örneklerde yer alan "Tablo 7" ve "Grafik 2" ifadeleri metin içerisinde yer alan bir tablo ve grafiğe işaret etmekte ve bu yönüyle uzamsal nitelikte metiniçi düzenleyiciler olmaktadır.

Buraya kadar verilen örneklerde metiniçi düzenleyicilere eşlik eden üstsöylem eylemlerinin de üstsöylemsel nitelikte oldukları görülmektedir. Metiniçi düzenleyicilerin yanında üstsöylem eylemi olmadan yer aldığı bir örnek tümce ise aşağıda yer almaktadır:

(28) Triandis […] **yukarıdaki** dörtlü sınıflandırmayı temel alarak, bireycilik/toplulukçuluğu yatay ve dikey boyutları ile birbirlerinden farklılaştırmıştır (Tan Şahin, 2006: 16).

Burada yazar başka bir bilimciye gönderimde bulunmakta, daha önce yazar tarafından metinde aktarılan bir sınıflandırmanın bu bilimci tarafından nasıl ele alındığını aktarmaktadır. Bu örnekte üstsöylem eylemi bulunmamaktadır, çünkü yazar tarafından gerçekleştirilen bir edim yoktur. Fakat "yukarıdaki" ifadesi metiniçi düzenleyicidir. Metiniçi düzenleyicilerin yanlarında üstsöylem eylemi olmadan kullanımına bütüncede rastlanmıştır.

Türkçe bütüncede tüm metinlerde toplam 673 kez bulgulanan metiniçi düzenleyiciler zamansal ilişki belirten ifadeler olabildiği gibi uzam ilişkisi içeren ifadeler de olabilmektedir. Bulgulanan düzenleyicilerin yalnızca 50 tanesi zamansal ilişki bildirmektedir. Geri kalan 623 öğe uzamsal niteliktedir. Buna göre incelenen bütüncede metiniçi düzenleyiciler bakımından tercihin uzamsal ilişki bildirenlerden yana kullanıldığı ortaya çıkmıştır. İşlev açısından hem zamansal hem de uzamsal biçimler ortaktır: Her ikisi de metnin kurgusuna gönderimde bulunur.

4.3.2.2. Üstsöylem Eylemleri

Bütüncede üstsöylem eylemleri çok yüksek bir oranda metiniçi düzenleyicilerle bir arada kullanılmakla birlikte az da olsa üstsöylem eyleminin metin içerisinde

bağımsız olarak kullanımı görülmüştür. Bunlardan biri aşağıdaki örnekte gösterilmektedir:

(29) **Özetlenecek olursa**, teorik bağlamda DYY'leri etkileyen faktörler konusunda tam bir görüş birliği sağlanamamakla birlikte, açıklamaların birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemek mümkündür (Yapraklı, 2006: 28).

Bu tümcede "özetlemek" üstsöylem eyleminin yer aldığı görülmektedir. Özetleme edimi, metnin önceki kısımlarında sunulanı yinelemeye yönelik bir edimdir. Bu durumda örtük olarak da olsa metnin kurgusuna yönelik bir gönderimden bahsetmek olanaklıdır. Diğer bir deyişle özetleme edimiyle yazar, metnin kurgusunda önceki kısımlarda yer alan bir içeriği yineleyerek kurgunun kendisine gönderimde bulunmakta ve o kurgu içerisinde gerçekleştirilmekte olan bir yazar edimine işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında özetlemek eylemi metnin kurgusu ile ilişki içinde bir edimdir ve bu nedenle üstsöylem eylemi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yanında metiniçi düzenleyici yer almaması açısından ilginç bir örnektir. Fakat Türkçe bütüncede üstsöylem eylemlerinin çoğu zaman metiniçi düzenleyici ile birlikte yer aldıkları görülmektedir:

(30) Dolayısıyla, makalenin geri kalan kısmında sosyal sermaye ile kurumlar birlikte **anılacaktır** (Oğuz, 2006: 90 v.d.).

Türkçe bütüncede tüm metinlerde üstsöylem eylemleri görülmüştür ve toplam dağılımları 567'dir. İşlevleri ise metnin kurgusuna yönelik yazar edimlerini dilselleştirmektir.

4.3.2.3. Kaçınma Stratejileri

Bu ölçüte göre yapılan çözümlemede elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

4.3.2.3.1. Kaçınmalar

Kaçınmalar Türkçe bütüncede birden fazla biçimle gerçekleştirilmektedir. Bunlardan en çok kullanılanı daha önce 3.2.2.3.1'de belirtildiği gibi eylem köküne –Ebil+Ir yapısı getirilerek oluşturulan biçimdir:

(31) Bu bağlamda bireyselleştirme olgusu yaygınlaştıkça modüler ürün ve süreç tasarımlarına olan ihtiyacın giderek artacağı ve çoğu ürünün modüler bir mimariye sahip olacağı **söylenebilir** (Bardakçı, 2004: 14).

(31) numaralı örnekte edilgen çatıda çekimlenmiş "söylemek" eylemine –Ebil+Ir yapısı getirilerek olasılık anlamı katılmıştır. Böylelikle edilgen çatıda çekimlenmiş eylem anlamsal açıdan kaçınma gösteren bir dilsel yapıya dönüşmüştür.

Bütüncede eylem köküne farklı biçimbirimler getirilerek oluşturulmuş başka kaçınma yapıları da bulunmaktadır:

(32) İşletmenin başarısı ya da başarısızlığındaki katkı tamamı ile işgörene **bağlı olabilmektedir** (Ölçer, 2005: 2).

(33) Bu süreçler yardımıyla sosyal, ekonomik ve çevresel yapıyı korumak ve yenilemek **mümkün olabilecektir** (Çetin, 2005: 4).

Yukarıdaki örneklerde biçimbirimlerle oluşturulmuş değişik yapılar görülmektedir. (32) numaralı örnekte "bağlı olmak" eyleminde –Ebil+mEktE+Dır yapısı görülmektedir. (33) numaralı örnekte ise –Ebil ve –EcEk biçimbirimlerin ard arda kullanımı görülmektedir. Buna göre tümcedeki "mümkün olmak" eylemine –Ebil+EcEk+DIr yapısı getirilmiştir. Örneklerde belirtilen ve biçimbirimlerle oluşturulan bu iki yapı, -Ebil+Ir yapısının yanı sıra rastlanan kaçınma amaçlı yapılardır.

Buraya kadar Türkçe bütüncede eylemlere getirilen biçimbirimlerle kaçınma içeren yapıların kurulduğu ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra eylemin kendisinin anlam açısından kaçınmaya işaret ettiği örnekler de gözlemlenmiştir:

(34) Bu yöntemden hareketle rekabet dinamiğinin çekirdeğini oluşturan bir etkinlik analizi yapılmış ve analiz sonuçları kullanılarak politika önerileri geliştirilmeye **çalışılmıştır** (Çoban, 2007: 25).

(35) Ancak işe alma sürecinde aday bakış açısının dikkate alınmasının […] işletmeler açısından önemli sonuçları olacağı **düşünülmektedir** (Erdemir, 2007: 38).

(36) Temsil yaklaşımında, alternatif bir motivasyon ve davranış modeli olarak psikolojik ve sosyolojik deneyimlerden yararlanmak her zaman mümkün **gözükmektedir** (Akın, 2004: 145).

(37) Çalışmada izlenen yolun aynı konuda araştırma yapacak olanlara katkıda bulunabileceği ve elde edilen sonuçların sonraki araştırmalar için temel oluşturabileceği **umulmaktadır** (Ölçer, 2005: 7).

(34)-(37) numaralı örneklerin hiçbirinde, yukarıda (31)-(33) numaralı örnekler aracılığıyla gösterilen biçimbirimlerle oluşturulmuş yapılar yer almamaktadır. Bu örneklerde kaçınmaya işaret eden, eylemlerin anlamsal yönüdür: (34) numaralı örnekte "çalışmak" eylemi, çabalamak anlamındadır. Belirtilen edimin mutlak olarak gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda pay bırakmaktadır. (35) numaralı örnekteki "düşünmek" eylemi önermenin mutlaklık payını düşürmektedir. Benzeri şekilde (36) numaralı örnekteki "gözükmek" eylemiyle de, önermede yapılan çıkarımın temelde yazarın kendisine ait olduğu, genellenebilir olmadığı ifade edilmektedir. (37) numaralı örnekteki "ummak" eylemi de önermenin içeriğinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda bir bakıma açık kapı bırakmaktadır.

Bütüncede anlamsal olarak kaçınma yönünde yorumlanabilecek eylem kullanımlarından başka olasılık bildiren sözcüklerin kullanımına da rastlanmıştır:

(38) Fakat, bu politikaya güvenerek özel kesim sıfır enflasyon beklentisine girdiğinde politika yapımcının enflasyon sürprizi yapması **muhtemel**dir (Oğuz, 2006: 97).

(39) Veriler arasındaki **olası** uyumsuzluk sorunundan kaçınmak için analizlere dayalı yorumlar farklı kaynaklardan alınan verilerin kapsadığı dönemler itibarıyla yapılmıştır (Öztürk, 2005: 101).

(38) ve (39) numaralı örneklerde "muhtemel" ve "olası" sözcükleri yazarın önermenin kesinlik derecesine yönelik tutumunu yansıttıkları için kipseldirler. Anlamsal açıdan ise olasılığa işaret etmektedirler.

Türkçe bütüncede kaçınma belirten yapılar toplam 29 metinde 429 kez görülmüştür. Dağılım açısından bakıldığında kaçınma stratejilerinin aşağıda bulguları sunulacak diğer iki alt ölçütüne göre çok daha yoğun kullanıldıkları görülmektedir. Temel işlevleri ise önermeyi olasılık anlamı katarak görelileştirmektir.

4.3.2.3.2. Vurgulayıcılar

Vurgulayıcılar ölçütüne yönelik bulgulardan seçilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(40) Oysa, ülkenin her yerinde gelir dağılımındaki bozukluk **gözle görülecek kadar bilinen** bir olgudur (Öztürk, 2005: 108).

(41) Dahası toplumun çatışma kültürünün de değerlendirmede etkili olduğu **tartışılmaz bir gerçektir** (Taslak, 2007: 73).

(42) Stratejik işletme performansı, çalışan bir işletmenin sonuçlarının **ta kendisidir** (Eroğlu, 2004: 92).

(43) **Şüphesiz** işletmenin sahip olduğu müşterilerin bağlılık derecesi aynı değildir. […] İşletmelerin ana amacı **hiç kuşkusuz** tam bağlılığa sahip müşterilerin sayısını artırmaktır (Marangoz, 2006: 114).

(44) Gelişmiş ülkelerde hızla yaygınlaştığı görülen kitlesel bireyselleştirme olgusu pazarın hem arz hem de talep tarafları için ayrı ayrı incelenmesi gerektiği **açıktır** (Bardakçı, 2004: 14).

(40)-(44) numaralı örneklerde biçimsel açıdan birden fazla sözcüğün öbek olarak kullanılmasıyla oluşturulan yapılara rastlanmaktadır. (40)-(43) numaralı örneklerdeki "gözle görülecek kadar bilinen", "tartışılmaz bir gerçek" "ta kendisi" ve "hiç kuşkusuz" söz öbeklerinde destekleyici anlam vermek amacıyla birden fazla sözcük kullanımı önermelerdeki ifade gücünü artırır niteliktedir. (43) numaralı örnekteki "Şüphesiz" ve (44) numaralı örnekteki "açık" ifadelerinin anlamsal gönderimi sayesinde ise önermeye kesinlik anlamı katılmıştır.

Bu örnek tümceler okunduğunda okurda kendisine sunulan içeriğin tartışma payının olmadığı düşüncesini uyandırmaktadır. Fakat yine de bu öğelerin kullanımı okurda yazara yönelik olumsuz bir imge oluşturmamaktadır. Çünkü bu tür dilsel yapıların metinsel bağlam içinde kullanımına bakıldığında, söylem topluluğu için yeni olmaktan çok eski nitelikte bilgiyi sunarken kullanıldıkları görülmektedir.

Vurgulayıcılar Türkçe bütüncede toplam 28 makalede 61 kez görülmüştür. Önermelere kesinlik ve mutlaklık yönünde anlam katan bu biçimlerin bütüncede oldukça az yer aldığı görülmektedir.

4.3.2.3.3. Tutum Belirleyiciler

Daha önce 4.1.2.3.3.'de Almanca bütünce incelenirken görüldüğü gibi tutum belirleyiciler deyim yerindeyse renkli görünümler sunan bir ölçüttür. Bunda yazarın kişisel tavrını en yüksek derecede yansıtan ölçütlerden birisi olmasının da payı

vardır. Bu ölçüt kapsamında Türkçe bütüncede rastlanan kullanımlara bakıldığında çeşitlilik görülmektedir:

(45) Pazarlama açısından henüz çok az sayıda akademik araştırmanın yapılmış olduğu bu alanda her tür pazarlama unsuru açısından yapılacak çalışmalar **çok yararlı ve orijinal** olacaktır (Yapraklı, 2005: 83).

(46) Literatür açısından değerlendirildiğinde, […] Freeman'ın 1984'deki işletme yönetiminde geçerli yönetici-işveren ilişkilerinin hukuki boyutunu incelediği çıkar ortaklığı (stakeholder) teorisi çalışmaları bu alandaki diğer **dikkate değer** çalışmalardır (Akın, 2004: 131).

(47) Bu bağlamda çalışma, Türkçe yazına sağladığı katkı yanında işletme yönetimlerine **ufuk açıcı** olması bakımından da **önemli**dir (Erdemir, 2007: 38).

(45)-(47) numaralı örneklerde yer alan "çok yararlı ve orijinal", "dikkate değer", "ufuk açıcı" ve "önemli" ifadeleri yazarların önermeye yönelik kişisel değerlendirme ve yorumlarını içermektedir. Bu nedenle tutum belirleyicilerdir.

Bu noktada Türkçe bütüncede tutum belirleyiciler ölçütü altında sözcük düzleminde yoğun olarak görülen bir kullanım dikkati çekmiştir. Bunlar "önem" ve "önemli" sözcüğü ile gerçekleştirilen kullanımlardır:

(48) Gloshal ve Moran'ın (1996) fırsatçılık ile ilgili kavramsal sadeleştirmesi bu eğilimi şekillendiren kültürün rolünü anlamak açısından oldukça **önemli**dir (Tan Şahin, 2007: 14).

(49) Diğer **önemli** bir bulgu da "işin aile çatışması" durumunun bireylerin "hayat memnuniyet"lerini olumsuz ($p<0,05$) yönde etkiliyor olmasıdır (Taslak, 2007: 71).

(50) Bu bağlamda, DYY'leri etkileyen çeşitli faktörlerin etkinliğini analiz etmek, DYY çekme konusunda izlenecek politikaların başarısı açısından **önem** arz etmektedir (Yapraklı, 2006: 28).

(48)-(50) numaralı örneklerde görülen "önem" ve "önemli" sözcükleri aracılığıyla yazarlar önermelerinde sundukları içerikler hakkında kişisel bir tutum aktarmaktadırlar. Çalışmada sunulan bir olgu, kavram ya da konu, elde edilen bir sonuç ya da ortaya konan bir bulguyu önemli bulduklarını belirterek aynı zamanda içerik hakkında vurgulamada bulunmakta ve okurun dikkatini sunulan bilimsel içeriğe yönlendirmektedirler.

Türkçe bütüncede tutum belirleyiciler bazı örneklerde ise biçemsel açıdan neredeyse söz sanatı kullanımına işaret eder nitelikte görünümler sunmaktadır:

(51) Montaj hattını keşfedip kitlesel üretim yönteminin öncüsü olarak üretim dünyasında bir **çığır açan** Henry Ford, […] sloganıyla kitlesel üretimin dayandığı temel ilkeyi **özlü bir şekilde** ifade etmiştir. […] Özellikle 1980'lerin başında üretim alanında yaşanan **baş döndürücü** gelişmeler, üretim sistemlerindeki **inanılmaz** gelişmelerle […] desteklenmiştir (Bardakçı, 2004: 2).

(52) Sosyal sermaye ve kurumlarla ilgili literatür incelendiğinde kavram boyutuyla oldukça **karmaşık bir manzarayla** karşılaşılmaktadır (Oğuz, 2006: 83).

(53) Esasında, Markowitz çeşitlendirmesi […] prensibine dayanmaktadır. Burada **sihirli** nokta, beklenen varlık getirileri arasındaki korelasyonun düzeyidir (Sarıtaş, 2007: 327).

Tutum belirleyiciler Türkçe bütüncede toplam 28 makalede 226 kez bulgulanmıştır. Bütüncedeki diğer ölçütlerin dağılımlarıyla karşılaştırıldığında görece düşük bir dağılıma sahip gibi görünse de kişi olarak yazara oldukça güçlü bir gönderim gücüne sahip olduğu düşünülünce bu ölçütün bilimsel makalelerden oluşan bir bütüncede ilgiye değer yükseklikte bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

4.4. Türkçe Bilimsel Makalelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirmesi

İnceleme ölçütlerinin Türkçe bütüncedeki dağılımlarına yönelik tablo aşağıda yer almaktadır. Bunun için tüm ölçütlerin bütüncede ne kadar sözcükle temsil edildiği bulgulanmış, ardından bunlar toplanarak biçem ana ölçütünün tüm bütüncede kaç sözcükle temsil edildiği bulunmuştur. Son olarak ise her bir ölçütün tüm biçemsel öğeler içindeki ağırlığı yüzdelik hesaplama yoluyla bulunmuştur.

Ölçütler				**Sözcüksel Dağılım**	**Yüzdelik Dağılım**
Türkçe Bilimsel Makalelerde Biçem	**Yazarın Anlatım Tutumu**	**Kişi Belirleyiciler**	**1.Tekil Kişi**	**1**	**0,02**
			1.Çoğul Kişi	**132**	**3,2**
		Edilgen Çatı		**1672**	**41**
		Kişi Bildirmeyen Biçimler		**332**	**8**
	Üstsöylem Öğeleri	**Metiniçi Düzenleyiciler**		**673**	**16**
		Üstsöylem Eylemleri		**567**	**14**
		Kaçınma Stratejileri	**Kaçınmalar**	**429**	**10,5**
			Vurgulayıcılar	**61**	**1,5**
			Tutum Belirleyiciler	**226**	**5,5**
Toplam				4073	100

Tablo 4: Türkçe Bütüncede İnceleme Ölçütleri: Toplam Sözcük Sayısı ve Yüzdelik Dağılım

İncelenen Türkçe bütünceden elde edilen ve Tablo 4'de sunulan dağılımsal bulgular şu şekilde açıklanabilir:

Biçemsel öğeler öncelikle iki ana ölçüt ışığında ele alınmıştır. Bunlardan ilki olan yazarın anlatım tutumu ana ölçütü altında yazarların en çok edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçimleri kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Kişi belirleyiciler kapsamındaki kullanımlar ise belirgin azlıktadır. Özellikle 1. tekil kişi kullanımından bahsetmek pek olanaklı değildir. Bundan farklı olarak 1. çoğul kişi kullanımından bahsetmek ise olanaklıdır. 1. çoğul kişi biçiminin yalnızca sözcüksel değil, metinsel

dağılımının da yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kişi belirleyiciler kapsamında sık tercih edilen bir biçim olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu Baykan/Polat/Başokur'un (2008) kendi çalışmalarında ele aldıkları Türkçe bütünceden elde ettikleri sonuç ile benzer niteliktedir:

Buna göre Türkçe makalelerde yazarların kendilerini geri planda bırakan ve okurda nesnellik algısını güçlendirici bir anlatım tutumunu tercih ettikleri görülmektedir.

Ele alınan ikinci temel ölçüt ise üstsöylem öğeleridir: Alt ölçütlere bakıldığında ise, metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kaçınma stratejileri arasında ise kaçınmaların diğer iki alt ölçüt olan vurgulayıcılar ve tutum belirleyicilere göre daha fazla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Burada tutum belirleyicilerin görece yüksekliği de fark edilmektedir.

İşlevsel açıdan bakıldığında, Türkçe bütüncede bilginin nesnel aktarımına hizmet eden biçimler en çok kullanılanlardır. Buna göre yazarlar metinlerinde kendilerini ortaya koymaktan çok temel olarak bilimsel bilgiyi öne çıkarma amacındadırlar. Fakat bütüncede yazarların kendilerini tamamen geri plana atmadıklarının kanıtı, üstsöylem öğelerinin varlığıdır. Metinsel kurguyu düzenleme işlevli üstsöylemsel biçimler kullanım sıklıkla açısından ikinci sıradadır. Önermeye karşı olasılık, kesinlik ya da kişisel yorum bildirme işlevli biçimler ise üçüncü sıradadır. Yazarı metni oluşturan ve içeriği hakkında düşüncelerini, yaklaşımını belirten bir özne olarak konumlandıran üstsöylemsel öğelerin yanı sıra, daha net bir gönderime işaret eden kişi belirleyiciler de az olmakla birlikte bulgulanmıştır: Yazarın kendine açık ya da örtük gönderim işlevli bu biçimler son sıradadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Almanca ve Türkçe bilimsel metinlerde biçem olgusu, metindilbilim kapsamında oluşturulmuş iki ana ölçüt ve dokuz alt ölçüt ışığında ele alınmıştır. Biçem kavramı altında, yazarın kendini metninde ne ölçüde gizlediği ya da ortaya çıkardığı sorusunun yanıtı aranmıştır. Yazarın kendini gizlediği ölçütlerin dağılımsal açıdan her iki bütüncede biçemsel özelliklerin yarısına yakınını oluşturduğu görülmüştür. Biçemsel özelliklerin diğer yarısını ise yazarın kendini ortaya çıkarmasını sağlayan biçimler olan üstsöylem öğelerinin oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Üststsöylem öğelerini kullanarak yazarlar, metnin kurgusunu yönlendiren, kurguyu olanaklı kılan edimleri dilselleştiren ifadeler ve metindeki önermelere yönelik olasılık, kesinlik ya da başka çeşitli kişisel tutumlarını yansıtan ifadelerle kendilerini metnin üreticisi ve sunulan bilimsel bilginin sahibi olarak göstermektedirler. Bunu yapmalarındaki temel amaç ise, aynı zamanda dilin de temel amacı olan bildirişimdir: Yazar okura metnin kurgusunu açıklamakta, bunun yanı sıra metinde sunduğu bilimsel içeriğin kendi üretimi olduğunu vurgulamakta, böylelikle sunduğu bilimsel bilginin tartışmaya ve okurun sorgulamasına açık olduğu mesajını vermektedir.

Çalışma kapsamında Almanca ve Türkçe bütünceler üzerinde yapılan çözümleme sonucu, ölçütler ve işlevlerin çoğu açısından her iki bütüncede de benzerliklerin yoğunluğu tespit edilmiştir. Fakat bazı ölçütler ve bunların beraberinde getirdiği işlevlere bakılacak olursa aslında bütünceler arasında farklar olduğu da ortaya çıkmıştır. Bu bölümde önceki bölümlerde Almanca ve Türkçe bütüncelerde yapılan incelemeler sonucu elde edilen bulgular karşılaştırılacak ve böylelikle her iki bütüncedeki biçemsel özelliklerin ne ölçüde benzerlik ve farklılık gösterdiği ele alınacaktır.

Almanca ve Türkçe bütüncelerde çalışmaya konu edinilen biçemsel ölçütler arasında en yoğun kullanılanın edilgen çatı olduğu görülmüştür. Edilgen çatı biçimlerinin dağılımı Türkçe bütüncede %41, Almanca bütüncede ise yaklaşık % 38'dir. Yazarın anlatım tutumunu nesnellik yönünde düzenleyen edilgen çatıya işlev açısından koşut

olan kişi bildirmeyen biçimlerin Almanca bütüncede yaklaşık %14, Türkçe bütüncede ise yaklaşık %8 düzeyinde bir dağılıma sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda Almanca bütüncede kişi bildirmeyen biçim kullanımları Türkçedekinin neredeyse iki katıdır.

Almanca bütünceden elde edilen sonuç, Trumpp'un (1998: 112) elde ettiği sonuç ile örtüşmektedir: Yaptığı çalışmada bilimci, Almanca bilimsel makalelerde kişi bildirmeyen biçimlerin oldukça yoğun kullanıldığını bulgulamıştır. Fakat kişi bildirmeyen biçimlerin Almanca bütüncede Türkçeye göre daha fazla görülmesinin aslında işlevsel değil biçimsel bir fark olduğunu da belirtmek gerekir. Sonuçta işlev bakımından kişi bildirmeyen biçimler edilgen çatı ile ortak noktaya sahiptir. Tıpkı edilgen çatı gibi önermenin içeriğini nesnel bir anlatım tutumuyla sunmaya hizmet etmektedirler. Bu durumda edilgen çatı ve kişi bildirmeyen biçim kullanımları bir arada değerlendirilebilir: Her iki bütüncede de tüm biçemsel öğelerin neredeyse yarısını (Almanca yaklaşık %52, Türkçe %49) bu iki biçim birlikte oluşturmaktadır. Nitekim yazarın anlatıcı kimliğini açık ya da örtük olarak bu biçimlere göre çok daha doğrudan ortaya koymaya hizmet eden "ben" ve "biz" kullanımları da, -diğer ölçütlerle karşılaştırıldığında- her iki bütüncede belirgin bir azlıkta yer almaktadır. Bunun nedeni Almanca ve Türkçe makalelerde yazarların önceliği nesnel bir anlatım tutumu sergilemeye vermeleri olabilir.

Üstsöylem kapsamındaki ölçütlerin dağılımına bakıldığında metiniçi düzenleyiciler ve üstsöylem eylemlerinin birlikteliğinin her iki bütüncede de ortalama %30'luk bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Temel işlev olarak metnin kurgusunu düzenlemeye ve bu konuda okuru bilgilendirmeye hizmet eden bu iki biçimin yukarıda değinilen nesnel anlatım tutumuna hizmet eden biçimlerden sonra kullanım sıklığı açısından ikinci sırada geldikleri görülmektedir. Gerçi bu iki biçimin kendi aralarındaki dağılımı bütünceler arası fark göstermektedir: Almanca bütüncede Türkçeye göre daha fazla metiniçi düzenleyici, Türkçe bütüncede ise Almancaya göre daha fazla üstsöylem eylemi kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda, her ne kadar her ikisi de ortak bir işlev olarak yazarın metnin kurgusunu düzenleyip yönlendirmesine hizmet etse de Almanca bütüncede bu üst işleve daha çok gösterimsel sözcüklerle metin

içindeki bölüm ve aşamalara gönderim yapılarak, Türkçe bütüncede ise daha çok metnin kurgusuna yönelik yazar edimlerinin eylem türü sözcüklerle dilselleştirilerek hizmet edildiği ortaya çıkmıştır.

Öte yandan metiniçi düzenleyicilere yönelik ilgi çekici olarak nitelendirilebilecek bir başka bulgu ise, Almanca bütüncede kullanılan zamansal gösterim içeren sözcük ve ifadelerin Türkçe bütüncedekinin neredeyse dört katı fazlalıkta olmasıdır. Bu bulgu, Fandrych/Graefen'in (2002: 34) Almanca bilimsel makalelerde zamansal gösterim içeren sözcüklerin İngilizceden daha fazla kullnıldığını belirleyen araştırma sonuçlarıyla ortaklık göstermektedir.

Üstsöylem kapsamındaki kaçınma stratejileri kullanımlarını oluşturan kaçınmalar, vurgulayıcılar ve tutum belirleyicilerin dağılımda her iki bütüncede de üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Almanca bütüncede %15, Türkçe bütüncede ise yaklaşık %18'lik bir dağılım göstermektdirler. Kaçınmalar ve vurgulayıcıların dağılımında bütünceler arasında dikkate değer bir fark bulgulanmamıştır. Diğer bir deyişle, tümcenin önermesi hakkında yazar sorumluluğunu azaltma ya da bunun tersine artırma işlevli biçimlerin dağılımında bütünceler arasında benzerlik ortaya çıkmıştır.

Kaçınma stratejilerinde bütünceler arasındaki fark, tutum belirleyicilerin oranından kaynaklanmaktadır. Almanca bütüncede toplam 152 tutum belirleyici görülmüşken Türkçede bunun yaklaşık %50 oranında fazlasına işaret eden 226 tutum belirleyici gözlemlenmiştir. Bu ilginç bir bulgu olarak görülebilir, çünkü tutum belirleyiciler doğaları gereği deyim yerindeyse güçlü biçemsel öğelerdir. Yazarın sunduğu önermeye yönelik yorumunu ve tavrını doğrudan dile getirme işlevine sahiptirler. Bu nedenle yazarın anlatıcı olarak metindeki varlığına yönelik biçemsel ölçütler arasında bir bakıma en az kişi belirleyiciler kadar yüksek ifade gücüne sahiptirler. Türkçe bütünce bu ölçüt bakımından Almancadan farklı olarak hem dağılım hem de sözcüksel tercihler açısından daha fazla çeşitlilik göstermektedir.

Hatırlanacağı gibi bu çalışmanın 2. numaralı bölümünde, biçemin metin türüne bağlı olarak toplumsal uzlaşımlara dayanan ortak özellikler gösterebileceği, fakat bunun yanı sıra var olan dil dizgesinin sunduğu olanaklar arasından bireysel seçim yapmaya

da izin verebileceği belirtilmişti. Yukarıda değinilen bütünceler arasındaki benzerlikler bu doğrultuda ele alınabilir. Her iki bütüncede edilgen çatı, kişi bildirmeyen biçimler, metiniçi düzenleyiciler, üstsöylem eylemleri, kaçınmalar ve vurgulayıcıların dağılımı açısından gözlemlenen yakınlık ve benzerlikler, bu ölçütlerin bilimsel metin türünün biçemine yönelik kalıplaşmış ortak özellikler olduğu yönünde yorumlanabilir. Öte yandan tutum belirleyiciler ölçütünde ortaya çıkan hem dağılımsal hem de sözcük seçimi açısından farklılık, yazarların metinlerinin biçemini oluştururken yaptıkları bireysel tercihler olarak görülebilir.

Her iki bütüncede en düşük dağılımı kişi belirleyiciler göstermektedir. Bu da bir açıdan olağan karşılanabilir, çünkü daha önce belirtildiği gibi temelde bilgilendirme işlevine sahip olan bir metin türü olarak bilimsel makalede kişi belirleyiciler gibi yazarın varlığını tartışmasız biçimde ortaya koyan biçimlerin yoğun olarak tercih edilmesi metnin bilgi verme işlevini gölgeleyebilecektir.

Öte yandan kişi belirleyiciler ölçütü kapsamında 1. tekil kişi kullanımında iki bütünce arasında belirgin bir fark tespit edilmiştir. Türkçe bütüncede yalnızca 1 kez 1. tekil kişi kullanımı görülmüşken Almancada 16 kez görülmüştür. Bu durumda öncelikle Türkçe makalelerde yazarın kendine açık gönderimde bulunmadığı sonucu açıktır. Almancada ise bu tür gönderim görece az da olsa vardır. Bunun dilsel ve kültürel bir fark olduğunu söylemek olanaklıdır. Nitekim bu sonuç, Şenöz-Ayata'nın (2012: 34) çalışmasında ortaya çıkan, öz yazımında Alman yazarların dile bağlı olarak farklı biçemsel tercihler yaparken Türk bilimcilerin dilden bağımsız olarak kendi kültürel arka planlarına göre biçemsel tercih yaptığı yönündeki bulguyla ortaklık göstermektedir.

Öte yandan yine de Alman yazarların büyük ölçüde açık gönderimi benimsedikleri sonucuna varmak pek sağlıklı değildir: Toplam üç makalede yalnızca 16 kez gözlemlenen bir ölçütün, yoğun olarak kullanımından bahsetmek olanaklı olmayacaktır. Sonuçta her iki bütüncede de 1. tekil kişi kullanımının tercih edilen biçimler arasında yer almadığı söylenebilir.

Almanca bütünceyi oluşturan makalelerde metnin ana kurgusundan bağımsız olarak yer alan, hakemlere ve çalışmada emeği geçenlere teşekkür amaçlı bölümlerde 17 kez 1. tekil kişi kullanıldığı görülmüştür. Türkçe makalelerde bu tür bir kullanım yer almamaktadır. Bu da kültürel nitelikli bir fark olarak yorumlanmaya oldukça uygundur, çünkü bu türde 1. tekil kişi biçimi kullanımı içeren metin bölümlerinin özellike Alman bilimsel biçemine özgü geçmişten gelen bir özellik olduğu ifade edilmektedir (Breitkopf, 2006: 80).

1. çoğul kişi kullanımlarında ise Türkçe bütüncedeki dağılımın Almanca bütünceden yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Baykan/Polat/Başokur'un (2008: 171) elde ettiği sonuç ile yakınlık içindedir: Bilimciler inceledikleri Türkçe çeviribilim makalelerinde 1. çoğul kişi biçiminin belirgin yoğunlukta kullanıldığını bulgulamışlardır. Bu durumda Türk bilimsel biçem geleneğinde 1. çoğul kişinin, kullanımı tercih edilen bir biçim olduğu söylenebilir. Bu biçim yardımıyla yazar kendini bireyden çok bir bakıma bir topluluğun parçası olarak konumlandırmaktadır. Çalışmayı yapan olarak kendini daha az öne çıkarmakta, bir bakıma okuruna karşı alçakgönüllü bir tutum benimsemektedir. Bunun kültürel, diğer bir deyişle yazarın yaşadığı toplumsal çevrenin etkisiyle ortaya çıkan bir davranış biçimi olduğu düşünülebilir.

Burada ilginç olan başka bir bulgu ise Türkçe bütüncede gözlemlenen 1. çoğul kullanımlarında sık denebilecek bir dağılım gösterip Almancada hiç rastlanmayan bir işlevdir: Bu, "ülkemiz", "toplumumuz", "işletmelerimiz" gibi ifadelerle yapılmış olan ulus ve coğrafya vurgusudur. Böylelikle yapılan çalışmanın içeriği de ulusal bir bağlama oturtulmaktadır. Özellikle bu tür 1. çoğul kişi kullanımları kültürel açıdan bir farklılık olarak nitelendirilebilir. Çünkü değinilen ifadelerin gönderimsel içeriği tam da kültürel niteliktedir: Yapılan çalışmanın hangi ülkede ve kültürde gerçekleştirildiğine yönelik net bir gönderim içermektedir. Almanca metinlerde bu tür bir kullanım hiç bulgulanmamıştır. Bu tür kullanımlara yönelik elde edilen bulgu, Breitkopf'un (2006: 89) çalışmasında Rusça sosyoloji makalelerinde bahsetmeye değer yoğunlukta ulusal vurgu içeren 1. çoğul kişi kullanımları olduğu yönündeki bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Son olarak bilimsel biçem(ler)deki benzerlik ya da farklılıkların yalnızca metnin üretildiği dil ve kültüre bağlı olmayıp aynı zamanda bilimsel disiplin ile de ilgili olabileceğini akılda tutmak gerekir. Bu bağlamda örneğin Bondi'nin (2009) araştırması bilimsel metin üretiminde disiplinin önemini vurgulamaktadır. Çalışmasında önce İngilizce tarih ve ekonomi makalelerini giriş bölümlerinin anlatım özellikleri açısından karşılaştıran bilimci iki bütünce arasında farklılık bulgular (Bondi, 2009: 90). Ardından yine aynı ölçüt kapsamında İngilizce ve İtalyanca tarih makalelerini karşılaştırdığında ise benzerlik bulgular (Bondi, 2009: 99). Diğer bir deyişle, bilimsel biçemlerdeki farklılığın dilsel ve kültürel olmaktan çok disiplinlerarası olduğu sonucuna varır.

Gelecekte Türkçe için de farklı disiplinlerden seçilmiş bütüncelerin karşılaştırıldığı dilbilimsel çalışmalar yapılabilir. Türkçe ve Almanca farklı bilimsel alanlardan seçilmiş makaleler biçemsel ölçütler açısından karşılaştırılabilir. Bu durumda, dil ve kültürün yanı sıra bilimsel disiplinin de ayrı bir değişken olarak yer aldığı bir bütünce üzerinde yapılacak dilbilimsel çalışmalar, hem Türkçe hem Almanca bilimsel biçem açısından ilginç bulgular sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Adamzik, Kirsten: **Textlinguistik: Eine einführende Darstellung**, Tübingen, Niemeyer, 2004.

Akarsu, Bedia: **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, İnkılap, 1998.

Aksan, Doğan: **Dilbilim ve Türkçe Yazıları**, İstanbul, Multilingual, 2004.

Alkin, Erdoğan/

Yıldırım, Kemal/

Özer, Mustafa: **İktisada Giriş**, 7. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2008.

Auer, Peter: **Sprachliche Interaktion: Eine Einführung anhand von 22 Klassikern**, Tübingen, Niemeyer, 1999.

Auer, Peter/

Baßler, Harald: **Reden und Schreiben in der Wissenschaft**, Peter Auer, Harald Baßler (Hg.), Frankfurt, Campus, 2007.

Auer, Peter/

Baßler, Harald: "Der Stil der Wissenschaft", **Reden und Schreiben in der Wissenschaft**, Peter Auer, Harald Baßler (Hg.), Frankfurt, Campus, 2007, s. 9-29.

Baumann, Klaus Dieter: **Fachlichkeit von Texten**, Egelsbach, Frankfurt am Main, Washington, Hänsel-Hohenhausen, 1994.

Baykan, Şirin/

Polat, Nükhet/

Başokur, Ece: "Ein interlingualer Vergleich deutscher und türkischer Wissenschaftstexte ―dargestellt am Beispiel der Fachzeitschriftsartikel aus der Übersetzungswissenschaft", **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 20**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2008, s. 169-184.

Beier, Rudolph: **Englische Fachsprache**, Stuttgart, Kohlhammer, 1980.

Beneš, Eduard: "Die formale Struktur der wissenschaftlichen Fachsprachen in syntaktischer Hinsicht", **Wissenschaftssprache: Beiträge zur theoretischen Fundierung und Deskription**, Theo Bungarten (Hg.), München, Fink, 1981, s. 185-212.

Bilgegil, M. Kaya: **Edebiyat Bilgi ve Teorileri: 1. Belagat**, Ankara, Sevinç, 1980.

Bondi, Maria: "Polyphony in academic discourse: a cross-cultural perspective on historical discourse", **Cross-linguistic and cross-cultural perspectives on academic discourse,** E Salmi Suomela, F. Dervin (Ed.), Amsterdam, John Benjamins, 2009, s. 83-108.

Breitkopf, Anna: **Wissenschaftsstile im Vergleich: Subjektivität in deutschen und russischen Zeitschriftenartikeln der Soziologie**, Freiburg im Breisgau, Rombach, 2006.

Breitkopf, Anna/

Vassileva, Irena: "Osteuropäischer Wissenschaftsstil", **Reden und Schreiben in der Wissenschaft**, Peter Auer, Harald Baßler (Hg.), Frankfurt, Campus, 2007, s. 211-224.

Brinker, Klaus: **Linguistische Textanalyse: Eine Einführung in die Grundlagen und Methoden**, 4. durchgesehene und erg. Auflage, Berlin, E. Schmidt, 1997.

Brinker, Klaus: **Linguistische Textanalyse: Eine Einführung in die Grundlagen und Methoden**, 5. durchgesehene und erg. Auflage, Berlin, E. Schmidt, 2001.

Brinker, Klaus/

Sager, S. Frederik: **Linguistische Gesprächsanalyse: Eine Einführung**, Berlin, E. Schmied, 2006.

Brown, Gillian/

Yule, George: **Discourse analysis**, Cambridge, New York, Cambridge University, 1983.

Brown, Penelope/

Levinson, Stephen C.: "Universals in language usage: politeness phenomena", **Questions and politeness: Strategies in social interaction**, Esther N. Goody (Ed.), Cambridge, Cambridge University, 1978, s. 56-310.

Brown, Penelope/

Levinson, Stephen C.: **Politeness: Some universals in language usage**, Cambridge, Cambridge University, 1987.

Budin, Gerhard: "Wissenschaftstheoretische Aspekte der Erforschung von Wissenschaftssprachen", **Fachtextpragmatik**, Hartmut Schröder (Hg.), Tübingen, 1993, Narr, s. 19-30.

Bungarten, Theo: **Wissenschaftssprache**, Theo Bungarten (Hg.), München, Fink, 1981.

Busch, Albert/

Stenschke, Oliver: **Germanistische Linguistik**, 2. Auflage, Tübingen, Narr, 2008.

Busch-Lauer, Ines Andrea: **Fachtexte im Kontrast: Eine linguistische Analyse zu den Kommunikationsbereichen Medizin und Linguistik**, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Lang, 2001.

Bußman, Hadumod: **Lexikon der Sprachwissenschaft**, 3. Auflage, Stuttgart, Kröner, 2002.

Cevizci, Ahmet: **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, 4. Baskı, İstanbul, Paradigma, 2000.

Clemen, Gudrun: **Hecken in deutschen und englischen Texten der Wirtschaftskommunikation: Eine kontrastive Analyse**, basılmamış doktora tezi, Siegen Üniversitesi (Universität Siegen), 1998 (Çevirimiçi) http://www.ub.uni-siegen.de/epub/diss/clemen.htm, 25.09.2008.

Clyne, Michael: "Culture and discourse structure", **Journal of Pragmatics 5**, 1981, s. 61-66.

Clyne, Michael: ”Cultural differences in the organization of academic texts: English and German”, **Journal of Pragmatics 11**, 1987, s. 211-247.

Clyne, Michael: “The sociocultural dimension: The dilemma of the german speaking scholar”, **Subject-oriented texts: Language for special purposes and text theory**, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1991a, s. 49-67.

Clyne, Michael: “Zu kulturellen Unterschieden in der Produktion und Wahrnehmung englischer und deutscher wissenschaftlicher Texte”, **Informationen Deutsch als Fremdsprache 18/4**, 1991b, s. 376-383.

Clyne, Michael: “Pragmatik, Textstruktur und kulturelle Werte”, **Fachtextpragmatik**, Hartmut Schröder (Hg.), Tübingen, Narr, 1993, s. 3-18.

Crismore, Avon/

Markkanen, Raija/

Steffensen, Margaret S.: “Metadiscourse in persuasive writing: a study of texts written by American and Finnish university students”, **Written Communication 10 (1)**, 1993, s. 39-71.

De Beaugrande, Robert/

Dressler, Wolfgang U.: **Einführung in die Textlinguistik**, Tübingen, Niemeyer, 1981.

Demircan, Ömer: **İletişim ve Dil Devrimi**, İstanbul, Yaylım, 2000.

Dressler, Wolfgang, U.: **Einführung in die Textlinguistik**, Tübingen, Niemeyer, 1972.

Duden. Die Grammatik: Mannheim, Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus A.G, 2006.

Duszak, Anna: “Academic discourse and intellectual styles”, **Journal of Pragmatics 21**, 1994, s. 291-313.

Ehlich, Konrad: "Wissenschaftskommunikation und Weiterbildung", **Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 22**, 1996, s. 171-190.

Engel, Ulrich: **Deutsche Grammatik**, München, Iudicium, 2004.

Erkman-Akerson, Fatma: "Türkçe Yüklemde Görünüş, Zaman ve Kip", **VIII. Dilbilim Kurultayı: 26-27 Mayıs 1994**, İstanbul, İ.Ü. İletişim Fakültesi, 1994, s. 79-88.

Ernst, Peter: **Germanistische Sprachwissenschaft**, Wien, WUV Facultas, 2004.

Eßer, Ruth: **Etwas ist mir geheim geblieben am deutschen Referat: Kulturelle Geprägtheit wissenschaftlicher Textproduktion und ihre Konsequenzen für den Universitären Unterricht von Deutsch als Fremdsprache**, München, Iudicum, 1997.

Fandrych, Christian/

Graefen, Gabriele: "Text commenting devices in german and english academic articles", **Multilingua 21**, 2002, s. 17-43.

Fidan, Özden: "Türkçe Bilimsel Metinlerde Üstsöylem Belirleyicileri", **20-21 Mayıs 2004, XVIII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri**, Ankara, Doğan, 2005, s. 305-320.

Fix, Ulla/

Poethe, Hannelore/

Yos, Gabriele: **Textlinguistik und Stilistik für Einsteiger**, Frankfurt am Main, Lang, 2001.

Fraas, Claudia: "Lexikalisch-semantische Eigenschaften von Fachsprachen", **Fachsprachen: Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft**, 1. Teilbd, Lothar Hoffmann, Hartwig Kalverkämper, Herbert Ernst Wiegand (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 1998, s. 428-438.

Galtung, Johan: "Structure, culture and intellectual style: An essay comparing saxonic, teutonic, gallic and nipponic approaches", **Social Science Information 6**, s. 817-856, 1981.

Galtung, Johan: "Struktur, Kultur und intellektueller Stil: Ein vergleichender Essay über sachsonische, teutonische, gallische und nipponische Wissenschaft", **Das Fremde und das Eigene**, Alois Wierlacher (Hg.), München, Iudicum, 1985, s. 151-193.

Gencan, Tahir Nejat: **Dilbilgisi**, Ankara, Ayraç, 2001.

Gläser, Rosemarie: "Standortbestimmung einer Fachtextlinguistik", **Fachsprachliche Textlinguistik**, Rosemarie Gläser (Hg.), Berlin, Akad. d. Wiss. d. DDR, Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, 1985, s. 2-19.

Gläser, Rosemarie: **Fachtextsorten im Englischen**, Tübingen, Narr, 1990.

Gläser, Rosemarie: "Fachtextsorten der Wissenschaftssprachen I: der wissenschaftliche Zeitschriftenaufsatz", **Fachsprachen: Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft**, 1. Teilbd, Lothar Hoffmann, Hartwig Kalverkämper, Herbert Ernst Wiegand (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 1998, s. 482-488.

Gnutzmann, Claus/

Oldenburg, Hermann: "Contrastive textlinguistics in LSP research: Theoretical considerations and some preliminary findings", **Subject-oriented texts: Language for special purposes and text theory**, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1991, s. 103-136.

Gnutzmann, Claus: "'Abstacts' und 'Zusammenfassungen' im deutsch-englischen Vergleich: Das Passiv als interkulturelles und textdifferenzierendes Signal", **Interkulturelle Wirtschaftskommunikation**, Bernd Dietrich Müller (Hg.), 2. Auflage, München, Iudicium, 1993, s. 363-378.

Göttert, Karl Heinz/
Jungen, Oliver: **Einführung in die Stilistik**, München, Fink, 2004.

Grabe, William/
Kaplan Robert B.: "On the writing of science and the science of writing: Hedging in science text and elsewhere", **Hedging and discourse: Approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts**, R. Markkanen, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1997, s. 151-167.

Graefen, Gabriele/
Thielmann, Winfried: "Der Wissenschaftliche Artikel", **Reden und Schreiben in der Wissenschaft**, Peter Auer, Harald Baßler (Hg.), Frankfurt, Campus, 2007, s. 67-98.

Gusfield, Joseph: "The literary rhetoric of science: Comedy and pathos in drinking driver research", **American Sociological Review 41**, 1976, s. 16-34.

Gülich, Elisabeth,
Raible, Wolfgang: **Linguistische Textmodelle: Grundlagen und Möglichkeiten**, München, Fink, 1977.

Günay, Doğan: **Metin Bilgisi**, İstanbul, Multilingual, 2003.

Günay, Doğan/
Sönmez, Özge: "Reklamlarda Kadına Yönelik Söylem", **Dilbilim XXI**, Cilt 1, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 2009, s. 1-15.

Hall, Karin/
Scheiner, Barbara: **Übungsgrammatik Deutsch als Fremdsprache für Fortgeschrittene**, Ismaning, Hueber, 2001.

Halliday, Michael A.K./
Hassan, Ruqaiya: **Cohesion in English**, London, Longman, 1976.

Harweg, Roland: **Pronomina und Textkonstitution**, München, Fink, 1968.

Harweg, Roland: **Studien zur Textlinguistik: Aufsätze**, Aachen, Shaker, 2001.

Heinemann, Wolfgang/

Viehweger, Dieter: **Textlinguistik: Eine Einführung**, Tübingen, Niemeyer, 1991.

Heinemann, Margot/

Heinemann, Wolfgang: **Grundlagen der Textlinguistik: Interaktion-Text-Diskurs**, Tübingen, Niemeyer, 2002.

Helbig, Gerhard/

Buscha, Joachim: **Deutsche Grammatik**, Berlin, München, Langenscheidt, 2001.

Hentschel, Elke/

Weydt, Harald: **Handbuch der deutschen Grammatik**, 3. Auflage, Berlin, de Gruyter, 2003.

Hoffmann, Lothar: **Vom Fachwort zum Fachtext: Beiträge zur Angewandten Linguistik**, Tübingen, Narr, 1988.

Huber, Emel/

Subaşı Uzun, Leyla: "Dilbilim Alanında Türkçe Yazılan Bilimsel Metinler Üzerine Gözlemler", **XIII. Dilbilim Kurultay Bildirileri 13-15 Mayıs 1999**, A. Sumru Özsoy, Eser E. Taylan, (Haz.), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 2000, s. 201-215.

Hyland, Ken: "Writing without conviction? Hedging in science research articles", **Applied Linguistics 17 (4),** 1996, s. 433-454.

Hyland, Ken: "Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse", **Journal of Pragmatics 30**, 1998, s. 437-455.

Hyland, Ken: "Humble servants of the discipline? Self mention in research articles", **English for Specific Purposes 20 (3)**, 2001, s. 207-226.

Hyland, Ken: "Authority and invisibility: Authorial identity in academic writing", **Journal of Pragmatics 34**, 2002, s. 1091-1112.

İmer, Kamile: **Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1998.

İmer, Kamile/

Kocaman, Ahmet/

Özsoy, A. Sumru: **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 2011.

Kallmeyer, Werner: **Lektürekolleg zur Textlinguistik**, Frankfurt am Main, Athenäum Fischer, 1974.

Kaplan, Robert B.: "Cultural thought patterns in intercultural education", **Language Learning 16**, 1966, s. 1-20.

Kaplan, Robert B./

Grabe, William: "The fiction in science writing", **Subject-oriented texts: Language for special purposes and text theory**, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1991, s. 199-217.

Karal, Enver Ziya: "Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu (Tarih Açısından Bir Açıklama)", **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s. 7- 97.

Karalar, Rıdvan: **Genel İşletme**, 9. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2008.

Kıran, Zeynel/

Kıran, Ayse Eziler: **Dilbilime Giriş**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin, 2010.

Koç, Sabri: "Türkçe Bilim Diline Doğru", **Bilim Dili Türkçe Yazın Dili Türkçe**, Ankara, Dil Derneği Yayınları, 1989, s. 12-14.

Köksal, Aydın: "Bilim Dili Türkçe", Dil Derneği, **Bilim Dili Türkçe Yazın Dili Türkçe**, Ankara, Dil Derneği Yayınları, 1989, s. 38-56.

Kretzenbacher, Heinz L.: "Wie durchsichtig ist die Sprache der Wissenschaften?", **Linguistik der Wissenschaftssprache**, Heinz L. Kretzenbacher, Harald Weinrich (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 1995, s. 15-39.

Kuo, Chih-Hua: "The use of personal pronouns: Role relationships in scientific journal articles", **English for Specific Purposes 18 (2)**, 1999, s. 121-138.

Lakoff, George: "Hedges: A study in meaning criteria and the logic of fuzzy concepts", **Papers from the eighth regional meeting of the chicago linguistic society**, 1972, s. 183-228.

Lehker, Marianne/

Wang, Yi: "Welche Unterschiede gibt es zwischen deutschen und chinesischen Aufsatzsorten aus Sicht der westlichen Textlinguistik?", **InfoDaF 33/4**, 2006, s. 366-372.

Liang, Yong: "Interkulturelle Kommunikation und wissenschaftliche Weiterbildung: Zum Kommunikationsverhalten zwischen Deutschen und Chinesen", **Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 22**, 1996, s. 141-169.

Luukka, Minna-Riitta/

Markkanen, Raija: "Impersonalization as a form of hedging", **Hedging and discourse: Approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts**, Raija Markkanen, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1997, s. 169-187.

Markkanen, Raija/

Schröder, Hartmut: "Hedging: A challenge for pragmatics and discourse analysis", **Hedging and discourse: Approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts**, Raija Markkanen, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1997, s. 3-18.

Mauranen, Anna: **Cultural differences in academic rhetoric: A textlinguistic study**, Frankfurt am Main, New York, Lang, 1993.

Mauranen, Anna: "Hedging in language revisers' hands", **Hedging and discourse: Approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts**, Raija Markkanen, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1997, s. 115-133.

McClellan III, James E./

Dorn, Harald: **Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji**, Çev. Haydar Yalçın, Ankara, Arkadaş, 2006.

Nussbaumer, Markus: **Was Texte sind und wie sie sein sollen: Ansätze zu einer sprachwissenschaftlichen Begründung eines Kriterienrasters zur Beurteilung von schriftlichen Schülertexten**, Tübingen, Niemeyer, 1991.

Oksaar, Els: "Das Postulat der Anonymität für den Fachsprachengebrauch", **Fachsprachen: Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft**. 1. Teilbd, Lothar Hoffmann, Hartwig Kalverkämper, Herbert E. Wiegand (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 1998, s. 397-401.

Oldenburg, Hermann: **Angewandte Fachtextlinguistik**: **'Conclusions' und Zusammenfassungen**, Tübingen, Narr, 1991.

Ozil, Şeyda: "Some Remarks on the Language of the Written Linguistic Texts", **Studies on Turkish Linguistics: Proceedings of the fourth international conference on Turkish Linguistics 17-19 August 1988,** Sabri Koç

(Ed.), Ankara, Middle East Technical University, 1988, s. 469-476.

Özsoy, Sumru/

Balcı, Ayla/

Turan, Ümit Deniz: **Genel Dilbilim-I**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2011a.

Özsoy, A. Sumru v.d.: **Genel Dilbilim-II**. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2011b.

Panther, Klaus Uwe: "Einige typische indirekte sprachliche Handlungen im wissenschaftlichen Diskurs", Theo Bungarten (Hg.), **Wissenschaftssprache**, München, Fink, 1981, s. 231-260.

Prince, Ellen F./

Frader, Joel/

Bosk, Charles: "On hedging in physician-physician discourse",

Linguistics and Professions: Proceedings of the Second Annual Delaware Symposium on Language Studies, Robert J. DiPietro (Ed.), Norwood, New Jersey, Ablex, 1982, s. 83-97.

Reuter, Ernst: "Wissenschaftliches Schreiben im Umbruch: Über einige Folgen der Globalisierung in den Fremdsprachenphilologien", **InfoDaF 30/4**, 2003, s. 323-334.

Ricken, Ulrich: "Zum Thema Christian Wolff und die Wissenschaftssprache der deutschen Aufklärung", Heinz L. Kretzenbacher, Harald Weinrich (Hg.), **Linguistik der Wissenschaftssprache**, Berlin, New York, de Gruyter, 1995, s. 41-90.

Sachtleber, Susanne: **Die Organisation wissenschaftlicher Texte: Eine kontrastive Analyse**, Frankfurt am Main, Lang, 1993.

Sager, S. Frederik: "Hypertext und Hypermedia", **Text- und Gesprächslinguistik: Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung, Band 1**, Gerd Antos (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 2000, s. 587-603.

Salager-Meyer, Françoise: "Hedges and textual communicative function in medical English written discourse", **English for Specific Purposes 13 (2)**. 1994, s. 149-170.

Sandig, Barbara: **Textstilistik des Deutschen**, 2. Auflage, Berlin, New York, de Gruyter, 2006.

Sankur, Bülent: "Bilim Dili Olarak Türkçe ve Terimler", **Bilim Dili Türkçe Yazın Dili Türkçe**, Ankara, Dil Derneği Yayınları, 1989, s. 28-31.

Sargut, A. Selami: "Sosyal Sermaye: Yapının Sunduğu Bir Olanak Mı, Yoksa Bireyin Amaçlı Eylemi Mi?", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12**, 2006, s. 1-13.

Schiewe, Jürgen: "Zum Wandel des Wissenschaftsdiskurses in Deutschland", **Reden und Schreiben in der Wissenschaft**, Peter Auer, Harald Baßler (Hg.), Frankfurt, Campus, 2007, s. 31-49.

Schröder, Hartmut: **Aspekte sozialwissenschaftlicher Fachtexte: Ein Beitrag zur Fachtextlinguistik**. Hamburg, Buske, 1987.

Schröder, Hartmut: "Linguistic and text-theoretical research on languages for special purposes: A thematic and bibliographical guide", **Subject-oriented texts: Language for special purposes and text theory**, Hartmut Schröder (Ed.), Berlin, New York, de Gruyter, 1991, s. 1-48.

Schröder, Hartmut: "Ich sage das einmal ganz ungeschützt: Hedging und wissenschaftlicher Diskurs", **Darstellungsformen der Wissenschaften im Kontrast: Aspekte der Methodik, Theorie und Empirie**, Lutz Danneberg, Jürg Niederhauser (Hg.), Tübingen, Narr, 1998, s. 263-276.

Schwanzer, Viliam: "Syntaktisch-stilistische Universalia in den wissenschaftlichen Fachsprachen", **Wissenschaftssprache**, Theo Bungarten (Hg.), München, Fink, 1981, s. 213-230.

Schwitalla, Johannes: **Gesprochenes Deutsch: Eine Einführung**. Berlin, E. Schmidt, 2006.

Sinanoğlu, Oktay: "Uluslararası Bilim – Ulusal Eğitim Dili", **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s. 1-5.

Swales, John M.: **Genre analysis: English in academic and research settings**, Cambridge, Cambridge University, 1990.

Şenöz-Ayata, Canan: **Almanca ve Türkçede Metin Türü Olarak Yazın Eleştirisi**, İstanbul, Mavibulut, 2003.

Şenöz-Ayata, Canan: "Metinbilimsel Yöntemle Bilimsel Metin Çözümlemesi", **Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları**, Nedret Öztokat (Haz.), İstanbul, Multilingual, 2004, s. 41-49.

Şenöz-Ayata, Canan: **Metindilbilim ve Türkçe**, İstanbul, Multilingual, 2005.

Şenöz-Ayata, Canan: "Türkçe Dilbilim Metinlerinin Kurgulanış Biçimleri", **Advances in turkish linguistics: Proceedings of the 12th international conference on turkish linguistics 11-13 August 2004,** Semiamis Yağcıoğlu v.d. (Ed.), İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2006, s. 355-366.

Şenöz-Ayata, Canan: "Der Beitrag interkultureller Textvergleiche zur Produktion von Wissenschaftstexten und die Darstellung eines textlinguistischen Analysemodells zum Textvergleich", **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 19**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2007, s. 5-26.

Şenöz-Ayata, Canan: "Bilimsel Metinlere Yönelik Kültürlerarası Karşılaştırmalar", **Gençliğin İzdüşümü: Nilüfer Tapan Armağan Kitabı**, Nilüfer Kuruyazıcı (Haz.), İstanbul, Multilingual, 2008a, s. 315-328.

Şenöz-Ayata, Canan: "Eine kontrastive Analyse über die Darstellungshaltung des Autors in deutschen und türkischen Wissenschaftstexten", **Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 20**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2008b, s. 153-168.

Şenöz-Ayata, Canan: "Ein interkultureller Vergleich von Wissenschaftstexten, dargestellt am Beispiel von deutsch- und türkischsprachigen Linguistiktexten", **Differenzen? Interkulturelle Probleme und Möglichkeiten in Sprache, Literatur und Kultur**, Ernest W. B. Hess-Lüttich (Hg.), Frankfurt am Main, Lang, 2009, s. 135-148.

Şenöz-Ayata, Canan: "Interkulturelle Wissenschaftskommunikation – dargestellt an Abstracts in deutschen und türkischen Germanistikzeitschriften", Linguistik Online 52/2, 2012, s. 23-39 (Çevirimiçi) http://www.linguistik-online.de/52_12/senoez-ayata.pdf, 06.08.2012.

Tang, Ramona/

John, Suganthi : "The 'I' in identity: exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun", **English for Specific Purposes 18/1**, 1999, s. 23-39.

TDK Türkçe Sözlük: Ankara, TDK Yayınları, 1998.

Toklu, Mehmet Osman: **Dilbilime Giriş**, 3. Baskı, Ankara, Akçağ, 2009.

Trumpp, Eva Cassandra: **Fachtextsorten kontrastiv: Englisch-Deutsch-Französisch**, Tübingen, Narr, 1998.

Ulrich, Winfried: **Linguistik für den Deutschunterricht**., 6. Auflage, Aachen, Hahn, 2006.

Uzun, Leyla: "Dilbilim Alanında Türkçe Yazılan Araştırma Yazılarında Metin Dünyasına İlişkin Düzenlemeler", **Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler**, Leyla Uzun, Emel Huber (Haz.), Essen, Die Blaue Eule, 2002, s. 203-224.

Uzun, Leyla/

Huber, Emel: **Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler,** Leyla Uzun, Emel Huber (Haz.), Essen, Die Blaue Eule, 2002.

Vande Kopple, William J.: "Some exploratory discourse on metadiscourse", **College Composition and Communication 36/1**, 1985, s. 82-93.

Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, İstanbul, ABC, 1998.

Vassileva, Irena: **Who is the Author? A Contrastive Analysis of Authorial Presence in English, German, French, Russian and Bulgarian Academic Discourse**, Sankt Augustin, Asgard, 2000.

Vater, Heinz: **Einführung in die Textlinguistik**, 3. Auflage, München, W. Fink, 2001.

Ventola, Eija : "Englisch als lingua franca der schriftlichen Wissenschaftskommunikation in Finnland und Deutschland", **Linguistik der Wissenschaftssprache**, Heinz L. Kretzenbacher, Harald Weinrich (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 1995, s. 353-386.

Weinrich, Harald: **Wege der Sprachkultur**, München, Iudicium, 1985.

Weinrich, Harald: "Sprache und Wissenschaft", **Linguistik der Wissenschaftssprache**, Heinz L. Kretzenbacher, Harald Weinrich (Hg.), Berlin, New York, de Gruyter, 1995, s. 3-14.

Weinrich, Harald: "Wissenschaftssprache, Sprachkultur und die Einheit der Wissenschaft", **Sprache, das heiβt Sprachen**. Tübingen, Narr, 2001, s. 253-268.

Weise, Günther: "Textsorten und Texttypen in der wissenschaftlichen Fachsprache", **Fachsprachliche Textlinguistik**, Rosemarie Gläser (Hg.), Berlin, Akad. d. Wiss. d. DDR, Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, 1985, s. 20-26.

Widdowson, Henry: **Explorations in applied linguistics**, Oxford, Oxford University, 1979.

Yağcıoğlu, Semiramis: "Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım", **1990 Sonrası Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım**, Semiramis Yağcıoğlu (Haz.), İzmir, Dokuz Eylül, 2002, s.3-34.

Yarar, Emine: "Akademik Söylemde Belirteçlerin Olasılık ve Belirsizlik İşlevleri", **Dilbilim ve Uygulamaları: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dilbilimi Bölümü Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2000, s. 125-138.

Yarar, Emine: "Bilimsel Araştırma Makalelerindeki 'Giriş Bölümleri'nin Söylem Yapıları", **XIV. Dilbilim Kurultayı 27-28 Nisan 2000 Bildiriler,** F. Özden Ekmekçi v.d. (Haz.), Adana, Çukurova Üniversitesi, 2001a, s. 110-122.

Yarar, Emine: "Bilimsel Söylemde Olasılık Kipi", **XV. Dilbilim Kurultayı Bildirileri 24-25 Mayıs 2001,** Ömer Demircan, Aybars Erözden (Haz.), İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2001b, s. 89-98.

Yıldız, Cemal: **Üslup ve Üslup İnceleme Metodları**, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Diller Bölümü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991.

Yıldız, Cemal: **Yazılı Basında Metin ve Manşet: Basın Dili Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul, Teknik, 2000.

Ylönen, Sabine: "Stilwandel in wissenschaftlichen Artikeln der Medizin", **Fachtextpragmatik**, Hartmut Schröder (Hg.), Tübingen, Narr, 1993, s. 81-98.

Almanca Bütünce

Albach, Horst: "Betriebswirtschaftliche Langzeitforschung", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 76/7-8**, 2006, s. 701-734.

Bambauer-Sachse, Silke: "Welche Effekte hat Brand Placement in PC-/Videospielen?", **Der Markt 183**, 2007, s. 139-147.

Bigus, Jochen: "Zur bilanziellen Abgrenzung von Eigen- und Fremdkapital", **Die Betriebswirtschaft 67/1**, 2007, s. 7-21.

Boysen, Nils: "Über die Syncronisierung von Güterströmen in der Umschlagslogistik", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 78/12**, 2008, s. 1285-1315.

Burr, Wolfgang: "Modularisierung als Prinzip der Ressourcenorganisation –aus der Sicht der ökonomischen Theorie", **Die Betriebswirtschaft 64/4**, 2004, s. 448-470.

Buxel, Holger: "Ethische und verbraucherpolitische Aspekte sowie Limitationen der Beobachtungen in der internetbasierten Marktforschung", **Der Markt 180**, 2007, s. 17-35.

Emes, Jutta: "Geschäftsmodelle für die digitale Musikindustrie", **Der Markt 168**, 2004, s. 12-22.

Friedl, Gunther: "Ursachen und Lösung des Unterinvestitionsproblems bei einer kostenbasierten Preisregulierung", **Die Betirebswirtschaft 67/3**, 2007, s. 335-348.

Gebert, Diether: "Durch diversity zu mehr Teaminnovativität?", **Die Betirebswirtschaft 64/4**, 2004, s. 412-430.

Gierl, Herbert: "Präferenzen bei Ergebnisambiguität", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 76/11**, 2006, s. 1187-1216.

Hurth, Joachim: "Der Einsatz von Sinnesreizen im Handel aus psychologischer Sicht", **Der Markt 178**, 2006, s. 173-179.

Husmann, Sven: "Bewertung von Investitionsprojekten bei steuerlich optimaler Finanzierung", **Die Betriebswirtschaft 67/4**, 2007, s. 369-380.

Hutzschenreuter, Thomas: "Zum Einfluss der Wachstumsdiskontinuität auf die Unternehmensperformance", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 78/7-8**, 2008, s. 736-751.

Knobloch, Alois Paul: "Ein Kapitalwertäquvalent bei zielversetzten Steuerzahlungen", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 78/6**, 2008, s. 671-700.

Laitenberger, Jörg: "Rendite und Kapitalkosten", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 76/1**, 2006, s. 79-101.

Martin, Albert: "Die subjektive Beurteilung der Arbeitsbeziehung in unterschiedlichen Beschäftigungsverhältnissen", **Die Betriebswirtschaft 66/2**, 2006, s. 146-175.

Mohe, Michael: "Stand und Entwicklungstendenzen der empirischen Beratungsforschung", **Die Betriebswirtschaft 64/6**, 2004, s. 693-713.

Nufer, Gerd: "Sportsponsoring bei Fußball-Weltmeisterschaften: 2006 versus 1998", **Der Markt 183**, 2007, s. 168-178.

Pedell, Burkhard: "Kapitalmarktbasierte Ermittlung des Kapitalkostensatzes für Zwecke der Entgeltregulierung", **Zeitschrift für Planung und Unternehmenssteuerung 18**, 2007, s. 35-60.

Reibis, Christian: "Zieloptimale Jahresabschlussplanung durch Einsatz mehrperiodiger bilanzpolitischer Entscheidungsmodelle", **Zeitschrift für Planung und Unternehmenssteuerung 17**, 2006, s. 99-122.

Schreiber, Ulrich: "Allgemeine Unternehmenssteuer oder Duale Einkommenssteuer?", **Zeitschrift für Betriebswirtschaft 76/11**, 2006, s. 1163-1185.

Schneider, Martin: "Data-Envelopment-Analyse von Landesarbeitsgerichten", **Die Betriebswirtschaft 64/1**, 2004, s. 28-38.

Stotz, Olaf: "Überrendite von Aktien: Risikoprämie oder Ambiguitätsprämie?", **Die Betriebswirtschaft 68/3**, 2008, s. 337-350.

Steffenhagen, Hartwig: "Analytische Planung effektiver und effizienter Werbemixes", **Zeitschrift für Betirebswirtschaft 76/5**, 2006, s. 499-524.

Schultze, Wolfgang: "Unternehmensbewertung und Halbeinkünfteverfahren", **Die Betriebswirtschaft 65/3**, 2005, s. 237-257.

von der Oelsnitz, Dietrich: "Orangenbäumchen am Plattensee", **Die Betriebswirtschaft 65/4**, 2005, s. 333-349.

Welpe, Isabell M.: "Die Entstehung von Vertrauen im Kontext von Unsicherheit und Informationsasymmetrie", **Zeitschrift für Betirebswirtschaft 78/12**, 2008, s. 1251-1284.

Welter, Markus: "Dienstleistung als Objekt der Wirtschaftswissenschaften", **Der Markt 173**, 2005, s. 94-99.

Winkler, Herwig: "Entwicklung von Supply Chain Strategien für eine Virtuelle Supply Chain Organisation (VISCO)", **Zeitschrift für Planung und Unternehmenssteuerung 17**, 2006, s. 47-72.

Zurwehme, Annikka: "Controlling in Weiterbildungseinrichtungen –Aufbau und Ergebnisse einer empirischen Studie", **Zeitschrift für Planung und Unternehmenssteuerung 18**, 2007, s. 445-469.

Türkçe Bütünce

Akın, Adnan: "Mülkiyet Sahipliğinden Kaynaklanan Yönetim Hakkının Devri Açısından Post-Modern Yönetsel Kontrol Yaklaşımları ve Stratejileri", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22**, 2004, s. 127-148.

Akkaya, Göktuğ Cenk: "Finansal Rasyolar Yardımıyla Havayolları İşletmelerinin Performansının Değerlendirilmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19/1**, 2004, s. 15-29.

Albeni, Mesut: "Türkiye'de Teknolojik Öğrenmenin Alansal Analizi", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22**, 2004, s. 19-37.

Altıntaş, Halil: "Türkiye'de Para Talebinin İstikrarı ve Sınır Testi Yaklaşımıyla Öngörülmesi: 1985-2006", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 30**, 2008, s. 15-46.

Aygören, Hakan: "İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının Fractal Analizi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 23/1**, 2008, s. 125-134.

Aytemiz-Seymen, Oya: "Örgütlerde Kültürel Çeşitlilik Olgusu, Boyutları ve Etkin Yönetimi Konusunda Farklı Yaklaşımlar: Yazınsal Bir Derleme", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 50**, 2005, s. 3-24.

Bardakçı, Ahmet: "Kitlesel Bireyselleştirme Uygulama Yöntemleri", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 8**, 2004, s. 1-17.

Berkman, A. Ümit: "İşletmelerin Toplumsal Sorumluluğuna İlişkin Türkiye'deki Akademik Çalışmalardan Bazı Örnekler ve Gözlemler", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 56**, 2007, s. 3-9.

Çetin, Murat: "Endojen Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 24**, 2005, s. 1-14.

Çoban, Orhan: "Türk Otomotiv Sanayiinde Endüstriyel Verimlilik ve Etkinlik", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 29**, 2007, s. 17-36.

Ecer, Fatih: "Grup Kararı Vermede Yararlanılan Farklı Fuzzy Topsis Yöntemlerinin Karşılaştırılması ve Bir Uygulama", **Dokuz Eykül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 23/2**, 2008, s. 229-241.

Eleren, Ali: "Kuruluş Yeri Seçiminin Fuzzy Topsis Yöntemi ile Belirlenmesi: Deri Sektörü Örneği", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13**, 2007, s. 280-295.

Erdemir, Erkan: "İşe Almada Pazarlama Bakış Açısı ve Aday Odaklılık", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 57**, 2007, s. 26-43.

Eroğlu, Ergün: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerdeki Kalite Güvence Uygulamalarının Bütünsel İşletme Performansı Üzerine Etkilerinin İncelenmesi", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 49**, 2004, s. 88-102.

Göker, Zeliha: "Kamu Borç Stokunun Azaltılmasında Maliye Politikalarının Rolü", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10**, 2005, s. 163-181.

İlhan, Tülay: "Uluslararası Ortak Girişimlerde Mülkiyet Yapısı: Yönetsel Kontrol Düzeyinin ve Kültürel Farklılıkların Etkisi", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13**, 2007, s. 122-148.

Karabulut, Hakan: "Konjonktürün Dönüm Noktalarının Tahmini İçin Bir Probit Modeli: Türkiye Örneği", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 20/2**, 2005, s. 1-9.

Marangoz, Mehmet: "Tüketicilerin Marka Fonksiyonlarını Algılamaları ile Satın Alma Sonrası Davranışları Arasındaki İlişki", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 21/2**, 2006, s. 107-128.

Oğuz, Hacer: "Makroekonomik Politikaların Performansında Sosyal Sermayenin ve Kurumların Rolü", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12**, 2006, s. 79-107.

Öksüzler, Oktay: "Sosyal Sermaye, Güven ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12**, 2006, s. 108-129.

Ölçer, Ferit: "Departmanlı Mağazalarda Motivasyon Üzerine Bir Araştırma", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 25**, 2005, s. 1-26.

Öztürk, Lütfü: "Bölgelerarası Gelir Eşitsizliği: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBBS) Göre Eşitsizlik İndeksleri ile Bir Analiz, 1965-2001", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10**, 2005, s. 95-110.

Sarıtaş, Hakan: "Türkiye ve Avrupa Birliği Piyasaları Arasındaki Korelasyon Düzeyinin İncelenmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22/2**, 2007, s. 325-337.

Şimşek, Mevlüdiye: "Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 26**, 2006, s. 1-24.

Tan Şahin, Kader: "İşlem Maliyeti Yaklaşımı'nın Kültürel Temelleri", **Y İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 58**, 2007, s. 12- 22.

Taslak, Soner: "İş-Aile Çatışmalarının Bireysel ve Örgütsel Sonuçları Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 58**, 2007, s. 67-75.

Tecim, Vahap: "Sistem Yaklaşımı ve Soft Sistem Düşüncesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19/2**, 2004, s. 75-100.

Yapraklı, Sevda: "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 21/2**, 2006, s. 23-48.

Yapraklı, Şükrü: "Ekolojik Gıda Ürünleri Tüketicilerinin Tatmin Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Dergisi Yönetim 50**, 2005, s. 66-85.

Yörük, Nevin: "Basel II Standartları'nın Kobi'ler Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Anket Uygulaması", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22/2**, 2007, s. 367-384.

ÖZGEÇMİŞ

Barış Konukman, 12.06.1980'de İstanbul'da doğdu. Ortaöğrenimini 1991 ile 1999 yılları arasında İstanbul (Erkek) Lisesi'nde tamamladı. 1999 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda başladığı lisans öğrenimini 2003 yılında tamamladı. 2003 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans öğrenimini 2006 yılında "Çağdaş Alman Romanında Yabancıyla Karşılaşma (Uwe Timm'in Schlangenbaum Adlı Romanı Örneğinde)" konulu tez çalışmasıyla tamamladı. 2006 yılının başında İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Bilimsel ilgi alanları genel dilbilim ve metindilbilimdir.